

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ÇİN'İN YÜKSELİŞİNDE ABD'İN ROLÜ: ORTAKLIKTAN
TEHDİDE**

Yüksek Lisans Tezi

Selin Nur SOYLU

Ankara-2025

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇİN'İN YÜKSELİŞİNDE ABD'NİN ROLÜ: ORTAKLIKTAN
TEHDİDE

Selin Nur SOYLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Gözde YILMAZ ŞAHİN

Ankara-2025

KABUL VE ONAY

Selin Nur SOYLU tarafından hazırlanan ‘‘Çin’in Yükselişinde ABD’nin Rolü: Ortaklıktan Tehdide’’ başlıklı bu çalışma, 23/06/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM (Başkan)

Prof. Dr. Gözde YILMAZ ŞAHİN (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ASLAN (Üye)

Prof. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tarih ve İmza

Selin Nur SOYLU

ÖZ

SOYLU, Selin Nur. Çin'in Yükselişinde ABD'nin Rolü: Ortaklıktan Tehdide, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2025.

21. Yüzyılın önemli güçlerinden biri olan ÇHC giderek artan siyasi, askeri ve ekonomik gücü ile küresel sistemde yükselen bir aktör haline gelmiştir. ÇHC'nin bu yükselişinde ABD 1972 yılı itibariyle büyük bir rol oynamıştır. ABD desteği ile uluslararası alanda tanınırlık elde eden ÇHC, sonrasında ABD teşvikleri ile serbest piyasa ekonomisine entegre olmuştur. Fakat ÇHC'nin bu hızlı yükselişi ABD ile olan ilişkilerini iş birliğinden stratejik rekabete çevirerek derinden etkilemiştir. Özellikle demokratik ve liberal değerlere dayanan Amerikan sisteminden oldukça farklı bir yapı içinde olan ÇHC'nin otoriter yapısı, iki ülke arasındaki farklılıkları ve güvensizlik olgusunu pekiştirmiştir.

Tezin konusu ABD-ÇHC ilişkilerinin 1970-2023 yılları arasındaki siyasi, askeri ve ekonomik ilişkileri analiz ederek, ikili ilişkilerin nasıl ortaklıktan tehdit algısına dönüştüğünü incelemektedir. 1970-1990 yılları arasında ilişkilerin resmiyete geçmesiyle normalleşme dönemi başlarken, 1990-2010 arası yıllar siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerde ivmenin yaşandığı yıllar olmuştur. Fakat 2010 sonrası dönemde ÇHC'nin yükselişi ile beraberinde ABD ile artan rekabet ön plana çıkmıştır. ABD-ÇHC ilişkileri üzerine hem Türkçe hem de İngilizce siyasi, askeri ve ekonomik yazın oldukça kısıtlıdır. Bu nedenden ötürü çalışmanın amacı kısıtlı literatüre ABD-ÇHC ilişkilerinde siyasi, askeri ve ekonomik dinamikleri detaylı bir şekilde ele alarak katkıda bulunmaktır. Nitekim, ABD-ÇHC ilişkilerini daha iyi analiz edebilmek adına tarihsel perspektife bakılarak incelenmesi önem arz etmektedir.

Çalışmanın argümanı ABD-ÇHC ilişkilerinde ortaklıktan tehde doğru ilerleyen süreci sadece tarihi arka plan ile açıklanamayacağı, bu sebeple ikili ilişkilerin siyasi, askeri ve ekonomik veriler ile analiz etmenin büyük öneme sahip olması önem arz etmektedir. Bu sebeple tezin ana bölümleri 1970-2023 yılları arasında üç döneme ayrılarak siyasi, askeri ve ekonomik açıdan incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Güç Dengesi, Ekonomik Rekabet, Küresel Hegemonya

ABSTRACT

SOYLU, Selin Nur. The Role of the United States in the Rise of China: From Partnership to Threat, Master's Thesis, Ankara, 2025.

As one of the important powers of the 21st century, the PRC has become a rising actor in the global system with its increasing political, military and economic power. The United States played a major role in the rise of the PRC as of 1972. Having gained international recognition with US support, the PRC later integrated into the free market economy with US incentives. However, the PRC's rapid rise has deeply affected its relations with the United States, shifting them from cooperation to strategic competition. The authoritarian structure of the PRC, which has a structure that is very different from the American system based on democratic and liberal values, has reinforced the differences and distrust between the two countries.

The subject of the thesis is to analyze the political, military and economic relations between the US and the PRC between 1970 and 2023, and how the bilateral relations transformed from a partnership to a perception of threat. While the normalization period began with the formalization of relations between 1970 and 1990, the years between 1990 and 2010 were years of acceleration in political, military and economic relations. However, with the rise of the PRC in the post-2010 period, increasing competition with the US came to the fore. Political, military and economic literature on US-PRC relations in both Turkish and English is quite limited. For this reason, the aim of the study is to contribute to the limited literature by examining in detail the political, military and economic dynamics in US-PRC relations. As a matter of fact, in order to better analyze US-PRC relations, it is important to examine them from a historical perspective.

The argument of the study is that the process of progress from partnership to threat in US-PRC relations cannot be explained only by the historical background, therefore it is of great importance to analyze bilateral relations with political, military and economic data. For this reason, the main sections of the thesis were divided into three periods between 1970-2023 and examined from a political, military and economic perspective.

Keywords: United States, People's Republic of China, Balance of Power, Military Strategy, Economic Competition, Trade Wars, Global Hegemony

TEŞEKKÜR

Lisans ve Yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve deneyimlerinden yararlanma fırsatı bulduğum değerli hocalarıma, desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili aileme ve bu süreci birlikte paylaştığım kıymetli eşime içtenlikle teşekkür ederim.

Öncelikle, lisans eğitimimden itibaren Amerika ve Çin'e yönelik akademik ilgimin şekillenmesinde ve bu alana yönelmemde katkısı olan kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM'a en içten şükranlarımı sunarım. Akademik yolculuğumun başından itibaren bana ilham veren yaklaşımı, bu sürecin şekillenmesinde yadsınamaz bir öneme sahiptir.

Tez sürecimde bilgi, rehberlik ve yönlendirmeleriyle bana destek olan bölüm başkanımız ve değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Gözde YILMAZ ŞAHİN'e çok teşekkür ederim. Yoğun akademik ve idari programına rağmen ayırdığı zaman ve sağladığı katkılar benim için son derece kıymetliydi.

Her koşulda yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem, babam ve kardeşlerime, verdikleri manevi güç ve sabırları için sonsuz teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca gösterdikleri fedakarlıklar sayesinde bugünlere ulaşabildim.

Son olarak, bu süreçte desteğini esirgemeyen ve bana her zaman inanan kıymetli eşime en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Zorlandığım her an yanımda oluşu, motivasyonumu kaybettiğimde yeniden güç bulmamı sağladı. Ayrıca iyi dilekleriyle yanımda olan eşimin sevgili ailesine de çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	4
ETİK BEYAN.....	5
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI	8
1.1 1970-1990 ABD-ÇHC Siyasi İlişkileri	8
1.2 1970-1990 ABD-ÇHC Askeri İlişkileri	19
1.3 1970-1990 ABD ÇHC Ekonomik İlişkileri.....	26
1.4 Sonuç	32
BÖLÜM 2: 1990-2010 ABD-ÇHC İLİŞKİLERİ: İŞ BİRLİĞİNDEN ANLAŞMAZLIĞA.....	35
2.1 1990-2010 ABD-ÇHC Siyasi İlişkileri	35
2.2 1990-2010 ABD-ÇHC Askeri İlişkileri	46
2.3 1990-2010 ABD-ÇHC Ekonomik İlişkileri.....	60
2.4 Sonuç	72
BÖLÜM :3 2010-2023 ABD-ÇHC İLİŞKİLERİ: ANLAŞMAZLIKTAN KISMİ ÇATIŞMALARA.....	75
3.1 2010-2023 ABD-ÇHC Siyasi İlişkileri	76
3.2 2010-2023 ABD-ÇHC Askeri İlişkileri:	89
3.3 2010-2023 ABD-ÇHC Ekonomik İlişkileri.....	99
3.4 Sonuç	111
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA.....	120
TURNITIN RAPORU.....	148
ÖZGEÇMİŞ.....	149

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APEC	: Asia-Pacific Economic Cooperation
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
AUKUS	: Australia + United Kingdom + United States
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BM	: Birleşmiş Milletler
CAI	: Comprehensive Agreement on Investment
CDM	: Clean Development Mechanism
COVID	: Coronavirus Disease
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FONOP	: Freedom of Navigation Operations
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade
GÇD	: Güney Çin Denizi
GYP	: Güneye Yönelik Politikalar
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
KP	: Kyoto Protokolü
KYG	: Kuşak ve Yol Girişimi

- NAFTA** : North American Free Trade Agreement
- NATO** : North Atlantic Treaty Organization
- NFDC** : New Framework for Defense Cooperation
- ÖEB** : Özel Ekonomik Bölge
- QUAD** : Quadrilateral Security Dialogue
- SARS** : Severe Acute Respiratory Syndrome
- ŞİÖ** : Şanghay İş birliği Örgütü
- TPP** : Trans-Pacific Partnership
- UGS** : Ulusal Güvenlik Stratejisi
- UNCLOS** : United Nations Convention on the Law of the Sea
- UÖB** : Uygur Özerk Bölgesi
- USMCA** : United States-Mexico-Canada Agreement

GİRİŞ

Uluslararası arenada ülkelerin siyasi, askeri ve ekonomik rolleri, dünya siyasetinin şekillenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Tarih boyunca çeşitli güç mücadelelerinin yaşandığı uluslararası sistem, güçlü devletlerin stratejileri doğrultusunda şekillenmiştir. 21. Yüzyıl itibariyle küresel alanda bir güç haline gelen Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), bölgesel bir güç olmaktan çıkarak dünya siyasetinin önemli bir dinamiği haline gelmiştir. ÇHC'nin dünya sahnesinde yer almasının arkasında ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önemli bir rol üstlenmiştir.

ÇHC, sahip olduğu köklü tarihiyle Batı kültüründen oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle ÇHC, uluslararası alanda siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler kurmakta zaman zaman zorluklar yaşamıştır. Büyük yüzölçümü ile coğrafi ve jeostratejik konumu, tarih boyunca komşuluk ilişkilerinde değişkenliklere neden olmuştur. İmparatorluğun yıkılmasının ardından, Mao Zedong önderliğinde 1949 yılında ÇHC kurulmuştur. Milliyetçi hükümet olan Guomindang ise Tayvan Adası'na çekilerek varlığını bu bölge üzerinden sürdürmüştür. Dönemin mutlak bir gücü olarak uluslararası alanda varlığını sürdüren Sovyetler Birliği ise dönemin diğer süper gücü olan ABD tarafından bir tehdit olarak görülmüş ve komünist kampın lideri olarak dünya sahnesinde yerini almıştır. Çok kutuplu uluslararası sistemde ÇHC komünist ittifakın bir parçası olmuş ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir. Ancak Asya bölgesine yayılmakta olan komünizm tehdidinden dolayı bu ittifak, ABD'nin ÇHC'yi tehdit olarak görmesine neden olmuştur. Fakat Sovyetler Birliği ile Çin arasındaki ittifak uzun ömürlü olmamış ve 1960'larda Sino-Sovyet ayrılığı olarak bilinen süreç başlamıştır. Bir süre hem komünist hem kapitalist kampa karşı aynı anda mücadele yürüten ÇHC, 1970'lere gelindiğinde ise blok değişikliğine geçerek ABD ile ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına olanak sağlamıştır.

ABD ve ÇHC arasındaki ikili ilişkiler 1972 yılında, ABD Başkanı Richard Nixon ve Dışişleri Bakanı Henry Kissinger ile ÇHC'ye yaptığı ziyaretle Ping Pong turnuvası aracılığıyla başlamıştır. Mao Zedong ve Başbakan Zhou Enlai önderliğinde gerçekleşen görüşmeler, ÇHC'nin uluslararası alanda bir tanınırlık elde etmesi ile sonuçlanmıştır. Tarihe 'Ping Pong Diplomasi' olarak geçen bu ikili görüşme sonucunda, ABD'nin desteğiyle ÇHC, Birleşmiş Milletler'de tanınırlık elde ederek dünya sahnesine giriş yapmıştır. İkili ilişkiler, 1979 yılında Mao Zedong sonrası ÇHC

lideri olan Deng Xiaoping'in ABD'ye gerçekleştirdiği ziyaretle resmiyet kazanmıştır. Deng Xiaoping ABD'nin desteğiyle ÇHC'nin gelişimi üzerine çeşitli stratejiler geliştirmiştir. 1978 yılında belirlenen dışa açılım politikaları sayesinde, ABD'den gelen yabancı yatırımcılar ülke bünyesine katılarak, ÇHC'nin ekonomik gelişmede bir ivme kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Ekonomik gelişim için atılan bu adım ise ÇHC'nin günümüz ekonomisini şekillendiren temel adımlardan biri olarak kabul edilmektedir. ABD tarafından sağlanan dış yardım ve yatırımcı desteği ile ÇHC, uluslararası sisteme entegre edilmiştir. Fakat 1989 yılında yaşanan Tiananmen Meydanı Olayı, ikili ilişkilerin sekteye uğramasına neden olmuştur. ÇHC'nin iç politikadaki yolsuzlukları ve insan hakları ihlalleri ile Tiananmen Meydanı'ndaki sert müdahalesi uluslararası alanda güvenirliliğini zedelemiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş sona ermiştir. Sovyet yayılmacılığına karşı ÇHC ile dengeleme stratejisi izleyen ABD, bu dönemde ikili ilişkileri yeni bir düzeye taşımıştır. 2001 yılında ABD'nin desteğiyle ÇHC'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne katılması, ülkenin küresel ekonomiye entegrasyonunu pekiştirmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda ÇHC, ABD'nin desteğiyle küresel çapta siyasi, askeri ve ekonomik bir ivme kazanmıştır. Ancak büyüme hızı zamanla artan ÇHC, zamanla ABD hegemonyası için potansiyel bir tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır. Bu dönem yaşanan EP3 ABD keşif uçağı krizi ve 11 Eylül terör saldırısıyla oluşan küresel tehdit algısı, iki ülke arasındaki iş birliğine dayalı ilişkileri zamanla rekabete çevirmiştir.

ÇHC, sahip olduğu tarihi miras, kültürel farklılıklar ve Komünist Parti iktidarı ile Batı'nın yönetim biçiminden oldukça farklı bir sistemle yönetilmektedir. Bu farkı minimum seviyelere indirmek isteyen Deng Xiaoping yönetimi, ülkenin imajını zedeleyen Tiananmen Olayının ardından oluşan uluslararası tepkilere karşılık 'Barışçıl Yükseliş' stratejisini geliştirmiştir. Pekin Olimpiyatları ve Şanghai Fuarı gibi uluslararası organizasyonlar aracılığıyla ÇHC'nin küresel imajının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. ÇHC her ne kadar Tiananmen olayı sonrası düşük profilli bir dış politika izlemiş olsa da zamanla bazı alanlarda saldırgan ve değişken dış politika stratejileri benimseyerek uluslararası alanda güven sorunlarına neden olmuştur.

Örneğin, SARS ve COVID-19 virüslerinde önleyici politikalar uygulamakta geciken ÇHC, dünya çapında iş birliğine açık bir ülke olmadığı izlenimi vermiştir. ABD destekli yabancı yatırımcılarla kazanılan tecrübeler, zamanla ÇHC'nin gelişim

sürecinde örnek alınmış ve bu süreç, ülkenin siber altyapısının oluşumunda da temel bir basamak olmuştur. Fakat bu gelişim, ÇHC'nin küresel ölçekte bir tehdit unsuru olarak algılanmasına da zemin hazırlamıştır. Özellikle ÇHC'nin güç kazandıkça Asya-Pasifik bölgesinde hegemonya kurma çabaları, ABD tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve gerekli önlemlerin alınması ön görülmüştür.

Bu bağlamda Obama, Trump ve Biden dönemlerinde farklı stratejiler uygulansa da ÇHC'nin egemenlik alanının kısıtlanması ve çevrenmesi, üç dönemin de nihai amacı olarak belirlenmiştir. Tüm bu gelişmelerin neticesinde, ABD desteği ile uluslararası alanda bir aktör olarak dünya sahnesinde yerini alan ÇHC, şimdi ABD'nin karşısında bir rakip olarak yerini almıştır. Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın temel konusu; ABD-ÇHC ilişkilerinin iş birliğinden rekabete dönüşüm sürecinin siyasi, askeri ve ekonomik boyutlarıyla ele alınmasıdır.

İki ülkenin ilişkilerini daha net analiz edebilmesi amacıyla, dönemler ayrı ayrı incelenerek, ilişkilerin geliştiği dönemler ve kırılmaya neden olan olay ve durumlara değinilmiştir. Bu çerçevede, ABD desteği ile uluslararası sisteme entegre olan ÇHC'nin, zamanla geliştirdiği stratejiler aracılığıyla ABD için nasıl bir tehdit haline geldiği analiz edilmiştir. Çalışma, 1970'lerde başlayan ilişkilerin tarihsel arka planını inceleyerek, günümüz ilişkilerine dayanan olay ve olguları anlamlandırmak için bir yol haritası sunmaktadır.

Tezin amacı, 1970-2023 yılları arasında ABD ile ÇHC arasında şekillenen ilişkilerin, ortaklıktan rekabete nasıl evrildiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, ABD'nin ÇHC'nin yükselişinde oynadığı kritik rol incelenmiştir. Özellikle ABD'nin ekonomik desteği ile ÇHC günümüz uluslararası aktörleri arasında rol almaktadır. ÇHC'nin yükselişinde ABD'nin vermiş olduğu destek ile sonrasında değişen uluslararası konjonktür ve ÇHC'nin tehdit algısını derinleştiren durumu, iki ülke arasında geçen ilişkilerin dinamikleri; dış politika ve tarihsel arka plan çerçevesinde analiz edilmektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde ABD-ÇHC ilişkilerinin tarihsel arka planı ele alınmıştır. Bu çerçevede iki ülkenin ilişkileri siyasi, askeri ve ekonomik açıdan değerlendirilmiştir. ABD-ÇHC ilişkilerinde 1970-1990 yılları arasındaki ilişkiler, genel olarak ılımlı bir çerçevede ilerlemiştir. İki ülkenin

arasında birtakım sorunlar da meydana gelmiştir. Meydana gelen siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler çalışmada başlıklar ile ayrılarak anlatılmıştır.

ÇHC 1949 yılındaki kuruluşuyla birlikte, küresel sistemde bir yer edinmeyi hedeflemiştir. İmparatorluğun yıkılması ile kendini yeni bir sistem içerisinde bulan Çin halkı, yüzyıllardır süren köklü kültürel yapısını devam ettirirken, Batılı devletlerden farklı bir siyasi sistem içerisinde varlık göstermiştir. 1949 yılında ÇHC'nin kuruluşuyla birlikte, Çin Komünist Parti lideri Mao Zedong önderliğinde komünizm ideolojisi benimsenmiştir. İmparatorluğun yıkılmasıyla birlikte kurulan ÇHC, bünyesinde birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Tayvan meselesi de bu sorunlardan biridir. Milliyetçi hükümet olan Guomintang, Çan Kai Şek önderliğinde Tayvan'da varlığını sürdürmüştür. Bu doğrultuda, ÇHC uluslararası alanda bir tanınırlık elde edememiştir. ÇHC, değişen devlet liderlerinin belirlediği dış politika stratejileriyle uluslararası sisteme entegre olmak istemiştir. Nitekim Sovyetler Birliği ile ekonomik, askeri ve kültürel alanda destek bulan ÇHC, böylelikle uluslararası alanda bir yer edinmek için fırsat bulmuştur. Bulduğu coğrafi ve jeo-stratejik konumu ile Çin, Rus toprakları ile tarih boyunca bir bağlantı içindedir. Zaman zaman toprak mücadeleleri veren bu iki devlet, 1949 yılında Mao Zedong önderliğinde komünizm ideolojisi ile bir araya gelmiştir. Dönemin Sovyet yayılmacılığı ise tüm dünyada etkisini sürdürmüştür. ABD başta olmak üzere birçok Batılı devlet, bu tehdidin ortadan kaldırılması için ortak bir çaba göstermiştir. Vietnam ve Tayvan üzerinde politikalar geliştiren ABD ise Asya bölgesinin komünizm ideolojisinden arındırmak için stratejiler geliştirmiştir.

Mao Zedong, ÇHC gelişimi ve küresel alanda bir güç elde etmek için çeşitli stratejiler üzerinde durmuştur. Siyasi, askeri ve ekonomik alanda reformlar başlatan Mao Zedong, uzun vadede ÇHC için birtakım kalkındırıcı gelişimlerde bulunsa da genel anlamda ülkeyi bir felakete götürecek büyük çaplı problemlerin de baş mimarı olarak nitelendirilmiştir. Sovyetler Birliği ile değişen stratejik ilişkileriyle tam bir destek bulamayan ÇHC, istediği gelişimi tam anlamıyla sağlayamamıştır. Değişen konjonktür sonucu ÇHC, Sovyet tehdidine karşı bir önlem olarak dışa açılım stratejisiyle çareyi ABD ile bir ittifakta bulmuştur.

ABD ise iki kutuplu dünya düzeninde Asya-Pasifik bölgesinde yayılmakta olan komünizm ideolojisinin önüne geçmek istemiştir. ÇHC ile ilişkilerin gelişimi bu açıdan kritik bir rol oynamıştır. Bu bağlamda 1972 yılında ÇHC'de düzenlenen Ping-

pong turnuvasında, ABD başkanı Richard Nixon önderliğinde ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, dönemin ÇHC Başbakanı Zhou Enlai ile görüşmede bulunmuştur. İlk diplomatik temas olan bu olay ise uluslararası alanda Ping-Pong Diplomasisi adı ile tarihe geçmiştir. Bu diplomatik adım ikili ilişkileri başlatan önemli bir olay olarak tarihte yer edinmiştir. Bu doğrultuda ABD desteği ile ÇHC, Birleşmiş Milletler'de bir tanınırlık elde ederek, küresel sistemde bir yer edinmiştir. Tayvan'ın tanınırlığı ise böylelikle son bulmuştur.

1976 yılında Mao Zedong ölümünün ardından Deng Xiaoping ÇHC lideri olmuştur. Dönemin ABD Başkanı Gerald Ford ile 1979 yılında iki ülke arasında ilişkilerin gelişiminde yeni bir seviyeye ulaşılmıştır. Karşılıklı ofis açmayı kabul eden iki ülkenin ilişkileri böylelikle resmîyet kazanmıştır. Deng Xiaoping önderliğinde ülkenin siyasi, askeri ve ekonomik gelişimi amaçlanmıştır. Özellikle ekonomik politikalar üzerinde duran Deng yönetimi, dışa açılım politikaları ile ekonomide bir ivme kazanmıştır. ÇHC bu ivmeyi ABD'nin yapmış olduğu doğrudan yabancı yatırımcılara ve ekonomik desteklere borçludur. Özel Ekonomik Bölge olarak belirlenen ÇHC kıyı bölgeleri böylelikle, ABD desteğiyle ekonomik bir ivme kazanmıştır. 1989 yılında ise ülke içinde yaşanan yolsuzluk ve adaletsizliğe karşı ayaklanan üniversite öğrencileri ve akademisyenler, uluslararası alanda büyük ses getirecek bir olaya imza atmıştır. Tiananmen Meydanı Olayı olarak bilinen bu protestolara ÇHC'nin tepkisi anti-demokratik bir biçimde olmuştur. Yüzlerce kişinin ölümü ile sonuçlanan Tiananmen Meydanı Olayı, ÇHC'nin insan haklarından ve özgürlükten uzak bir yönetim biçimi sergilemesiyle, küresel alanda ÇHC için duyulan güveni sarsarak tartışmalara konu olmuştur. Başta ABD olmak üzere birçok ülke ekonomik ambargo uygulayarak, ÇHC'nin anti-demokratik yönetim şekli için tepki göstermiştir. ABD-ÇHC ilişkilerinde bir kırılmaya neden olan Tiananmen Meydanı Olayı, günümüzde ÇHC için hala bir kara leke olarak hatırlanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ABD desteğiyle ekonomik olarak gelişim gösteren ÇHC'nin, 1990-2010 yılları arasında ABD ile yaşadığı siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler ile bu dönemin ardından ÇHC'nin yükselişiyle ortaya çıkan tehdit unsurları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. ABD-ÇHC arasında gelişen ilişkilerin değişen politik adımlar ve uluslararası konjonktür ile nasıl bir rekabet unsuru haline geldiği incelenmiştir. Bu bölümde ikili ilişkiler siyasi, askeri ve ekonomik olarak üç ana başlık altında incelenmiştir.

1990'lı yıllarda Soğuk Savaşın bitmesi ile uluslararası ortam yeni bir dünya düzenine girmiştir. Dönemin süper gücü olarak varlığını sürdüren ABD, Soğuk Savaşın bitimi ile bir zafer kazanmıştır. Sovyet tehdidine karşı bir dengeleme stratejisi kuran ABD, tehdiye karşı çözümü ÇHC ile ittifak kurmakta bulmuştur. Neticede Sovyetlerin dağılması sonucunda, ÇHC ile kurulan ittifak da böylelikle bir değişim sürecine girmiştir. ABD'nin desteğiyle ülkenin kalkınmasını sağlayan ÇHC, Batı tarzı demokratik yönetim sisteminden farklı bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda, ÇHC uyguladığı sert politikalar ile ABD tarafından denge bozucu bir aktör olarak değerlendirilmiştir.

2001 yılı ABD-ÇHC ilişkilerinde önemli gelişmelere sahne olmuştur. ABD'nin desteği ile Dünya Sağlık Örgütü'ne üyeliği tamamlanan ÇHC, böylelikle küresel sistemde bir güç elde etmiştir. Fakat bu güç, ÇHC politikalarında bazı meydan okuyucu tavırların sergilenmesine de yol açmıştır. Örneğin ABD'nin keşif uçağı EP3'ün ÇHC hava sahasındaki uçuşu karşısında sert tavırlar sergileyen ÇHC yönetimi, aynı dönemde dünyayı etkisi altına alan 11 Eylül terör olayları ile birlikte, bölgesinde insan haklarına aykırı uygulamalarını sürdürerek, başta ABD olmak üzere birçok Batılı devlet tarafından denge bozucu bir aktör olarak değerlendirilmiştir. Terör dönemi olarak nitelendirilen bu dönemde ÇHC, ABD'nin küresel teröre karşı başlattığı ortak çalışmada kendi lehine stratejiler uygulayarak güvenilirliğini daha da sarsmıştır. ÇHC, insan hakları ve hukuk gibi konularda Batıdan oldukça geri olduğunu böylelikle dünya sahnesinde sergilemiştir. 2002 SARS virüsü ile de ortak bir çalışma içerisinde bulunmakta geciken ÇHC, virüse yönelik bilgi paylaşımında zaman kaybederek, virüsün küresel boyutlara ulaşmasında rol oynamıştır. Bu gelişmeler de ÇHC'nin güvenilir bir ülke olmadığı yorumlarını beraberinde getirmiştir.

ÇHC lideri Hu Jintao, küresel alanda imajı zedelenen ÇHC'nin gelişimi için kalkındırıcı politikalar üzerinde durmuştur. Pekin Olimpiyatları ve Şanghay Fuarı gibi uygulamalar da bu duruma birer örnektir. Fakat ÇHC'nin yükselişi, tehdit algısını derinleştiren politikalar uygulaması ile de doğru orantıda seyretmiştir. Bu neticede ÇHC, ABD için uluslararası alanda dengeyi değiştiren bir aktör olarak küresel sistemde yerini almıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ABD-ÇHC ilişkileri 2010-2023 arası siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerine yer verilmiştir. ABD desteği ile gelişen ÇHC, küresel sistemde bir güç elde ederek, ABD hegemonyasını sınırlamıştır. Bu neticede ekonomik

iş birliği içerisinde olan bu iki devletin ilişkileri, zamanla bir rekabete dönüşmüştür. Değişen ABD Başkanlarının da belirlediği stratejiler, ÇHC ilişkilerinde kilit bir rol oynamıştır.

2010 yılında ABD Başkanı Barack Obama yönetiminin 'Asya Eksenli' politikaları ikili ilişkileri geliştirmiştir. Fakat ÇHC'nin ekonomik gelişimi, ABD ile rekabete girilmesinde rol oynamıştır. Kuşak ve Yol Girişimi de bu rekabeti gün yüzüne çıkaran en büyük örnek olarak nitelendirilmektedir. Ekonomik bir kalkınma hedefleyen ÇHC, etki alanını genişletme amacı ile Güney Çin Denizi (GÇD) üzerinde aktif politikalar uygulamıştır. Uygulanan askeri ve yayılcı politikalar, ABD'nin Asya bölgesindeki istikrarını korumaya yönelik müdahaleleri de beraberinde getirmiştir. 2014 Hong Kong protestoları da ÇHC baskıcı ve agresif politikalarının birer göstergesi olarak tarihte yer edinmiştir. ABD Başkanı Trump yönetiminin Asya politikaları ise Obama yönetiminden oldukça farklıdır. 'Önce Amerika' stratejisi üzerinde duran Trump yönetimi, ABD çıkarlarını ön planda tutmuştur. ÇHC'nin GÇD üzerinde uyguladığı sert politikalar, Trump yönetiminin bölge güvenliğini sağlamaya yönelik hamlelerinde artışa yol açmıştır. QUAD ve AUKUS ittifakları da GÇD üzerinde ÇHC yayılcılığına karşı oluşturulan ittifaklara örnektir.

ÇHC uyguladığı sert güç odaklı politikaları ile küresel alanda güvenilirliğini sarsıcı müdahalelerde bulunmuştur. Uygur halkına uygulanan insan hakları ihlalleri ve COVID-19 virüsünün ortaya çıkışında küresel alanda ilk müdahalede iş birliğini geciktirici uygulamalarda bulunması, ÇHC için imaj zedeleyici olaylar olarak nitelendirilmiştir.

ÇHC'nin ekonomik gelişimi küresel sistem için önemli bir aktör haline gelmiştir. ABD'nin desteği ise ÇHC'nin yükselişinde yadsınamaz bir gerçektir. Fakat ÇHC, geliştirdiği ekonomik kalkınma politikaları sonucunda ABD ile bir rekabete girmiştir. Ticaret savaşları veren iki ülke kendi yerli üretimlerini desteklemiştir. Bu neticede ABD, ÇHC'nin siber alandaki gelişimine de böylelikle bir önlem almıştır. ÇHC'nin statükoyu zorlayıcı ve müdahaleci politikaları neticesinde, 2021 yılında ABD Biden yönetimi de Trump döneminin uygulamalarını kısmen devam ettirmiştir. Sonuç olarak siyasi, askeri ve ekonomik gelişimi ile dünya sahnesinde yerini alan ÇHC, ABD için bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Neticede bu çalışmada, ABD-ÇHC ikili ilişkilerinde meydana gelen gelişmelere ve ÇHC bünyesinde oluşan tehdit algılamaları hakkında incelemelere ve görüşlere değinilmiştir.

BÖLÜM 1: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki günümüz ilişkilerini daha iyi analiz edebilmemiz için iki ülkenin tarihi arka planda siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerini anlamamız büyük öneme sahiptir. Özellikle iki ülkenin ilişkilerinin başlangıcı olan 1970’li yıllar, ABD desteği ile uluslararası alanda ÇHC’nin küresel arenaya entegresini başlatan önemli bir olay olmuştur. ÇHC’nin ABD desteği ile küresel alanda başarı elde etmesi, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. 1970’lerden itibaren siyasi, askeri ve ekonomik yönden güçlenen ÇHC, ABD için dünya sahnesinde bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. İki ülke arasında ittifaktan kırılmaya ve gerginliğe sebep olan olayların meydana gelmesi, aynı zamanda ‘Çin tehdidi’ algısının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Her ne kadar dönemlere göre ilişkilerin seyri değişse de ÇHC, ABD için büyük bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, ortaklıktan tehdide doğru ilerleyen ikili ilişkilerin seyri siyasi, askeri ve ekonomik alanda anlatılarak dönemin konjonktürü ele alınmıştır. Günümüz uluslararası ilişkileri de göz önünde bulundurulduğunda ABD-ÇHC ilişkilerinin tarihsel olarak geçirdiği evreler, günümüz ilişkilerini anlamamız için büyük bir öneme sahiptir. ABD’nin 1970-1990 arası ÇHC ile kurduğu siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerin temelinde ise dünya çapında hâkim olan Sovyetler Birliği komünizm tehdidi vardır.

1949 yılında kurulan ÇHC’nin, Sovyetler Birliği ile kurulan ilişkileri ABD için küresel bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. ABD hegemonyası açısından ise ÇHC ile Asya bölgesinde kurulacak ilişkiler, komünizm tehdidini dengelemek için büyük öneme sahiptir. Özellikle ÇHC’nin sınır bölgelerinde yaşadığı sorunlar, değişen konjonktür ile birlikte saf değiştirmesine ve 1979’da ABD-ÇHC ilişkilerinin resmîyet kazanmasına vesile olmuştur.

1.1 1970-1990 ABD-ÇHC Siyasi İlişkileri

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)’nin her geçen gün artan gücü, onun uluslararası ortamda önemli bir aktör olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Sezer, 2007, s. 28-32). Tarih boyunca her ülke, küresel arenada çıkarlarını gözetken birtakım stratejik, politik

ve kültürel adımlar atmıştır. Çin ise bu dönüşümü 1949 ve sonraki dönemlerde değişen siyasi liderlerin politik adımları ile gerçekleştirmiştir (Harris, 2014, s. 28-29).

Köklü bir tarihe ve kültüre sahip olmasıyla Çin, Batılı devletlerden farklı bir yapıya sahiptir. Bu sebeple Çin'in sahip olduğu kültür ve tarihi miras, onun dış politikasını etkilemiş ve uluslararası arenada birtakım sorunları beraberinde getirmesine neden olmuştur (Üngör, 2009, s. 31-33). Özellikle tarihi mirası göz önünde bulundurulursa 'ulusal aşağılanma' ve yaşadığı toprak mücadeleleri Çin'in toprak bütünlüğüne olan hassasiyetini günümüze kadar getirmiştir (Callahan, 2004, s. 201-204). Çin'in güvenlik kaygıları onu toprak bütünlüğünü sağlamaya yönelterek, uluslararası arenada bir güç olmak için adımlar atmaya yönlendirmiştir. Bu sebeple, başta Çin'in yıllar içinde değişen politikalarının incelenmesi ve Çin için bir dönüm noktası olan 1949 yılından başlayarak konuyu ele almak gerekmektedir (Harris, 2014, s. 21-25).

1950'li yıllarda altın dönemini yaşayan Mao Zedong, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) lideriydi. Çin'in yaşadığı siyasi değişiklikler sonrası Mao, ülke üzerinde reform denemeleri yaparak ülkenin kalkınmasını amaçlamış ve bu girişim onun ÇHC için güçlü bir sembol haline gelmesini sağlamıştır. ÇHC'nin kuruluşundan itibaren geçirdiği politik evrelere baktığımızda ilk olarak, imparatorluğu deviren komünist bir kuşak görmekteyiz. Ayrıca sahip olduğu tarihi geçmişi ve coğrafi konumuyla Japonya ve Kore savaşları başta olmak üzere Sovyetler Birliği ve ABD müdahalesi, Tayvan'da ABD destekli bir rejimin olması ile Çin etraflıca kuşatılmış bir durumdaydı. Özellikle coğrafi koşullarını ve komşularını göz önünde bulundurduğumuzda ÇHC, Sovyetler Birliği ile bazı bölgeler üzerinden tarih boyu sınır çatışması yaşamış, bu da iki ülke arasında gerilimlere neden olmuştur (Clements, 2021, s. 22-23). 1940'lı yılların sonundan itibaren benimsenen komünizm ideolojisi ise her ne kadar ÇHC ve Sovyetler Birliği'nin arasındaki ilişkileri geliştirse de farklı iki kültürün bu ideolojiyi işleyiş biçimleri arasında farklılıklar vardır (Çolakoğlu, 1999, s. 18).

Özellikle kırsal tarım ekonomisiyle geçimini sağlayan ÇHC halkı, Mao'nun öğretileri ile yeni bir ideolojiye sahiptir (Çolakoğlu, 1999, s. 20-22). Sovyetler ise ABD ile 1955-1957 yılları arasında bir yumuşama dönemine girmiş ve iki ülke arasında bir yakınlaşma süreci başlamıştır. Komünist ideoloji için çelişkiler barındıran bu yakınlaşma, ÇHC tarafından eleştirilmiştir. Nitekim Sovyetlerin ABD ile yaptığı silahsızlanma politikası, ÇHC için iki ülke arasındaki iş birliğini temsil etmekteydi.

ÇHC artık Sovyetlerin sosyalist bir yapı içerisinde olmadığı fikrindeydi. Mao Zedong bu değişimi, Sovyetler 'in kapitalizm ideolojisine kaydığını ifade ederek eleştirmiştir (Tabak, 2008, s. 66-68). Buna karşın Mao yönetimi, duruma bir önlem olarak 'sürekli devrim' fikrini savunmuştur. Başta kapitalist ideolojinin engellemesi ve tarih boyunca yaşadığı aşağılanmaya karşı durmayı amaçlayan ÇHC, askeri düzenlemeler yaparak sanat, kültür ve düşünce reformları başlatmıştır. Mao'nun ortaya attığı Büyük İleri Atılım ile ÇHC hükümeti, gelişerek bir dünya gücü haline gelme hayaliyle reformlara başlamıştır (Kissinger, 2020, s. 133-135). Bu politika ile ÇHC halkı tarım için hendekler kazıyor, sulama alanları oluşturmaya çalışıyor ve hatta tarımdaki verimi arttırmak için tahıl ürünlerine zarar verdiği düşünülen serçelerin bile öldürülmesi Mao tarafından teşvik ediliyordu. Ayrıca sanayideki genişleme için yerli halkın evlerinde kullanmadıkları metal parçalara kadar alınıp, eritilerek sanayide büyüme amaçlanıyordu (Clements, 2021, s. 29-31). Fakat beklenen sonuç alınamamış, iklim koşullarının ve kuraklığın meydana getirdiği sonuçlar neticesinde Büyük İleri Atılım Projesi başarısız olmuş ve ülke büyük bir kıtlığa sürüklenmiştir (Joseph, 1986, s. 439-443). Bunlara ek olarak, o dönemde Sovyetlere olan borcun tahıl karşılığı ile ödenmesi ve tahıl ihracatının devam etmesi, ÇHC'yi iyice çıkmaza sokmuştur (Clements, 2021, s. 32-33).

Milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan Büyük İleri Atılım Projesi, Mao'nun prestijini sarsan bir olay olarak tarihe geçmiştir (Jung & Chen, 2019, s. 61-64). Tüm bu olaylar sonucu ÇHC'nin yeni bir stratejik adım ile ülkeyi kalkındıracak birtakım adımlara ihtiyacı vardı (Sevinç & Karamanoğlu, 2021, s. 421-422). Zira ülke savunmasız bir durumdaydı, bu sebeple Sovyetler Birliği başta olmak üzere diğer devletlerin Soğuk Savaş dönemindeki saldırı kaygıları ÇHC'yi nükleer faaliyet denemelerine itmiştir. Özellikle Sovyetler Birliği ile ilişkilerin kötüye gittiği 1960'lı yılların sonlarına doğru ÇHC, çareyi başka ülkeler ile iş birliği yapmakta bulmuştur (Güneş, 2009, s. 177-178).

Genel bakımdan ÇHC dış politikası, 1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği ile müttefik konumda iken, ABD ile karşıt bir konumdaydı (Kodaman, 2008, s. 343). Bunun temel sebebi ise 1949 ÇHC'nin kurulduğu andan itibaren uluslararası ortamda kabul görmemesi ve Mao devrimi sonrası ülkeyi terk edip Tayvan'a kaçan milliyetçi hükümet Guomintang 'ın Birleşmiş Milletler'de (BM) üyeliğine devam etmesiydi. Bu durum da ÇHC'nin siyasi tanınırlığına bir engel oluşturmaktaydı. Bu neticede Mao

yönetimi, ÇHC'nin gelişimi için güçlü bir ittifaka ihtiyaç duyuyordu ve çareyi stratejik bir adım atarak Sovyetler Birliği ile ilişkilerin geliştirilmesinde bulmuştur (Bekcan, 2020, s. 234-235). Sovyetler Birliği, ÇHC için ABD'nin gücünün dengelenmesi amacıyla stratejik ve ideolojik bir müttefiktir. Fakat tüm bunlara rağmen Çinli liderler, tarih boyu Rusların Çin üzerindeki hakimiyet çabaları ve sınır ihlallerini unutmamış değillerdir (Kissinger, 2020, s. 575). Özellikle ÇHC, Sovyetler Birliği'nin ABD ile yapmış olduğu Nükleer Faaliyetlerin Durdurulması Antlaşması'nda, iki ülkenin yakın bir politika izlemesini de eleştiriyordu. Bu durum da Sovyetlerin, ÇHC için güvenilir bir müttefik olmadığı izlenimi bırakıyordu. Dönemin iki süper gücü olan ABD ve Sovyetler'in nükleer güce sahip olup bu gücü kendi ellerinde bulundurması düşüncesiyle, anlaşmanın yürürlüğe girdiğini savunan ÇHC, kendi nükleer faaliyetlerinin gelişiminin engellendiğini düşünmekteydi (Huntington S. P., 2021, s. 264-269). Neticede bu antlaşma ÇHC için küresel arenada eşit olmayan bir dengeyi simgeliyordu (Bekcan, 2020, s. 234). Bu sebeple Sovyetlerin değişen politik adımları, Mao önderliğinde ÇHC'nin de stratejik değişikliklere gitmesine neden olmuştur. Özellikle Sovyetlerin tarih boyunca sınır ihlalinde bulunması ve Ussuri Nehri'nde 1969 yılındaki silahlı sınır problemi, ÇHC için kabul edilemeyecek bir durumdu. Tüm bu olaylar sonucunda da ÇHC, artık uluslararası ortamda daha pragmatik yaklaşımlar sergilemek durumunda kalıyordu. Nitekim Sovyet tehdidi artık ABD tehdidinden daha muhtemel duruyordu (Bekcan, 2020, s. 234-236).

ABD ve ÇHC arasındaki ilişkiden bahsederken ilk olarak Vietnam Savaşı dönemini ele almak gerekmektedir. 1955-1975 yıllarında meydana gelen Vietnam Savaşı ile ABD tarafından Asya Pasifik bölgesine yayılmakta olan komünizm tehdidinin ortadan kaldırılması amaçlanırken ÇHC açısından bu bölge üzerinden komünist ideolojinin ilerleyişi amaçlanmıştır (Şimşek M. , 2008, s. 312-318).

ABD'nin Vietnam üzerindeki askeri müdahalesi, ÇHC'nin ABD'ye karşı propaganda faaliyeti girişimine neden olmuştur (Gazi, 2020, s. 209-210). Nitekim ÇHC için Vietnam bölgesinin işgali, gelecekte kendi sınırlarına dayanabilecek bir tehdidin sinyaliydi. İki ülkenin ilişkileri zaten uzun bir dönem Tayvan meselesi ile gerilmişti, neticesinde ÇHC'de giderek artan bir ABD düşmanlığı görülmüştür (Çakı, Gazi, & Çakı, 2019). Bu sebepten ötürü, ABD'nin Vietnam'da artan askeri müdahalesi ÇHC'nin ABD'yi sert bir dille eleştirerek propaganda faaliyetlerini arttırmasına neden olmuştur. Kuzey Vietnam'a destek verirken posterler ile propaganda yolunu kullanan

ÇHC, ayrıca propaganda yoluyla da ABD askerini savaş çıkarmakla suçlamıştır. Tüm bu olaylar yaşanırken Sovyetler Birliği'nin gerekli desteği vermemesi üzerine, ÇHC ile aralarında görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Yaşanan görüş ayrılığı sonucu Sovyetler Birliği'nden beklenen desteği göremeyen ÇHC, propaganda faaliyetlerini kendi lehine kullanarak komünist mücadelede kendini ön plana çıkarmayı hedeflemiş ve Sovyetler Birliği'ni ikinci plana atmıştır. Bunlara ek olarak başlatılan propaganda faaliyetleri, kamuoyunda oluşan savaş karşıtlığını arttırmıştır. Bu doğrultuda savaşın ekonomik açıdan bir yük haline gelmesi ve ağır kayıpların verilmesi, ABD tarafından savaşın sonlandırılmasına neden olan faktörler arasında yer aldı (Çakı, Gazi, & Çakı, 2019, s. 958-960). Bir diğer faktör ise Vietnam Savaşı'nın medya aracılığı ile halka aktarılacak biçimde yer almasıydı (Koç H. , 2017, s. 303).

Vietnam Savaşı'nda başarı kazanamayan ABD, Asya bölgesi üzerinde Amerikan etkisinin azalmasından ve 'Domino Teori 'sinin bölge içerisinde zamanla yayılmasından endişe ediyordu. Bu sebeple ABD, Asya bölgesi üzerindeki politikalarında değişikliğe gitmiştir (Robertson, 2007, s. 400-401). ÇHC'nin Sovyetlere karşı tarih boyunca duyduğu güvensizlik ve iki ülke arasında yaşanan ideolojik kopma ile ilişkiler sekteye uğramıştır. Bu iki ülke arasında yaşanan ayrışma ise ABD'nin ÇHC ile ilişkilerini geliştirme ve Asya üzerinde politikalar geliştirmesine vesile olmuştur (İpek, 2022, s. 397-398). Böylelikle de ABD ile ÇHC arasında, mecburi bir yakınlaşma yaşanmıştır. Ek olarak bu dönemde ÇHC'nin artan nükleer gücü ve Sovyetlerle arasındaki ilişkinin kötüye gitmesi de ABD'nin çıkarına bir durum olmuştur. Bu durum da ABD'yi, Asya politikalarında ÇHC ile iş birliği yapmaya teşvik etmiştir (Turan, 2016, s. 84-87).

Vietnam Savaşı ve Soğuk Savaş ile değişen konjonktür sonucu ABD, Asya politikası üzerindeki stratejilerini revize etme kararı almıştır. Bu stratejik değişiklikler, ekonomik ve politik konuları içermekteydi (Sağiroğlu, 2022, s. 387-390). Uluslararası arenaya artık daha pragmatik yaklaşan ÇHC, ABD ile arasındaki ilişkilerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. ÇHC ile Sovyetler Birliği arasında yaşanan anlaşmazlıklar, ÇHC'nin Sovyetler'i bir tehdit olarak algılamasına da sebebiyet vermiştir. Bu durum ise ABD'nin çıkarına olmuştur, çünkü ÇHC'nin içerisinde bulunduğu siyasi yalnızlıktan faydalanmak isteyen ABD, ÇHC ile ekonomik ve diplomatik ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiştir (Bekcan, 2020, s. 235-237). Soğuk Savaş döneminde Sovyetlere karşı ÇHC ile olan ittifakını avantaja çeviren ABD

ayrıca, bir güç dengesi oluşturmak istemiştir (Ross, 2020, s. 68-69). Böylelikle de dönemin iki kutuplu dünya stratejisi, Asya’da bir üçgene evrilmiştir. ABD ve ÇHC’nin ittifakı ile ikili ilişkilerin başlaması, her iki ülkenin de çıkarlarına uyan bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenden ötürü, ÇHC sahip olduğu toprak bütünlüğü ve büyüklüğü ile gelişimini amaçlarken ABD ise dönemin süper gücüydü ve bu gücü elinde tutmakta birtakım zorluklar yaşıyordu (Bekcan, 2020, s. 234-236).

Kendisini ‘özgür dünyanın’ lideri olarak tanımlayan ABD, özellikle 1970’li yıllarda bu gücü elinde tutamamaktan endişe etmekteydi (Hook & Spanier, 2016, s. 105). Bu durum da ABD’nin strateji değişikliğine gitmesine neden olmuştur. Örneğin, öncesinde yapmış olduğu komünizmi çevreleme politikasını, Vietnam Savaşı sonrasında uzak bölgelere askeri müdahalede bulunmama prensibi ile değiştirmiştir. Vietnam Savaşı sonucunda güç kaybeden ABD, yumuşama politikası ile bir güç dengesi oluşturup uyum sağlama dönemine girmeyi seçmiştir. Neticede Vietnam Savaşı sonrası ABD’nin artık çevreleme politikası zayıflamıştı (Ülker Erkan, 2010, s. 186-192).

Asya-Pasifik bölgesine olan ilgi, Soğuk Savaş sonrası daha da önem kazanmıştır. Bir ülkenin kendi çıkarlarını korumasının, kurduğu güç dengesi ve küresel ilişkileri ile belirlenebildiği fikrini savunan ABD, bu bölge üzerindeki hakimiyetini kurmaya odaklanarak çevreleme politikası üzerinde durmuştur (McDougall, 2021, s. 17-21). Özellikle jeo-stratejik açıdan kritik bir bölgeye sahip olan Tayvan, ABD için önem teşkil eden bir bölge olmuştur. Aynı zamanda ÇHC’nin uluslararası ortamda gücünü gösterebilmesi açısından büyük bir engel olan Tayvan bölgesi, tarih boyunca tartışmalara konu olan bir bölgedir. Neticede Tayvan, ÇHC ile ABD arasındaki çatışmaların yaşanmasına neden olabilecek önemli bir coğrafi konuma sahipti (Özmen S. , 2022, s. 1309-1310). ÇHC’nin Tayvan üzerinde söz hakkı olmamasının en büyük sebebi de aynı zamanda dönemin süper gücü olan ABD’dir. ABD, ÇHC ve Tayvan arasında dengeleme politikası uygulayarak, ÇHC’yi kontrol altında tutmayı hedeflemiş ve çevreleme politikası uygulamıştır (Ross, 2002, s. 52-56). Böylelikle de Asya üzerinde çıkarını korumak isteyen ABD, Tayvan-ÇHC birleşme konusunu yakından takip etmiştir. Bu dönemde Tayvan, askeri gücünü sağlamak amacıyla ABD’den aldığı silahlarla dış güçlere bağımlı olduğunu gösterirken ÇHC ise ülkenin gelişimi için adımlar atarak askerî açıdan Tayvan’ı geçmiştir. Aynı zamanda ÇHC’nin zamanla gelişen gücü, uluslararası ortamda ülkeler

ile ilişkilerini de etkilemiştir (Turan, 2016, s. 81-86). Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger ise ÇHC'nin ilerleyen zamanlarda gücünü arttıracığını ve bu durum karşısında ABD'nin de ÇHC ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini savunarak iki ülke arasında ticaretin geliştirilmesinin öneminden bahsetmiştir (Tabak, 2008, s. 69).

Enerjiye ulaşım ve ticaret yollarının güzergahı olan Asya-Pasifik bölgesi, coğrafi konumu neticesiyle, ÇHC açısından önem teşkil eden bir bölgedir (Bayraç, 2009, s. 128-130). Bu sebeple gerekirse bu bölge üzerinden askeri güç gösterisinin mümkün olduğunu savunarak çıkarlarını korumak isteyen ÇHC, ABD'nin bu bölge üzerindeki etkinliğini engellemeye yönelik stratejiler geliştirmiştir. ABD açısından ise ÇHC'nin sınırlandırılması ve Tayvan üzerinde güç kullanımının engellenmesi önem arz etmekteydi (Kasım, 2022, s. 58).

ABD dış politikası için 1947 yılından günümüze kadar olan dönemler arasında da görüleceği gibi, Asya-Pasifik konusu önem arz eden bir konu olmuştur (Fulya, 2019, s. 86-87). Tayvan'ın topraksal bütünlüğünün ÇHC topraklarına kadar uzandığını savunan Pekin yönetimi, bu tutumu ile Tayvan'dan vazgeçmeyeceğini küresel alanda gözler önüne sermiştir. Bu tutum ise ABD'nin Tayvan üzerindeki ilgisinin daha da artmasına neden olmuştur. Yaşanan bu olaylar neticesinde, ABD ile ÇHC arasında güvenlik ikilemi yaşanmıştır. İki ülke arasında yaşanan bu güvenlik ikilemi sonucunda ABD Tayvan'ın güvenliği için 'Tayvan'la İlişkiler Yasası'nı oluşturmuştur. Bu yasa ile Tayvan'ı olası tehditlerden korumak isteyen ABD, aynı zamanda silah desteği ile de bölgeyi olası bir güvenlik sorununa karşı güçlendirmek istemiştir. Özellikle ÇHC'nin 'Tek Ülke, İki Sistem' politikası, ABD için bir baskı unsuru oluşturmaktaydı. Bu nedenle de ABD Tayvan'a bir yasa ile destek vererek ÇHC gücünün dengelenmesi hedeflenmiştir. Nitekim Tayvan, ÇHC'nin gücünün dengelenmesi için önem arz eden bir bölgedir (Olkan, 2021, s. 34-35).

Tayvan Problemi sebebiyle ÇHC, ülkenin gelişimi için bir takım reform girişimlerinde bulunmuştur. Mao Zedong önderliğinde yapılan bu reformların temelinde, sanayileşme ve ekonomik gelişim söz konusudur (Timurtaş, 2018, s. 55-56). Mao yapmış olduğu reform hareketiyle, kırsal alanda yaşayan fakir halkın desteğini de alarak gücüne güç katmıştır. Fakat yabancı devletlerle ilişkilerini en aza indiren ÇHC, yeteri kadar ekonomik gücünün olmaması ve teknolojiden geri kalınması gibi problemlerle yapmış olduğu reform girişiminde istenilen ivmeyi kazanamamıştır. 1960'lı dönemlerde ABD tarafından uygulanan ambargo ise Sovyetler Birliği-ÇHC

bölünmesi (ideolojik kopma) ve ÇHC'nin kendi içine dönük politikaları, onun küresel alanda ilişkilerini olumsuz etkileyen konular arasında yer almıştır (Deniz, 2014, s. 192-193). Yaşanan bu istikrarsızlık dönemini geride bırakmak isteyen Mao yönetimi ise Kültür Devrimi'ni öne sürmüştür. Kültür Devrimi, ÇKP öncülüğünde büyük değişiklikler meydana getirmeyi amaçlayan bir harekettir (Bilgili, 2023, s. 11-12). Mao'ya göre sosyalizme giden yol, öğrencilerden geçmekteydi. Hükümetin kolluk kuvvetlerinin yanı sıra sosyalist bakış açısının devamlılığı için görevlendirilen öğrenci grupları (Kızıl Muhafızlar), ideolojilerine ters olan grupları belirleyip onları cezalandırıyordu. Fakat Kızıl Muhafızlar beklentiyi karşılayamadı, aksine ülkede giderek artan kargaşalara neden oldu. Neticesinde ülke içi çıkan karışıklıklar ve çatışmalar, sosyal hayatı derinden etkiledi (Topçu, 2020, s. 688-689).

Kültür Devriminden olumsuz etkilenen ÇHC, küresel ilişkileri ve ekonomik adımları duraklama dönemine girmiştir. Kendi içine kapalı yapısından yavaşça çıkan ÇHC, uluslararası ortama entegre olmak istemiştir. Bu sebeple Zhou Enlai önderliğinde yabancı devletlerle görüşmeler sağlanarak ÇHC'nin dış politikası revize edilmek istenmiştir (Sağır, 2019, s. 85-86).

ABD Başkanı Richard Nixon, komünist karşıtlığı ile bilinmesine rağmen Almanya doğumlu Henry Kissinger'ın ilk olarak Ulusal Güvenlik Danışmanı, daha sonra ise ABD Dışişleri Bakanı olarak atanması ile dünya düzenine uyum sağlayan bir başkan olduğunu göstererek politik bir adım atmıştır. Kissinger, ABD dış politikası için Sovyetlerin çevrelenmesi gereken bir tehdit olduğunu vurgulayarak komünizmin yayılmasının önüne geçilmesinin gerekliliğinden söz etmiştir (Hook & Spanier, 2016, s. 107-109). Fakat dış politikadaki tehditler ABD'yi, ÇHC ile ilişkilerinin gelişimi için teşvik etmiştir. Artık barış içerisinde bir arada yaşamının öneminden bahseden ÇHC, uzun yıllar kendi içine kapalı kalma stratejisinden çıkarak uluslararası alanda yeni bir strateji geliştirmiştir (Arıöz, 2022, s. 726-727).

1972 yılına gelindiğinde stratejik koşulların değiştiğinin farkında olan Başkan Nixon, ÇHC ile diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi, iki ülke arasındaki düşmanlığın ortadan kaldırılması ve iş birliği için ÇHC'ye kişisel bir ziyarette bulunmuştur (Akdağ, 2019, s. 44). Nixon yönetimi, Sovyetler Birliği ile arası bozulan ÇHC ile ilişkilerini geliştirerek komünist görüşlü iki devlet arasında bir avantaj sağlamayı da hedeflemiştir (Hook & Spanier, 2016, s. 109-110). ÇHC'nin bu dönem Sovyet karşıtlığı, dış politikasının temel konusu olmuştur. Bu sebeple de benimsenen komünizm ideolojisi

ve devrimci fikirler bir kenara bırakılarak ABD ile iş birliğinin Sovyet tehdidine karşı atılması gereken bir adım olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (Alperen, 2019, s. 162-163). Dönemin diplomatik başarısı, ÇHC-ABD ilişkisini düzeltme noktasına getirmiştir. Ayrıca ABD ile ilişkilerin gelişimi, ÇHC'nin diplomatik olarak konumunu da güçlendiren bir adım olarak tarihe geçmiştir. Buna ek olarak ÇHC'nin bu dönemde BM Güvenlik Konseyi (BMGK) üye statüsü ve uluslararası koşullarda veto hakkı ile bir söz hakkına sahip olması, ona dış politikada bir güç katmıştır. Bu güç ona, küresel arenada güvenlik konusu içeren birçok konu hakkında söz sahibi olmasına da olanak sağlamıştır. Ayrıca diplomatik pozisyonu güçlenen ÇHC, ABD müttefiki devletler ile de ilişkilerin kurulması için kendine bir zemin hazırlama fırsatı bulmuştur (Durmaz, 2024, s. 441-442).

ÇHC ve ABD ikili ilişkilerinin geliştirmesi ilk olarak ÇHC'de düzenlenmiş olan masa tenisi (Ping-pong) oyunu ile Amerikan ve Çinli sporcuların kaynaşmasının iki ülke için bir fırsata dönüşmesiyle başlamıştır. Sporcuların iyi ilişkileri, diplomatik ilişkilere de yansımıştır. Bunun sonucunda da iki ülke arasında gelişen ilişkilere 'Ping Pong Diplomasi' adı verilmiştir (Arıbaş & Hüdavendigar, 2014, s. 257-258). ABD tarafından Henry Kissinger'in atmış olduğu bu diplomatik adım 'Şangay Bildirisi' ile iki ülke arasında normalleşme sürecinin başlaması ön görülmüştür (Pekcan, 2017, s. 1138). ABD Başkanı Richard Nixon'ın ÇHC ziyareti sonucu iki ülkenin karşılıklı olarak ofis açmayı kabul etmesi, ikili ilişkilerin gelişimini simgeliyordu. Özellikle bu dönem Nixon yönetimi, ÇHC'nin başkenti olarak Pekin'i tanıyarak BM tarafından tanınan Tayvan'ın yerine Pekin'in kabulünün sağlanması, Tayvan'ın artık ikinci plana atıldığını göstermekteydi. Bu durum da ÇHC'nin uluslararası arenada öneminin artması için ABD tarafından atılan önemli bir adım olmuştur. Nixon yönetimi döneminde başlayan ilişkiler, resmi açıdan ÇHC'nin tanınması ve ikili diplomatik ilişkilerin resmen başlaması, 1977-1981 yılları arasında gerçekleşmiştir (Dedekoca, 2017, s. 149-154).

1973 sonu 1974 başı arasındaki Başkan Nixon'ın istifası ile, ABD-ÇHC ilişkisinde duraklama dönemine girilmiştir. Fakat bu durgunluk döneminde Kissinger'in attığı diplomatik adımlar, iki ülke arasında Sovyet tehdidine karşı bir ivmenin kazanılmasını sağlamıştır (Ali, 2005, s. 80-82). Nitekim ABD ile taktiksel bir ilişki kuran Mao yönetimi, dış politikasındaki sert duruşunu bir kenara bırakarak uluslararası alanda ÇHC'nin önemini arttırmayı ve diğer devletlerle ilişkilerini

geliştirmeyi hedeflemiştir. Mao ‘Üç Dünya’ teorisini formüle ederek ÇHC’nin uluslararası ortamda bir yer oluşturması için stratejik bir adım atmıştır (Keyvan, 2022, s. 147).

Üç dünya teorisi iki süper gücü, onların yanında onları destekleyen ülkeleri ve geri kalan daha az gelişmiş ülkeleri temsil ediyordu. Bu üçüncü kategoride kalan devletlerle ekonomilerinin gelişimi üzerinde duran ÇHC, kendi ekonomisini bu ülkeler üzerinden kalkındırmayı amaçlamıştır. Fakat ABD ve ÇHC arasındaki ilişkiler bu teori ile de görüleceği gibi, ideolojik farklılıkları ortadan kaldıramamıştır. 1970’li dönemin sonlarına kadar bu teori gündemde yer alsa da 1976 yılında ÇHC lideri Mao Zedong’un ölümü, dış politikada birtakım değişikliklerin meydana gelmesine neden olmuştur (Üngör, 2009, s. 31-32).

ÇHC lideri Mao Zedong’un ölümü (1976) sonrası yerine Deng Xiaoping geçmiştir. 1978’den sonra başlayan reform girişimleri ve sonraki 30 yıl boyunca ÇHC’nin politikalarında önem teşkil edecek adımların atılmasında Deng Xiaoping yönetimi, kritik bir rol oynamıştır (Deniz, 2014, s. 189-196). Komünizm kültürüne sahip olan ÇHC kültürel, teknolojik ve bilimsel açıdan Batıdan oldukça geridir. Bu sebeple aradaki farkı minimuma indirmek amacıyla Batı öğretilerini dikkate alarak ülke Deng tarafından modernize edilmiştir (Maden Kalkan, 2023, s. 1605-1606).

ABD Başkanı Gerald Ford’un 1975 yılında Pekin’i ziyaret etmesi, ABD ve ÇHC arasındaki diplomatik ilişkilerin resmileşmesi bu döneme tekabül etmektedir. Özellikle 1979’da Deng Xiaoping’in ABD’ye yaptığı seyahat, ikili ilişkiler için bir dönüm noktası olarak tarihe geçmiştir. Bu seyahat ile ÇHC’nin Tayvan ve ÇHC adına görüşmeye gitmesi ve ülkenin temsiline itiraz edilmemesi, resmi olarak ABD tarafından ÇHC’nin kabulüne işaret etmektedir. Ayrıca ÇHC’nin içinde bulunduğu yabancı yatırıma açık pozisyonu, onu yabancı yatırımcıların yöneldiği bir ülke konumuna getirmiştir (Gücüm, 2017, s. 83).

Yapılan reformlar böylelikle, komünist ÇHC’nin kapitalist bir adım atmasına neden olmuş ve yeni reform girişimleri ÇHC’nin dış politikasını da olumlu etkilemiştir. Mao Zedong döneminde ortaya çıkan üçüncü dünya görüşü tam anlamıyla bırakılmasa da ÇHC’nin gelişimi için bu dönemde Batı öğretilerini dikkate alma prensibi daha ağır basmıştır (Üngör, 2009, s. 31-32).

Deng liderliğinde yapılan reformların temelinde ekonomik gelişim ön plandayken tarım, dış ilişkiler ve kamu gibi alanlarda da değişiklikler yapılarak Mao dönemi sonrası köklü bir değişim için adım atılmıştır. Kırsal bir yapıya sahip olan ÇHC, tarımda verim elde edemiyordu. Mao Zedong döneminde görüleceği üzere, sanayiye ilgi tarımın gelişiminde bir engel olmuştu (Öz, 2006, s. 3-6). Bu sebeple Deng Xiaoping'in yapmış olduğu kırsal reform hareketleri, kırsal alanda gelişim sağlayarak çiftçilerin önünü açmış ve onlara yüklenen baskıyı minimuma indirmek hedeflenmiştir (Whyte, 1993, s. 526-527). Çiftçilerin üzerindeki baskının azalmasıyla ve toprak sahiplerine topraklarının iade edilmesiyle de tarımda verim artmıştır. Ayrıca tarımdaki verim ekonomiyi ve yeni oluşacak pazarların hacminin de artmasına olanak sağlamıştır. Bu gelişme ÇHC'nin iç ve dış ekonomisinin kalkınması açısından önemli bir adım olmuştur. Bunların yanı sıra yabancı yatırımcılar için bir pazar haline gelen ÇHC, sahip olduğu pazar büyüklüğü sebebiyle de başta ABD olmak üzere, birçok Avrupalı devletin ve şirketlerin ilgisini çekmiştir (Öz, 2006, s. 4-6).

1981 yılında ise göreve gelen Başkan Ronald Reagan, ÇHC için 'bekle ve gör' politikasını izlemiştir (Uysal Oğuz, 2019, s. 527). Ronald Reagan hükümeti, ÇHC'yi bir tehdit olmaktan çok, serbest piyasa ekonomisiyle ABD'nin güçlenmesine olanak sağlayabilecek bir ülke konumunda olduğunu belirtmiştir. Nitekim uluslararası alanda ekonomik büyümenin ve ülke çıkarlarına tehdit unsuru bulundurmada istikrar sağlamak, ABD'nin temel amacıdır. Bu nedenle de henüz yeni büyüyen ekonomisiyle bir tehdit oluşturması muhtemel görülmeyen ÇHC ile bölgesel bir ittifak yapılması amaçlanmıştır. Tüm bu politikalar ise ABD'nin günümüze kadar gelen statükoculuğunu göstermektedir (Gürdal, 2021, s. 205).

Sonuç itibarıyla ABD-ÇHC arasında ilişkiler Sovyetler Birliği tehdit algısı ile şekillenmiştir. ABD açısından Asya bölgesine yayılmakta olan komünizm tehdidi, önüne geçilmesi gereken bir meseleydi. ÇHC'nin ise Sovyetler ile tarih boyunca sınır sorunları yaşadığı toprak mücadelesiyle gerilen ilişkileri, zamanında karşıt olduğu ABD ile ilişkilerini geliştirmesine ve Sovyet yayılcılığına karşı bir dengeleme stratejisi uygulamasına neden olmuştur. Böylelikle ABD-ÇHC ilişkileri 1972'de başlayarak 1979 yılında resmîyet kazanmıştır. Gelişen ABD-ÇHC ilişkilerinde Mao dönemi sonrası lider olan Deng Xiaoping politikaları ve reformları, ikili ilişkileri yeni bir seviyeye taşımıştır. ABD-ÇHC arasında iş birliği dönemi öncelikle siyasi ve diplomatik yakınlaşma ile başlamıştır. Akabinde bu ilişkilerin devamında askeri ve

ekonomik iş birlikleri meydana gelmiş ve uluslararası alanda yeni bir seviyeye geçilmiştir.

1.2 1970-1990 ABD-ÇHC Askeri İlişkileri

Vietnam Savaşı'na dahil olan ABD, komünist ideolojinin yayılıp engellenmesi ve Domino Teorisi'nin oluşturabileceği tehdidin ortadan kaldırılmasını temel öncelik haline getirmiştir. Asya bölgesinde komünizmin yayılmasına karşı duyulan endişe, bu bölgede askeri müdahalelere zemin hazırlamıştır. Vietnam Savaşı'nın ortaya çıkması ise Asya bölgesindeki stratejik dengesizlik ve siyasi istikrarsızlıkla doğrudan ilişkilidir (Demir T. , 2022, s. 47).

Kuzey Vietnam bölgesinde artan Sovyet tehdidi ve cephede oluşan endişe ABD'nin bu bölge üzerinde yeni stratejiler geliştirmesine sebep olmuştur. Bu stratejilerin içerisinde Güney Vietnam'a yardımda bulunarak, bağımsız bir rejim kurulması öncelik haline gelmiştir. Fakat iç savaşın seyri değiştikçe, ABD'nin politikaları istediği doğrultuda gelişmemiştir (Çakı, Gazi, & Çakı, 2019, s. 957-958). Sovyetler Birliği ile arası bozulan ÇHC, Asya bölgesinin istikrarı ve güvenliği için bir güç dengesinin oluşumunun gerekliliğini savunarak ABD ile Vietnam bölgesi üzerinden görüşmeler gerçekleştirmiştir (Keyvan, 2022, s. 316-318).

1975 yılında Güney Vietnam'ın düşmesiyle gerilen uluslararası ortamda ÇHC yönetimi, bölge üzerinde artan Sovyet yayılcılığına karşı önlem almayı hedeflemiştir (Keyvan, 2022, s. 317). ÇHC böylelikle Kamboçya Maoist Pol Pot yönetimine destekte bulunmuştur (Agah, 2018). Pol Pot yönetimi, Kızıl Khmer olarak da bilinen acımasız, radikal bir devrimci hareketiydi. Kamboçya bölgesindeki katliamlardan sorumlu olan Pol Pot yönetimi, birçok Müslüman insanın da sonunu getirmiştir (BBC News Türkçe, 2018). Pol Pot rejiminin tehdidi Kamboçya'da başlayarak Asya bölgesi üzerinde yayılmaya başlamıştır. Uçak, silah ve askeri teçhizatını ÇHC'den temin eden Pol Pot yönetimi, Vietnam kökenli ve diğer azınlıklara yönelik katliamlar gerçekleştirmiştir. Artan katliamlara karşı, Sovyet destekli Vietnam ordusu 1978'de Kamboçya'yı işgale başlamıştır. Yeterli gücü elinde bulunmayan Pol Pot yönetimi ise kısa bir süre içerisinde mağlup edilmiştir. Savaşın ardından yüzlerce insanın ölümü ile sonuçlanan bu rejim karşısında Batı medyası, ÇHC'nin bu bölge üzerindeki desteklerini sorgular konuma gelmiştir. Ayrıca artan Sovyet yayılcılığı, ABD ve ÇHC tarafından bu bölge üzerindeki endişelerin

artmasına neden olmuştur. Buna karşı ÇHC lideri Deng Xiaoping, 1979 yılında ABD'ye bir ziyaret düzenlemiştir. İki devlet arasındaki diplomasinin başlaması resmi olarak 1979 yılında gerçekleşmiştir. Sovyet yayılcılığına karşı her türlü önlemin alınacağını söyleyen ÇHC lideri Deng Xiaoping, bölge üzerinde ABD ile stratejiler geliştirmiştir (Karluk, 2021, s. 121-124). Buna ek olarak Vietnam Savaşı ile ÇHC'nin askeri kapasitesinin 20 yıl geride olması dikkat çekmiştir. Vietnam Savaşı sırasında ÇHC, ABD'den istediği desteği görememiştir. Fakat Sovyet tehdidine karşı ABD'den askeri teçhizat temin eden ÇHC, askerî açıdan gelişmek için birtakım stratejiler üzerinde durmuştur (Bekcan, 2020, s. 238).

1972 yılında da görüleceği üzere ÇHC-ABD diplomatik ilişkilerinin gelişimi, Deng Xiaoping liderliğindeki ÇHC'nin artık daha pragmatist bir bakış açısına sahip olması ve iki devlet arasındaki ilişkilerin gelişimi için önemli bir adım olmuştur. Özellikle 1979 yılında Sovyetler'in Afganistan işgali ile ÇHC-ABD ilişkilerinde gelişime neden olmuştur. Sovyet müdahaleciliğine karşı ÇHC'ye askeri yardımda bulunan ABD, aynı zamanda ÇHC'ye en çok kayırlan ülke statüsü de vermiştir (Durmaz, 2024, s. 441-447). Vietnam ve ÇHC'nin 1980'lerin sonuna kadar uzayan müzakere görüşmeleri ise birbirlerini suçladıkları ve anlaşmazlıklarla dolu bir süreç haline gelmiştir. Fakat Soğuk Savaşın bitmesiyle Vietnam tarafından Kamboçya işgalinin son bulması, ikili ilişkilerin normalleşme dönemine girmesini sağlamıştır. Zaman içerisinde yaşanan sınır anlaşmazlığı ve adalar konusu her ne kadar gündemde yer alsada Vietnam ve ÇHC yönetimi arasındaki gerginlik azalmıştır (Karluk, 2021, s. 124).

ABD Başkanı Richard Nixon, açık kapı politikasıyla ÇHC ile ilişkilerin geliştirilmesi konusu üzerinde durmuştur (Overholt, 1973, s. 715-717). Bu dönemde ÇHC'nin savunduğu 'Tek Çin' politikasını destekleyen ABD, ikili ilişkilerin ve iş birliğinin artırılmasında önemli bir rol oynamıştır (Akpınar, 2020, s. 1633). Özellikle 1979 yılında Deng'in ABD ziyareti, nükleer ve teknoloji transferi konularında Sovyet baskısına karşı iş birliği yapmalarına olanak sağlamıştır. Bu durum da ABD'nin Sovyet tehdidine karşı ÇHC ile askeri teçhizat iş birliklerini geliştirmelerinde rol oynamıştır (Tabak, 2008, s. 72). 1980'li yıllardan itibaren uluslararası arenada güç dengesini kuran ülke konumuna gelen Deng yönetimi, Batı ekonomik şeklini benimseyerek bir güç haline gelmeyi hedeflemiştir. Bu durum da ÇHC'nin Asya bölgesi üzerinde önemini arttırırken ABD'nin çevreleme stratejisine ve ekonomik gücüne zarar

vermeye başlamıştır. Kapitalist sisteme entegre olan ÇHC, Sovyetler için ABD ve NATO gibi bir tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. Oluşabilecek bir tehdit algısı karşısında ÇHC dengeleme stratejisi üzerinde durarak blok değişikliğine gitmiştir. Blok değiştiren ÇHC ise çareyi ABD ile ittifakta bulmuştur. Buna ek olarak ÇHC'nin oluşabilecek bir çıkar çatışmasına karşı blok değişikliğinde bulunması yeni değildir. Daha önce Kore Savaşı sırasında ABD'yi de bir tehdit olarak görmüş ve Sovyetlerle ittifak kurmuştur. Böylelikle ÇHC çıkarları doğrultusunda dönem dönem blok değişikliklerinde bulunmuştur (Akpınar, 2020, s. 1632-1635).

1979'da resmileşen ABD-ÇHC ilişkileri 1970'ler boyunca askeri ve politik konular üzerinde durulmuştur. ABD Tayvan'a yaptığı askeri yardımları durdurma ve o bölgede bulunan askeri güçlerinin geri çekmesi sözünü vererek Tayvan ile olan askeri ilişkilerin kesileceğini açıklamıştır. 1980'li yıllarda ise ÇHC'nin modernleşme politikaları, dış ilişkilerini olumlu etkilemiştir. Bu durum da ABD ile ilişkilerini geliştirmiştir. Böylelikle iki devlet arasında ticaret anlaşması yapılarak ÇHC sahip olduğu doğal kaynağın üretimi ve kaynağın taşınmasında, ticaret için banka kredisine ve askeri teçhizat satışı gibi konularda ABD'nin desteğini almıştır (Pekcan, 2017, s. 1137-1139).

Aslında birbirlerine güvenmeyen ABD ve ÇHC, Sovyet tehdidine karşı birlik olmuştur. Bu sebeple de iki devlet resmi olmayan bir kazan-kazan politikası uygulamış ve askeri silahlanma yarışında en fazla yükseliş gösteren Asya bölgesi üzerinde bir güç dengesinin kurulması hedeflenmiştir. ÇHC'nin artmakta olan ekonomik gücü ve beraberinde yükseliş gösteren askeri kapasitesi, ABD için ilerde tehdit oluşturabilecek bir durumdur. Bunlara ek olarak ÇHC, BM ile elde ettiği güçle uluslararası alanda karar verme yetkisine de sahiptir. Bu durum da ASEAN ülkelerinin ÇHC lehine karar vermeleri açısından caydırıcı bir etken olmuştur (Turan & Keskin, 2017, s. 713-714).

1979 itibari ile gelişen ABD-ÇHC ilişkileri sonrası ABD, Tayvan ile 1954 tarihinde yapılan Ortak Savunma Antlaşması'nı iptal etmiştir. ÇHC Tayvan için 'Tek Ülke İki Sistem' stratejisi ile Tayvan'ı kendi topraklarına dahil etmiştir. Bu durum da ÇHC-ABD arasında silahlanmanın artmasına ve Tayvan'ın ABD için öneminin artmasına neden olmuştur. Böylelikle iki ülke arasında bir güvenlik ikilemi yaşanmıştır (Olkan, 2021, s. 33-34). Özellikle ÇHC'nin artmakta olan askeri gelişimi, ABD-ÇHC arasında bir güvenlik ikilemine neden olmaktadır. Neticede ÇHC'nin ekonomik gelişimi beraberinde, askeri kapasitenin artmasına da olanak sağlamıştır. Askeri

gelişim gösteren ÇHC'nin Asya bölgesinde kuracağı güç endişesi ise ABD açısından sistematik bir meydan okuma olarak algılanmıştır (Cingöz, 2023, s. 402-403). Bu sebeple ABD oluşabilecek bir müdahale algısını önlemeye yönelik Tayvan ile 'Tayvan'la İlişkiler Yasası'nı çıkararak askeri yardımına devam etmiştir. Bu yasa ile ÇHC'nin 'Tek Ülke İki Sistem' yasasına karşı önlem alınmıştır. ABD aynı zamanda Tayvan'ı bir tehdit olgusuna karşı askerî açıdan destek verirken silah ve askeri teçhizat desteğinde de bulunmuştur. Bunlara ek olarak 1982 yılında ABD Başkanı Ronald Reagan da Tayvan'a yönelik yasayı güçlendirici uygulamalarda bulunmuştur (Olkan, 2021, s. 34-35).

Ronald Reagan Sovyet tehdidine karşı ilerleme kat ettiği dönemde ÇHC, ABD için henüz ciddi bir tehdit olarak görülmemektedir. Neticede ÇHC, küresel ortama entegre olabilmek adına serbest piyasa ekonomisine ilgi göstermiştir. ÇHC'nin bu hamlesi de Sovyetlerin gücünü zayıflatmıştır. Böylelikle gelişen ABD-ÇHC ilişkileri 1987 'Ulusal Güvenlik Stratejisi' (UGS) için ÇHC'nin Sovyet tehdidine karşı, ABD tarafından bir müttefik olarak değerlendirilmiştir (Gürdal, 2021, s. 204-206). UGS 1987 tarihinde başlayarak her yıl yenilenen bir ABD güvenlik stratejisidir (Kazel, 2021, s. 47).

Reagan yönetimi, askerî açıdan caydırıcı politikalar uygulamıştır. Özellikle Sovyetler'in sahip olduğu nükleer gücü önlemeye yönelik Stratejik Savunma Girişimi üzerinde durmuştur (Baskın & Tekin, 2024, s. 222-223). 1989'da artık dağılma noktasına gelen Sovyetler Birliği'nin askeri gücü zayıflamıştı. ÇHC ile sınır bölgesinde bulunan Sovyet askeri birliklerinin zamanla çekilmesi, ÇHC için olumlu bir gelişme olmuştur. Sovyet lideri Gorbaçov ise ÇHC ile aralarındaki sorunları çözümlenmeyi amaçlamıştır (Bekcan, 2020, s. 239-240). Fakat ÇHC'nin Asya bölgesi üzerindeki etki alanı, Sovyet müdahalesiyle nüfuzunu zayıflatmıştır. Bu bölgede gücünü gösteremeyen Pekin yönetimi, sorunun Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerin gerginliğinden kaynaklandığını düşünmekteydi (Üngör, 2009, s. 30-33). 1989 yılında Pekin'i ziyaret eden Sovyetler Birliği lideri Gorbaçov, ikili ilişkilerin saygı ve güven çerçevesinde olmasının öneminden bahsetmiştir. Nitekim değişen konjonktür, açıklık ve yeniden yapılanma politikalarıyla dönüşen Sovyetler Birliği'nin yeni görünümü Soğuk Savaş'ın bitişini simgeliyordu. Bu durum da tek kutuplu dünya sisteminin lideri olan ABD'nin gücüne güç katmıştır (Bekcan, 2020, s. 240-241).

Yıl 1989'ı gösterdiğinde uluslararası ortam ve ÇHC için büyük bir öneme sahip Tiananmen Olayı yaşanmıştır. ÇHC tarihinde Tiananmen Meydanı Olayı, bugün bile ÇHC için sarsıcı bir olaydır (Söğütü, 2021, s. 75). Ülkede yaşanan reform girişimleri ve Açıklık Politikaları sonucu ÇKP'ye karşı bir grup üniversite öğrencisi, ülkede artış gösteren haksızlık ve yolsuzluğun artmasına tepki göstermiştir. Öğrenci protestolarına destek veren aydın kesim ise hükümet tarafından 'burjuva liberaller' olarak eleştirilmiştir (Koçakoğlu, 2021, s. 39). İlerleyen dönemlerde büyüyen mitinglerin temel amacı artan yolsuzluğa ses çıkarmaktır. Kızılsan ortamda öğrencilerin protestoları, sonraki süreçte açlık grevine dönüşmüştür. Bu tutumu eleştiren hükümet ise öğrencileri karşıt-devrimci olarak nitelendirmiştir. Neticesinde sıkı yönetim ilan eden ÇHC hükümeti, bu duruma ordu gücüyle engel olmak istemiştir. Böylelikle de ateşli çatışmalar başlamış ve sonucunda yüzlerce insan hayatlarından olmuştur (Koçakoğlu, 2021, s. 33-38).

1989 ÇHC'de yaşanan olay sonrasında, ÇHC'nin prestiji küresel alanda sarsılmıştır. Özellikle protestoları askeri müdahaleler ile kanlı bir şekilde karşılık veren ÇHC, birçok ülke tarafından eleştirilmiştir. BM tarafından insan hakları ihlali olarak değerlendirilen bu olay sonrası Avrupa Ekonomik Topluluğu, ÇHC'ye askeri teçhizat ambargosu uygulamıştır (Yang & Wagner, 1990, s. 275-276). Tiananmen Meydanı'nda yaşanan olayda orantısız bir şekilde şiddete başvurulması, ABD ile ÇHC arasındaki ilişkileri de farklı bir noktaya getirmiştir. Bu süreç sonrasında ÇHC ve ABD arasındaki ilişki, karşılıklı olarak güvensizliğe evrilmiştir (Akpınar, 2020, s. 1635). Nitekim 1980-1990 yılları arası gelişen ABD-ÇHC ilişkileri merkezi güvenlik kapsamında şekillenmiştir. Fakat Tiananmen Olayı'nda yaşanan insan hakları ihlalleri sonucunda ABD ÇHC'ye ambargo uygulayarak ikili ilişkilerin seyri değişmiştir (Olkan, 2024, s. 214-215).

ÇHC kuruluşundan itibaren ülkenin gelişimi için birçok stratejik adım atmıştır. Bunun en büyük örneği ise ABD ile kurulan ilişkilerdi. Özellikle Sovyet tehdidine karşı ikili ilişkilerini geliştiren ÇHC-ABD iş birliği buna bir örnektir (Olkan, 2021, s. 31-35). Buna karşın Mikhail Gorbaçov döneminde ise değişen siyasi ortam, ÇHC ile ilişkilerin gelişimini sağlayarak ÇHC-Sovyetler Birliği krizindeki stratejik değişimi göstermektedir. Gorbaçov'un Pekin ziyaretinin temelinde ise ÇHC ile Sovyetler Birliği arasındaki sorunların çözülmesi vardır (Keller, 1989). Bu iki ülkenin diplomatik görüşmeleri Jiang Zemin ve Gorbaçov tarafından, Tiananmen Meydanı

Olayları sırasında gerçekleşmiştir (Özsağlam, 2019, s. 73-74). İki ülkenin görüşmelerini kayıt altına almak için bölgede bulunan medya grubu, ayrıca ÇHC’de yaşanan Tiananmen skandalını tüm dünyaya medya aracılığıyla da sergilemiştir (Kissinger, 2020, s. 499). ÇHC medyası ise bir hedef haline gelerek hükümet tarafından tutuklanmıştır çünkü medya ÇHC hükümetinin propaganda faaliyetlerini yürüttüğü bir kurumdu (İnceoğlu, 1994, s. 88-89).

Uluslararası arenada ise ÇHC’ye tepki çok şiddetliydi. ÇHC’nin Batı tarzı bir demokratik yönetim şekli benimsemediği bilinmekteydi. Fakat Tiananmen Meydanı Olayı, ÇHC’nin insan haklarını keyfi bir şekilde reddeden otoriter bir yönetim ile yönetildiğini açıkça göstermekteydi (Kissinger, 2020, s. 499). Ayrıca birçok ülkenin askeri ambargo uygulamasının yanı sıra, ÇHC’nin insan hakları ve demokrasiye karşı tutumu olumsuz bir şekilde eleştirilmiştir (Vural, 2017, s. 139-140). Dönemin koşulları neticesiyle de ABD-ÇHC ilişkileri gerilmiştir. ABD ise ÇHC’ye yapılan askeri teçhizat ve transferi durdurma kararı almıştır (Chen & Shaoxuan, 2023, s. 29).

ABD’nin ÇHC ile geliştirdiği ilişkiler, bu olaylar sonucunda siyasi ortamlar tarafından eleştirilmesine neden olmuştur. ABD’de gelenekçi topluluklar, ÇHC’nin güvenilir bir ortak olamayacağını savunmaktaydı. ABD ise çözümü, insan hakları uygulamalarının teşviki adına yaptırımlar uygulamakta bulmuştur. Dönemin ABD Başkanı George H. W. Bush ise bu yaptırımların çok uzun bir vadede sonuçlanması konusunda huzursuzluk duyuyordu (Kissinger, 2020, s. 499-500).

Dış politikada istikrarı hedefleyen ÇHC, pragmatik bir bakış açısıyla düşük profilli kalkınma stratejisini benimsemiştir (Pye, 1986, s. 227-229). Stratejinin temelinde dış ilişkilerde ÇHC’nin güvenlik riski oluşturmadığını göstermek vardı. Buna göre büyüyen ÇHC gücü düşük profilli stratejisi ile çatışmadan kaçınarak gelişimini tamamlamak istemiştir (Akçadağ Alagöz, 2019, s. 83). ÇHC bu stratejiyi uygularken ABD ile ilişkilerinin gelişimini hedefleyerek güce dayalı siyasette barıştan söz etmiştir (Çaşkurlu, 2022, s. 1392).

ÇHC 1990’lı yıllarda başta Güneydoğu Asya ülkeleri olmak üzere, Rusya ile de ilişkilerini geliştirmeye önem vermiştir. Bu dönemde yaşadığı dışlanmaya rağmen geliştirdiği diplomatik adımlar ile ÇHC, küresel ve bölgesel sistem içerisine entegre olmuştur (Akdağ, 2023, s. 85). Soğuk Savaşın bitimiyle dağılan Sovyetler Birliği yerine Rusya Federasyonu yerini almıştır. Çin ile tarih boyu sınır problemleri yaşayan

Rusya, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi adına başta sınır güvenliği konusu üzerinde durmuştur. Özellikle Rusya'nın, ÇHC'ye yaptığı silah satışı, iki ülkenin çıkarına bir durum olarak değerlendirilmiştir. Zira Rusya sahip olduğu ürünlere büyük bir pazar bulurken ÇHC'nin de teknolojik açıdan ileride olan Rus silahlarına düşük ücretler ödeyerek sahip olması, her iki ülkenin ortak çıkarına hizmet etmiştir (Çolakoğlu, 2004, s. 174-175).

1990 dönemi genel konjonktürü göz önüne alındığında ise ABD hegemonyası tek kutuplu bir dünya düzeni algısını meydana getirmiştir (Hook & Spanier, 2016, s. 181-185). ÇHC'nin katlanarak büyüyen ekonomisi, küresel ve bölgesel yeni güçlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Üngör, 2009, s. 33). Aynı zamanda küreselleşen yeni uluslararası sistem, beraberinde birçok tehdidi de beraberinde getirmiştir. Özellikle kitle imha silahları, terörizm tehdidi, göç problemleri ve çevre sorunları gibi konular yeni bir istikrarsızlık kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak ÇHC'nin sistemden dışlanması ve izole bir hal alması, Japonya'nın çıkarlarına uymayan bir durum olmuştur. Buna göre Asya-Pasifik bölgesinde Japonya'nın dış politikası ve ülke ekonomisi için ÇHC, siyasi ve ekonomik açıdan önemli bir ülkedir (Karaca, 2012, s. 99-101). Değişen uluslararası dengeler sonucunda da Japonya'nın güvenlik konularında birtakım politikalar belirlemesine neden olmuştur. Japonya için başta tehdit unsuru oluşturan Kuzey Kore ve sahip olduğu nükleer güç, Asya-Pasifik için sorun teşkil eden bir problemdir. Bu durum da Japonya için endişe edici bir problem olurken, aynı zamanda Asya-Pasifik bölgesinde değişen güç dengesi karşısında ABD'nin Japonya'ya bakış açısı olumlu yönden değişmiştir. Nitekim ABD, Japonya'ya askerî açıdan destek vererek bir güvenlik alanı oluşturmayı amaçlamıştır. Bu strateji karşısında ÇHC başta kuşku ile yaklaşırsa da sonrasında Japonya'nın pozitif katkısı, durumu değiştirmiştir (Akçadağ E. , 2010, s. 9-13).

ÇHC'nin dış politikada köklü bir değişim yapmasının bir diğer nedeni de güvenlik kaygılarıdır. Sınır güvenliği ve komşu ülkeleriyle olan ilişkilerinden güven duymayan ÇHC, asıl tehdidin Japonya ve Sovyetler Birliği tarafından gelebileceğinden endişelenmekteydi. Özellikle Kore konusu, ÇHC'nin tarih boyunca önem verdiği konular arasındaydı. ABD'nin bu bölge üzerindeki askeri varlığı ise ÇHC-ABD ilişkilerini etkileyen bir diğer faktör olmuştur (Çınar Y. , 2018, s. 335-336). Zira Pasifik bölgesinde artan silah gücü, bölge üzerinde krizlerin artmasına da neden olmuştur. Kuzey Kore'nin artmakta olan nükleer kapasitesi başta ÇHC olmak üzere,

ABD ve müttefik devletlerin endişelerinin artmasına neden olmuştur. Neticede Soğuk Savaşın bitimiyle askeri güvenliğin yerini terör, salgın hastalıklar, ekonomik problemler, hava kirliliği ve küresel ısınma gibi konular yer alarak gün yüzüne çıkmıştır (Turan & Keskin, 2017, s. 712-713). Fakat 1990'lı yıllarda açık kapı politikası uygulayan ÇHC, çatışma stratejileri açısından Kuzey Kore ile olan ilişkilerini dikkate almıştır. Kuzey Kore ve ÇHC arasındaki ilişkiler, iki ülkenin çıkarına hizmet edecek doğrultudadır. Bunun nedeni ise nükleer bir güce sahip olan Kuzey Kore, Asya bölgesindeki dengeyi sağlıyordu. Bu bağlamda, ÇHC'nin dış politikası güvenlik üzerine şekillenmekteydi, çünkü Kuzey Kore ile ilişkilerin temelinde ÇHC'nin sınırları üzerindeki güvenliği esas alınmıştı (Çınar Y. , 2018, s. 336-338).

Sonuç olarak ÇHC'nin artan gücü ve askeri gelişmeleri, onu küresel ortamda önem teşkil eden bir ülke konumuna getirmiştir. Burada en büyük rolü ABD oynamaktadır. ÇHC'nin küresel alanda bir yer edinmesine rolü olan ABD, Soğuk Savaş dinamikleri üzerinde ilişkilerini şekillendirmiştir. Sovyet yayılcılığına karşı bir denge politikası uygulayan ABD-ÇHC ilişkileri bu doğrultuda şekillenmiştir. Sonrasında askeri gelişimi üstünde duran ÇHC, Asya bölgesi için bir güvenlik riski oluşturmuştur. Özellikle Tiananmen Meydanı Olayı'nda insan hakları ve özgürlük gibi konularda sert müdahaleden çekinmeyen ÇHC, binlerce insanın ölümüne sebep olarak uluslararası alana müdahaleci bir güç olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda ABD'nin 'Çin Tehdidi' söylemi ortaya çıkmıştır. ÇHC ise bu dönemde bir izolasyon dönemine girmiştir. Küresel alanda imajını düzeltmek isteyen ÇHC 'Uyumlu Dünya' ve 'Uyumlu Toplum' stratejileriyle ekonomik açıdan ülkenin kalkınmasına yönelik stratejiler geliştirmiştir.

1.3 1970-1990 ABD ÇHC Ekonomik İlişkileri

1960'lı yılların ortalarında ABD ekonomisi, Vietnam Savaşı sonrası ekonomik açıktan yararlanmıştı. Asya bölgesinde dış yardım yaparak ticaretini geliştiren ABD, ihtiyaç duyulan askeri ve ekonomik yardımlarla ticaret alanını genişletme fırsatı bulmuştur. Böylelikle Asya bölgesinde ticarete başlayan ABD, Asya'daki ihracat ve ticaret üzerinde büyük bir etki yaratmıştır (Keunho, 2003, s. 376-379). Özellikle ABD Başkanı Nixon ile gelişen ÇHC ekonomik ilişkileri bu dönemde bir ivme kazanmıştır. 1973'de gelişen ekonomik ilişkiler, iki ülkenin karşılıklı ticaretlerini arttırmıştır (Overholt, 1973, s. 708-709). 1974 yılına kadar bir gelişme içerisinde olan ÇHC-ABD

ekonomik ilişkileri, ABD'yi ÇHC için önemli bir ticari ortak konumuna getirmiştir (Alperen, 2019, s. 164-165). Özetle ÇHC ile ABD arasındaki ekonomik ilişkiler, 1972 Nixon görüşmeleri sonrası tahıl ticareti ile başlamıştır. Sonrasında ise ABD Başkanı Nixon döneminde yaşanan Watergate skandalı ve uluslararası politik ortam, ÇHC ile ABD'nin ticaretini durma noktasına getirmiştir (Blanchard, 2015, s. 28-29). ÇHC ABD'nin ekonomik modelinden ders çıkararak dış ticaretteki gelişmelerden ve yatırımlardan faydalanmak istiyordu. ABD ise ÇHC pazarından yararlanarak ekonomisinde gelişimi amaçlıyordu. Bu ekonomik durum iki ülkeyi birbirine bağlayarak ticaretlerini geliştirmek için birer fırsata dönüşmüştür (Güneş, 2009, s. 177-180).

1979 yılında ABD Carter yönetimi, resmi olarak ÇHC ile diplomatik ilişkilerinin kurulduğunu bildirmiştir. ÇHC'yi resmi olarak tanıyan ABD'nin Tayvan'a yaptığı silah ticaretini durdurması gerekmektedir. Nitekim ÇHC'yi resmi olarak tanıyan ABD, Tayvan bölgesinin ÇHC'nin bir parçası olduğunu böylelikle kabul etmiştir (Dedekoca, 2017, s. 147-150). Fakat 1979 yılındaki konjonktür sonucu ABD, Tayvan'a yaptığı silah ticaretini devam ettirmiştir. ÇHC bu duruma her ne kadar karşı olsa da Sovyetlerin Afganistan işgali, Vietnam sorunu ve ekonomik konulardan ötürü iki ülke ilişkilerinin devamlılığında karar kılmışlardır. Böylelikle uluslararası alanda yaşanan siyasi ve ekonomik kriz, bu iki devletin ortak çıkarları için birbirleri ile ittifak yapmalarına sebebiyet vermiştir (Blanchard, 2015, s. 29-30).

Nixon döneminde atılan diplomatik ve ekonomik adımlarla devam eden ilişkiler, Carter döneminde ise yükseliş göstermiştir. Bunun en büyük örneği ise Carter döneminde yapılan ÇHC'ye 'en fazla kayırlan ülke' statüsü verilmesi olmuştur (Huntington S. , 1994, s. 24-26). Bu statü ile ÇHC'nin kredi alma ve teknolojiye erişim gibi ekonomik olanaklara erişimi de açılmıştır. Ekonomik gelişimle birlikte, ABD'nin yayılmacı politikasının geliştirilmesi ve ÇHC'nin küresel ekonomiye entegrasyonu amaçlanmıştır. ÇHC ise ABD ile geliştirdiği ilişki neticesinde, ekonomisini büyütme ve ekonomik kar elde etme fırsatı bulmuştur. Böylelikle ABD bilgi ve teknolojisini ÇHC'ye getirerek küresel ekonomiye entegrasyonu sağlamıştır (Blanchard, 2015, s. 29).

Yabancı yatırımcılara kendini açan ÇHC, doğrudan yabancı yatırımlarının etkisiyle dış ticaretini fazlasıyla etkin hale getirmiştir. Bu durum da ÇHC'nin uluslararası ekonomide etkin bir rol oynamasına vesile olmuştur. 1980'lerin başında gümrük vergilerini düşüren ÇHC, güneyinde bulunan iki liman eyaletini özel

ekonomik bölge (ÖEB) haline getirdi (Guangdong ve Fujian eyaletleri) (Tekdal, 2020, s. 72-76). Yabancı yatırımcıların bu bölge üzerindeki yoğunlaşmasının en temel özelliği ise başta ucuz iş gücünden yararlanarak yüksek kar elde etmek istemeleridir. Özel ekonomik bölgeler aynı zamanda farklı kültürlerin etkileşime geçerek bir arada ticaret yaptıkları sosyal bir bölge haline dönüşmüştür (Timurtaş, 2018, s. 64-65).

Teknolojik olarak geri kalan ÇHC halkı için bu bölgede öğrenilen teknolojik ilerleme, ÇHC teknolojisinin geleceği için önem teşkil edecek adımın başlangıcı sayılmaktaydı. Özellikle ticari hacmin büyümesi, ülke içinde dolar miktarının yükselmesine ve dövizde artışa da olanak sağlamıştır. Aynı zamanda gelişen ticaret ülke içi ve dışı rekabeti de arttırmıştır. Ülke içi rekabet ise reformlara tabi tutularak özel sektörde genişleme ve kamuda yapılanma, piyasa ekonomisine dönüşmüş ve ÇHC ekonomisinin önemli bir kısmını oluşturmuştur (Yılmaz İ. , 2012, s. 4-6). Özel ekonomik bölgelerin başarısı, kısa bir zaman içerisinde ÇHC'nin dış ticaretini geliştirerek küresel ticaret merkezi haline gelmesini sağlamıştır. Günümüzde ise ÇHC, dünyanın ikinci (ABD'den sonra) doğrudan yabancı yatırımcı çeken ülkesidir. Bu ekonomik büyümeyi ise Deng Xiaoping'in formüle ettiği doğrudan yabancı yatırım politikalarına borçludur (Yılmaz İ. , 2012, s. 8-11).

Başta ekonomik reformlar olmak üzere, Açık Kapı Politikası ülkenin kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır. ÇHC'nin modernleşmesinde en büyük rolü olan lider Deng Xiaoping, reformları ile ülkeyi modernize etmiştir. Bu reform sonucu dışa açılma, olumlu sonuçlar vermiş ve ülke ekonomisine katkıda bulunmuştur. Bu durum da ÇHC vatandaşlarının hayatını olumlu yönden etkilemiştir (İzol, 2022, s. 43-46). Günümüzde Deng'in yapmış olduğu bu ekonomik reform girişimleri, ÇHC'nin ekonomik gelişiminin bugünkü halini almasına neden olan önemli bir adımdır. Dışa açılma ve reform politikaları ÇHC'nin yabancı sermayeye açık olduğunu göstererek ABD destekli kurum ve kuruluşlara üye olmasına da olanak sağlamıştır. Bu durum da ülke sermayesinin artmasını sağlamıştır. Ayrıca reform girişimleri sayesinde ülkenin ekonomik gelişimi ve büyüme hızının da artış sürecine geçtiğini de söylememiz mümkündür (Özalp Kaya, 2024, s. 161-162).

1980'li yıllara gelindiğinde ise Başkan Reagan'ın Tayvan'a yönelik ılımlı politikaları ve Sovyetler ile ilişkileri, ABD-ÇHC ilişkisinde durgunluğa sebep olmuştur. ABD'nin Tayvan'a yaptığı silah ticaretinin devam etmesi, ÇHC tarafından eleştirilmesine neden olmuştur. ÇHC bu ticaretin sonlandırılması konusunda ısrarcı

olmuştur (Pekcan, 2019, s. 72-75). Fakat ABD-ÇHC ilişkilerinin devamlılığı, uluslararası arenada yaşanan siyasi problemler için gerekli görülmekteydi. Bu sebeple ABD, Tayvan'a yapılan silah ticaretinin kademeli bir şekilde azaltılacağına garantisini vermiştir. Neticede, iki ülke ekonomik açıdan karlı bir iş birliği yapmış oldu (Turan, 2016, s. 87-90). ÇHC açısından ABD ile geliştirilen ilişkiler yatırım ve ticaret bağlarının güçlenmesine, teknik bilgilerin öğrenilmesine ve ÇHC'nin Dünya Bankası'na dahil edilmesini sağlamıştır. Bu durum da ÇHC'nin ekonomik gelişimi için büyük bir adım olmuştur (Küçük, 2021, s. 24-26).

1980'ler ABD'nin de desteği ile ÇHC otuz yıl süren izolasyon döneminden çıkarak uluslararası arenada yerini alma fırsatı bulmuştur. BM, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) üyeliği gibi gelişmeler ABD'nin desteği ile ÇHC'nin gelişen ve büyüyen ekonomisinde büyük bir rol oynamıştır (Liang, 2015, s. 138). Genel olarak 1982-1989 tarihleri arası ÇHC ve ABD ilişkilerinde, sorunlardan uzak ve yapıcı bir dönem olmuştur. Fakat ÇHC'nin dış ilişkilere açık olduğu bu dönemde, 1989 Tiananmen Olayı ile başta ABD olmak üzere birçok ülkeyle ÇHC'nin ilişkileri kötü etkilenmiştir (Pekcan, 2019, s. 75).

ÇHC ise 1989 yılında yaşanan Tiananmen Meydanı Olayı sonrasında, yeniden bir izolasyon dönemine girmiştir. Fakat stratejik konumu ve artan gücü, onun uluslararası alanda önem teşkil eden bir ülke olmasını sağlamıştır (Durmaz, 2024, s. 445-446). Bu sebeple başta ülke çıkarlarını gözeterek ÇHC, yeteneğin saklanması ve zamanın beklenmesi stratejisiyle ülkenin gelişimi için düşük standartlı bir profil oluşturmayı planlamıştır. Bu politikanın temelinde ise uluslararası alanda değişen koşullara ÇHC'nin pasif bir biçimde uyum sağlanması amaçlanmıştır (Keyvan, 2022, s. 148).

Düşük profilli dış politika (tāoguāngyǎnghuì) stratejisi, ÇHC'nin içinde bulunduğu konjonktürü anlayabilmesi adına bekleyip gözlemlemeyi amaçlamıştır. Değişen uluslararası ortam ve güç dengelerine karşı ÇHC'nin gücünü koruyabilmesi ve ekonomik gelişimini devam ettirebilmesi gerekmektedir. Bu sebeple Deng Xiaoping'in formüle ettiği olduğu bu politika, ÇHC'nin ekonomik kalkınması için atılması gereken bir adım olarak değerlendirilmiştir (Akdağ, 2023, s. 82-83). Bu doğrultuda Tiananmen Olayı'ndan sonra değişen konjonktür ile ABD-ÇHC ilişkileri gerilmiştir. Bu durum da ABD'nin ÇHC gelişimi için verdiği desteği geri çekme ihtimalini meydana getirmiştir. Deng ise çözümü düşük profilli dış politika stratejisini

ortaya atmakta bulmuştur (Durmaz, 2024, s. 446). ÇHC'nin bu dış politika stratejisinin temel amacı ülkenin gelişimini tamamlaması ve diğer devletler tarafından kendi üzerine dikkat çekmeden belli bir statüye ve olgunluğa gelerek uluslararası ortamda sorumluluk almak için beklemektir (Koçakoğlu, 2021, s. 39-40).

Deng Xiaoping 28 karakterlik bir strateji geliştirerek dış politikada kökten bir değişimi hedeflemiştir. 28 karakterlik stratejinin dış politika prensipleri şu şekildedir: İlki, gözlemleyip analiz etmektir. İkincisi, kendine inanma prensibi ile güvenlik stratejileri belirlemektir. Üçüncüsü ise alçakgönüllü olarak güç kullanımı yerine var olan kapasitenin gizlenerek iyi bir iletişim yolunun seçilmesidir. ÇHC'nin attığı bu politik adımlar onun sosyalizm ideolojisine sıkı sıkıya bağlı bir prensip ile ilerlemediğini, daha pragmatik yaklaşım sergileyerek ülke çıkarlarına yönelik politikalar geliştirmesine ve küresel arenaya entegre olma çabasını göstermektedir (Çınar Y. , 2018, s. 335-336). Bu sebeple de Deng Xiaoping bu politikayı geliştirirken küresel ekonomide ÇHC'nin bir yer edinebilmesi adına birtakım stratejiler geliştirmiştir. Deng Xiaoping'e göre ekonomide temkinli bir şekilde hareket etmek ÇHC'yi başarıya götürebilecek bir yol olarak görülmekteydi. Deng'in stratejisine göre bu durum, temkinli hareket ederek hata payını en aza indirmeyi hedeflemiştir (Ermeydan, 2016, s. 45-47).

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle küresel alanda sistemsel değişimler meydana gelmiştir. Özellikle teknolojinin gelişimiyle beraber, ekonomik açıdan gelişmeler küreselleşmenin temelini oluşturmuştur. Askerî açıdan harcamaların fazla olması sebebiyle de görüleceği üzere, ekonomik gücün öneminin daha da arttığı görülmektedir (Özdoğan, 2019, s. 16-17). Bu gelişim ile birlikte enerji kaynaklarına ihtiyacın artması, ÇHC'nin enerji güvenliğine ulaşımının sorunsuz ilerlemesi adına adımların atılmasına neden olmuştur (Arıbaş & Hüdavendigar, 2014, s. 205-210).

1990'lı yıllara kadar kömürün kullanılması ÇHC için enerji politikaları geliştirmesine gerek kalmadığını göstermektedir. Fakat ilerleyen dönemlerde yapılan reform hareketleri, enerji kaynaklarına olan ihtiyacın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle de ÇHC, doğal kaynaklara sahip olan ülkeler üzerinden politikalar geliştirmiştir. Bu politikaların yanı sıra bölgede bir güç kurarak ekonomik gelişimin ilerlenmesi de amaçlamıştır (İstikbal, 2019, s. 51-54). Aynı zamanda enerjiye olan ihtiyacın artması, dış politika stratejilerinin belirlenmesinde etkin bir rol oynamıştır. Özellikle enerji tüketimi açısından ÇHC ve ABD en fazla enerji tüketicisi

lkelerindedir. Bu sebeple enerji kaynağı potansiyeline sahip olan Orta Asya, küresel ve bölgesel gçler tarafından ekonomik sebeplerle rekabete girdikleri bir bölge olmuştur. ABD'nin bu bölge üzerindeki istikrarını önlemeye yönelik Rusya, HC ile gç dengesi üzerinde durarak bir dış politika stratejisi belirlemiştir (Aydın A. , 2015, s. 3-5).

1990'lı yıllardan itibaren büyüyen ekonomisi ile HC, Asya bölgesinde bulunan güçsüz devletler için yapmış olduğu gümrük indirimleri, düşük fiyata verilen hammadde ve para yardımları, HC'yi Asya bölgesi üzerinde liderliğe doğru götüren adımlar olmuştur. Ek olarak hızlı büyümeyle birlikte gelişen teknoloji, HC'nin enerjiye olan talebinin artmasına da neden olmuştur (Karaca, 2012, s. 94-96).

Petrol açısından bakıldığında ise ABD'nin gücü, dünya pazarını şekillendirecek güçteydi. HC ise bu güce karşın politikalarını yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda güvenlik açısından da geliştirilmesine teşvik edilmiş oldu. Bu durum sonucunda Batı'nın ambargo uyguladığı ülkelere sermaye desteği yapan HC, enerji kaynaklarına ulaşımı ve Batı'ya olan bağımlılığın azalmasını hedeflemiştir (Karaca, 2012, s. 94-100). HC'nin ilişkilerini geliştirdiği bu ülkeler ise ABD tarafından 'haydut devlet' olarak nitelendirilmiştir. Tiananmen Olayı'ndan sonra iç işlerine ve çatışmalara karışmama politikasıyla bir strateji belirleyen HC, ABD'nin bu bölgeler üzerinde yeni stratejiler belirlemesinde rol oynamıştır (terblbl, 2022, s. 48-49).

Görüleceği üzere HC'nin Tiananmen Olayı sebebiyle kınanması bile, onun ekonomik olarak gerekliliğinin önüne geçememiştir (Balcı & Yeşiltaş, 2005, s. 185-186). Ayrıca dünya üzerindeki çatışmaların savaş olmasa bile devam edebileceği düşüncesi, HC lideri olan Deng Xiaoping'in Modern bir Çin ortaya çıkarmak için kalkınma stratejileri üzerinde durmasına neden olmuştur. Deng sonrası ülkenin başına geçen Jiang Zemin ise ülke içi refahı arttırarak HC'nin küresel alanda başarı sağlaması için gerekli adımların atıldığını bildirmiştir (Ekrem, 2011, s. 10-11).

Tarihte değişen dönemlere göre şekil alan konjonktür ve küresel sistem neticesinde görüleceği üzere, ülke içi ve dışında stratejik güvenlik önem teşkil eden konular arasındadır. Batı lkeleri ve ABD, HC'nin küresel ortama entegresini sağlayarak uluslararası alanda HC'nin sorumluluk sahibi olması hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra dünyada artan güvenlik sorunları ve ekonomik çıkarlar da uluslararası

alanda HC'ye 3nem verilmesine sebebiyet vermiştir. B3ylelikle, HC'nin y3kselişinin 3n3 açılmıştır (Keyvan, 2022, s. 145-150). Neticesinde HC k3resel ortama ABD ile kurduğu ilişkilerle entegre olmasına rağmen Batı'nın demokratik değerlerine tam anlamıyla uyum sağlayamamıştır. Ayrıca d3nyada en fazla komşu 3lkesi bulunan HC, jeopolitik açıdan da karışık bir durumdadır. Bu sebeple de HC komşu 3lkelerle olan ilişkilerini, olumlu y3nde tutmaya ve komşularına g3ven verme konusunda ekonomik ve politik adımlar atmaya y3nelmiştir. B3ylelikle de 3lkenin ekonomik gelişimi için bir dış politika stratejisi belirlenmiştir (Ekrem, 2011, s. 12-17).

Sonuç olarak 1972 yılında başlayan ABD-HC ilişkileri 1979 Carter d3neminde ekonomik açıdan bir y3kseliş d3neminde geçmiştir. Bu y3kselişte temel rol3 Carter y3netiminin HC'ye 'en fazla kayrılan 3lke' stat3s3 verilmesi ile sağlanmıştır. B3ylelikle ekonomik teşvik için 3n3 açılan HC, ekonomi politikaları geliştirmiştir. 3zellikle yabancı yatırımcılara 3lkenin kapısını açan HC ekonomi stratejisi, birçok 3lkeden yabancı yatırımcıların 3lkeye gelmesine ve sonrasında da 3lke içi ve dışı ekonomik ivmenin sağlanmasını sağlamıştır. 1980'lerde 3zel Ekonomik B3lge olarak belirlenen liman şehirleri ile ticarete yeni bir boyuta geçilmiştir. Bu doğrultuda Batı'dan teknoloji ve yeni 3ėretiler 3ėrenilerek 3lke gelişimi için 3nemli bir girişim sağlanmıştır. 3zellikle ABD desteği ile D3nya Bankası, BM, IMF gibi 3yelikleri onaylanan HC b3y3k bir ekonomik başarı kazanmıştır. Fakat 1989'da yaşanan Tiananmen Meydanı Olayı ile HC, ABD dahil birçok 3lkeden ambargo yiyerek tekrar bir izolasyon d3neminde girmiştir. Tiananmen Olayı ile k3resel alanda imajı zedelenen HC, 'd3ř3k profilli kalkınma' stratejisi geliştirmiştir. Bu strateji doğrultusunda, ekonomik gelişim için temkinli adımların atılması bir 3ncelik haline gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimi ve enerjiye olan ihtiyaç, HC'nin enerji politikalarının g3n y3z3ne çıkmasına neden olmuştur. Enerji açısından bakıldığında ABD'nin g3c3 yadsınamaz bir yere sahiptir. Bu sebeple HC, ABD'nin ambargo uyguladığı 3lkeler ile g3r3şmelerde bulunması ABD ile aralarında ekonomik bir rekabetin ve gerilimin g3n y3z3ne çıkmasına sebep olmuştur.

1.4 Sonuç

HC'nin sahip olduğu k3lt3rel miras y3zyıllardır s3ren Çin İmparatorluğu'na dayanmaktadır. Bu sebepten 3t3r3 Batı k3lt3r3nden çok farklı bir yapıya sahiptir. Coğrafi konumu ve yaşadığı sınır m3cadeleleri ile HC, sahip olduğu topraklar 3zerinde sert m3dahaleler yapmaktan kaçınmayan bir 3lkedir. Fakat HC'nin sahip

olduğu bu milli kimlik, onun küreselleşen dünyaya entegresini oldukça zorlamıştır. Dönemin konjonktürüne göre şekil alan ÇHC politikaları, özellikle olası bir tehdit algısı ile sıkça müttefik değişikliğinde bulunmuştur.

1949 Mao Zedong önderliğinde kurulan ÇHC, başlarda Sovyet destekli bir yapı içerisindeydi. Fakat sosyalist bakışa sahip bu iki ülkenin bu ideolojileri işleyiş biçimleri birbirlerine benzememekteydi. Yaşanan sınır anlaşmazlıkları ve Sovyet yayılmacılığıyla gerilen ilişkiler, ÇHC'nin yeni bir ittifak arayışına girmesine neden olmuştur. Böylelikle de ÇHC-ABD ilişkileri dönemin güvenlik mimarisini zorlayan Sovyetler Birliği tehdit algısı ile şekillenmiştir.

1972 yılında ABD Başkanı Nixon ve ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger önderliğinde Ping-Pong Diplomasi ile ABD-ÇHC ilişkilerinin temelleri atılmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin 1979 ABD Başkanı Carter dönemi ile bir resmiyet kazanmıştır. Ayrıca bu dönemde Mao Zedong'un ölümü ile yerine geçen Deng Xiaoping, ülkenin gelişimi için birtakım reformlarda bulunmuştur. Küresel alana entegre olmak isteyen ÇHC, bunu ABD desteği ile gerçekleştirmiştir. Bu dönemde ABD destekleri ile ekonomik gelişmeler sağlayan ÇHC, uluslararası alanda bir rol oynamaya başlamıştır. Özellikle Dünya Bankası, IMF, BM üyelikleri ile uluslararası alana dahil olan ÇHC'nin, ABD desteği yadsınamaz bir öneme sahiptir.

ÇHC'nin küresel ekonomiye entegresini sağlamak isteyen ABD, 1970 sonlarında ÇHC ile ekonomik ilişkilerine ağırlık vermiştir. Deng yönetiminin de ülke gelişimi için ekonomik konulara önem vermesi, ikili ilişkiler için olumlu bir gelişme olmuştur. Özellikle Deng döneminde öncelik olan açılım politikaları, ABD başta olmak üzere birçok yabancı yatırımcıyı ÇHC'ye çekmiştir. Gelen yabancı yatırımcılardan teknoloji ve bilgi birikimi elde ederek ÇHC bir pazar haline gelmiştir. Böylelikle ÇHC'nin ABD desteği ile devlet kapitalizminden çıkartılarak serbest piyasa ekonomisine entegre edilmesinin önü açılmıştır.

Fakat gelişen ÇHC, ABD beklentilerini tam anlamıyla karşılayamamıştır. Özellikle Tiananmen Meydanı'nda yaptığı insan hakları ihlalleri ile ABD ile ilişkileri kırılma noktasına gelmiştir. Buna ek olarak Tiananmen Olayı ÇHC'nin gelişimini bir güvenlik tehdit unsuru oluşturabileceği algısının da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu tezin ulaştığı sonuca göre 1970-1990 arası ABD-ÇHC ilişkileri inişli çıkışlı bir dönemden geçmiştir. ABD'nin 1972 yılında ÇHC ile başlayan ilişkileri ancak 1979

yılında resmiyet kazanabilmiştir. ABD desteği ile BM’de aldığı tanınırlık ile uluslararası alanda önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Başlarda Sovyet tehdidi ile şekillenen bu ilişkiler, sonrasında ABD’nin ÇHC’yi devlet kapitalizmi sisteminden, serbest piyasa ekonomisine geçirme umudu ile devam etmiştir. Fakat ÇHC’nin sahip olduğu milli kimlik, ABD ve Batı öğretilerinin tam anlamıyla uygulanmasına bir engeldi. Tiananmen Olayı’nda kırılma noktasına gelen ilişkilerden varılan sonuç ise ÇHC’nin güvenilir bir ortak olamayacağı yönündeydi. Sonuç olarak ÇHC’nin orantısız bir şekilde büyüyen ekonomisi, aynı zamanda ABD-ÇHC arası rekabeti de arttırmıştır. Artan bu rekabet ise 1990’lardan sonra farklı bir boyuta ulaşmıştır.

BÖLÜM 2: 1990-2010 ABD-ÇHC İLİŞKİLERİ: İŞ BİRLİĞİNDEN ANLAŞMAZLIĞA

ABD desteği ile küresel arenaya entegre olan ÇHC başta ekonomik bir güç elde ederek, siyasi ve askeri alanda kendini geliştirmiştir. 1990-2010 arası ikili ilişkilerde, değişen dünya düzeni ve yenilenen bir uluslararası ortam göze çarpmaktadır. İki ülke için de dönem dönem sorunların, dönem dönem de ortaklıkların meydana geldiği bu tarih arasındaki olaylar, diğer bölümlerde olduğu gibi siyasi, askeri ve ekonomik açılardan incelenerek ele alınmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde ABD'nin desteği ile küresel alanda aktif bir rol oynayan ÇHC görülmektedir. Fakat uyguladığı stratejik hamleleriyle ABD ve Batı devletleri tarafından eleştirilere maruz kalan ÇHC, güvensizliğe neden olacak faaliyetlerde bulunmuştur. ÇHC'nin sahip olduğu sert ve tutarsız politikalarına karşı akabinde önleyici bir güç olarak ABD müdahaleleri ortaya çıkmıştır. Bu sebeple iki ülke arasındaki ilişkilerin ele alındığı siyasi, askeri ve ekonomik durumlar, 1990-2010 arası dönemde ÇHC tehdit algısına karşı belirleyici bir anlam sağlamaktadır. Bu dönem aralığında ikili ilişkilerin seyrini değiştiren ve tansiyonu yükselten olaylara değinilerek ilişkilerin seyri ve kırılmaya sebep olan olayların incelemesiyle ülke arasındaki bağın anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

2.1 1990-2010 ABD-ÇHC Siyasi İlişkileri

1989 Tiananmen Olayı'ndan sonra ABD ve Batılı ülkelerin tutumu ÇHC'nin başka iş birliklerine yönelmesine neden olmuştur (Yıldız, 2023, s. 16). Özellikle ABD ve Batılı ülkelerin ÇHC'ye uyguladığı ambargolardan sonra ÇHC, Sovyetler Birliği tarafından destek görmüştür. 1990 yılı konjonktürü ile değişen uluslararası düzen, Sovyet-ÇHC yaklaşmasını ortaya çıkarmıştır. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılışı ile ABD tek hegemonik güç olmuştur. Fakat Sovyetler Birliği sonrası varlığını Rusya devam ettirmiştir. Dönemin konjonktürü sonucunda enerji kaynakları açısından zengin Rusya, ÇHC ile ilişkileri yeni bir seviyeye geçmiştir. Bu iki devlet dönem dönem aralarında anlaşmazlıklar bulundursa da dönemin konjonktürü ve enerjiye olan ihtiyaç, birbirlerine olan ihtiyacın ön plana çıkmasına neden olmuştur (Aydoğan, 2021, s. 137-138).

Ülkelerin dış politika stratejilerini belirlemede enerjiye olan ihtiyacın artması önemli bir rol oynamıştır. Bu sebeple gelişen ve yenilenen dünya sistemine göre şekil

alan ülkeler, enerji kaynakları üzerindeki politikalarını şekillendirmektedir (Pamir, 2003, s. 6-9). Enerji politikalarında Orta Asya politikalarına önem veren ABD, böylelikle ÇHC-Rusya ile bir hegemonya mücadelesine girmiştir. Sovyetlerin yıkılışının ardından Orta Asya'daki nüfuzunu genişletmek isteyen ÇHC ve Rusya, ABD için bir güvenlik riski oluşturmuştur. Bu sebeple de ABD Başkanı Clinton 1993-1995 yılları arasında doğal kaynaklara yönelik Orta Asya bölgesinde politikalar geliştirmiştir (Aydın A. , 2015, s. 2-3). Buna karşı ÇHC de doğal kaynaklara yönelik stratejiler geliştirmiştir. Bu durum da ABD'nin bölge ile ilişkilerin dengelenmesine yönelik adımlar atmasına neden olmuştur (Çınar & Kesici, 2005, s. 176).

2000 yılı itibariyle ÇHC, enerji alımı konusunda Asya'da önemli bir ülke olmuştur. Asya pazarında aktif bir rol oynayan ÇHC iletişim, altyapı ve endüstri konusunda önde gelen yatırımcı ülkelerden biri olmuştur (Alperen, 2018, s. 21-22). Böylelikle küreselleşen dünya sistemine entegrasyonu sağlanan ÇHC, 2000 yılı sonrasında dünya ekonomisinde aktif rol oynayan bir ülke konumuna gelmeyi başarmıştır (Şimşek O. , 2019, s. 187). ÇHC bu yıllarda artan hızını dışarı açılma ve dış yardım politikalarına borçludur. Yapılan reformlar da sınır ötesinden yatırımcıları, ÇHC'de ticaret yapmaya teşvik etmiştir. Bu durum da ÇHC ekonomisinin gelişiminde önemli bir rol oynarken aynı zamanda, ÇHC'nin dış ilişkilerinin gelişiminde önemli bir etki bırakmıştır (Çalık, 2011, s. 195-199). ÇHC'nin dış ticaretinde enerji kaynaklarına sahip olan ülkelere verdiği ayrıcalıklar, enerjiye erişimini kolaylaştırmıştır. Fakat ÇHC'nin enerji kaynakları ulaşımına engel olan bazı konular vardır. Bu konular içerisinde ABD'nin deniz yolları kontrolleri, enerji kaynakları üzerindeki bölgelerin istikrarsızlıkları ve küresel ısınmadan kaynaklanan sorunlar vardır (Karaca, 2012, s. 99).

ABD'nin enerji kaynaklarına yönelik politikaları, enerji güvenliği stratejilerinin belirlenmesinde büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla ABD'nin sahip olduğu petrol şirketleri ya da şirket ortaklığı, ona bu konuda avantaj sağlamaktadır (Kalyoncu & Amanov, 2010, s. 62-63). Buna karşın ÇHC Batı'nın ambargo uyguladığı ülkeler ile iş birliği yaparak petrole ulaşımını kolaylaştırmış ve Batı'ya olan bağımlılığın önüne geçilmesi için bir dış politika stratejisi belirlemiştir (Brautigam, 2010, s. 35-40).

Enerji kaynakları açısından küresel öneme sahip olan Ortadoğu bölgesi ise Batı ülkeleri başta olmak üzere, ÇHC için de önem teşkil etmektedir. Ülkenin gelişimi için

yapılan reformlar, ÇHC'nin daha pragmatik hareket etmesine neden olmuştur. Fakat gelişen ekonomi sonrasında ortaya çıkan enerji ihtiyacı, ÇHC'nin enerji kaynağına sahip ülkelere yönelmesine neden olmuştur. Bu sebeple de Ortadoğu, ÇHC enerji ihtiyacı için önem teşkil etmektedir. Ortadoğu ülkeleri ise ÇHC'yi, ABD hegemonyasına karşı bir denge unsuru olarak değerlendirmektedir (Ermağan & Üstünel, 2014, s. 24-28). Özellikle ÇHC'nin, İran ile geliştirdiği ilişkiler, başta enerji kaynaklarına ulaşımı için önem arz etmektedir. İran-ÇHC ilişkisinde enerji güvenliği politikaları, ÇHC'nin dış politika stratejilerine de yansımaktadır. Fakat İran, 1979 devrimi ile uluslararası arenadan dışlanmıştı. Buna karşın ABD'nin İran'a yapmış olduğu ambargo, ÇHC-İran ilişkilerinin gelişmesine sebebiyet vermiştir. Petrol ihtiyacını İran'dan temin eden ÇHC, Ortadoğu'daki ABD hegemonyasına karşı İran ile geliştirdiği ilişkiyle enerjiye ulaşımını kolaylaştırmıştır (Akçadağ E. A., 2016, s. 66-67). 1996 yılında ise İran'a yapılacak petrol rafineri konusunda ambargo uygulayan ABD, Batı ülkelerini de bu konuda uyarmıştır. Nitekim bu durum İran ile ilişkileri iyi olan ÇHC'nin ekonomik açıdan çıkarına bir durum olmuştur. Fakat ilerleyen dönemlerde ÇHC pazarındaki serbestleşme ve ekonomik gelişim, ABD ile ilişkilerinin geliştirilmesi gerekliliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu durum da ÇHC'nin dış ilişkilerini tekrar değerlendirmesine neden olmuştur (Akçadağ E. A., 2016, s. 68).

ABD'nin Ortadoğu'daki kaynakların üretimi ve taşınmasında kontrolünün olması, ÇHC'nin başka bölgelerle iş birliği yapma arayışına girmesine sebebiyet vermiştir (Harunoğulları, 2017, s. 129-132). Zira enerji kaynaklarına ulaşımında riski minimuma indirmeyi hedefleyen ÇHC, Ortadoğu yanı sıra Asya üzerindeki politikalarını da geliştirmeye önem vermiştir. Bunlara ek olarak Afrika ülkeleriyle çeşitli anlaşmalar yapan ÇHC, Tayvan'da denizden petrol arama hakkını da elde etmiştir. İhtiyaç duyulan doğal gaz ve petrolün ÇHC'ye deniz yoluyla taşınması Malacca, Hürmüz ve Tayvan boğazlarıyla gerçekleşmektedir. Bu boğazların enerji güvenliği ise ABD'nin askeri gücü tarafından sağlanmaktadır. Bu sebeple de ÇHC'nin ABD'ye bağlı kalması kaçılmaz olmuştur (Bayraç, 2009, s. 130-131).

2001 yılında ise küresel arenada hâkim olan terör tehdidi, ABD'nin dış politika stratejilerinde ve güvenlik politikalarında değişime neden olmuştur. Bu dönemde Irak, Afganistan ve Kuzey Kore'nin tehditleri, ABD dış politikasında önemli bir yer kaplamıştır. Özellikle uluslararası arenadaki terör tehdidi, ABD'nin dış ilişkilerinde stratejik adımlar atmasını teşvik etmiştir. Bu sebeple ABD, ÇHC ile ilişkilerini

geliştirmek istemiştir. Fakat bunu yaparken Tayvan konusunda ÇHC ile bir birleşmenin ve iki devlet arasında bir savaşın çıkmaması konusunda ÇHC ile bir anlaşmaya varmayı hedeflemiştir. Böylelikle Bush yönetimi Tayvan'a yapılan silah satışının devamlılığını ve Tayvan Boğazı üzerindeki denge politikasının devamlılığını uygulamıştır (Köksoy, 2019, s. 85-87). Buna ek olarak 2001 yılı ABD desteği ile ÇHC'nin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği alması, ÇHC yükselişinde bir ivmenin yaşanmasını sağlamıştır (Beyaz, 2022, s. 9).

ÇHC'nin DTÖ üyeliği ile elde ettiği başarı, devamında ÇHC yükselişine zemin hazırlamıştır. Bu durum da ABD tarafından bir tehdit unsuru oluşturmuştur. Özellikle ekonomik ve askerî açıdan gelişim sağlayan ÇHC, oluşan tehdit algısını önlemeye yönelik yumuşak güce dayalı stratejiler geliştirmiştir (Esen, 2020, s. 166-167). Uluslararası arenada çatışmadan uzak kalmak amacıyla Deng Xiaoping'in öncü olduğu düşük profil stratejisini takip eden Hu Jintao 2002 yılına ÇKP'nin 16. Ulusal Kongresi'nde ÇKP Genel Sekreteri seçilmiş, 2003'te de ÇHC'nin Cumhurbaşkanı olmuştur (Pekcan, 2019, s. 2875). Dış politikada barışçıl gelişme, barışçıl yükselme ve uyumlu bir toplum olmanın ilkelerini vurgulayan Hu Jintao, başta ekonomik gelişimi amaçlarken diğer ülkelerle de çatışmadan kaçınmayı hedeflemiştir (Miller, 2011, s. 2-5). Nitekim küresel arenada istikrar ve barışın bir parçası olmak isteyen ÇHC, 1990'larda oluşan ÇHC tehdit algısının önüne geçip barışçıl bir dış politika stratejisinin gerekliliğinden söz etmiştir (Arıöz, 2022, s. 730-731).

ÇKP için önemli bir entelektüel figür olan Zheng Bijian, tartışmalara neden olabilecek fikir ve görüşlerde eleştirisini yapmaktan kaçınmamıştır. Hatta reform girişimleri ve çok partili sistem yapısı gibi konular hakkında bilgi edinmek için Avrupa'ya seyahatler düzenlemiştir. Bijian 2003 yılında ÇHC'nin uluslararası alanda ilişkilerinin 'barışçıl yükselişi' stratejisi kapsamında 'Çin'in Barışçıl Yükselişi ve Asya'nın Geleceği İçin Yeni Bir Yol' olarak tanımladığı yeni bir stratejiyi tanıtmıştır. Bijian'a göre ÇHC'nin kendi gücüne inanması ve gelişimini bu doğrultuda inşa etmesi gerekmektedir (Suettinger, 2004, s. 1-2). Böylelikle Bijian önderliğinde atılan bu dış politika stratejisi, Batı'nın 'Çin tehdidi' algısının yıkılması ve ÇHC'nin kalkınması için, öngörülen bir dış politika stratejisi olmuştur (Sağır, 2019, s. 90-91). ÇHC'nin büyük güçlerle arasındaki ilişkinin gelişimini hedefleyen bu strateji, aynı zamanda az gelişmiş ülkelerle olan ilişkilerde, yayılmacı politikanın devamlılığına da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla az gelişmiş ülkelerle kurulan ilişkiler, küresel ekonomide

ÇHC'nin bir ekonomik düzen sağlayabilmesine de olanak sağlamaktadır. Bu durum da ÇHC'nin siyasi, diplomasi, kültürel ve iktisadi alanlarda ilişkilerini şekillendirerek ülkenin gelişmesine vesile olması ön görülmektedir (Kiliptari, 2013, s. 81-82).

Başta ekonomik gelişim amaçlayan ÇHC, kendi halkının refah seviyesini artırmayı da amaçlamıştır. Bunu yaparken de ilk olarak dış ilişkilerini düzenlemeyi hedeflemiştir. Bu sebepten ötürü ÇHC kurduğu ilişkilerde bir tehdit oluşturmamak için önlemler almayı planlarken aynı zamanda çıkarlarını koruyarak uluslararası arenada denge oluşturmayı amaç edinmiştir. Bunun sebebi ise ÇHC'nin Asya, Afrika ve Latin Amerika ile olan ilişkileri, uzak bölgelere uzanan bir açılmayı gözler önüne sermektedir. Bu durum da uluslararası ortamda ÇHC'nin bir tehdit unsuruna dönüşeceği algısına dayanmıştır (Sayın, 2013, s. 229-231).

ÇHC'nin barışçıl yükselişinin temelinde, 1952'li yıllardaki dış politika stratejilerinde belirlenen prensipler görülmektedir. Bunlar başka ülkelerin işlerine karışmama, barış içinde yaşamak, emeğe olan saygı, karşılıklı saldırmama ve fayda gibi prensiplerdir (Aydın H. , 1989, s. 50-51). Deng Xiaoping döneminde ise ortaya atılan barışçıl yükseliş fikrini benimseyen Hu Jintao, bu politikayı devam ettirmiştir. ÇHC'nin asıl amacı ise Trans-Atlantik bölgesindeki ülkelerle ve ABD ile oluşabilecek problemlerin önüne geçilmesidir (Karamurtlu, 2020, s. 57). Bu doğrultuda ÇHC'nin gelişerek büyüyen bir tehdide dönüşüp dönüşmeyeceği tartışma konusu olmuştur. ÇHC barışçıl yükselişi ile küresel barışa katkı sağlamayı amaç edindiğini ifade etmektedir. Bu sebeple ÇHC, üyesi olduğu BM içerisinde daha aktif bir rol oynamak için adımlar atmak istemiştir (Karadağ, 2018, s. 58-59).

ÇHC dış politikasının şekillenmesinde rol oynayan bir diğer etken de Büyük Stratejisi'dir. Büyük Strateji, ÇHC'nin dış politikasında gelişiminin tamamlanması için atılan uzun vadeli siyasi bir stratejidir. Bu da küresel siyasi düzene uyum sağlamanın bir yolu olarak görülmüştür. Bu stratejiye göre, ülkenin gelişimi ekonomik ve dış ilişkilerin gelişimi ile mümkündür. ÇHC'nin sahip olduğu toprak büyüklüğü ve bulunduğu coğrafi konumu, büyük stratejisi için önem teşkil eden konulardır. ÇHC'nin sahip olduğu bu imkanlar aynı zamanda onu ülke birliğini korumaya, oluşabilecek bir tehdit algısının ortadan kaldırılması için adımların atılmasına ve istikrarın sağlanması için çalışmaların yapılmasına da teşvik etmiştir (Leverett & Bingbing, 2017, s. 110-113).

ÇHC'nin ekonomik gelişimi ve dış politikasındaki revizeler böylelikle, uluslararası alanda önemli bir yere gelmesini sağlamıştır. Aynı zamanda ÇHC, güçlü devletlerle kurduğu ilişkilerine önem vermiştir. Bu durum da diğer ülkelere barışçıl bir niyet içerisinde olduğunun kanıtlanmasının gerekliliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Fakat bunu sadece söylem yoluyla yapan Jintao yönetimi Japonya, Vietnam, Avustralya, Filipinler ve Güney Kore'nin ABD ile ilişkilerindeki bağın güçlendirilmesi yönünde bir çabaya girmelerine neden olmuştur. Bu durum da ABD'nin 'stratejik yeniden dengeleme' politikasıyla Asya ve Pasifik bölgesindeki önemini arttırmıştır (Keyvan & Turan, 2023, s. 66-69).

Dönemin uluslararası konjonktürü göz önüne alındığında ÇHC'nin 'barışçıl yükselişi' küresel alanda ekonomik ve politik dengeyi nasıl etkileyeceği merak konusu olmuştur. ÇHC ülke gelişimini, doğrudan yabancı yatırımcılara ve ihracatta attığı adımlara borçludur (Gökten, 2011, s. 112-113). ABD açısından ise liberal görüşlüler bu durumu, karşılıklı kazan kazan bakış açısına dayandığını ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla ÇHC'de ucuz iş gücüyle ürünlerini üreten ABD, aynı zamanda kendi pazarında ÇHC ürünlerinin yer bulmasına da olanak sağlamaktadır. Bu duruma göre ABD-ÇHC ilişkileri, 'stratejik ortak' kapsamında değerlendirilmiştir (Cingöz, 2023, s. 407-408).

ÇHC'nin barışçıl yükseliş konseptinin temelinde, ülke çıkarları için başka ülkelerle birlikte kalkınma ve iş birliği geliştirme isteği de vardır. Aynı zamanda ÇHC, tek başına gelişmektense bağlarını kurduğu ülkelerle birlikte gelişmeyi bir amaç edindiğini ifade etmiştir. ÇHC'nin bu dönemde, sağlık politikalarına ve diplomasiye olan ilgisi de artmıştır. Bunun en temel nedeni ise 2003 yılında resmileşen SARS virüsünün ortaya çıkmasıdır. Nitekim ÇHC bu virüs ile siyasi, ekonomik ve sağlık açısından zarar görmüştür (Salihi & Gökten, 2022, s. 1335-1336).

2002 yılında uluslararası ortamda büyük yankılar uyandıran SARS Akut Solunum Yolu Sendromu ilk olarak ÇHC'nin Guangdong bölgesinde yaşayan bir adamın ateşli zatürre yaşayarak solunum problemleri sebebiyle hayatını kaybetmesi ile olayın bilinen ilk ölümü gerçekleşmiştir. ÇHC genelinde artan virüs ile virüse karşı protestoların artması, Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) olaya dahil olmasına sebep olmuştur. ÇHC hükümetinin bu virüse karşı DSÖ'ye verdiği geç bilgiler neticesinde, birçok insan hayatını kaybetmiş ve virüs ancak 2003 yılında resmîyet kazanabilmiştir (Clements, 2021, s. 78-79).

SARS virüsünün ortaya çıkması aynı zamanda uluslararası alanda sağlık sistemini de etkilemiştir. Sayıları 30'u bulan birçok ülkeye yayılan bu virüs, ölümcül sonuçlara neden olmuştur. Virüsün ülke dışına yayılmasıyla birlikte başta ekonomi olmak üzere birçok alan da etkilenmiştir (Teague, Tavukçu, Ünlüler, Özkadı, & Ebiçlioğlu, 2020, s. 1-2). Ayrıca ÇHC'nin acil sağlık durumlarına hazırlıklı olmaması, ülke içinde ve dışında ölümlerin artmasına da sebebiyet vermiştir. Sağlık konusunda donanıma sahip olmayan ÇHC yönetimi ise aynı zamanda uluslararası kurumlara, basına ve diğer devletlere SARS salgınının nasıl başladığı ve ilerlediği hakkında doğru bilgiler vermemesi sebebiyle de eleştirilmiştir. Bu durum ÇHC'nin küresel arenada ölümcül sonuçlara sebep olan bir krizde, iş birlikçi olmadığını göstermiştir (Meng & Berger, 2008). Zamanla şiddetini arttıran SARS virüsü, ABD'nin bulaşıcı hastalık kategorisinde karantina uygulamalarının arttırılmasına neden olmuştur (Kanra & Kara, 2003, s. 159).

ÇHC için olumsuz sonuçlar getiren SARS, 'Çin'in Çernobil'i benzetmesi ile yorumlanmıştır. Nitekim hastalığın ilerleyişi ve ölüm sayılarını açıklamada objektif olmayan ÇHC, uluslararası alanda bir krize neden olmuştur. Bu durum da ÇHC'nin istikrarlı gelişimini sekteye uğratmıştır (Fewsmith, 2003, s. 250-251). SARS virüsü, yükselen ÇHC için olumsuz etkilere sahiptir. Bu olumsuzlukların başında ekonomik gerileme ön plandadır. Dolayısıyla yabancı yatırımcılar için ticaret merkezi haline gelen ÇHC, SARS virüsünün ABD dahil 28 ülkeye yayılması ve ölümcül boyutlara ulaşmasıyla ticari ilişkileri etkilenmiştir. ABD'den yabancı yatırımcı alan ÇHC'ye de duyulan güven böylelikle azalmıştır. Sonucunda da ekonomik bir durgunluğa girilmesine neden olmuştur (Dulkadir, 2020, s. 86-87). SARS virüsü aynı zamanda, ÇHC vatandaşlarını sosyal açıdan da derinden etkilemiştir. Ülkeye yayılan virüs paniğe sebep olurken bazı bölgelerde de tehlikelerin artmasına neden olmuştur. Bunlara ek olarak ÇHC'nin siyasi ilişkilerini de olumsuz etkileyen SARS; ticaret, turizm, endüstri ve ulaşım gibi konularda ciddi ekonomik sıkıntılara da neden olmuştur. Bu ekonomik gerilemenin, 12-18 milyona yakın ABD doları kaybına neden olduğu hamin edilmektedir. Bu durumdan ÇHC başta olmak üzere, diğer Asya ülkelerini de olumsuz etkilenmiştir (Qiu, Chu, Mao, & Wu, 2018, s. 1-3).

2004 yılına gelindiğinde ise SARS için bir aşı geliştirilmiş ve vakalarda azalma meydana gelerek virüsün seyri zamanla azalmıştır. Fakat ÇHC, SARS ile ilgili ülke içinde yapılan ağır eleştiri ve yorum yapan 54 vatandaşın hapis ve gözaltına alındığı,

Uluslararası Af Örgütü tarafından tespit edilmiştir. Bu durum da küresel alanda ÇHC'nin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur (Freedman, 2005, s. 176-177).

DSÖ'nün SARS virüsüne karşı aldığı önlemler karşısında, sağlık örgütünün gücünün farkına varan ÇHC ise DSÖ ve bunun gibi önem teşkil eden küresel örgütlerin içinde daha aktif bir rol oynamak istemesine neden olmuştur. SARS virüsü başta ÇHC'ye sağlık politikalarında düzenleme yapılması adına bir tecrübe olmuştur. Bununla beraber gelen diplomatik ilişkilerin önemi de artmıştır. Bu duruma örnek olarak ise SARS virüsüyle başlayan ABD-ÇHC sağlık iş birliklerinden bahsedilebilir (Aydın İ. E., 2024, s. 1381-1382).

Bu olayların neticesinde, küresel çapta ülke imajını düzenlemek isteyen ÇHC, uluslararası arenadaki ÇHC algısının değişmesi ve yeni bir dönemi simgelemesi için 'Uyumlu Dünya' ilkesini öne sürmüştür (Önal, 2020, s. 225-226). 2005 yılına gelindiğinde BM'nin 60. Yıl dönümünde Hu Jintao, ÇHC için 'Ahenkli Dünya' stratejinden bahsetmiştir. Bu teorinin temelinde küresel alanda tüm devletlerin ahenk içinde ortak bir refah ve kalıcı bir barışın sağlanması hedeflenmiştir. Ahenkli bir dünya anlayışı, ülkeler arası farklılıkların karşılıklı olarak saygı duyulmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu dış politika stratejisi zamanında Mao Zedong önderliğindeki dış politikadan farklı olarak üretken bir tavır sergilemeyi planlamıştır. Aynı zamanda Hu Jintao'nun BM konuşmasında, ahenkli bir dünya düzenini dört maddede açıklamıştır (Eliküçük, 2017, s. 152-154).

İlk olarak, tüm ülkelerle uyum içerisinde yaşamın ve iyi ilişkiler kurulmasının, temel bir prensip içerisinde kapsayıcılığın altı çizilmiştir. İkinci önemli madde ise çok taraflılıktır. Bu konu BM'nin otoritesinin artırılmasını ve küresel alandaki meselelerin müzakere yoluyla çözümlenmesini amaçlamaktadır. Bu da her ülkenin uluslararası ortamda eşit olması için atılması beklenen bir adımdır. Üçüncü madde ise ekonomide ülkelerin karşılıklı kazanç elde edilmesidir. Bu duruma göre gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkeleri desteklemesi her iki tarafın da küresel başarıya katkıda bulunmalarına olanak sağlamaktadır (Çalışkan Z. , 2019, s. 8-10). Bir diğer madde ise BM reformudur. Hu Jintao küresel güvenlik konusunda pozisyonunun güçlenmesini hedeflemiştir. Böylelikle onun kontrolü ile BM'nin yaptırım gücünün artması, uluslararası alanda düzenin sağlanması için gerekli görülen bir diğer adımdır (Eliküçük, 2017, s. 155).

Uluslararası barışın devamlılığı için güvenlik, refah içinde yaşamak için ekonomik ilişkiler, karşılıklı hoşgörü ve Hu Jintao'nun BM rolünün artması uyumlu bir dünya için belirlenen dört maddenin özetidir. Uyumlu bir dünya görüşü ÇHC için ülke içi istikrarın sağlanması ve dış ilişkilerde oluşan şüphelerin ortadan kaldırılması için geliştirilmiş bir stratejidir. Bunu yaparken de ÇHC'nin sosyalist ideolojisini bırakmadan geleneksel kültürün devamlılığı amaçlanmıştır (Ferguson & Dellios, 2010, s. 11-13).

Mevcut düzenin içerisinde barışçıl yükselişi için adımlar atan ÇHC, aynı zamanda yumuşak güç söylemleri ile dış politikasını şekillendirmiştir (Tokatlı, 2023, s. 918). Konfüçyüsçü bakış açısından etkilenilen 'uyumlu toplum' anlayışı, aynı zamanda birtakım sorunlar da yaratmıştır. Başta ÇHC'nin sahip olduğu kültür ve ülkenin sahip olduğu düzen bu sorunlara birer örnektir. Aynı zamanda yükseliş için belirlenen stratejik adımlar, ÇHC'nin dış politikasında hızlı değişimleri de beraberinde getirmiştir. ÇHC ise uluslararası düzene uyum sağlamak için yıllar içerisinde dış politikasını sürekli revize etmek durumunda kalmıştır (Harris, 2014, s. 27-28).

Ahenkli dünya stratejisi ise dış ilişkilerde sorumluluk sahibi olmayı ve küresel olaylara dahil olmayı amaç edinmiştir. Bu strateji Deng Xiaoping'in dış politika stratejisinden farklı olarak aktif ve kendinden emin bir ÇHC'yi ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Fakat ülke için beklenen büyük bir gelişim katılamamıştır. Bu sebeple de Hu Jintao, Deng Xiaoping'e kıyasla büyük projeler ve atılımlar gerçekleştirememiştir. Ancak gelecek nesiller için büyük ve yenilikçi fikirlerin önünü açmıştır (Keyvan, 2022, s. 148-149).

2007 yılında ise meydana gelen ÇKP 17. Kongresi'nde Hu Jintao, kültürel hakların ve ulusal çıkarların garanti altında tutulması için ülkenin gelişimi amaçlanarak yumuşak güçten bahsetmiştir. Buna göre Deng Xiaoping dönemindeki dış politika stratejilerini devam ettiren Hu Jintao, yumuşak güç çerçevesinde ÇHC'nin kültürel derinliğini, küresel arenaya da yansıtmayı amaç edinmiştir. Kendi kültürünü küresel arenaya entegre etmek isteyen ÇHC aynı zamanda, medya aracılığıyla kültürel ve siyasal mesajlar vermektedir. Özellikle de 2008 Pekin Olimpiyatları, ÇHC'nin kültürünü tanıtabilmesi için önemli bir gelişme olmuştur (Vural, 2017, s. 131-134).

Olimpiyatlar ve spor müsabakaları, bir ülkenin dış politika stratejilerini belirlemede rol oynayan bir etkidir. Görüleceği üzere ABD-ÇHC arasında

gerçekleşen masa tenisi spor müsabakası, iki ülkenin ilişkilerinin geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Diplomatik ilişkilerin gelişimi için sporu kullanan ülkeler olarak ABD ve ÇHC böylelikle tarihe geçmiştir (Yağmurlu, 2019, s. 1375-1376).

Farklı kültürlerin sanat, spor ve kültürel unsurları barındıran etkinliklerle bir araya gelmesi, uluslararası alanda ülkelerin birbirleriyle etkileşime geçmesi ve birbirlerini daha iyi tanıyabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu duruma da kültür diplomasisi denmektedir ve uzun vadede sonuç veren karşılıklı iş birliği ve anlayışa ortam hazırlamaktadır. ÇHC bu dönüşümü 2008 yılında gerçekleşen Pekin Olimpiyatları'na ev sahipliği yapmasıyla elde etmiştir. ÇHC olimpiyatlara ev sahipliği yapmasıyla aynı zamanda, uluslararası arenaya ÇHC'nin istikrarını, güvenilir bir ülke ve ticari bir ortak olduğunu gösterme imkânı bulmuştur. Uluslararası alanda kendi imajının düzelmesi için bir fırsat olan olimpiyatlar aynı zamanda, ülkelerin bir imaj oluşturmada da önemli bir etkidir (Gökenç Gülez, 2022, s. 345-346).

Olimpiyat oyunlarının hazırlanması ve gerekli altyapının oluşturulması için ciddi bir yatırım gerekmektedir. ÇHC ise Pekin Olimpiyatları için 40 milyar doları bulan bir bütçe ile akıllarda yer edinecek bir organizasyon yapmıştır. ÇHC bu adımı atarken başta ülkenin yolsuzluk, rüşvet ve eşitsizliği gibi konularda uluslararası arenada oluşan tepkileri azaltmayı amaçlamıştır. Bunun yanı sıra harcamaları kamu bütçesinden yapan ÇHC, inşa edilen birçok yapının daha sonra ÇHC halkının sosyal hayatında da işlevsel olmasını hedeflemiştir. Bu sebeple yapılan çevre düzenlemeleri, sonrasında ülkeye gelecek turistik ziyaretler için de ÇHC'ye katkı sağlayacaktır (Ersavaş Kavanoz, 2017, s. 69-70). Olimpiyat maliyetlerinin yanı sıra, bir diğer önemli konu da çevre kirliliğidir. Olimpiyatlara ulaşım, hava kirliliği, yiyecek- içecek ve çöp sorunu gibi konular, olimpiyata ev sahipliği yapacak ülke yönetiminin sorumluluk sahibi olması ve planlı hareket etmelerini gerektiren konulardır. Bu konuda önemlerini alan Pekin yönetimi, aynı zamanda elektrik ihtiyacını rüzgâr enerjisiyle temin etmiştir (Güzel, Çoknaz, & Atalay Noordegraaf, 2009, s. 65).

Ülke ilişkilerinin gelişimine imkân tanıyan spor müsabakaları ve olimpiyatlar, aynı zamanda ülkelerin birbirlerine sert duruş göstermelerine ve yaşanan olaylara tepkilerini koyabilmelerine de imkân tanımaktadır. Örneğin 1956 yılında gerçekleşen Melbourne Olimpiyatları'nda Tayvan'ın ÇHC adına olimpiyatlara katılmasını protesto eden ÇHC, olimpiyatlara katılmayarak siyasi bir mesaj vermiştir. Bu durum da

Ülkelerin spor yoluyla dış ilişkilerini ve sorunlarını diplomalarına yansıtmanın bir aracı olarak görülmektedir (Yağmurlu, 2019, s. 1376-1377).

HC’de düzenlenen Pekin Olimpiyatları da birçok ülke tarafından protesto ve eleştirilene maruz kalmıştır. Bunun en büyük sebebi ise HC’nin devam eden otoriter rejimi ve baskıya dayanan politikalarıdır. Özellikle zaman içinde yaşanan olaylar sonucu HC’nin insan hakları ihlalleri ve demokratik duruşa karşı oluşu, tek partili yönetim sistemini devam ettirdiğini göstermekteydi. Bu durum da uluslararası alanda HC’nin imajını zedeleyen bir durum olmuştur. Batı kültürünü ülkeye entegre etmemesi ve dış dünyayla iletişiminde medyada sınırlamalar getirmesi, HC için eleştirilene neden olan bir diğer konudur. Bu sebeplerden ötürü HC, ‘barış içinde bir arada yaşama’nın öneminden söz ederek ‘uyumlu bir dünyanın inşa edilmesi’ için bir dış politika stratejisinin gerekliliğinden bahsederek küresel ortamda HC’ye yönelik algıların değişmesini hedeflemiştir (Vural, 2017, s. 133-134).

Sonuç olarak 1990’lı yıllarda ken Sovyetler Birliği ile uluslararası alanda ABD tek süper güç olarak varlığına devam etmiştir. Sovyetler Birliği sonrasında kurulan Rusya ise HC ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik adımlar atmıştır. Dönemin koşulları sonucunda ülkelerin enerjiye olan ihtiyaı artmıştır, bu sebeple de enerji kaynağı açısından zengin Rusya, HC tarafından önem teşkil eden bir bölge olarak ortaya çıkmıştır. Fakat enerji kaynakları konusunda 1990 ortalarında Orta Asya politikaları üzerinde duran ABD Clinton yönetimi, buradaki Rusya-HC ilişkilerini dengelemeye yönelik adımlar atmıştır. Buna ek olarak ABD’nin enerji kaynakları üzerindeki gücü, HC’nin enerjiyi Ortadoğu’dan temin etmesini de zorlaştırmıştır. Her ne kadar HC ABD’nin Ortadoğu’da ambargo uyguladığı ülkelerle ilişkilerini geliştirmek için karşı stratejiler uygulasa da ABD’nin enerji güvenliği politikaları buna engel olmuştur. Özellikle 2001 yılında küresel arenada hâkim olan terör tehdidi, ABD’nin küresel enerji koridorunda önemli bir yere sahip olan Tayvan’a silah desteği ile HC gücünün dengelenmesi önem arz etmiştir. Nitekim aynı yılda DT ile küresel arenada bir güç elde eden HC, artık ABD hegemonyası için bir güvenlik riski taşıymaktaydı. Buna karşın HC küresel arenada dikkat çekmemek ve büyümedeki hızını çatışmadan uzak bir şekilde devam ettirmek için HC lideri Hu Jintao, Deng döneminin örnek olarak ‘Barışçıl Yükseliş’ doktrini ile uluslararası alanda yumuşak güç uygulamasının öneminden bahsetmiştir. Böylelikle bu politika Batı’nın ‘Çin tehdidi’ algısını yıkmayı hedeflemiştir. Bu politikalar ‘Büyük Strateji’ adı altında HC’nin

gelişimdeki ivmenin yakalanması adına atılmıştır. ABD açısından kazan-kazan politikası içeren ABD-ÇHC ilişkileri, stratejik ortaklık kapsamında şekillenmiştir. Fakat ÇHC 2002’de meydana gelen SARS virüsü ile uluslararası ortamdan eleştiriler almıştır. Nitekim virüsün yayılması ve ciddiyeti hakkında DSÖ’ye geç bilgi veren ÇHC, virüsün yayılmasına ve ölümcül sonuçların yaşanmasına neden olması ile eleştirilmiştir. İmajı zedelenen ÇHC çareyi ‘Uyumlu Dünya’ stratejisi ile bulmuştur. Bu politika ile kendi kabuğuna çekilen ÇHC, müdahaleden kaçınarak ülke gelişimine odaklanılmasının öneminden bahsetmiştir. Bunlara ek olarak 2008 Pekin Olimpiyatları’na ev sahipliği yapan ÇHC, ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye ve bozulan imajını düzeltmeye odaklanmıştır. Fakat ÇHC’nin baskıcı politikaları ve otoriter bir rejime sahip olması eleştirilerden kaçmasına engel olan büyük etkenler olmuştur.

2.2 1990-2010 ABD-ÇHC Askeri İlişkileri

Sovyetler Birliği tehdidine karşı önlemini alan ABD, bir dengeleme stratejisi üzerinde durarak ÇHC ile ittifak kurmuştur. Fakat ABD’nin Sovyet tehdidine karşı ÇHC’ye verdiği destek, ÇHC’nin strateji değişiklikleri ile bir güvensizliğe dönüşmüştür (Akpınar, 2020, s. 1632-1633). 1991 yılında ise Sovyetler Birliği’nin dağılması, ABD’nin uluslararası açıdan bir güç kazanmasına neden olmuştur (Aydın & Bakıncak, 2016, s. 98). Bu sebeple de dönemin tek hegemonik gücü olarak bilinen ABD, 1990’lı yıllarda yaşanan küresel sorunlar ve Ortadoğu’daki istikrarsızlık sebebiyle, Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde bir güç dengesi oluşturmayı amaçlamış ve bu bölge ile ilişkilerinin gelişimine önem vermiştir (Erhan, 2004, s. 130-132). Buna ek olarak ÇHC’nin ticarete yaşadığı problemler, insan hakları ihlalleri ve Tayvan konusundaki tavrı, ABD için bir tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır. Bu sebeple de ABD, Asya üzerindeki politikalarına öncelik vererek ÇHC’nin dengelenmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur (Denker, 2000, s. 9-10).

Coğrafi konumu sebebiyle Tayvan, enerji koridorunda önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla ülkelerin enerji politikalarının şekillenmesinde rol oynamıştır. ÇHC’nin askeri gücü ise ABD’ye göre Tayvan bölgesi üzerinde oluşabilecek bir tehdidi simgeliyordu (Pekcan, 2017, s. 1143-1145). Bu sebeple ÇHC’nin artan gücü ve askeri gelişimi, ABD tarafından bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmiştir. ÇHC’nin gücünü dengelemek isteyen ABD Başkanı George Bush, Asya ülkeleriyle ilişkilerinde düzenlemeler üstünde durmuştur. Ayrıca ABD tarafından Tayvan’a yapılan silah yardımının devam etmesi, ABD’nin Tayvan için belirlediği ‘stratejik belirsizlik’

politikası da ÇHC'nin olası saldırı riskine karşı oluşturulmuştur (Şebin & Akbaş, 2024, s. 84).

Tayvan konusu ABD ve ÇHC için tarih boyu önem teşkil eden bir meseledir. Özellikle Tayvan Boğaz Krizleri'nde de görüleceği üzere ABD ve ÇHC uluslararası alanda, bu bölge için rekabete girmişlerdir. 1954-1955 tarihli Birinci Tayvan Boğazı Krizi, Çin'de yaşanan iç savaş sonrası milliyetçi hükümetin varlığını Tayvan Adası'nda sürdürmesiyle başlamıştır. ÇHC'ye göre bu dönem ABD, Asya bölgesinde yayılmacı bir politika izlemekteydi. Fakat ABD tarafından, gitgide yayılmakta olan komünist bir tehdit vardı ve bunun önüne geçilmesi gerekiyordu. Zira dönemin komünizm tehdidi, Asya bölgesine de hızla yayılmaktaydı (Alaca, 2019, s. 108-111). Bu sebeple de ABD, komünist ideolojiye karşı milliyetçi hükümeti (Tayvan'ı) desteklemiştir. Özellikle Asya'nın 1950'lerdeki Tayvan Boğazı Krizi, Kore ve Vietnam Savaşı gibi siyasi istikrarsızlıklar ile ABD ve ÇHC'nin bir jeopolitik rekabete girmesine sebebiyet vermiştir (Şen M. Ö., 2024, s. 80). Bu tehditler karşısında önlemini alan ABD Başkanı Truman, Asya bölgesindeki istikrarı sağlamak ve ÇHC'nin oluşturabileceği bir tehdit unsurunun ortadan kaldırılması için Tayvan Boğazı'na ABD donanması konuşlandırdı. Bu durumu bir güvensizlik olarak gören ÇHC, 1954-1955 yılları arasında Tayvan'a bir askeri kuvvet göndermiştir. Fakat Tayvan'da bulunan ABD donanmasının da gücüyle, ÇHC başarısızlıkla geri çekilmiştir. Asya'daki istikrarı sağlamak isteyen ABD Başkanı Eisenhower'ın Tayvan yönetimi (Chiang Kai-shek) ile nükleer konuda görüşmeleri, Mao Zedong tarafından nükleer girişimlerin başlatılmasına sebebiyet vermiştir. Bu olaylar sonucu 1954 yılında ABD tarafından ÇHC ve Tayvan için bir antlaşma imzalanmıştır (Alperen, 2019, s. 160-162). İkinci Tayvan Boğaz Krizi de bu olayların hemen sonrasında 1958 yılında ÇHC'nin Tayvan'a ait Quemoy ve Matsu Adaları'na düzenlenen bombalamalar üzerine ABD, Tayvan'a askeri desteklerini arttırma kararı almıştır (Sadıbağosev, 2024, s. 11). Bu iki Tayvan Boğaz Krizleri'nin ortak amacı ise ÇHC'nin kendi toprağının bir parçası olarak gördüğü Tayvan'ı kendi sınırlarına dahil etmek istemesidir. Fakat, ABD'nin de desteğiyle Asya'daki bu krizin önüne geçilmiştir. İlerleyen süreçte ise Sovyetler Birliği ile arası bozulan ÇHC, 1970'lerde ABD ile ilişkilerini geliştirmek durumunda kalmıştır (Şebin & Akbaş, 2024, s. 83-85).

1990'lı yıllara gelindiğinde ise Tayvan'a yapılan askeri yardımların yanında, Tayvan yönetiminin ABD'ye düzenledikleri seyahat, ABD-ÇHC ilişkilerinin tekrar

gerilmesine sebep olmuştur (Sadıbaqosev, 2024, s. 11). Bu durum da ÇHC ve ABD ilişkilerinin gerilmesine ve üçüncü Tayvan Boğazı Krizi'nin çıkmasına sebebiyet vermiştir. ÇHC 1995'te Tayvan Boğazı'na füze konuşlandırıp ateşlemeler yaparak ABD'ye bir misillemede bulunmuştur (Çaylı & Varol, 2022, s. 86-89). ÇHC'nin bu müdahalesinde görüleceği üzere ilk iki boğaz krizinde Sovyet desteğine sahipken üçüncü krizde artık bir destekçisi yoktu. ABD ile gerilen ilişkiler 2001 yılına kadar sürdü. Fakat 2001 konjonktürü göz önüne alındığında ÇHC-ABD ilişkileri gerilimden, rekabetli iş birliğine evrildi. ABD'nin Asya bölgesinin savunması için Tayvan ve Japonya ile olan ilişkileri, ÇHC için hala bir tehdit algısının devamını niteliyordu. Fakat ÇHC'nin dış politikası ve enerjiye ulaşımında önemli bir rolü olan Doğu Asya ile ilişkilerinde, ülke ekonomisinin gelişimi için sıcak çatışmadan kaçınılması ekonomik gelişim için önemliydi (Alperen, 2019, s. 165-168).

ÇHC'nin ABD ile ilişkilerinde Tayvan konusu her ne kadar ÇHC için bir iç mesele olarak görülse de bulunduğu stratejik konumu ve güvenlik açısından Tayvan, ABD-ÇHC ilişkilerinde kilit rol oynayan bir bölge olmuştur (Çalışkan & Aras, 2023, s. 168-169). Ayrıca ÇHC'nin 2000'li yıllara kadar sosyalist-komünist bir bakış açısıyla bir dış politika stratejisi belirlediği görülmektedir. Ulusal çıkarlar göz önüne alındığında ise ÇHC, dış politikasını küresel düzene entegre etme uğraşındadır (Kişi, 2023, s. 29).

Küreselleşen dünya ile birlikte, ülkeler birbirlerine bağımlı bir konuma gelmiştir. Özellikle güvenlik konusu, her ülke için en temel gereksinimdir. Nitekim küreselleşen yeni dünya sisteminde ortaya çıkan göç, terör tehdidi ve kaçak mal ticareti gibi konularda ülkeler savunmasız olabiliyordu. Bu sebeple devletler bu tip sorunları tek başlarına çözmektense başka ülkelerle iş birliğinden ortaya çıkabilecek bir gücün daha yararlı olabileceğine inanmışlardır. Böylelikle de uluslararası örgütlenmede yeni bir seviyeye ulaşılmıştır (Özdemir H. , 2002, s. 156-157).

Tarih boyunca gelişen teknoloji ise savaşlarda kullanılan silah ve ekipmanların öldürücü boyutlarının artmasına da neden olmuştur. Barutun icadından günümüze kadar olan süreçte de görüleceği üzere, silahların teknolojik gelişimi bilim ile birleşince nükleer bir caydırıcılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Erdağ, 2020, s. 10-11). Bu ve bunun gibi yıkıcı etkileri olan silahlar, savaşın eşliğinde olan ülkeler için bir tehdit algısı oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan da tecrübeli olan ülkeler, nükleer faaliyetlerin sonuçlarının ağır kayıplara ve tahribata sebebiyet verdiğinde

hemfikirdirler. Nükleer güce sahip olan bir ülkenin silahı ateşlemeye her an hazır olması, küresel arenada ‘dehşet dengesi’ olarak tanımlanır (Kibaroglu, 2002, s. 2-4).

Bir diğer küresel tehdit ise terördür. Küreselleşen dünya sistemi, değişen yeni dünya düzeniyle birlikte birçok güvenlik riskini de beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin sağladığı imkanlar doğrultusunda oluşan tehdidin böylelikle maaliyeti de azalmıştır. Ayrıca büyük tahribatlara neden olabilecek teknolojik gelişme, terör gruplarının faaliyetlerini de kolaylaştırmıştır. Zira terör gruplarının faaliyetlerini kolaylaştıran teknolojik gelişme, kolay bir şekilde organize olmalarına da olanak sağlamıştır. Bu tehdiye karşı uluslararası alanda ülkeler iş birliği anlaşmaları yaparak karşılıklı güvenliği esas almış ve teröre karşı mücadelede bir arada kalmışlardır (Türköz, 2016, s. 154-156).

Terörist grupların hedeflediği küresel korku ve endişe de ülkelerin bu sorunlara yönelik önlemler almalarına neden olmuştur. Küresel korku içeren terör faaliyetlerinin temelinde, şiddet ve kuvvet eylemleri ön plandadır. Bu durum da ülkelerin iç ve dış politikalarını etkileyerek bir güvenlik olgusunun oluşumu amaçlanmıştır (Taşçier, 2006, s. 63-64). Terörizm özellikle 1970-1980 yılları arasında yükselişe geçmiştir. Küresel ortamı istikrarsız bırakan ve güven olgusunun yıkılmasına neden olan terör faaliyetleri, aynı zamanda politik açıdan da karmaşaya neden olmuştur. İnsan hayatı başta olmak üzere, ekonomik olarak da ülkelerin birbirleriyle olan etkileşimlerini etkilemiştir (Mutlu & Akbaş, s. 3-4). Bu duruma örnek olarak 1970’lerin sonunda Sovyetlerin, Afganistan işgalinden sonra yürütülen politikalar gösterilebilir. Bu politikalar ise Afganistan’ı işgal eden Sovyetler Birliği’nin bölge üzerindeki politikaları, bölgede karşıt radikal grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sovyet gücünü zayıflatmaya yönelik adımlar atan ÇHC ise mücahitler adındaki radikal grupları silah desteği ile güçlendirmiştir. Bu isyancı gruplarının silahlandırılması, Sovyet tehdidine karşı verilen bir destek olarak görülse de sonrasında, küresel terör için önemli bir konuya dönüşmüştür. ÇHC ekonomik ve siyasi açıdan etkileri göz önünde bulundurarak bu olayda kriz yönetimi ile politika değişikliğine yönelmiştir (Sharma, 2010, s. 202-204).

İstikrarsız bölgelerin de büyük güçler tarafından dengelenmesi, özellikle Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra bir rekabete dönüşmüştür. Ortadoğu’nun sahip olduğu jeopolitik faktörler özellikle ABD ve Sovyetler Birliği’nin bu bölge üzerindeki rekabetini belirlemiştir. Zengin doğal kaynaklara sahip olan Ortadoğu, uluslararası

alandaki ekonominin ve politikaların şekillenmesinde rol oynamıştır. Eisenhower Doktrini ile Ortadoğu'ya yönelik ABD ise dönemin komünist tehdidine karşı askeri kuvvetlerini bölgede bulundurmıştır. Sovyet yayılcılığının kontrol altında tutulması hedeflenen bu bölgede, petrole olan güvenliğin de sağlanması amaçlanmıştır (Akbaş, 2011, s. 2-3).

Anti-demokratik bir yönetim şekline sahip olan Ortadoğu ülkeleri, istikrarsızlık içindeydi. ABD ise bu gölgede demokrasiyi teşvik ettirici politikalar uyguluyordu. Bölgeye eğitim, hak, hukuk ve insan hakkı gibi konularda destek veren ABD, ekonomik ve politik yardımlarda bulunmuştur. Fakat ABD'nin bölgede yapmış olduğu yardımlar, Arap dünyasının reformları gözden geçirmesine neden olmuştur. Yapılan reformların sonucunda beklenen sonuçların aksine, radikal grupların yükselmesine neden olmuştur (Dalacoura, 2005, s. 965-969). Militan gruplar ABD'nin ve bölgede bulunan güçlerin Ortadoğu petrollerinden ve kaynaklarından yararlanarak ülkelerini geliştirirken Ortadoğu'daki kültürün getirilen reform hareketleriyle ortadan kaldırdığını öne sürmüştür. Bu sebeple militanlar ABD başta olmak üzere, İslam dışı Batı kültürüne karşı gelmeyi amaç edinmişlerdir. Dönemin süper gücü olan ABD ise bu karşıt tavrı bir öncelik haline getirmemişti. Zira dönemin süper gücüne karşı gelmek, ülkelerin isteyeceği bir durum olarak görülmüyordu (Hook & Spanier, 2016, s. 270-271). Fakat 1990'lı yılların sonlarına doğru Ortadoğu'da büyüyen militan gruplarının bölge istikrarı üzerindeki baskıları ABD'nin askeri müdahalelerde bulunmasına neden olmuştur. Özellikle 1990 yılı ortalarında El Kaide terör örgütünün Afrika'da bulunan ABD askerine saldırıda bulunması krizin seyrini değiştirmiştir (Öztürk S. , s. 250-252). Bölgesel olmayan El Kaide terör grubu, küresel bir amaç edinip ABD'yi düşman belirlemiştir. Farklı zaman aralıklarıyla, 1993'te başlayan El Kaide saldırıları zamanla şiddetini arttırmıştır (Varol, 2020, s. 4). Bu süre zarfında ÇHC ise Afganistan ile olan ilişkilerini gizli bir şekilde sürdürmekteydi (Sharma, 2010, s. 203-204).

Yıl 2001'i gösterdiğinde, 11 Eylül günü ABD topraklarında gerçekleştirilen terör faaliyetleri, dünya çapında büyük bir endişeye sebep olmuştur. Terör grupları insanların güvende olmadığını ve her an bir sorunun çıkabilme ihtimalinin olduğunu göstermek amacıyla, bölgeye güvensizlik ve huzursuzluğun egemen olmasını hedeflemiştir. Kendi bölgesinde ölümü, endişeyi ve korkuyu bu kadar yakından hisseden ABD halkı ise dehşete kapılmıştır (Kalkanlı, 2019, s. 276-278). 11 Eylül

2001'de ABD'de düzenlenen terör faaliyetlerinin ikisi New York'ta bulunan İkiz Kulelere çarpmıştır. Pentagon ve Washington DC' ye yapılan terör eylemlerinin bir diğer ikisi ise kabin ekibinin müdahalesiyle durdurulmuştur. Bu terör olaylarından ise El-Kaide terör grubu sorumluydu. El-Kaide terör grubu, birden fazla ülkeden topladığı destekçileriyle bu eylemi gerçekleştirmiştir. Bu durum da uluslararası ilişkiler açısından, ulus ötesi bir yapı olmakla beraber bu grup bir devlete bağlı değildi. Bu durum da devlet dışı aktörlerin faaliyet sınırları hakkında tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özpek, 2012, s. 185-187).

Soğuk Savaş zamanı ortaya çıkan 'düşman' fikri bir devleti temsil ediyordu, fakat 11 Eylül saldırıları bir terör grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple bir devletten söz edilemiyordu (Varol, 2020, s. 4). Bu nedenden ötürü, Soğuk Savaş döneminde ortaya atılan uluslararası sistem, 11 Eylül saldırıları ile tekrar gündeme gelmiştir. Tek kutuplu bir dünya sisteminde ABD hegemonyasının saldırılar sonucu sürdürülebilir bir güç olup olmayacağı konusunda tartışmalar meydana gelmiştir. Bazı akademisyenler açısından 11 Eylül terör olaylarının doğrudan bir müdahalenin maliyetli olacağından ABD topraklarında hayatı zorlaştıran eylemlerin yapılmasının daha ön görülebilir olduğunu savunmuşlardır. Zira terör saldırısı sonucunda ABD'nin özgürlüğü kısıtlanmış ve diplomasisi karmaşık bir hal almıştır (Dersan Orhan, 2013, s. 62-64). Küreselleşen dünya sisteminde ise artık savaşların yerini, terör eylemleri almıştır. Bu durum da yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Böylelikle uluslararası siyaseti korku ve endişe ile şekillendiren terör grupları, kitleleri bu amaca yönlendirmeyi kendilerine hedef edinmiştir (Altuntaş, 2007, s. 268-270).

Terör eylemleri aynı zamanda uluslararası ilişkilerin yapısını da temelden etkilemiştir. 11 Eylül olayı, bugüne kadar görülmuş en büyük terör saldırısı olarak değerlendirilmiştir. Saldırı sadece ABD ve ABD'nin temsil ettiği sembolleri değil, aynı zamanda küresel arenayı etkileyen neticeleri de beraberinde getirmiştir. ABD Başkanı George Bush terör faaliyetlerini kınayarak suçluların cezalandırılması gerektiğini savunmuştur. Böylelikle terörizme karşı propaganda faaliyeti başlatan Bush yönetimi, El Kaide terör grubu ile onun destekçisi Afganistan Taliban rejimini olaydan sorumlu tutmuştur. Teröre karşı açılan bu savaşta büyük devletlerle kurulacak iyi ilişkilerin öneminden ve uluslararası huzurun sağlanması için terörün ortadan kaldırılmasının ortak bir çalışmayla sağlanabileceğinin öneminden de bahsedilmiştir (Acet & Doğan, 2017, s. 60-61).

11 Eylül sonrasında Batılı devletler ise saldırıyı kınayarak ABD'nin yanında yer alacaklarını ve teröre karşı bir önleyici güç olacaklarını vurgulamışlardır (Dersan Orhan, 2018, s. 47-49). Ayrıca BM de terörizmi engellemek için kapsamlı adımlar atmıştır. Özellikle BMGK küresel anlaşmalar yaparak ülkelerin iş birlikleriyle oluşacak ittifaklar ile ülkeleri terörizme karşı mücadeleye davet etmiştir. Aynı zamanda 11 Eylül saldırıları, BM'nin uluslararası terörizme karşı daha derinlemesine bir yaklaşım sergilemesine ve sert önlemler almasına neden olmuştur (Kaşıkçı, 2016, s. 7-8). Terörün küreselleşmesiyle ortaya çıkan iş birliği ve dayanışma olgusu AB'nin de terörle mücadeleye dahil olmasına neden olmuştur. 'Avrupa Terörle Mücadele Politikası' ile uluslararası alanda iş birliği için adımlar atılmıştır. Bu politikanın içeriğinde ise teröre sağlanan mali yardımın önüne geçilmesi, güvenlik arttırmaları ve küresel hak ve hukuk gibi konularda iş birliği temel alınmıştır (Güzel S. , 2021, s. 54). 1990'lı yıllarda da görüleceği üzere AB, Rusya ile Çeçenistan arasındaki krizlerde önleyici bir politika izlemiştir. Rusya'nın bölgede insan hakları ihlalleri ve güç kullanımı, AB'nin çözüm bulma çabasına girmesine neden olmuştur. Fakat Çeçenistan'ın bir iç mesele olduğunu söyleyen Rusya ise bu durumu terörle bağdaştırarak meşrulaştırmıştır. 11 Eylül olaylarından sonra ise Rusya, terörle olan mücadelede desteğini açıklamıştır. Analizcilere göre Rusya'nın bu hamlesi, terörle savaşta bir ittifak arayışına girdiği söylenmektedir. Böylelikle Batı ile kurulacak olan terörle mücadele ittifakında, Rusya da yerini almak istemiştir (Yılmaz G. , 2007, s. 7-8).

11 Eylül olaylarından sonra ÇHC ise terörle mücadelede iş birliğine hazır olduğunu bildirmiştir. ABD bu dönemde tek Çin politikasını sürdürmüş fakat Tayvan'a olan desteğini de geri çekmemiştir. Zamanla ABD'nin Tayvan'a olan desteğinin azalması, ÇHC'nin ABD'ye terörle mücadelede desteğinin artmasını sağlamıştır (Dedekoca, 2017, s. 155-156). ÇHC'yi 'stratejik ortak' olarak tanımayan ABD Bill Clinton yönetimi ise 11 Eylül sonrasında Bush yönetiminin de 'stratejik rakip' olarak gördüğü ÇHC'yi, tekrar 'stratejik ortak' olarak görmesine neden olmuştur. İki devletin dış politika çıkarları doğrultusunda ortak bir paydada buluşması, iki ülkenin de yararına bir durum olmuştur. Dolayısıyla daha önce bir terör tehdidiyle karşı karşıya kalmayan ABD için 11 Eylül hem bölgesel hem de küresel açıdan büyük ses getirmiştir. Ayrıca El Kaide terör örgütünün destekçisi olan Afganistan Taliban rejimine karşı mücadele kararı alan ABD, başta BM olmak üzere birçok Batılı devletin

desteğini almıştır. ÇHC ise Afganistan'a düzenlenecek bir müdahalede ABD'ye destek vereceğini bildirmiştir. ÇHC aynı zamanda teröre karşı olduğunu ve BMGK için, her türlü müzakerede destek bir ülke olarak beklediğini de ifade etmiştir (Köksoy, 2016, s. 565-566).

Dünya Ticaret Merkezini hedef alan terör grupları, başta ABD ekonomisi olmak üzere küresel ekonomiyi de etkilemiştir. İkiz kulelerin terör eylemleri sebebiyle zarar görmesi, küreselleşmenin ve beraberinde getirdiği yeni dünya düzenini simgeliyordu. Zira ABD'den oldukça geri kalmış bir ülkenin terör faaliyetleri ile ABD gibi güçlü bir ülkeyi zor durumda bırakmıştı. ÇHC ise bu durumda ABD ekonomisinin çökmesi ihtimalinde başta küresel ortama ve sonrasında ÇHC'nin ekonomisini ciddi bir şekilde etkileyeceği tahmin ediliyordu. Dolayısıyla ÇHC için kazan-kazan politikası kaybet-kaybet politikasına dönüşebilirdi. Bunun sebebi de ÇHC-ABD ekonomik ilişkilerinin ÇHC'nin gelişimi için yadsınamaz bir güç olmasıydı. Bu sebeple de ÇHC, terörle mücadelede ABD'yi desteklemiş ve iş birliğine açık olduğunu bildirmiştir (Garrett, 2006, s. 394-395).

ABD George W. Bush yönetimi tarafından başlatılan terörle mücadele politikalarını, ÇHC kendi lehine kullanmıştır. Kendi bölgesinde yaşanan sözde aşırı gruplara karşı bir terör mücadelesi başlatan ÇHC, böylelikle bu politikayı kendi lehine kullanarak suistimal etmiştir. Özellikle tarih boyunca tartışmalara konu olan Uygur Özerk Bölgesi (UÖB), ÇHC'nin izole olmuş ve küresel ilişkileri kesilmiş bir bölgesidir. ABD'nin Afganistan ve Irak'a açtığı terörle mücadelenin aksine, Uygur bölgesi küresel değil bölgesel bir durumdur. Bu durum da ÇHC'nin, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini gözler önüne sermiştir (Kul, 2013, s. 68-69). 1990'larda ayrılıkçı grup olarak belirlenen Uygur etnik yapısı, Müslüman kimliğiyle de aşırı militan gruplar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca 11 Eylül'de teröre karşı açılan savaşta Uygur İslam gruplarının toplumdan dışlanması, Çin İslamofobi'sini de gün yüzüne çıkarmıştır. Dolayısıyla Uygur bölgesinde toplu gözaltı kamplarına götürülen Müslüman Uygur halkı, dini öğretileri dışında hareket etmelerine yönelik eğitimler alıyorlardı. Bu eğitimlerin içinde Çince dersler ve vatanseverlik ile ilgili eğitimler mevcuttu (Byler, 2017, s. 1-3). Bunun yanı sıra ÇHC'nin iddiasına göre de Uygurların, Taliban ve terör örgütü ile bir bağlantısının olduğu bir belge kamuoyuyla paylaşılmıştır. UÖB'de yaşanan sayısız şiddet olayları mevcuttur fakat terörle ilgili bir bağlantıya rastlanamamıştır. ÇHC ise BMGK'de sunduğu bir belgede Uygurlu aşırı

grupların, Bin Ladin terör grubuna dahil olduklarını öne sürmüştür. Bu kapsamda belirlenen, 320 Uygurlunun ise ÇHC tarafından nezarete oldukları bildirilmiştir (Kul, 2013, s. 69). ÇHC'nin bu tutumu ABD'nin başlatmış olduğu terörle mücadele politikasını kendi lehine çevirerek Uygur'a karşı oluşturulmuş bir muhalefet olarak değerlendirilmiştir (Kul, 2013, s. 68-70). Gözaltına alınan Uygurluların terör bağlantıları olduğunu savunan ÇHC ise aynı zamanda ülke içine yayılan şiddet yanlısı bir dini ideolojinin yayılmasının da önüne geçmek istiyordu. Bu durumun da küresel sonuçlar doğurabileceği fikrini destekleyen ÇHC, terörle mücadele kapsamında Uygurluların da birer tehdit olduğunu bildirerek 11 Eylül olaylarından faydalanmıştır (Mumford, 2018, s. 19).

2001 APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İş birliği) zirvesinde ABD Başkanı George W. Bush'un terörle mücadelede ülkelerin azınlıklara yönelik müdahaleden kaçınmaları konusunda uyarıda bulunarak ÇHC'nin terörle mücadelede amacından sapmaması gerektiğini ifade etmiştir. ÇHC'nin terörle mücadelede etnik gruba yaptığı baskı, Pekin yönetimi tarafından çifte standart uygulandığını ifade edilerek eleştirilmiştir. Taliban ve El Kaide Terör örgütleriyle bağlantısı olduğu iddia edilen Uygurlu azınlığa karşı ABD, insan hakları ve özgürlük gibi konularda ÇHC'yi uyararak teröre karşı atılan adımda bu haklar doğrultusunda baskıdan kaçınılmasının gerekliliğinden söz etmiştir (Köksoy, 2019, s. 95-96).

2001 yılında Afganistan'a düzenlenen hava harekâtıyla, Afganistan'da bulunan terör faaliyetlerinin sonlanması amaçlanmıştır. Terör faaliyetlerini durdurmak isteyen ABD, aynı zamanda Afganistan topraklarında bulunan zenginliklerin de koruma altına alınmasını hedeflemiştir. Aynı zamanda ABD'nin Afganistan üzerindeki mücadelesinde sivil zaiyatların da verilmesi, Ortadoğu coğrafyasında oluşan ABD düşmanlığının körüklenmesine neden olmuştur (Karagüzel, 2020, s. 37-38). Bunun yanı sıra ABD ve müttefik ülkelerin Afganistan'a müdahalesi, uluslararası alanda kuvvet kullanımı hakkındaki tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öte yandan bir devlete değil, bir terör grubuna yani El Kaide terör grubuna karşı bir savunma yapan ABD, meşru müdafaa doğrultusunda hareket ettiğini bildirmiştir. Sonucunda da Afganistan'daki Taliban rejimi yıkılmıştır (Acet & Doğan, 2017, s. 63-64).

Taliban rejiminin yıkılmasından sonra, Afganistan'ın yeniden inşası için ÇHC ekonomik yardımda bulunacağını söylemiştir. Bunun yanında ÇHC, Afganistan

ordusu için silah yardımında da bulunacağını açıklamıştır. Böylelikle de ÇHC'nin, Afganistan hükümetiyle yaptığı anlaşmalar ile ülkenin en büyük doğrudan yabancı yatırımcısı pozisyonuna gelmiştir (Khan & Ayaz, 2017, s. 2-3). Tokyo Konferansı'nda, Afganistan'ın yeniden inşası için toplanılmıştır. Alınan kararlar doğrultusunda Afganistan halkı için birtakım düzenlemelerin yapılacağı bir süreç girilmiştir. Ülkede varlığını sürdüren ABD askeri ise bölgenin güvenliğini koruma altına almıştır. Ekonomi, hukuk, eğitim ve sağlık gibi konularda ABD, Afganistan'ın yeni sistemine destek vermiştir (Acet & Doğan, 2017, s. 64-65). ABD başkanı tarafından 'şer eksenini (axis of evil)' olarak tanımlanan Irak, Kuzey Kore ve İran ise haydut devletler olarak dış politikada anılmaktadır. Küresel arenada terörle olan mücadele aynı zamanda, bu ülkelerin nükleer faaliyetlere erişiminin kısıtlanması için bir gerekliliğe dönüşmüştür. 2000'li yıllarda Bush yönetimiyle sıklıkla adı duyulan muhafazakârlar ise 11 Eylül sonrası dış politika için görüş ve önerilere sahip etkili bir kesim olmuştur (Ataman & Gökcan, 2012, s. 221).

11 Eylül olayları ile değişen küresel ortamla beraber ABD, dış politikasında değişikliklere gitmiştir. Afganistan işgalinden sonra, bölge üzerinde stratejiler geliştiren ABD, ayrıca hegemonyasını genişletme fırsatı da bulmuştur (Ataman & Gökcan, 2012, s. 216-217). 11 Eylül saldırısı öncesinde, ABD ve ÇHC güvenlik ve stratejik açıdan birbirlerini birer rakip olarak görmekteydi. Özellikle 2001 yılında ABD keşif uçağının ÇHC'nin toprakları içerisinde bir Çin uçağıyla çarpışması iki ülke için bir krize dönüşmüştür (Şen M. Ö., 2024, s. 81). ABD Deniz Kuvvetleri'ne ait olan keşif uçağı, ÇHC'ye zorunlu bir iniş yapmak durumunda kalmıştır. Bu durum casusluk olarak nitelendirilmiş ve uçuşun casus uçak olarak krize dönüşmesine sebebiyet vermiştir (Akçadağ E. , 2015). ABD'nin yaptığı açıklamaya göre uluslararası hava sahasında uçuşunu gerçekleştiren ABD keşif uçağının ÇHC tarafından sınır ihlali gerekçesiyle düşürülmesi olmuştur. ÇHC ise olayın sorumlusunun ABD olduğu ve bu sorumluluğu üzerine alması konusunda ısrarcıydı. Casus uçak olayı, iki devlet arasında bir diplomatik krize dönüşmüştür. ÇHC devlet başkanı Jiang Zemin yaptığı açıklamada ABD'nin olaydan sorumlu tutulması gerektiğini vurgulayarak ÇHC'nin hava sahasının ihlal edildiğini söylemiştir (Cheng & Ngok, 2004, s. 66-67). Acil iniş yapan ABD keşif uçağındaki mürettebat ise ÇHC tarafından gözaltına alınmıştır. Bu durum da ABD ve ÇHC'ye karşı sert tutumuyla bilinen Pentagon'un, ÇHC'ye karşı

tutumunu etkilemiştir. ABD sonrasında, mürettebatının iadesi konusunda Pekin yönetimiyle müzakereler yapmıştır (Xinbo, 2008, s. 66-67).

ABD tarafından ÇHC hava sahasının ihlali iddiası sonucu ÇHC, özür dilenmesini talep etmiştir. ÇHC'nin tarihine bakıldığında özellikle 'Aşağılanma Yüzyılı' olarak nitelendirilen dönemler neticesinde ÇHC'nin, Batı tarafından neden olunan acılara dikkat çekerek bir mağduriyet algısının oluşturulduğuna dair yorumlar yapılmıştır (Avruch & Wang, 2005, s. 347-349). ÇHC'nin incelemeleri sonucu, ABD uçağının sivil değil askeri bir uçak olduğu belirlenmiştir. Bu neticeye göre de ÇHC bir sınır ihlali ile ABD'yi eleştirmiştir. Olayın bir kaza olmayabileceği fikrini savunan ÇHC yönetimi aynı zamanda Bush yönetimindeki ABD'nin tavırlarını fazla sert bularak eleştirmiştir (Cheng & Ngok, 2004, s. 68-69). Bu durum karşısında önlemini alan ÇHC yönetimi ise siber savunma kapsamında kendini savunma hareketi başlatmıştır. Neticesinde Hainan topraklarına zorunlu iniş yapan ABD uçağı, bir siber savunma programının başlamasına neden olmuştur. ABD medyasında ise bu durum, birinci internet savaşı olarak nitelendirilmiştir (Sertçelik, 2015, s. 33).

11 Eylül olayları ile ABD ve ÇHC arasında yaşanan Hainan casus uçak olayının geri planda kalmasına neden oldu (Delury, 2017, s. 95). Küresel terörizmle savaşta ÇHC desteğini açıkladıktan sonra ABD başkanı George W. Bush Pekin ve Şanghay'ı ziyaret ederek terörle mücadelede destek görmek için görüşme ayarlandı. Zira bu dönemde ÇHC için stratejik ortaklık mı yoksa rakip mi olduğu tartışmalar arasında olan bir konuydu (Cheng & Ngok, 2004, s. 79-80). Güvenlik konularında önlemlerini almak isteyen ÇHC ise komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi için politikalar geliştirmiştir. Bu sebeple Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) kuruluşunda öncülük eden ÇHC, bölge üzerindeki güvenliğin esas alınmasını istemiştir. Fakat ÇHC'nin bu adımları, ABD açısından Asya bölgesinde güçlenen ÇHC'yi temsil etmekteydi (Garrett, 2006, s. 399-400).

Asya-Pasifik bölgesi birçok farklı ülkenin varlığını sürdürdüğü bir bölgedir. Askeri ve ekonomik bir güce sahip olan ÇHC, 11 Eylül sonrasında savunma bütçesinde ayarlamaların yapılmasında önem arz etmiştir (Lovell, 2013, s. 10-11). Terörle mücadele kapsamında etki alanını genişleten ABD aynı zamanda, Orta Asya bölgesinde ABD askeri varlığını güçlendirmiştir. ABD askeri varlığının Orta Asya bölgesinde olması ise bölge üzerinde faaliyet gösteren ÇHC'nin etki alanını sınırlamıştır (Erhan, 2004, s. 13-14). Aynı zamanda Asya bölgesinde terörle mücadele

konusunda iş birlikleri yapan ABD, bölge üzerindeki politikalarını da geliştirmiştir. Buna örnek olarak da Müslüman nüfusa sahip Filipinler ve Malezya, ABD ile olan ilişkilerin temelinde Güney Çin Denizi'nde (GÇD) oluşabilecek herhangi bir tehdidin ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır. Endonezya ise El-Kaide örgütüyle bağlantısı olan yerel militan gruplarına karşı, ABD'nin desteğini almak istemiştir. Endonezya hükümetinin kuruluşundan itibaren benimsediği tarafsızlık politikası, nüfusunun yarısından fazlasının Müslüman halktan olması sebebiyle ABD'den istenilen desteğin, bir iş birliği olarak algılanmamasına örnek gösterilebilir (İrfanoğlu, 2020, s. 37-38). Fakat ABD'nin bölge üzerindeki politikaları zamanla ÇHC, Rusya ve bazı Orta Asya devletleri tarafından aşırı bulunmaya başlanmıştır (Alakel & Yıldırım, 2014, s. 157). Bu nedenle, ABD bölge üzerindeki istikrarını ve bölgedeki gücün dengelenmesi için Hindistan ile ilişkilerini geliştirmiştir. Özellikle de ÇHC'nin bölge üzerindeki kontrolünü dengelemek isteyen ABD, ülkelerin daha fazla demokratikleşebilmesi adına Hindistan ile yapılacak iş birliğinin gerekliliğinden söz etmiştir (Ermağan, 2013, s. 228). Bu durum da ABD'nin Orta Asya bölgesi üzerinde kurduğu güvenlik ve askeri alanda geliştirdiği ilişkilerin bölge üzerindeki nüfuzuna etkisini göstermektedir (Derman & Haya, 2014, s. 8).

ABD'nin Orta Asya'daki politikasının temelinde radikal örgütlerin sınırlandırılmasının yanında ÇHC ve Rusya'nın dengelenmesi de amaçlanmıştır. Nitekim 2001 sonrası Orta Asya'da nüfuzu artan ABD gücü, ÇHC'nin Rusya ile ilişkilerinin gelişimine de sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda ABD'nin Hindistan ile gelişen ilişkileri, ÇHC ve Rusya'nın hammadde konusundaki ikili ilişkilerine de olumlu yansımıştır (Çolakoğlu, 2006, s. 44-45).

ÇHC'nin artan gücü, onun uluslararası alanda aktif rol oynamasını sağlamıştır. Başka ülkelerin iç işlerine karışmama prensibi belirleyen ÇHC, Batılı devletlerin dayattığı küresel izolasyonunu aşmak istiyordu. Bu nedenle tarihte ÇHC'yi resmi olarak tanıyan ilk Afrika ülkesi, Sudan yönetimi ile ilişkilerin gelişimi üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda küreselleşen yeni dünya sistemiyle ortaya çıkan enerji ihtiyacı, enerji kaynaklarına sahip olan ülkeleri öne çıkarmıştır. Bu sebeple de ÇHC, Sudan ile hem ekonomik ilişkilerinin gelişimini hem de ülkenin kalkınması için iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimini hedeflemiştir (Sultan & Sun, 2020, s. 7-8). ÇHC gelişen ekonomisi sayesinde aynı zamanda, Afrika'ya uzanan bir nüfuz sağlamıştır. Bu ticari büyüme sonrası ÇHC ise Afrika'nın en büyük ticari ortağı haline gelmiştir.

Ekonomik gelişmenin yanında askerî açıdan da gelişmeler gösteren ÇHC, Cibuti’de askeri bir üs kurmayı da planlamıştır. ÇHC ürünleri için bir pazar haline gelen Afrika devletleri, ÇHC’nin büyümesiyle doğru orantıda bir yükseliş göstermiştir. Hammadde teminini Afrika’dan yapan ÇHC, Afrikalı devletler tarafından enerji güvenliği açısından stratejik bir ortaktır. Aynı zamanda ÇHC’nin BMGK veto hakkı, Afrikalı devletler tarafından önemli bir statüdür. Dolayısıyla ÇHC ve Afrikalı devletlerin, bazı uluslararası pozisyonlarda beraber hareket ettikleri gözlemlenmiştir (Bayram & Emiroğlu, 2016, s. 504-506).

2003 yılına gelindiğinde ise gerilen küresel ortam, Darfur Krizi’ni gün yüzüne çıkarmıştır. Darfur bölgesinde artan şiddet, sivil kayıpların yaşanmasına neden olmuştur. Sudan’da yaşayan iki büyük etnik grubun (Arap kökenli ve siyahi kökenli Müslüman halk) arasında yaşanan ayrımcılıktan ortaya çıkan problemlere, Darfur Krizi adı verilmiştir. Krizin Darfur’daki etkisini kırmak isteyen Sudan yönetimi, Araplara destek vermiştir. Bunun sonucunda da ölümlerle sonuçlanan silahlı çatışmalar başlamıştır. Sudan yönetiminin isyanı durdurmak için ‘Cancavid’ adındaki Arap milislerini desteklemeleri ise isyanın daha da körüklenmesine sebep olmuştur (Çakmak, 2007, s. 46-47).

ÇHC ise başka devletlerin iç işlerine karışmama politikası ile Sudan ile çıkar ilişkilerini koruma dengesi arasında kalmıştır. Öte yandan küresel ortamda, ÇHC’ye eleştiriler de bir o kadar ağırdı. Zira Sudan’a yapılan silah ticareti ve ÇHC-Sudan arası petrol ticareti, Darfur’daki soykırımı teşvik ettiği izlenimi vermiştir (Sultan & Sun, 2020, s. 8).

Sudan’da yaşanan kriz Batılı devletlerce uluslararası bir kriz, insan hakları ihlali ve güvenlik endişesi yaratan bir durum olarak değerlendirilirken ÇHC açısından ise sadece bir iç mesele olarak tanımlanmıştır. Fakat ÇHC’nin Sudan’a yaptığı silah yardımı, petrol için yapılan yardımlar, uluslararası mecralarca eleştirilmiştir. Dolayısıyla ÇHC’nin yaptığı bu yardımların bölgede artan şiddet ve eylemlerin daha da artmasına neden olabileceği algısına dayandırılmıştır (Bayram M. , 2017, s. 238).

Sudan yönetimine göre ise bu kriz fazla abartılmış ve hükümetin bu sorunun üstesinden gelebileceği yönünde açıklamalar yapılmıştır. Kriz hakkında gerekli tedbirlerin alındığını söyleyen Sudan yönetiminin, aynı zamanda ülkenin sahip olduğu petrol kaynakların hedef alındığına yönelik iddiaları da mevcuttur. Fakat açıklanan

raporlara göre Sudan'da artan ölüm sayısı ve hükümetin desteklediği radikal grubun verdiği sarsıcı sonuç, BMGK'nin harekete geçmesine sebebiyet vermiştir (Çakmak, 2007, s. 49). 300.000'den fazla ölüm ve bölgede göç hareketliliğinin artmasına sebep olan krizde, bir diğer sorumlu da Sudan yönetimi olmuştur. Küresel arenada tepkilere sebep olan Sudan yönetimi, krizle verdiği mücadelede de tepki çekmiştir. Radikal grubun desteklenmesiyle şiddetin artması, krizin büyümesine ve uluslararası bir krize neden olabilecek bir büyüklüğe gelmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca yaşanan bu insani dram, küresel arenada yaşanan otorite boşluklarını da gün yüzüne çıkarmıştır. Sudan hükümeti radikal Cancavimleri desteklemediğine yönelik söylemlerinde ısrarcıyken ABD ise bu iddiaları reddederek Sudan hükümeti tarafından radikal gruba silah ve para yardımlarının yapıldığı belirtmiştir (Öztürk T. , 2016, s. 580-581).

ÇHC için stratejik bir öneme sahip olan Afrika bölgesi, Darfur Krizi ile ÇHC'yi zor bir duruma getirmiştir. ABD'ye göre, ÇHC'nin Sudan'a yönelik politikasının temelinde enerji kaynakları vardır. Batılı devletlerin Darfur bölgesindeki ÇHC gücünü dengelemeye yönelik planları, Çinli muhafazakâr gruplar tarafından eleştirilmiştir. Darfur'da yaşanan krize yönelik ABD'nin tedbir almasını isteyen insan hakları savunucuları ve sivil toplum kuruluşları ise ABD'ye bu konuda baskı yapmaktan çekinmemişlerdir. Buna en büyük örnek olarak ise Pekin Olimpiyatları'nın 'Soykırım Olimpiyatları' olarak nitelendirilen propaganda faaliyetlerinden de görülmektedir (Huang, 2007, s. 835-837).

ÇHC'nin de dahil olduğu 2004-2008 yılları arasında gerçekleşen Darfur Krizi, uluslararası ilişkiler açısından önem arz eden bir konudur. ÇHC'nin büyüyen gücü, dünya çapında diğer ülkelerle ticaret yapmasına olanak sağlamıştır. Böylelikle de ÇHC'nin ilişkileri Afrika bölgesine kadar uzanmıştır. Fakat Sudan bölgesindeki otorite boşluğu ve radikal grupların işledikleri suçlar, iki ülke arasındaki ilişkinin seyrini değiştirmiştir. Ayrıca ABD açısından bir 'soykırım' olan Darfur Krizi, küresel arenada çözülmesi gereken bir mesele olarak nitelendirilmiştir (Bayram M. , 2017, s. 230-234).

Sonuç olarak 1990'larda değişen uluslararası yapı, ABD ve ÇHC askeri stratejilerinin geliştirilmesine yönelik adımların atılmasına neden olmuştur. Özellikle Tayvan konusu gelişen ve büyüyen ÇHC'nin, ABD açısından bir güvenlik tehdit algısını gün yüzüne çıkarmıştır. Bu sebeple hem enerji kaynakları açısından önemli bir yere sahip olan hem de ÇHC tehdit algısını önlemeye yönelik ABD, Tayvan'a askeri teçhizat desteği vermiştir. Böylece küreselleşen dünyada dengeler değişmiştir. Gelişen

teknoloji beraberinde teknolojik silahların, nükleer gücün ve terör tehdidinin artmasına neden olmuştur. Özellikle Ortadoğu'nun istikrarsız yapısı bölgedeki terör faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Bu dönem Afganistan ile ilişkilerini gizli yürüten ÇHC, 11 Eylül 2001 terör faaliyetleri neticesinde ABD'ye desteğini açıklamıştır. 11 Eylül terör saldırısı ABD topraklarına yapılan fakat etkisinin küresel boyuta ulaşmasına sebep olan büyük bir terör olayıdır. ABD Bush yönetimi tarafından küresel terörle mücadelenin ilanı sonrası ÇHC dahil birçok ülke ABD'ye destek vermiştir. Bu dönemde Bush yönetimi ÇHC ile ilişkilerini stratejik rakipten, stratejik ortaklığa çevirmiştir. Küresel bir etkiye sahip bu terör olayı aynı zamanda ÇHC'nin ABD ile kurduğu ekonomik ilişki temelini sarsılmasından endişe edilmekteydi, bu sebeple de ÇHC desteğini açıklamıştır. Fakat ÇHC teröre karşı başlatılan politikaları kendi lehine kullanarak tarih boyunca bir iç meselesi olarak gördüğü Uygur Özerk Bölgesi'ni terörle bağdaştırarak zulüm ve işkencelerine devam ettirmiştir. Bunu yaparken de Uygur halkının 11 Eylül olaylarından sorumlu El kaide ve Taliban rejimi ile bağlantısı olduğunu iddia etmiştir. Bush yönetimi tarafından uyarılan ÇHC; Uygur politikaları, terörle mücadele kapsamına yönelik adımların atılması için teşvik edilmiştir. Afganistan'a yapılan müdahale sonucu ile Taliban rejimi yıkılmıştır. Buna ek olarak 2001 yılında yaşanan ABD-ÇHC casus uçak olayı da ikili ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. 11 Eylül olayları ile gerilen ilişkiler stratejik ortaklığa evrilmiştir. 2003 yılında ise ÇHC'nin Sudan'daki iç işlere müdahalesi ve radikal gruba askeri teçhizat desteği yapması uluslararası alanda eleştirilmesine ve ABD tarafından güvensizliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim Sudan'daki vahşet, ÇHC silah desteği ile şiddetini arttırmıştır. Bu durum da ÇHC'nin 2008'de Pekin Olimpiyatları'nda soykırım adı altında eleştirilmesine neden olmuştur.

Genel hatlarıyla 1990-2010 yılı ABD-ÇHC askeri ilişkileri bir güvensizlik üstüne kuruludur. Nitekim ÇHC otoriter rejimi ve askeri politikaları, ABD temelleriyle tam anlamıyla uyum sağlamamaktadır.

2.3 1990-2010 ABD-ÇHC Ekonomik İlişkileri

ÇHC'nin devam eden ekonomik gelişimi, enerji kaynaklarına olan ihtiyacın artmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomik gelişim başta ülke refahında artışa sebep olurken askeri gelişimi ve ülke modernizasyonu için gerekli bir adımdır. Bu sebeple gelişen ekonomisiyle ÇHC, enerji açığının ortadan kaldırılması için birtakım adımlar atmış ve dış politikada ilişkilerin geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Teknolojinin

gelişimiyle birlikte küreselleşen dünya, iktisadi bir ortamın oluşmasını sağlamıştır. ÇHC de bu ekonomik gelişimi, Deng Xiaoping döneminde başarıya ulaştırmıştır (Karaca, 2012, s. 94-95). Bu ekonomik gelişim, ÇHC'nin küresel alanda bir dünya gücü haline gelmesine yardımcı olmuştur ve gelişen ÇHC'nin enerjiye olan ihtiyacı da artmıştır. Bu sebeple de enerjiye olan ihtiyaç, dış politika için bir amaç haline gelmiştir (Kılıç, 2019, s. 75-78).

1990'lardan itibaren ise ekonomik kalkınmadaki büyüme, petrole olan ihtiyacı gün yüzüne çıkarmıştır. Daha öncesinde kömür kullanarak ihtiyaçlarının üstesinden gelen ÇHC, ekonomik büyümeyle artık daha farklı doğal kaynaklara ihtiyaç duymuştur. 1995 yılına gelindiğinde kullanılan petrol miktarı, ÇHC için 'enerjiye aç' bir ülke yorumlarının yapılmasına yol açmıştır (Karaca, 2012, s. 93-95). Özellikle 1993 yılında ABD Başkanı Clinton'ın ÇHC'ye En Çok Kayrılan Ülke statüsü vermesi, ÇHC'nin ekonomik gelişimi üzerinde pozitif bir etki bırakmıştır. ÇHC küresel piyasada yer almak istemiş fakat Clinton yönetimi bunu yaparken ÇHC'nin Sovyetler Birliği tarzında bir yayılmacı politika izlemesinden endişe etmiştir (Beyaz, 2022, s. 58-59). 1997 yılına gelindiğinde, Asya bölgesinde yaşanan ekonomik krize rağmen, ÇHC elde ettiği ekonomik büyümenin vermiş olduğu güç ile bu sürecin üstesinden gelmiştir. Özellikle ABD'den beklediği desteği göremeyen Güneydoğu Asya devletleri, ÇHC'nin desteğini alarak ekonomik ve diplomatik bir başarı elde etmeyi amaçlamıştır. Coğrafi konumu ve sahip olduğu koşullar doğrultusunda ÇHC'nin bu bölge ile kurulan ilişkileri önem arz etmiştir. Bu atılım ile de ÇHC'nin bölge üzerindeki imajı değişmiş ve etkinliği artmıştır (İzol, 2022, s. 52-54).

2000 yılına gelindiğinde ise ÇHC'nin enerjiyi kullanma kapasitesinin, ABD'nin tüketiminin yarısına ulaştığı görülmektedir. Bu artış neticesinde hızlı bir şekilde şehirleşmeye geçilmesine ve elektrik kullanımının artmasına sebep olmuştur. Ayrıca sanayideki artış petrole olan ihtiyacın da artmasına neden olmuştur (Karaca, 2012, s. 97-98). Bunun yanı sıra ABD ve ÇHC enerji tüketen ülkelerin başında yer alırlar. Özellikle ÇHC'nin, 2001 yılı sonrasında artan yabancı yatırımcı sayısı, ülkenin ekonomik büyümesini sağlamış ve petrole olan ihtiyacın daha da artmasına sebebiyet vermiştir (Sevim, 2010, s. 59-62).

ÇHC ekonomik gelişimini tamamlarken ihtiyaç duyduğu bir diğer unsur da teknolojidir. Özellikle 1997-2002 yılları arası yaşadığı ekonomik durgunluğun asıl sebebinin teknoloji olduğu söylenebilir. 1997 yılında yaşanan Hong Kong'un, Özel

Yönetim Bölgesi olarak ÇHC'ye geri verilmesi, ÇHC için önemli bir başarı olmuştur. Bu durum da ÇHC'ye farklı bir açı kazandırmıştır (Gündal, 2015, s. 59-60). Hong Kong ve Makao da dahil olmak üzere ÇHC, 177 ülke ve devletle beraber yurt dışı yatırımları yaptığı ticaret bakanlığı tarafından belgelenmiştir (Salidjanova, 2011, s. 3). Ayrıca ÇHC'nin dış yatırımlarında kendi kuruluşlarını kurmak yerine, bir birleşmeye gitmesi kamuoyunda büyük ses getiren bir olay olmuştur. Dolayısıyla ÇHC'nin bu hamlesi, firmalara yöneticileri atayarak anlaşmaların devlet bankası tarafından finanse edilmesi ve düşük maliyetli bir işin başarıya ulaşmasına imkân tanımaktadır (Salidjanova, 2011, s. 3-4).

ÇHC'nin ekonomi politikaları aynı zamanda dışa açılmasını ve ülke ekonomisinde hızla başarıya ulaşmasını sağlamıştır. 2000'li yıllarda ticari hacmi büyüyen ÇHC'nin dünya ekonomisine katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Gelişen ÇHC ekonomisi, gelişmiş ülkelerin pazar etkinliklerini de arttırmıştır. Fakat ÇHC para birimi olan Yuan'ın, ABD doları karşısında rekabete girmesine de olanak sağlamıştır. ABD'ye göre ÇHC tarafından değeri düşürülen Yuan, haksız bir avantaj sağlamaktadır. Nitekim ÇHC, Asya bölgesi için önemli bir ticari ortak olarak görülmektedir. ÇHC bu bölge üzerinde ithalatını arttırarak Asya devletleri tarafından ihraç için bir pazar durumuna gelmiştir (Çeştepe, 2012, s. 46-48). Ayrıca ÇHC'nin bu ekonomik gelişmesi, bazı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, ekonomideki bu aşırı talep, enflasyon baskısını meydana getirmiştir. Normalde fiyat artışlarından kaynaklanan bu problem, ÇHC için aşırı yatırımdan kaynaklanmıştır. Bu dönemde ÇHC bankaları kredi sağlayamamıştır. Bu duruma karşı önlemini alan ÇHC Başbakanı Wen Jiabao ise 'ekonomiyi soğutma' politikasını öne sürmüştür. Bu durum da banka kredilerinde sınırlamaların getirilmesine, yatırımlar için denetimlerin arttırılmasına ve öz sermayenin kullanımının teşvikine yönelik adımların atılacağına işaret etmekteydi. Böylelikle ÇHC bu ekonomik durgunluğun üstesinden gelmek için çeşitli stratejiler geliştirmiştir (Saray & Gökdemir, 2007, s. 666-668).

1970'lerde başlayan ÇHC'nin dışa açılma politikası, dünya ticareti üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Zamanla gelişen ÇHC ekonomisi de böylelikle dünya ticaretini şekillendiren bir ülke konumuna gelmeyi başarmıştır. Bu ekonomik gelişimle birlikte ÇHC, 1986 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğine başvurmuştur. Fakat bu süreç ÇHC için oldukça yavaş ilerlemiştir. Aynı zamanda ticari açıdan pek çok konuyu içeren bu kurum, bazı Çinli liderler açısından belirsizlikler içermekteydi.

Özellikle kırsal ekonomi ile geçimini sağlayan çiftçilerin ve fabrika işçilerinin işsizliğine sebep olabileceği düşünceleri, tartışmalar arasındaydı (Harwit, 2001, s. 655-661). Buna ek olarak ÇHC'nin DTÖ üyeliğinde ABD'nin verdiği destek de yadsınamaz bir öneme sahiptir. Dolayısıyla ABD ile yapılan görüşmeler ve ÇHC'ye gelen yabancı yatırımcılar, ÇHC için DTÖ üyeliğinde olumlu birer etken olmuştur (Sımayı, 2014, s. 4-5).

DTÖ'nün temeli olan GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) anlaşmasının temelinde ise ülkelere eşit muamele vardır. Bir ülkeye tanınan imkân ve gümrük tarife indirimi, bu anlaşmaya göre her ülkeye uygulanmalıdır. Bu neticede DTÖ üyeleri eşit muameleyi hak etmektedir (Batirel, 2016, s. 2-3). DTÖ, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan uluslararası ekonomik bir yapıdır. Dönemin süper gücü olan ABD tarafından temeli atılan bu ekonomik yapı, küresel ekonomiye istikrar sağlamak ve ülkeler arasındaki ticareti ve ödemeleri bir düzen içine koymayı amaçlamıştır (Şahinöz, 2002, s. 1-2). Bu nedenle ÇHC dahil olduğu DTÖ üyeliğine, başta uyuşmazlıkları çözerek başlamıştır. Böylelikle de DTÖ kuralları çerçevesinde, ticaret politikaları hakkında istişare yapan ÇHC, üyesi olduğu DTÖ'ye ayak uydurmak istemiştir. Başta bir GATT üyesi olan ÇHC, 1949 ÇHC kuruluşuyla sistem dışı bırakılmıştır. Fakat gelişen ekonomisiyle 2001 yılında DTÖ üyeliği alan ÇHC günümüzde en önemli üyelere biri olma başarısını elde etmiştir (Sımayı, 2014, s. 3-5).

2001 yılında DTÖ'ye başvurusu resmen onaylanan ÇHC'nin küresel ticarete önemli bir yere sahip olacağı ön görülmüştür. Ayrıca DTÖ üyeliği sonrası ÇHC'nin ihracatında ciddi bir artış beklenmiştir. Bu durum da küresel rekabetin artacağı yönünde öngörülerini beraberinde getirmiştir. Özellikle tekstil alanında büyük bir başarıya sahip olan ÇHC'nin DTÖ üyeliği ile bu başarısı küresel boyutlara ulaşmıştır. Aynı zamanda ÇHC'nin DTÖ'ye üye olması, ÇHC pazarında serbestleşme ile yeni olanakların ortaya çıkmasını da sağlamıştır (Ener & Yelkikalan, 2004, s. 2-3). 1990'lı yılların öncesinde, ÇHC'de ciddi bir yoksulluk söz konusuydu. Fakat ÇHC'nin geliştirdiği ekonomi politikalarında, 1990 sonrası ve özellikle 2001 yılından sonra ciddi bir gerileme yaşanmıştır. Özellikle Dünya Bankası'nın yaptığı araştırmalara göre günlük gelir miktarının 1,25 dolardan daha az bir gelir edenlerin yaşadığı durumu, yoksulluk olarak tanımlamıştır. Bu duruma göre de ÇHC, 1980'lerden itibaren artan ekonomik gelişimi ile bu durumu yıllar içinde azaltmayı başarmıştır (Subaşı Ertekin,

2017, s. 18-19). Planlı bir ekonomik modelden, piyasa ekonomisine geçmeyi planlayarak bir açılım üstünde duran ÇHC, özellikle 2001 yılı DTÖ üyeliği ile büyük bir ivme kazanmıştır. Aynı zamanda piyasa ekonomisine geçmesi ÇHC için küresel ticarete aktif bir rol oynamayı ifade etmekteydi. Bunun yanı sıra düşük iş gücüne sahip olmasıyla ÇHC, rekabet açısından da güçlü bir pozisyondaydı. Böylelikle ihracat oranı yıldan yıla değişiklik göstererek büyümeye gitmiştir. Özellikle 2004 yılında dünyanın en büyük üçüncü ithalatçı ülkesi olmayı başarmıştır (Aynagöz Çakmak, 2008, s. 254-257). İhracat oranı büyüyen ÇHC, zamanında rakibi olan Japonya gibi taklit ve kopya ile üretilen ürünleri artık kendi üretebilir hale gelmiştir. Böylelikle ÇHC, zamanla oluşan Çin malı yani ucuz ve kalitesi düşük ürün algısını yıkmayı hedeflemiştir. Gelişmiş devletler tarafından önemli bir pazar haline gelen ÇHC pazarı, ABD pazarı için de önemli bir yer edinmiştir. İthalatta en büyük oranı teknoloji oluşturmaktadır, buna göre de teknolojik ürünlerin montajını yapan ÇHC bu konuda avantaj sağlamaktadır. Dolayısıyla bu durum, ÇHC'nin hammaddeye olan talebinin de artmasına sebep olmaktadır (Çeştepe, 2012, s. 49-50).

ÇHC'nin dışa açılma politikalarıyla birlikte hızla büyüme kat etmesi aynı zamanda, ülke içinde eşit olmayan bir ekonomik dağılıma sebebiyet vermiştir. Özellikle DTÖ üyeliği sonrası değişen dengelerin başında, kırsal ekonominin zayıflaması ve bu bölgelerde artan işsizlik oranları göze çarpmaktadır. Yabancı yatırımcılara sağlanan olanakların yanında Çinli halkın ucuz iş gücüyle çalışması ve şehir-kent arasındaki gelir eşitsizliği ve ayrımcılığı gözler önüne sermektedir. Bu durum da ülke içi istihdamı etkilemiştir (Orhan & Bakkalcı, 2009, s. 57-60).

ÇHC'nin büyüyen ihracat oranı, ABD tarafından bir kota uygulamasının yürürlüğe girmesine ve böylelikle ticari bir sınır koymasına neden olmuştur. Zira uluslararası ticarete bir dengenin sağlanması ve ticari kurallara göre hareket edilmesi önem arz etmekteydi (Aydıntan, 2004, s. 101-103). Bu nedenle de ÇHC, DTÖ'ye üye olan tüm ülkelere eşit muamelede bulunacağını ifade etmiştir. Bu durum da ihracatta iç pazara yönelik uygulanan ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılmasına yardım edecektir. ÇHC ürünlerinin DTÖ'ye üye devletlerin iç pazarına zarar vermesinin de önüne geçilmiştir. Böylelikle ÇHC'nin DTÖ üyeliği ile küresel ticaretin seyri değişmiştir. Dış ticarete açılan ÇHC aynı zamanda yabancı sermaye için bir serbestlik de sağlamıştır. Bu durum da Asya ülkeleri başta olmak üzere ÇHC'nin ticaretini

olumlu etkilerken ÇHC'nin GSMH ithalatını ve ihracatını da olumlu yönde etkilemiştir (Şimşek M. , 2005, s. 78-81).

ÇHC'nin sahip olduğu pazar gücü, beraberinde rekabeti de getirmiştir. Özellikle Türkiye'nin sahip olduğu tekstil gücü, ÇHC'nin DTÖ üyeliği ile sektörde güç dengesinin değişmesine neden olmuştur. AB ve ABD pazarında önemli bir yer edinen Türkiye, ÇHC'nin dahil olmasıyla bir rakibe dönüşmüştür. Böylelikle ÇHC sahip olduğu ucuz iş gücü ve vergi oranlarının düşük olmasıyla, en önemli tekstil üreticisi olmuştur. ÇHC'nin taklit ve kopya üretme konusundaki başarısı da onun gelişiminde önemli bir yer edinmiştir (Saatçioğlu & Gür, 2005, s. 149-152).

ÇHC böylelikle tarih boyunca ticarete, diğer ülkeler tarafından en çok merak uyandıran ülkeler arasında yer almıştır. Sahip olduğu coğrafi konumu ve uyguladığı ticari politikaları, küresel ticarete önem arz eden bir bölge olmasında rol oynamıştır. Özellikle ÇHC'nin DTÖ üyeliği ile ÇHC ürünleri küresel pazarda yerini bulmuş oldu (Çiçek & Koyuncu, 2007, s. 46-48). Aynı zamanda 1980 sonrası bilim ve teknoloji konularında gelişimini başlatan ÇHC, 1990'lardan sonra bu başarısında bir ivme kazanmıştır. Ar-Ge yatırımlarında ise yıllara göre bir artış meydana gelmiştir. Bu durum da ÇHC'nin teknolojik gelişiminin önünü açan bir durum olmuştur. Bu teknolojik gelişme, ÇHC'nin GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) payında artışı sağlamıştır. ÇHC ise teknolojideki bu gelişmeyi yatırımlara ve yabancı teknolojilere borçludur çünkü kopya ve taklit üzerinden yapılan teknolojik araştırmalar sadece bunlarla sınırlı kalmıştır (Bayraktutan & Bıdırdı, 2015, s. 12-14).

Genel anlamda 2000'li yıllarda, ABD ve ÇHC arasında bir güç mücadelesi yaşanmıştır. ÇHC'nin gelişen ekonomisi ABD için yeni bir rakip devlet olarak ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Özellikle gelişen teknoloji, siber sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sebeple ABD Başkanı Bush döneminde özellikle siber güvenlik alanında yapılan çalışmalar, güvenlik önlemlerinin arttırılması yönündedir (Altun A. , 2017, s. 26-28).

ÇHC'nin ABD ile rekabete girecek konuma gelmesinde en önemli etken de DTÖ üyeliğidir. ÇHC'nin düşük ücretli iş gücü ve teknoloji açısından büyük markaların ÇHC'de üretim yaptırması, ÇHC'nin kopya ve taklit konusunda da gelişimine olanak sağlamıştır. Buna ek olarak serbest piyasa ekonomisine geçme

girişimleriyle de ekonomik bir ivme kazanan ÇHC, küresel ekonomide önemli bir yer edinmiştir (Orkunoğlu Şahin, 2022, s. 85).

Taklit ve kopya konusunda yeni bir devir başlatan ÇHC aynı zamanda, 2001 yılında Google adlı arama motorunu taklit ederek yerli bir arama motoru da oluşturmuştur. ABD kaynaklı uygulamalarla rekabete girebilecek teknolojik gelişmeyi sağlayan ÇHC, geliştirdiği arama motoru ve Alibaba gibi uygulamalarla büyük bir başarı elde etmiştir. Özellikle ABD'nin teknolojik uygulamalarından esinlenen Çinli uygulamalar, rakibiyle aynı hizmeti sağlamaktaydı. Bunun yanı sıra ÇHC'nin sansür ve denetime tabii tuttuğu bu uygulamalar, özellikle de Google'ın sansürlenmesi, ÇKP'nin sansür politikalarını gün yüzüne çıkarmıştır. ÇHC halkı için üretilen Baidu, Google'ın aksine Çince kelimeleri daha net bir şekilde tarama yapıp bilgilere ulaşmada daha da yardımcı olmuştur (Aslan & Eliküçük Yıldırım, s. 292-293).

Teknolojik açıdan gelişen ÇHC, aynı zamanda 2002 yılında ABD'ye yapmış olduğu siber casusluk faaliyetleriyle imajını zedelemiştir. ABD Savunma Bakanlığına yapılan bu casusluk hareketiyle, savunmaya dair bilgilerin hedef alındığı gözlemlenmiştir (Sertçelik, 2015, s. 34-35). Siber saldırıların ÇHC'nin Guangdong eyaletinde faaliyete başladığı bilgisi, araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Hedef alınan bilgilerin yedek sürücülere aktarılarak ÇHC'ye girmesi, ABD sistemini ve bilgilerini tehlikeye atmıştır. Bunlara ek olarak varılan bilgilere göre bu casusluk olayı, şirketlerin ve kişilerin fikri mülkiyet haklarını da ihlal etmiştir (Adkins, 2013, s. 6-7). Önemli bilgilere ulaştığı söylenen Çinli hackerler ise teknolojinin gücünü böylelikle gözler önüne sermiştir. Siber savaşın uzak mesafedeki bir bilgiye ulaşmadaki engelin aşılabilir olduğu böylelikle gösterilmiştir (Türkay, 2013, s. 1181-1182). Ayrıca gelişen teknoloji ile birlikte asıl tehdidin siber alanda yaşandığından söz edilmektedir. Siber saldırıların düşük maliyetlerle ve ileri teknoloji ile mümkün olduğu bir dünyada artık tehdidin siber saldırılar ile daha hızlı sonuç elde edildiği bilgisine varılmıştır. Siber suçluların siber saldırıları esnasında, saldırının merkezini istedikleri bir ülke üzerinden gösterebilmeleri de ülkeleri çıkmaza sokan konular arasındadır. Bununla beraber ortaya çıkan siber terör tehdidi, uluslararası alanda büyük güvenlik endişelerine de neden olmuştur (Gürkaynak & İren, 2011, s. 265-267). BM ise siber suçlara yönelik aldığı önlemler ile siber casusluğa yönelik güvenlik tedbirlerinin alınmasını önermiştir. 2000-2005 yılları arasında siber güvenliğe yönelik önlemlerin artırılması,

BM'nin devletler arası uzman bir grubun oluşturulmasına da sebebiyet vermiştir (Altun A. , 2017, s. 29).

Bir diğerk taraftan dünya çapında büyük ses getiren ve 2001 yılında yaşanan 11 Eylül terör saldırılarıyla beraber, küresel ortamda ekonomi ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Özellikle Dünya Ticaret Merkezine gerçekleştirilen saldırılardan biri, ekonomik açıdan iç ve dış ilişkileri değiştirmiştir. Bunun yanı sıra sonrasında yaşanan 2003 Irak müdahalesinin de ekonomik sonuçları olmuştur. ABD'nin Irak işgalinin temelinde terörle mücadeleden söz edilirken aynı zamanda Irak'ın sahip olduğu petrol kaynaklarının güvenliğinin sağlanması da esas alınmıştır. Zira petrole olan ihtiyacın gündün güne artması, ABD'nin bölge petrolleri üzerindeki politikalarının şekillenmesinde rol oynamıştır (Ataman & Gökcan, 2012, s. 216-217). Böylelikle de 11 Eylül sonrası ortaya çıkan güvensizlik, küresel ortamda ülkelerin politikalarını etkilemiştir. ABD'nin hegemonyasını ve tek kutuplu dünya sistemini ortadan kaldırmak isteyen ÇHC, 2001 yılında Şanghay İş birliği Örgütü'nü (ŞİÖ) kurmuştur. ŞİÖ temelinde ÇHC, Rusya ve Orta Asya ülkeleri tarafından oluşturulan güvenliğe ve iş birliğine dayanmaktadır. Ayrıca ÇHC'nin gelişen ekonomisi, ABD gücüyle bir rekabete girme ihtimalini de ortaya çıkarmıştır. ÇHC'nin güvenlik endişelerini ortadan kaldırmak ve ekonomik gelişiminde istikrarı sağlamak amacıyla kurulan ŞİÖ aynı zamanda, ABD hegemonyasına yönelik politikalar da geliştirmiştir (Çaylı & Memiş, 2024, s. 104-106). Özellikle ABD'nin 11 Eylül sonrası geliştirdiği politikaların başında enerji kaynaklarına ulaşım ve güvenlik söz konusudur. Böylelikle de Orta Asya bölgesinin sahip olduğu kaynaklar ABD'nin bu bölge üzerindeki politikalarını şekillendirmiştir. ÇHC ise Orta Asya ülkeleriyle ekonomik, siyasi ve güvenlik alanında ilişkilerin gelişimini esas almıştır. Başta Şangay Beşlisi (ÇHC, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan) olarak 1996'da faaliyet gösteren ŞİÖ üyeleri, bölge üzerindeki çıkarların korunması adına iş birliğinden yanadır (Altundağ, 2016, s. 102-107). 11 Eylül olaylarından sonra ise ABD'nin başlatmış olduğu terörle mücadele kapsamında, ŞİÖ de ABD'ye olan desteğini açıklamıştır. Böylelikle bölge istikrarını korumayı hedefleyen ŞİÖ, ABD'ye verilen destek ile uluslararası alanda terörle mücadelede yer edinmiştir (Özdaşlı, 2012, s. 114-115). Küresel ortamda artan ekonomik rekabet, ülkelerin ve bölgelerin bir dizi iş birliği kurmalarına da sebebiyet vermiştir. Özellikle ŞİÖ üyelerinin doğal kaynak açısından zengin ülkelere oluşması, ŞİÖ'nün stratejisini ve küresel arenadaki önemini etkileyen unsurlar arasında yer almıştır

(Işık, 2016, s. 155-157). ŞİÖ genel hatlarıyla AB ve Avrupa Konsey'inden farklılık göstermektedir. Özellikle siber konuda güvenlik politikaları geliştiren ÇHC ve Rusya, ŞİÖ'nün siber konudaki ilişkilerinde net bir duruş sergilemektedir. Bu noktada da ŞİÖ'nün Batılı devletlerden farklı bir yol izlediği söylenebilir. Bu sebeple de AB ve ŞİÖ arasında siber bir rekabet boy göstermiştir. Siber konularda ülkelerin egemenliği için milli güvenlik önlemlerinin alınmasını isteyen ÇHC ve Rusya, iletişim teknolojisinde ülkelerin bağımsızlık haklarından da söz etmiştir (Jafarov, 2022, s. 1755-1758).

Orta Asya ülkelerinin sahip olduğu doğal kaynakların ise gelecekte küresel bir öneme sahip olacağı öngörülmüştür. Özellikle çevre kirliliği gibi konularla yüzleşileceği ön görülen Orta Asya devletleri, ŞİÖ desteğiyle enerji kaynaklarının kullanılmasından ortaya çıkabilecek bir sorunu gözler önüne sermiştir. Bu durum da ekonomik gelişmenin beraberinde çevre kirliliğini gün yüzüne çıkarma olasılığından söz edilmektedir (Erdoğan & Ganiev, 2016, s. 476-478).

Ekonomik gelişmenin ayrıca küresel ortamda ülkelerin enerji tüketimine ve bu tüketimden ortaya çıkan karbon emisyon oranlarında artışa neden olduğu bilgisine de varılmıştır (Atgür, 2021, s. 175-176). Özellikle de ÇHC'nin üretim seviyesindeki yükselişi, hava kirliliğini etkilemektedir. Zira dünyada en çok plastik üretimi yapan ülke olan ÇHC, bu plastik atıklarından yanma yoluyla kurtulmaktadır. Fakat yakılan plastik aynı zamanda hava kalitesini olumsuz etkileyerek sağlık açısından ÇHC halkı için bir tehdit oluşturmaktadır. Nitekim yanan plastik atıklarının havaya karışmasının karbon emisyon değeri üzerinde oldukça olumsuz bir etkisi vardır. Dolayısıyla bu durum insan sağlığını ciddi derecede etkilemektedir (Değirmenci, 2024, s. 351-352). Küresel alanda artan bu tehdit, 2005 yılında Kyoto Protokolü'nün (KP) devreye girmesiyle Karbon emisyon oranlarında bir sınırlamanın getirilmesine olanak sağlamıştır. Küresel alanda getirilen bu kota ve limitler ile de hava kirliliğinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Ekinci & Gönençgil, 2015, s. 69-70). Enerji kaynakları kullanımının günden güne artması, kaynakların orantısız kullanımına da neden olmuştur. Kullanılan enerji kaynaklarının yanması sonucunda ise karbon emisyon değerlerinde ciddi bir artış meydana gelmiştir (Narin, 2013, s. 941-942). Ortaya çıkan küresel ısınma, beraberinde iklim değişikliğine neden olmuştur. Bu sebeple oluşturulan Kyoto Protokolü, ülkelerin çevre politikalarını etkilemiştir. Özellikle ÇHC

ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkeler sera gazı salımı yüksek olan ülkelerdir (Aksoy özcan, 2020, s. 176-178).

İnsan yaşamı için ciddi bir etkiye sahip olan iklim değişikliği, bu sebeple ülkelerin beraber üstesinden gelmeleri gereken bir sorundur. Bunun yanı sıra sağlık, ekonomi ve çevre gibi konularda etkisi olan küresel ısınma insan yaşamını tehdit eden bir sorundur (Binboğa G. , 2017, s. 210-212). Fakat 2001 yılında ABD başkanı George Bush tarafından ülke ekonomisine zarar vereceği düşüncesi ile Kyoto Protokolü eleştirilmiştir. ABD'nin karbon emisyonu konusunda bir önlem almaması dahilinde, sera gazı salımının artacağı yönünde de eleştiriler mevcuttur. Bu sebepten ötürü Rusya'nın da uzun bir zaman dilimi boyunca Kyoto Protokolü'ne taraf olmadığı görülmektedir. Küresel alanda alınan bu tedbirlerin ciddiyeti sonucunda ancak 2005 yılında Rusya ve ABD Kyoto Protokolü'ne dahil olabilmıştır (Türkeş, 2006, s. 7-8). ABD'nin başlarda protokolü kabul etmemesinin temel sebebi, ekonomik maliyetler olmuştur. Dolayısıyla karbon emisyonu için harcanacak bütçenin pazar kaybına, işsizlik oranında artışa ve ekonomik bir yük olacağı konusunda endişeler mevcuttu (Özmen M. T., 2009, s. 45-46). Fakat ÇHC'nin karbon emisyon oranının yüksek olması, ABD Bush yönetiminin konu hakkındaki görüşünü değiştirmiştir. Nitekim ÇHC'nin yüksek sera gazı, ABD açısından endişe verici bir durum olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle de protokol için olumlu görüşler yerini almıştır (Selçuk, 2023, s. 14).

Ekonomik açıdan iyileştirmenin yapılmasıyla, Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizması devletlerin karbon emisyon azaltımı konusunda maliyetlerinin düşürülmesi hedeflenmiştir. Ayrıca maliyetler üzerindeki baskının azaltılması adına da Temiz Kalkınma Mekanizması (CDM) ve Ortak Yürütme ve Emisyon Ticareti mekanizmaları ortaya çıkarılmıştır (Binboğa G. , 2017, s. 5739-5741).

ÇHC'nin özellikle ekonomik ve ticari bölgesi olan Şanghay, enerji olarak kömürü kullanmaktaydı. Karbon emisyon oranında azalmaya gitmek isteyen ÇHC bu konu için gerekli adımların atılacağını söyleyerek Şanghay'ı karbon ticaret merkezi olarak belirlemiştir (Liu, ve diğerleri, 2018, s. 234-235).

Küresel ticarete ülkelerin ekonomik, kültürel ve teknolojik konularda birbirleriyle etkileşime geçerek fayda sağladıkları Dünya Fuarı da 2010 yılında, ÇHC'nin Şanghay bölgesinde düzenlenmiştir. Şanghay Expo ile ülkelerin etkileşimi

sonucunda ekonomilerine yansıyan ilişkiler, 2010 yılında Şanghay ekonomisini de olumlu yönden etkilemiştir. Dolayısıyla bu fuar ev sahibi olan ülkenin ekonomik açıdan fuara öncülük edip ülkeleri davet etmesi başta kendi ekonomisini olumlu yönde etkilemektedir (Liu H. , 2014, s. 936-937). Bunun yanı sıra 1990'lı yıllarda ÇHC'ye tekrar dahil olan Hong Kong, ekonomik açıdan günden güne büyüyen bir bölgedir. Hızlı ekonomik büyümeye sahip olan bu bölge özellikle, ÇHC ekonomisi için önem teşkil eden bir bölge olmuştur. Bununla birlikte ÇHC'nin ekonomik gelişiminde bir diğer etkisi bulunan bölge de Şanghay'dır. Ayrıca Şanghay bölgesine doğrudan yabancı yabancı yatırımlar, Şanghay bölgesinin zaman içinde planlı bir şekilde büyümesinde önemli rol oynamıştır. Ekonomik açıdan gelişen ÇHC, 2010 yılında Şanghay'ın ev sahipliği yaptığı Dünya Fuarı'nda böylelikle, ülke ekonomisi için önemli bir organizasyonda rol oynamış oldu. Öyle ki ÇHC Şanghay Expo için bölgede yaşayan sayıları seksen bini bulan vatandaşını bölgeden taşıyarak fuar alanında birtakım düzenlemeler yapılmıştır (Gublic, 2010, s. 2-4). Aynı zamanda fuar için ev sahipliği yapan ülkenin organizasyon alanındaki düzenlemeleri de ekonomik açıdan oldukça maliyetlidir çünkü ülkenin kendini küresel alanda tanıtmasına vesile olan bu Dünya Fuarı ülkelerin prestiji için önemlidir. Dolayısıyla belirlenen konsept üzerine ev sahibinin program yapılacak alan üzerinde düzenlemeler yapması önem teşkil etmekteydi (Polat & Tezcan, 2020, s. 356). Ayrıca uluslararası alanda organizasyonu üstlenen ülkenin kendini tanıtp markalaşması ve iyi bir izlenim bırakması da ayrıca önemliydi (Güngör & Çinçinoğlu, 2022, s. 2828-2829).

Şangay Expo aynı zamanda ÇHC'nin turizmini geliştirmesi için de bir fırsat olmuştur. Böylelikle fuar için çevre planlaması ve altyapı düzenlemeleri yapan hükümet, aynı zamanda turizmi canlandırmak adına yatırımları da arttırmıştır. Turizmdeki bu artış ile ülke ekonomisinin olumlu yönde etkilemesi de ön görülmüştür. Bu sebeple Şanghay Expo 'daha iyi şehir, daha iyi hayat' şeklinde bir markalaşma sürecine girmiştir (Wang, ve diğerleri, 2012, s. 1287-1288). Bunun temelleri ise ÇHC'de düzenlenen 2009 Pekin Olimpiyatları'nda atılmıştır. ÇHC'nin ekonomik gelişimi için atılan bu adımlarda aynı zamanda çevre planlaması, altyapı düzenlemeleri ve endüstriyel düzenlemeler yapılmıştır. Fuar için yapılan düzenlemelerde bunlara ek olarak turizm için ulaşım gibi konularda düzenlemeler de yapılmıştır. Örneğin ÇHC'deki toplu taşıma için sistemde düzenlemeler yapılmıştır. Ekonomik gelişimi destekleyen bu organizasyonlar, aynı zamanda ÇHC'nin küresel alandaki imajını

sergilenmesine de olanak sağlaması ön görülmüştür (Sun & Ye, 2010, s. 137-139). Nitekim Pekin Olimpiyatları ve Şanghay Expo, ÇHC'nin uluslararası alanda tanınırlığı ve ülkeye turizm açısından bir avantaj sağlaması adına önemli bir adım olmuştur (Demirtepe & Özertem, 2013, s. 103). Bu duruma örnek olarak da 2010 Şanghay Fuarı'nda Türkiye ve ÇHC Kültür Bakanlığı arasında gelişen ilişkiler sonrasında iki ülkenin karşılıklı olarak turizmi canlandırmak için gerekli adımların atıldığı gözlemlenmiştir (İbiş & Batman, 2018, s. 461).

ÇHC'nin dönemin ekonomik durumu düşünüldüğünde planlanan ekonomik kalkınmanın 30 yılı varken ÇHC 10. Yılda Pekin Olimpiyatları ve Şanghay Expo gibi organizasyonlarla kritik bir hamle yaparak yatırımlarını arttırmıştır (Arslan T. , 2008, s. 235). Şanghay Fuarı ile sayıları 73 milyonu bulan ziyaretçi, ÇHC'nin hedeflediği küresel alandaki tanınırlığını olumlu yönde etkilemiştir. Aynı zamanda bu organizasyonu ÇHC'nin gelişimini ve gelecek yıllardaki başarısını gözler önüne sermek isteyen Pekin yönetimi, bu durumu yumuşak bir güç kullanarak sergilediğini ifade etmiştir. Ayrıca diğer katılımcıların sahip olduğu teknolojik gelişmelerin de bu organizasyonda sergilenmesi, teknolojik açıdan etkileşimin önemini arttırmıştır (Wallis & Balsamo, 2016, s. 33-34). Dolayısıyla ülkelerin teknolojilerini, kültürlerini ve tarihlerini paylaştıkları bu organizasyon, dünyayı daha fazla yaşanabilir duruma getirmek için bu bilgi birikimlerinin paylaşılmasının önemini vurgulamaktadır (Gölen & Göre, 2019, s. 44-45).

Şanghay Expo ve Pekin Olimpiyat örneklerinde de görüleceği üzere ÇHC, Soğuk Savaş dönemi oluşan tehdit algısını 'yumuşak güç' stratejileri ile çözümlenmek istemiştir (Akdemir & İncili, 2024, s. 464). Zira 1990'larda ÇHC'de artan milliyetçilik, ÇHC'nin uluslararası alanda aktif bir rol oynama isteğini ortaya çıkarmıştır. Pekin Olimpiyatları ile de ÇHC'nin gücü, uluslararası alanda gösterilmek istenmiştir (Pekcan, 2017, s. 1131-1132). Fakat ÇHC'nin 1990'lardaki Ortadoğu politikalarındaki değişken politikaları ve Ortadoğu'ya yapılan askeri teçhizat ticareti, ÇHC'nin küresel alanda eleştirilmesine ve güvenirliliğinin sorgulanmasına neden olmuştur (Temiz K. , 2018, s. 36-37).

Genel hatlarıyla 1990'lı yıllar Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle yeni bir uluslararası düzeni meydana getirmiştir. Bu dönemde ÇHC'nin de artan ekonomik gücü, ABD için bir rekabete dönüşmüştür. Özellikle ÇHC'nin geniş bir pazar gücüne

sahip olması, ABD hegemonyasını kısıtlamaktaydı. Bu durum da ABD için, ÇHC'nin bir rakip olarak görülmesine sebebiyet vermiştir (Yiğenoğlu, 2016, s. 332-335).

2.4 Sonuç

1990-2010 yılları arasında değişen güç dengesi, ABD-ÇHC arasında stratejik rekabetin ve iş birliklerinin meydana geldiği yıllar olmuştur. 1990'lardan itibaren büyüyen ÇHC ekonomisi, ABD hegemonyası için bir tehdit unsuru olarak uluslararası alanda boy göstermiştir. Böylelikle Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla başlayan ABD'nin tek kutuplu yapısı, çok kutuplu güç dengesinin ortaya çıkmasıyla değişmiştir. 1990-2010 genel hatlarıyla dönemin konjonktürü ile siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde şekillenmiştir.

ÇHC'nin ABD desteği ile elde ettiği DTÖ üyeliği beraberinde, ÇHC dışı açılım stratejileri uygulamıştır. Bu ekonomik politikalar da ÇHC için orantısız bir büyümenin meydana gelmesine neden olmuştur. Başlarda ABD-ÇHC ekonomik ilişkilerinin karşılıklı kazanca dönüştüğü uluslararası ortam, sonrasında bir rekabete evrilmiştir. ABD ise ÇHC'nin büyümesi karşısında çeşitli önlemler almıştır. Nitekim ÇHC'nin ekonomik büyümesi beraberinde enerji kaynaklarına olan ihtiyacın gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Enerjiye olan ihtiyaç sonrası ÇHC ise Orta Asya, Tayvan ve Ortadoğu politikaları üzerinde durmuştur. Bu neden ötürü, ABD Tayvan'a olan askeri teçhizat yardımına devam ederken Orta Asya politikalarında da ÇHC yayılmacılığına karşı ABD Clinton yönetimi çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Ortadoğu meselesi ise büyük öneme sahiptir. İstikrarsız bir bölge olan Ortadoğu, bölgede radikal grupların yükseliş göstermesini kaçınılmaz hâle getirmiştir. Öyle ki 2001 yılında 11 Eylül olayları ile ABD'ye terör girişimlerinde bulunulmuştur. Ortadoğu'daki El-Kaide ve Taliban radikal rejimi, küresel çapta bir krize neden olmuştur. Bu olay sonrası ise uluslararası ortamda ABD Başkanı Bush tarafından terörle mücadele dönemi başlatılmıştır. Başlatılan terörle mücadeleye ÇHC de desteğini açıklamıştır. Hatta bu dönemde Bush yönetimi ÇHC'yi stratejik rakip olmaktan çıkararak stratejik ortak yapmıştır. Fakat Afganistan ile terörden önce ilişkilerini gizli yöneten ÇHC, aynı zamanda terörle mücadele kapsamında politikaları kendi lehine çevirerek Uygur Özerk Bölgesi'nde baskıcı uygulamalarda bulunmuştur. Bu durum da ÇHC'nin güvensizliğini küresel alanda eleştirilmesine ve imajının zedelenmesine neden olmuştur. Böylelikle ABD-ÇHC arasında anlaşmazlıkların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Buna ek olarak 2001 yılında ABD EP-3 keşif uçağının ÇHC hava sahası

üzerinde bulunması ve ÇHC'nin bu duruma sert müdahale ile cevap vermesi de ikili ilişkilerde bir güvensizliğin ve kırılmanın meydana gelmesine neden olmuştur.

ÇHC küresel alanda yaşadığı imaj zedelenmesi sonrasında Hu Jintao önderliğinde 'Barışçıl Yükseliş' konseptini öne çıkarmıştır. Deng Xiaoping uygulamalarının devamını getiren Jintao, 2003'de barışçıl yükselişi ön plana çıkarmıştır. Bu politika ile Batı'nın 'Çin tehdidi' söylemlerine karşı önlem almak isteyen ÇHC, çatışmadan kaçınmayı ve iç işlerine odaklanmayı seçmiştir. Fakat SARS virüsünün ortaya çıkması ve ölümcül boyutlara ulaşması ÇHC'nin eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Nitekim virüsün şiddeti ölümcül boyutlara ulaşırken DSÖ ile durumun ciddiyetini paylaşmakta geciken ÇHC, uluslararası alanda güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Buna ek olarak ÇHC'nin 2004 yılında Darfur bölgesinde artan radikal gruba silah desteğinde bulunması da küresel çapta ÇHC tehdit algısının tetiklenmesine neden olmuştur. ÇHC üzerinde oluşan güvenlik algısını yıkmaya yönelik 2005'de ÇHC lideri Hu Jintao BM konuşmasında 'uyumlu dünya' anlayışını ortaya atmıştır. Bu strateji ÇHC'nin uluslararası alamdaki uyumundan ve mevcut düzende barışçıl yükselişinden söz etmiştir. Fakat 2008'e kadar süren Darfur Olayı, ÇHC'nin küresel alanda imajını düzeltmek istediği Pekin Olimpiyatları'na kadar yansımıştır. Darfur'da yaşanan insani dramda soykırıma destek vermekle eleştirilen ÇHC'ye karşı güvensizlik artmıştır.

ABD tarafından ÇHC'ye duyulan güven azalırken aynı zamanda yükselişinin ardında ilişkiler rekabete dönüşmüştür. Özellikle 2010 yılında Şanghay'da düzenlenen ticaret fuarı, ÇHC yükselişinde yumuşak gücün altı çizilirken ABD için büyüyen bir rakibi simgeliyordu. Nitekim ÇHC gelişen ekonomisi beraberinde askeri gelişimin ve teknolojik gelişimin hızlanmasını ön plana çıkarmıştır. Teknolojiyle gelişen ÇHC ise siber alanlarda ABD'ye siber saldırılarda bulunmuştur. Böylelikle ikili ilişkiler bir güvensizlik olgusu içinde şekillenerek rekabete evrilmiştir.

Bu tezin ulaştığı sonuca göre 1990-2010 ABD-ÇHC ilişkileri ekonomik etkileşimin arttığı fakat ÇHC baskıcı ve otoriter politikalarına karşı stratejik olarak güvensizliğin hâkim olduğu bir dönemdir. ABD serbest piyasa ekonomisine entegre etmek istediği ÇHC'nin gelişerek orantısız büyümesi ile bir rakibe dönüşmesini ön görememiştir. Bu durum da ÇHC'nin stratejik rakip olarak rol oynamasına neden olmuştur. İş birliği ile başlayan ilişkiler böylelikle anlaşmazlığa doğru evrilmiştir.

ÇHC, otoriter rejimi ve değişken politikaları ile ilişkilerin anlaşmazlığa evrilmesinde büyük bir rol oynamıştır.

BÖLÜM :3 2010-2023 ABD-ÇHC İLİŞKİLERİ: ANLAŞMAZLIKTAN KISMI ÇATIŞMALARA

2010-2023 yılları arasında siyasi, askeri ve ekonomik açıdan yükseliş gösteren ÇHC, mevcut uluslararası sistem üzerinde değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle mevcut uluslararası sistemde gücü elinde tutan ABD için bu durum, ikili ilişkilerin rekabet çerçevesinde şekillenmesine yol açmıştır. Dönem dönem değişen liderler, ikili ilişkilerin seyrini değiştirmede bir etken olsa da genel kapsamda ÇHC'nin uyguladığı politikalar ve stratejiler ABD-ÇHC ilişkilerinde krizlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İlk olarak, ABD Başkanı Obama döneminde ilişkilerin daha ılımlı bir çerçevede şekillendiği görülmektedir. Bu dönem ABD'nin Asya politikalarına ağırlık verdiği bir dönemdir. ÇHC için bu dönemde bir iç sorun olarak değerlendirilen Hong Kong protestoları küresel alanda ilgi çekse de ÇHC yönetimi genel anlamıyla ülke gelişimi üzerinde durmuştur. Ekonomik açıdan gelişim gösteren ÇHC 'Made in China 2025' ve Kuşak Yol Girişimi gibi büyük adımlar atmıştır. Uyguladığı bu ekonomik adımlar ile ÇHC uluslararası alanda önemli bir yer edinmiştir. Fakat ÇHC'nin gücünün artması bazı sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bu sorunlar içerisinde Güney Çin Denizi (GÇD) üzerindeki politikaları önemli bir yere sahiptir. GÇD üzerinde askeri açıdan tehdit boyutuna ulaşan ÇHC stratejileri, küresel bir güç olan ABD başta olmak üzere birçok ülke tarafından bir güvenlik riski olarak görülmüştür. Bu sebeple de ABD, ÇHC'nin bölgedeki gücünü dengelemeye yönelik stratejiler geliştirmiştir. ABD Başkanı Obama sonrası Trump politikaları ise ÇHC'ye karşı daha netti. Nitekim Başkan Trump dönemi, ABD önceliklerinin ön planda tutulduğu bir dönemdir. Özellikle de ÇHC'nin Trump döneminde uyguladığı askeri stratejiler ve sert politikalar ikili ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. GÇD için ÇHC hegemonyasının önüne geçmek isteyen Trump yönetimi GÇD güvenliği için çeşitli askeri stratejiler de uygulamıştır. Sonrasında gerilen uluslararası ortam ABD-ÇHC arasında bir ticaret savaşını ortaya çıkarmıştır. İki ülke arasındaki bu ticaret savaşları tansiyonun yükselmesine ve ÇHC'nin ABD'den teknoloji çalmakla suçlanmasına neden olmuştur. Zira ÇHC siber alanda yaptığı saldırılar ile zaten ABD için güvensizlik yaratmıştı. Bunlara ek olarak 2018-2020 yılları arasında ÇHC'nin Uygur meselesi ve Hong Kong olayları, artmakta olan insan hakları ihlallerini de gün yüzüne çıkararak ülke prestijini kötü etkilemiştir. Bu gerginliklerin üstüne 2020 yılında

COVID-19'un ortaya çıkması ise tüm dünyada sağlık krizinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Değişen konjonktür beraberinde siyasi, ekonomik ve askeri problemleri de beraberinde getirmiştir. 2021 yılında ABD Başkanı olan Biden yönetiminin ise Trump yönetiminden farklı olacağı düşünülmüştür. Başkan Trump'a nazaran daha sakin bir politika izleyen Biden yönetimi aslında Trump politikalarına olduğu yerden devam ettirmiştir. Böylelikle de ABD, ÇHC'yi stratejik bir rakip olarak görmeye devam etmiştir.

ABD-ÇHC ilişkileri dönemin konjonktürüne ve başkanların stratejilerine göre değişiklik göstermiştir. Fakat burada belirleyici olan kısım ÇHC politikaları olmuştur. İnsan hakları ihlalleri ile sık sık gündeme gelen ÇHC, küresel alanda bir güvensizlik oluşturmuştur. Özellikle hegemonyasını genişletmek ve yükselen bir güç olma hedefi güden ÇHC, karşılaştığı engellerde baskıcı uygulamalarda bulunmaktan da kaçınmamaktadır. ABD ise ÇHC politikalarına karşı önleyici bir güç olarak uluslararası alanda boy göstermektedir.

Bu bölümde ABD-ÇHC ilişkilerinin 2010-2023 arası dönemin konjonktürüne bakılarak siyasi, askeri ve ekonomik açıdan ele alarak değerlendirilmiştir.

3.1 2010-2023 ABD-ÇHC Siyasi İlişkileri

Küresel alanda değişen yeni dünya düzeninde ABD 'yeniden dengeleme' stratejisi üzerinde durarak, 'Asya'ya Dönüş' politikası izlemiş ve Asya bölgesindeki politikalarında gelişimi hedeflemiştir (Demir E. , 2020, s. 235-236). Özellikle 2001 yılında yaşanan terör olaylarından sonra ABD başta terörle mücadele olmak üzere, dış ilişkilerde bir dengenin gereksiniminden de söz etmiştir. Başkanlık koltuğuna geçen Barack Hussein Obama ise dış politikada insan hakları ve demokratik değerlerin ön planda tutulacağı bir dönemin başlangıcına işaret ederek, başta terörle mücadele olmak üzere ülkeler ile ilişkilerin gelişimini hedeflemiştir. Bu durum da Obama döneminin, müdahale ve diplomasi arasındaki dengeyi göstermektedir (Ermağan, 2012, s. 28). Daha önce tek taraflı bir dış politika stratejisi benimseyen ABD yönetimi, Obama'nın yönetime geçmesiyle bu durumu değiştirerek çok taraflı bir dış politika stratejisi benimsemiştir (Çoban, 2022, s. 41-42). Özellikle bu dönemde 'Akıllı Güç' politikası uygulanmıştır. Bu durum da yalnızca sert müdahale gücünün dış ilişkilerde yeterli olmaması ve buna ek olarak yumuşak gücün de kullanılmasıyla, bir akıllı güç stratejisinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Böylelikle Obama yönetimi dış

ilişkilerinde, bu politikaya göre stratejilerin benimsenmesinin yararlı olacağını vurgulamıştır (Dere & Öncü, 2018, s. 352-353).

2008-2009 yılları arasında yaşanan ekonomik kriz de ayrıca ABD'yi olumsuz etkilemiştir. Özellikle bu dönem ABD ve AB arasındaki ilişkilerde durgunluğa neden olmuştur. Başkan Obama yönetimi ise Asya bölgesindeki politikalarına öncelik vermiştir, çünkü ekonomik kriz sebebiyle dış politikada pasif politika izleyen ABD'nin yükselen ÇHC gücü karşısında bir önlem alması gerekiyordu. Neticede ÇHC'nin Asya bölgesindeki hakimiyet alanı ABD'nin çıkarlarına uymamaktadır (Tokatlı, 2022, s. 185-186). Ek olarak Başkan Bush döneminde Ortadoğu'ya yapılan askeri harcamalar sonucu yaşanan ekonomik kriz sonrası Başkan Obama, küresel alanda ABD'nin itibarını düzeltmek için adımlar atmanın önemi üzerinde durmuştur (Kurtbağ, 2015, s. 187-188).

2009 yılı ABD Başkanı Obama dönemi özellikle, Asya politikalarının 'Asya Ekseni (Asia Pivot)' bağlamında değerlendirilmesine öncelik vermiştir. Bu stratejiye göre ABD, Asya-Pasifik alanında hegemonyasının artırılması ve ittifakların yeniden gözden geçirilmesi adına stratejiler geliştirmiştir (Eliküçük Yıldırım, 2017, s. 19). ABD Başkanı Obama, Asya politikalarında bir dengenin sağlanmasını amaçlarken aynı zamanda iki ülkenin ticari ve iktisadi ilişkilerinin gelişiminde iyileştirmeleri de ön planda tutmuştur. Özellikle ÇHC'nin dengelenmesi, ekonomik gelişimi ve ÇHC para birimi olan Yuan'ın değeri üzerinde bir dengenin oluşturulması ABD için önem teşkil eden konular arasındaydı (Şen M. Ö., 2024, s. 74-75). ABD'nin uluslararası alanda ekonomik bir krizle karşı karşıya olması, ayrıca Asya bölgesindeki istikrarın geliştirilmesi için de önem teşkil etmiştir (Akçay, 2017, s. 715).

2009 yılında Pekin'de bir araya gelen ABD Başkanı Obama ve ÇHC Başkanı Hu Jintao, iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceği hakkında görüşmede bulunmuştur. ABD görüşme sonrası ÇHC ile ilişkilerin geliştirilmesi ve iki ülkenin de egemenliğine saygı duyulmasının öneminden bahsetmiştir. Fakat bu durum, ABD toplumu tarafından eleştirilerin gündeme gelmesine sebebiyet vermiştir. Eleştirilen konu ise ÇHC'ye verilen tavizlerdir. Eleştirilerin akabinde Obama yönetimi tarafından yapılan açıklamada, Asya bölgesinde bir güç dengesinin oluşturulması için bu adımın gerekliliğinden bahsedilmiştir (Korkmaz, 2020, s. 550-552). ÇHC Devlet başkanı Hu Jintao ile iki ülke ilişkilerinin gelişimi için görüşmede bulunan ABD aynı zamanda, Asya bölgesi üzerindeki hegemonyasını güçlendirmek için stratejiler geliştirmiştir.

Ayrıca iki ülkenin görüşmesinden sonra ABD'nin 2010 yılında Tayvan ile yapılan askeri teçhizat ticareti, ortamın gerilmesine sebebiyet vermiştir. Böylelikle ÇHC'nin kendi toprağı olarak gördüğü Tayvan'ın ABD ile bir teçhizat ticaretine girilmesi, ABD ve ÇHC arasında olumsuz bir ortam yaratmıştır (Demir E. , 2020, s. 236).

Tarih boyunca çeşitli dönemlerden geçen ABD-ÇHC ilişkileri, 2009 Obama dönemine kadar yaşanan süreçte inişli çıkışlı bir hal almıştır. Fakat Obama yönetimi, dış politikada ılımlı bir politika izleyerek diğer ülkelerle ve ÇHC ile iyi ilişkilerin öneminden söz etmiştir. Bu sebeple de Tayvan konusunda Obama yönetimi sorunun çözümü üzerinde yapıcı bir taraf olacağını bildirerek, iki ülke arasındaki ilişkileri ön planda tutmuştur. Zira ÇHC'nin artan ekonomik gücü ABD'nin dengelemesi gereken bir boyuta ulaşmıştı (Şen M. Ö., 2024, s. 82-85).

ÇHC'nin tarih boyunca komşu ülkeler ile tutarsız ve güvensiz bir ilişki kurması ve sonrasında yükselen bir güç olarak ekonomik gelişimi, ABD için önlem alınması gereken bir sorun olarak görülmüştür. Bu sebeple de ABD daha önce bağ kurduğu Asya devletleriyle ilişkilerini gözden geçirmiştir. Asya bölgesi içinde sorun teşkil eden ÇHC Japonya, Vietnam ve Filipinler gibi ABD ile zamanında bağ kuran ülkeler, Asya bölgesinin dengelenmesi adına ABD ile ilişkilerini tazelemiştir (Lisle, 2016, s. 146-147). Japonya, Tayvan ve Filipinler'in tarih boyunca sınır sorunları yaşaması da aynı zamanda Obama döneminde çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmüştür. Konuyla ilgili diplomatik adımlar atan Obama yönetimi, bu ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişimi için stratejiler geliştirmiştir. ABD'nin bu sorunu çözmek istemesindeki en büyük amacı ise Asya'da bir güç dengesinin oluşumudur (Kasım, 2024, s. 28-30).

Ekonomik açıdan güçlü bir ülke konumuna gelen ÇHC, özellikle 1997 yılında Hong Kong'un İngilizlerden, ÇHC'ye devredilmesi ve sonrasında 'tek devlet iki sistem' şeklinde ülkenin yönetilmesi devam etmiştir (Örmeci, 2022, s. 1285-1286). 2047 yılına kadar olan süreçte ÇHC'ye yalnızca savunma ve dış politika konularında bağlı olan Hong Kong, kendi oluşturduğu yasamaya göre yönetilecektir. Fakat bunu yaparken, son sözün ÇHC tarafından verilmesine karar verilmiştir. Özetle, Hong Kong için son söz yine ÇHC'ye aittir (Çalışkan & Aras, 2020, s. 206-207).

Hong Kong'daki ekonomik gelişim ayrıca, yabancı yatırımcıları da bu bölgeye çekmiştir. Yatırımcıların artması ise ülke içindeki konut fiyatlarında yükselişe ve

kamudaki etkinliğin azalmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca Hong Kong'da yaşayan ÇHC destekçileri ve 1997 öncesi İngiltere'nin bölgede kurduğu hegemonyadan memnun olan azınlıklar mevcuttu. Bu durum da bölge içinde kimlik karışıklığına sebep olmuştur. Aynı zamanda ÇHC'nin farklı bölgelerinden, Hong Kong'a hayat standartlarını yükseltme umuduyla gelen bir kısım halk da mevcuttu. Bu etkenler de bölgede sorunların büyümesine neden olmuştur (Ergenç, 2014, s. 931-934).

Hong Kong ekonomik açıdan kapitalist piyasa ekonomisi görüşünü desteklese de siyasi açıdan ÇHC'ye bağlıdır. Nitekim 1997 sonrası özerk bir bölge statüsü elde eden Hong Kong, iç işlerinde özerkliğe sahipken, dış siyasette ÇHC'ye bağlıdır. Bu politik durum da ilerleyen dönemlerde birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle 2014 yılında Hong Kong'un kamuoyu seçimlerinde ÇHC'nin oylar üzerindeki denetimi, ülkede bir krizin çıkmasına neden olmuştur. 2014 yılında Pekin yönetiminin yayınladığı 'Beyaz Kitap' krizi daha fazla körüklemiştir (Oğurlu & Dağ, 2021, s. 144-146). Beyaz Kitap'a göre Hong Kong, ÇHC'ye bağlıdır ve özerk olan bu bölgenin önceliği devletin çıkarlarına uyması yönündedir. Seçim sürecinde atılan bu siyasi adım ayrıca, Hong Kong'da protestoların başlamasına neden olmuştur. Bu protesto gruplarının içinde, 1989 Tiananmen Olayı sonrası oluşan bir grup da mevcuttu (Ergenç , 2015, s. 300-302). Protestoların oy hakları üzerindeki talepleri, protesto gruplarının artmasına neden olmuştur. Şemsiye Hareketi olarak adlandırılan bu 2014 protestoları, Hong Kong'un özerkliğine dikkat çeken bir harekettir. Küresel alanda büyük ses getiren bu olay, Hong Kong halkının gücünü küresel alana gösteren bir protesto haline gelmiştir (Hui, 2015, s. 111-112). Aynı zamanda ÇHC'nin imajını zedeleyen bu olay medya tarafından eleştirilerin meydana gelmesine de neden olmuştur, çünkü Şemsiye hareketi ÇHC için uluslararası alanda demokrasi ve özgürlük konusunda Tiananmen Olayı gibi ses getirmiştir. Neticesinde küresel alanda ÇHC'nin otoriter yönetimini zedeleyeceği düşünülen bu olay, beklentileri karşılayamadan son bulmuştur. Özellikle bölge üzerinde yaşanan sorunların başında kimlik karmaşası vardır. Fakat Şemsiye Hareketi sonucu beklentileri tam anlamıyla karşılayamasa da 2016 yılında Yasama Meclisi tarafından ÇHC karşıtı partilerin, mecliste yer almaları önemli bir başarı sayılmıştır (Keyvan, 2021, s. 117-119).

Hong Kong Protestolarına karşı aktif bir politika izlemeyen ÇHC Başkanı Xi Jinping karşısında Obama yönetimi de ayrıca pasif bir politika izlemiştir. ÇHC Başkanı Xi'nin yönetiminde meydana gelen bu olay, Xi yönetimindeki önemli krizlerdendir.

Süreci olabildiğince sakin üstesinden gelmek isteyen Xi yönetimi, sorunu daha uzlaşmacı bir şekilde çözmeye karar vermiştir. Dolayısıyla ikili ilişkilerin seyri için Obama yönetimi, bu konuda bir müdahale yapmaktan kaçınmıştır (Çalışkan & Aras, 2020, s. 219-220).

ABD Başkanı Obama'nın Asya bölgesi üzerindeki ılımlı politikasının temeli arasında ekonomik çıkarlar da söz konusuydu. İki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimi, ekonomik açıdan önem teşkil etmekteydi. Zira Asya bölgesi üzerinde ÇHC'nin artan gücü, ABD'nin bu bölge üzerindeki hegemonyası için sorun teşkil etmekteydi. ÇHC'nin gücünü dengelemek isteyen Obama yönetimi ise Asya-Pasifik bölgesindeki ülkeler ile bir TPP (Trans Pasifik Ortaklığı) anlaşması yapmıştır (Şen M. Ö., 2024, s. 88-89).

Obama yönetiminin dış politikasını Asya-Pasifik bölgesine çevirmesi, 2016 yılında ABD Başkanlık seçimini kazanan Trump tarafından değiştirilmiştir. Genel hatlarıyla dış politikada sert bir tutum sergileyen Trump dönemi, ÇHC ile ekonomik açıdan bir rekabet dönemine girilmiştir (Karadaş, 2022, s. 53). Zira Trump dönemi dış politikasının temelinde 'Önce Amerika' prensibi ön plandadır. Bu durum da ABD'nin ilişkilerini geliştirdiği bazı ülkeler ile 'Önce Amerika' prensibi çerçevesinde değişikliğe uğramasına neden olmuştur. Özellikle Başkan Obama döneminde ÇHC ile ilişkilerin gelişimi için verilen çabalar, Trump döneminde sekteye uğramıştır. Ek olarak ABD'nin Başkan Obama döneminde öncülük ettiği TPP anlaşmasını Trump yönetimi, Asya'ya yönelik politikalar ile birlikte sonlandırma kararı almıştır (Demir E. , 2020, s. 237).

Trump yönetiminin Asya politikaları, Obama yönetime kıyasla daha sert bir tutum sergilemektedir. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin, ÇHC para birimi olan Yuan'ın değerinin düşürülmesi yönündeki ABD'nin politik eleştirileri, iki ülke arasında gerginliğin artmasına da neden olmuştur. Trump döneminin 'Amerika'yı yeniden büyük yapma' misyonu ise ABD'nin yararına politikalar geliştirmenin ön planda olacağı anlamına gelmiştir (Karadaş, 2022, s. 53-54). Özellikle Trump yönetimi, uzak güdümlü füzeyle sahip olan ÇHC'nin ABD için bir tehdit oluşturduğunu da vurgulamış ve ülkenin güvenliğinin esas alınmasının öneminden bahsetmiştir. Bu nedenle de Trump yönetimi kitle imha silahlarını önlemeye yönelik politik önlemlerin önemi üzerinde durmuştur (Tek, 2022, s. 16-17). Bunun sebebi ise küresel terör tehdidiyle birlikte artan silahlı güçler, uluslararası alanda endişeye sebep olmuştur.

Özellikle 2001 yılında yaşanan terör olayları, küresel alanda büyük etki bırakmıştır. Ülkelerin teröre karşı aldığı önlemlerin yanında, tehditlere karşı alınan önlemler de mevcuttur. Fakat bu durumu kendi lehine kullanıp, politikalarını ona göre şekillendiren ülkeler de mevcuttu (Kartal, 2024, s. 112-114). Bunun en büyük örneği de ÇHC'dir. Doğu Türkistan bölgesinin bir tehdit olduğunu vurgulayan ÇHC, politikalarını da ona göre şekillendirmiştir (Güven, 2021, s. 300-301).

2009 yılında Sincan Uygur Özerk Bölgesi üzerinde artan çatışmalar, özellikle ÇHC'nin bölgedeki politikalarının seyrini değiştirmiştir. Sayıları yüzleri bulan ölüm sayısı, ÇHC'nin bölgedeki karışıklığı durdurmak için önlemler almasına neden olmuştur. Teröre karşı başlatılan politikalar ile 2014 yılında Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ne eğitim amaçlı kamplar yapılmıştır. Bu kampların içerisinde Uygur halkına bazı prensipler dayatılarak zorunlu eğitimler verilmiştir. Bu eğitimler ise ÇHC devletine bağlılık, din, yurtseverlik gibi kavramlardır (Şen Y. , 2022, s. 49-50). 2001 yılında terör sebebiyle Uygur meselesinin ÇHC için bir iç sorun olduğunu ifade eden ABD yönetimi, 2016 yılı sonrasında ÇHC'nin uyguladığı politikaları insan haklarına aykırı bularak eleştirmiştir (Güven, 2021, s. 301-302). Sonucunda ise ÇHC'nin Uygur halkına karşı geliştirdiği politikalar uluslararası alanda tepkilere neden olmuştur. Ayrıca küresel alanda ÇHC'nin Uygur halkına yönelik insan hakları ihlali, hak ve hukuksuz politikalar uygulaması ve Uygur halkına uygulanan suistimaller, AB'nin de konu hakkında politikalar geliştirmesine sebebiyet vermiştir (Smith, 2021, s. 665-669).

Sayıları 11 milyon olduğu tahmin edilen Uygur halkı, ÇHC'nin inşa ettiği kamplarda eğitimlere tabii tutuluyordu. Burada tutulanların, dinlerinden arındırılması amaçlanmıştır, çünkü ÇHC Uygur halkının sahip olduğu İslam dini bir ideoloji olarak görmekteydi. Ayrıca burada zorunlu tutulan Uygur halkı düşünce ve fikir özgürlüklerinden mahrum kalırken, aynı zamanda zulüm de görmekteydi (Rakhima & Satyawati, 2019, s. 1-2). ÇHC'nin bu bölge üzerindeki politikaları, İnsan Hakları Beyannamesine ve temel hakları barındıran kurumların belirlediği birçok maddeye ters düşen politikalar uygulamaktadır. Açıkça insan hakları ihlalleri sergileyen ÇHC'nin Uygur politikası, uluslararası alanda tepkilere yol açmıştır (Rakhima & Satyawati, 2019, s. 2-4). Bu durum karşısında politik görüşünü bildiren ABD Başkanı Trump ise ÇHC'nin Uygurlara yönelik politikalarının insan haklarına aykırı olduğunu ifade etmiştir. Hakların ihlali sonucu ÇHC yönetiminin ve kurumların yaptırımı tabii tutulması önerilmiştir. ÇHC için alınan bu kararlar ise imaj zedelenmesi olarak

yorumlanmıştır. Neticede ÇHC eleştirilere, eleştiri ile cevap vererek bu konun üstünü kapatmayı seçmiştir (Köksoy, 2019, s. 94-96).

Uluslararası Af Örgütü tarafından resmileşen işkence ve eziyetler, ÇHC'nin Uygur halkına yapılanları açıklıyordu. Her ne kadar ÇHC bunu inkâr etse de Uluslararası Af Örgütü'nün olayla ilgili kanıtları, yaşanan şiddeti kanıtlamaktaydı (House, 2022, s. 43).

İnsan Hakları konusu aynı zamanda, ÇHC'nin politikalarını etkilemiştir. Buna bir örnek de 2019'da Hong Kong'da yaşanan gösterilerdir. Şemsiye Hareketi sonrası 2019 yılında protesto grupları, suçlu iadesi için protestolar düzenlemiştir. Bunun sebebi ise 2019'da Tayvan'da bir Hong Kong vatandaşının suç işlemesiydi. Tayvan'ın talep ettiği suçlu iadesine karşı ÇHC'nin süreci kendi politikalarına uygun ilerletmesi, sonrasında tepkilerin artmasına neden olmuştur, çünkü suçlu iadesi dışında yapılan yasal düzenlemeler Pekin yönetimine karşı olan grupları da içermekteydi. Bu durum da muhalif kesimlerce eleştirilerin artmasına ve Hong Kong'da protestoların başlamasına neden olmuştur (Oğurlu & Dağ, 2021, s. 147-148).

ÇHC'nin aldığı kararı eleştiren ve sayıları milyonları bulan topluluk ise ÇHC'nin sert müdahalesiyle karşı karşıya kalmıştır. Hong Kong toplumu, ÇHC'nin sert ve müdahaleci politikalarına direnmek için Pekin yönetimini protesto yoluyla eleştirmiştir. ÇHC ise Hong Kong'da yaşayan halkın ÇKP rejimine uyum sağlaması ve ÇHC'ye yönelik vatanseverlik duygularını arttırmak için çaba sarf etmiştir (Makhmadaminov, 2023, s. 100-101). Protestocuların artan gücü ise ÇHC'nin geri adım atmasına neden olmuştur. Böylelikle bir problem haline gelen yasanın, ÇHC tarafından geri çekileceği bildirilmiştir. Fakat bu durum protestoların sonunu getirememiştir, çünkü Hong Kong'un içinde bulunduğu kimlik sorunu Pekin yönetiminin dayattığı ulusal kimliğe ters düşüyordu (Calip, 2024, s. 186-187). Neticede İngiliz sömürgesinde yıllarını geçiren Hong Kong, aynı zamanda anakaralı Çinli bir etnik yapıya da sahipti (Shek, 2020, s. 623-624).

Protestoların bitmesi için beş maddelik şart sunan protesto grupları yasanın iptalini, polislerin sert müdahalelerinin incelenmeye alınmasını, protesto hakkı ve tutuklanan protestocuların bırakılması gibi isteklerinin yanında, seçimlerde genel bir oy hakkını da talep etmişlerdir. ÇHC ise talepleri aşırı bularak, yönetimi zorladıklarını ifade etmişlerdir (Çalışkan, Aygün, & Aras, 2020, s. 250-251).

ABD'nin Asya politikaları açısından Hong Kong konusu ise önemli bir konu olmuştur. Trump yönetimi Hong Kong protestolarını eleştirirken, aynı zamanda 'Hong-Kong İnsan Hakları ve Demokrasi Yasası' çıkarmıştır. Bunu eleştiren ÇHC aynı zamanda ABD ile aralarındaki ticarete, ABD'nin vergi arttırımına gitmesini de eleştirmiştir. Bunun yanı sıra ABD'nin Hong Kong'a olan desteği ÇHC'nin eleştirilerini arttırırken, aynı zamanda iki devlet arasındaki rekabeti de arttırmıştır (Calip, 2024, s. 189-190). Trump yönetimi tarafından imzalanan 'Hong Kong İnsan Hakları ve Demokrasi Yasası' yasallaşarak, sorunun çözümü amaçlanmıştır. Her ne kadar ÇHC bu durumu iç işlerine müdahale olarak görse de ABD bölgede istikrarın sağlanmasını amaçlamıştır (Çalışkan, Aygün, & Aras, 2020, s. 254-255). 2020 yılına geldiğinde ise COVID salgınına rağmen devam eden protestoların, ÇHC tarafından bu protestoların bir dış güç tarafınca desteklendiğini düşünmesine neden olmuştur. Bu sebeple de 'Hong Kong Ulusal Güvenlik Yasası' resmen uygulamaya girmiştir. Böylelikle ÇHC'nin tarih boyunca uyguladığı 'bölerek yönetmek' stratejisini, Hong Kong toplumunun ÇHC'nin bir parçası olduğunu belirtmek için kullandığı görülmektedir (Makhmadaminov, 2023, s. 100-101).

İki ülke arasında siyasi ilişkilerde sorun olan COVID salgını ise Aralık 2019'da ÇHC'nin Wuhan bölgesinde DSÖ'ye bildirilmesiyle resmileşmiştir. Günden güne şiddetini arttıran bu salgın hastalığın temellerinin SARS ve MERS virüslerine dayanabileceği tahmin edilmektedir. DSÖ'nün virüsle ilgili önleyici ve tedbire dayalı tavsiyeleri, virüsün durdurulması adına atılan bir adım olarak görülmüştür (Ata, 2021, s. 23-24). DSÖ tarafından 2020 yılında COVID-19 olarak adlandırılan bu virüs, tehlikeli ve oldukça bulaşıcı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bunun sonucunda küresel alanda büyük önlemlerin alınması kararına varılmıştır. Küresel alanda başlatılan önlemler, ülke politikalarının şekillenmesinde de rol oynamıştır (Arslan & Karagül, 2020, s. 5-8). Başta ülkelerin sağlık politikalarını düzenlemesi gerekmekteydi, çünkü genel anlamda COVID-19 salgını ülkelerin sağlık sistemlerini alt üst etmiştir. Bu sebepten ötürü devletlerin yetersiz kalan sağlık politikalarında düzenlemelerin yapılması önem arz etmiştir. Özellikle ABD gibi gelişmiş ülkelerin bile bu virüse karşı sağlık sistemi yetersiz kalmıştır. Salgının boyutu uluslararası alana yayıldığı için bu durum ülke ekonomilerini de olumsuz etkilerken, aynı zamanda salgının küresel alanda diplomasiye de olumsuz etkileri olmuştur. Buna örnek olarak ABD Başkanı

Trump'ın salgının ÇHC'den kaynaklanarak küresel boyutlara ulaşmasındaki eleştirileri mevcuttur (Macar & Asal, s. 230-231).

COVID-19 virüsündeki şiddetli artış aynı zamanda ülkeler arasında diplomatik problemlerin meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Buna örnek olarak ülkelerin ticaretlerinde maske krizlerinin meydana gelmesi ve bazı ülkelerin virüsten ÇHC'yi sorumlu tutması göze çarpmaktadır. Bu ülkelerin başında ise Brezilya ve ABD bulunmaktadır. Başlarda virüs artışında endişelerden uzak durulmasını ve problemin çözüleceğine dair inançlarını ifade eden Trump yönetimi, aynı zamanda virüsün küresel boyutlara ulaşmasında ÇHC'yi suçlamıştır (Koç E. , 2021, s. 110-111). Öte yandan ÇHC, küresel boyuta ulaşan virüse karşı politikalarını geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Başta sağlık olmak üzere ekonomik açıdan da bu virüs tüm ülkelere olduğu kadar, ÇHC'yi de oldukça etkilemiştir. Sağlık politikaları üzerinde duran ÇHC, aynı zamanda ülke içindeki vakalara dayanarak virüsün ilerlemesini önlemeye yönelik adımlar atmıştır. Buna örnek olarak da ülkedeki vaka olaylarının takibi için yapay zekâ kullanarak, virüsün yoğun olduğu bölgeleri ve az olan bölgeleri gösteren bir algoritma geliştirilmiştir (Jin, Li, & Jakovljevic, 2022, s. 438-439).

COVID-19 virüsünün kişi sayısına göre vakalarda en yüksek olduğu oran ise ABD'de görülmektedir. Buna kıyasla ÇHC'de ise durum tam tersidir. Virüsün ilk çıktığı bölge olarak bilinmesine rağmen ÇHC, aldığı önlemler sonucu kişi sayısına oranla vaka sayısında artışın ABD'ye kıyasla daha az olduğu tespit edilmiştir (Ulun, 2020, s. 91-93). Küresel boyuta ulaşan bu virüs, ülkelerin havaalanında gelen yolculara ateş ölçümü yapıp olası riskleri belirlemede yardımcı olan bir diğer etkendi. Virüse karşı gösterilen herhangi bir semptom, test yoluyla öğrenilerek önemi alınmıştır. Ayrıca küresel alana yayılan bu virüs ABD'de en yüksek vaka sayısına ulaşmıştır. Başlarda Trump yönetimi tarafından 'Sadece bir grip' olarak değerlendirilen virüs, zamanla şiddetini arttırarak ABD'de ölüm sayılarında artış gözlemlenmiştir (Gezgüç & Duman, 2020, s. 258-259).

Eğitim, turizm, ekonomi ve sosyal yaşantı dahil birçok konuda COVID-19 pandemisi için ülkeler politikalar geliştirerek, önlem almayı amaçlamıştır (Balcı & Çetin, 2020, s. 44). Bu politikalar ise su kaynaklarına ulaşımı zor olanlara yardım, işletmelere ve işçilere yönelik mali yardım destekleri, temel hizmet gibi konularda birçok ülke tedbir almıştır (Önez Çetin, 2021, s. 56-57). Ayrıca seyahat kısıtlaması ve karantina uygulamaları pandeminin bitmesi için alınan önlemlerden bazılarıydı.

Bunların başında da maske kullanımı vardır. Özellikle ülkeler arasında virüsle daha iyi mücadele edenlerin, diğerlerine bilgi aktarımı oluşturdukları bir iletişim bağı da oluşturulmuştur (Ertit Taştan, Beyzi, & Bakır, 2020, s. 25-27). Her sektörü derinden etkileyen COVID-19, sosyo-kültürel açıdan insanları derinden etkilerken ülkeleri de ekonomik açıdan zorlayan bir süreçten geçirmiştir (Duran & Acar, 2020, s. 65-66).

Virüsün önüne geçmek isteyen birçok ülke ise aşı geliştirmeye yönelik uygulamalar yapmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu COVID-19 virüsünün ÇHC’de bulunan yarasalarda SARS’a benzer virüslere sahip olduğu ve COVID-19 virüsüyle neredeyse aynı virüs değerine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. SARS’a benzerlik gösteren COVID-19 virüsü, aynı zamanda bir aşının geliştirilmesini de mümkün kılmıştır (Kazak, Hintistan, & Önal, 2020, s. 572-573). Aşı üzerine denemeler sonucu, DSÖ tarafından kabul edilen aşilar uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte virüsün seyri değişse de oluşan varyantların önüne yine aşilar ile geçilmiştir. Dolayısıyla aşilar virüsün yayılmasını engellemektedir (Uzun , 2021, s. 2-3). Aynı zamanda geliştirilen aşilar ülkeler arasında ticarete dönüşerek, farklı noktalara ulaşmıştır. Bunun yanında aşı konusu bir ikileme de dönüşerek, aşiyi yaptıran ve yaptırmamayı seçenler olarak da ikiye ayrılmaktadır (Çam & Çılgınoğlu, 2022, s. 221-223). DSÖ tarafından ise aşı karşıtı kişiler, küresel bir tehdit olarak tanımlanmıştır. Geliştirilen aşiların olası yan etkilerinden endişelenen aşı karşıtları genel anlamda bilgiye olan farkındalıkların daha az olduğu ülkelerde karşılaşmıştır. Bu nedenle de virüsün seyrini azaltmak isteyen ülkeler, aşiya karşı politikalar geliştirmiştir (Akbulak & Çöl, 2022, s. 532-534). Özellikle DSÖ öncülüğünde virüse karşı belirlenen stratejiler, ülkelerin politikalarında yol gösterici olmuştur. Dünya genelinde bu krize karşı hazırlıksız olunması, ülkelerin virüse karşı politika geliştirmesini de mecbur kılmıştır (Erten, 2022, s. 230-231). Neticede küresel alanda yayılan COVID-19, tüm ülkeleri etkisinde bırakmıştır. Başta sağlık olmak üzere ticaret, turizm, eğitim, sosyal hayat ve ekonomiyi derinden etkilemiştir (Kıvılcım, 2020, s. 18-21). Özellikle COVID-19 süreci ÇHC açısından tartışmalı geçmiştir, çünkü salgının ÇHC’nin Wuhan bölgesinde başlaması küresel bir tartışma yaratmıştır. Nitekim bu dönemde ABD-ÇHC ilişkileri oldukça gerilmiştir (Çavuş & Öztürk, 2021, s. 392-394).

2021 yılında ise Biden yönetiminin başa geçmesi, Asya-Pasifik bölgesindeki politikaların ne denli şekilleneceği hakkında soruların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Trump yönetiminden kalma politikaların uygulanıp uygulanmayacağı,

özellikle COVID-19 virüsüne karşı alınan önlemlerin ne denli değişeceği merak edilen konular arasında olmuştur (Demir E. , 2020, s. 234-235). ÇHC yönetiminin Biden yönetiminden beklentileri ise eskiye nazaran daha iyi ilişkilerin kurulması yönündeydi. Fakat ABD Başkanı Biden ÇHC için koalisyonlar oluşturarak, küresel alandaki sorunların çözümüne odaklanmıştır. Özellikle Hong Kong, Tayvan ve Sincan bölgesindeki insan haklarını içeren konularda taviz verilmemesi gerektiğini savunmuştur (Xuetong, 2021, s. 44-45).

ABD Başkanı Trump döneminde ‘Önce Amerika’ politikası ve ÇHC ile gerilen ilişkiler, Biden yönetiminde de ÇHC’nin bir rakip olarak görülmesiyle devam etmiştir. Özellikle COVID-19’un tüm dünyada ekonomiyi kötü etkilemesi, ABD-ÇHC ilişkilerinin gerilmesine sebep olan bir faktör olmuştur (Uğur & Abbasigil, 2024, s. 323). Ayrıca bu dönem AB ile ilişkilerini geliştiren ÇHC, AB’de önemli yatırımlar yaparak bir lobi oluşturmuştur. ÇHC’nin artan bu gücü ise ABD için bir rekabete dönüşmüştür. Stratejik olarak bir rakip görülen ÇHC’ye karşı ABD, AB’yi kendi safına çekmek istemiştir (Karaca, 2012, s. 75-76).

Hegemonik gücü azaldığı düşünülen ABD için politikalar geliştiren Biden yönetimi, yapılacak ittifaklarla bu sorunun üstesinden gelmek istemiştir. Fakat 2001 yılından sonra Ortadoğu’yla vaktini harcayan ABD, zamanla ittifak yapmakta da zorlanır duruma gelmiştir. Bu nedenle Biden dönemi ABD hegemonyası diğer dönemlere nazaran daha zayıf bir haldedir. Bunun en büyük sebepleri ise 11 Eylül olayları, COVID-19, iklim değişikliği, karbon emisyonu sorunları, ÇHC’nin ekonomik gelişimi ve artan ÇHC rekabetidir (Kuzu & Kocaoğlu, 2024, s. 187-188). Özellikle Trump yönetiminin Ortadoğu politikalarının bazılarını devam ettiren Biden yönetimi, bölge üzerinde askeri varlığını devam ettirmiştir. Dolayısıyla 11 Eylül’den Biden yönetimine kadar olan süreçte yaşanan politik olaylar, ABD dış politikasının şekillenmesinde rol oynamıştır. Bu sebeple de Biden yönetiminin, ilişkileri düzenleyeceği ön görülmüştür (Alkış, 2024, s. 157-159).

ÇHC’nin gelişen ekonomisi, Biden yönetimi için bir rekabet olarak değerlendirilmiştir. Obama döneminde Asya bölgesinde geliştirilen ilişkiler, Trump döneminin bölge üzerindeki isteksiz politikalara, Biden yönetimine kalan ilişkiler ise daha çok bölgede askeri stratejilere odaklanılmıştır (İşcan & Uzunses, 2022, s. 253). AB’nin ÇHC ile kurduğu ilişkiler her ne kadar avantajlı görünse de ABD ile ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. ÇHC’nin AB ile kurduğu ilişkilerin bir diğer amacı ise

ABD'nin gücünü zayıflatmak istemesidir. Bunun yanı sıra ÇHC'nin ekonomik potansiyeli ve pazarı, AB için cazip görünen bir yoldu. Bu sebeple de 2020'de ÇHC-AB arasında 'AB-Çin Kapsamlı Yatırım Anlaşması (CAI)' ticaret anlaşması ortaya çıkmıştır (Casarini, 2022, s. 92-93). Böylelikle ABD ile yaşanan ekonomik sorunlar, ÇHC'yi AB ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımların atılmasına teşvik etmiştir. Biden yönetiminin eleştirilerine maruz kalan AB ise ÇHC ile ticari ilişkilerin gelişimi için anlaşmaya varmıştır. ÇHC'nin AB birliği ile yaptığı ittifak ÇHC'nin avantajına bir durum olarak değerlendirilirken, AB'nin ÇHC ile kurduğu ilişkide ABD-AB ilişkileri için bir sorun haline gelmiştir (İşcan & Uzunses, 2022, s. 260). Bu dönem artan iklim değişikliği konusu, AB-ÇHC arasında iş birliği ve rekabete dayanan bir ilişki içine girilmiştir. Küresel alanda ortak bir çalışma gerektiren iklim konusu ise başta AB olmak üzere ABD ve ÇHC'nin de uyguladığı politikalar önem arz etmektedir. Zira küresel alanda önem arz eden üç büyük ekonomiye sahip olan ABD, ÇHC ve AB geliştirdikleri politikalar ile önem arz etmekteydi, çünkü aralarında iş birliği ve rekabete dayanan bu ilişkiler iklim değişikliği konusunda birbirinden ayrılamaz öneme sahiptir (Kara, 2024, s. 229-231).

2021 yılına gelindiğinde ise iklim değişikliği konusunda Trump yönetimi yerine Obama yönetimindeki gibi bir politika izlemeyi seçen Biden yönetimi, Paris Anlaşması'nda yeniden bulunacağını BM'ye bildirmiştir. Özellikle de küresel bir tehdit olan fosil yakıt kullanımı sonrası ortaya çıkan sera gazı, ülkelerin önlem aldıkları ve politikalar geliştirdikleri bir konu olmuştur. Böylelikle Trump döneminde Paris Anlaşması'ndan çekilen ABD, Biden yönetimiyle tekrar katılım sağlamıştır (Deliktaş, 2021, s. 315-317).

Obama döneminde ÇHC'ye karşı bir dengeleme politikası uygulansa da ÇHC'nin Güney Çin Denizi (GÇD) üzerinde yapmış olduğu politikalar, ABD'nin bölge üzerindeki istikrarı sağlamaya yönelik tedbir almaya teşvik etmiştir. ABD'nin müttefikleriyle yaşadığı durgunluk dönemi ise aynı zamanda ÇHC'nin GÇD politikalarında agresif politikalar sergileyerek, bölgedeki gücünü arttırmaya yönelik adımlar atmasına neden olmuştur. Özellikle ÇHC yapay adalar inşa ederek, bu bölgede hak talep etmektedir (Şebin & Akbaş, 2024, s. 79-81). Trump yönetiminin devamında da benimsenen ÇHC'nin stratejik bir rakip olarak tanımlanması, Başkan Biden döneminde de devam etmiştir. Fakat Trump yönetiminin 'Önce Amerika' politikasına karşı Biden yönetimi, iş birliği ve çok ortaklılığın önemi üzerinde durmuştur. Ayrıca

Biden yönetiminin ABD Dışişleri Bakanı Anthony Blinken, yaptığı görüşmeler sonrası, ÇHC'nin sert politikaları üzerinde durulmasının öneminden bahsetmiştir (Koyuncu, 2021, s. 20-21). Bu görüşme sonrası küresel ortamda ÇHC tehdidine karşı ABD ve müttefiklerinin, demokrasi ve özgürlük gibi konular için iş birliği yapmaları teşvik edilmiştir (Durmuş, 2023, s. 196-197).

Biden yönetimi, Asya-Pasifik ve Hint-Pasifik bölgesinde azalan ABD hegemonyasını dengelemeye yönelik politikaların geliştirileceğini ve ÇHC'nin gücünün bölge üzerinde dengelenmesinin önemi üstünde durmuştur. ABD ve müttefiklerinin çıkarlarına karşı oluşacak bir tehdidin önüne geçmek isteyen Biden yönetimi aynı zamanda, ÇHC'nin ekonomisine yönelik stratejiler de geliştirmiştir (Çokgüçlü, 2022, s. 329-330). Böylelikle ABD'nin zamanla Asya bölgesinde azalan hegemonik gücü, ÇHC'nin ekonomik gelişimi ile bir rekabete evrilmiştir (Stepanov, 2022, s. 1477). Trump ve Obama dönemlerindeki politikaları revize eden Biden yönetimi, özellikle Trump döneminde gerilen ekonomik ilişkilerin ABD gücünü zayıflattığı düşünülmüştür. ABD'nin gücü elinde bulundurabilmesi adına ticari engellerin ortadan kalkması Biden yönetiminde önem arz etmiştir. Bu durum da ÇHC ilişkilerinde gerilimin devam edeceğini göstermiştir. ABD ittifak kurduğu ülkeler ile ÇHC'ye yönelik stratejiler geliştirmek istese de ÇHC kurduğu ilişkilerle ve gelişen ekonomisi ile ABD'nin stratejisinin istikrar sağlamasında bir engeldir (Demir E. , 2020, s. 241-242).

2022 yılında alınan önlemler arasında olan Hint-Pasifik bölgesinde ABD'nin müttefiklerini ziyaret etme stratejisi, ÇHC'nin bölge üzerindeki güvensizliğine karşı atılan bir adım olarak görülmüştür. Ve bu durum da ABD'nin ÇHC'yi çevrelemeye yönelik politikalarını geliştirmesine teşvik etmiştir (Çetinoğlu Harunoğlu & Matsumoto, s. 18-19).

2023'de ise yaşanan Casus Balon olayı, ÇHC'ye karşı önlemlerin artmasına neden olmuştur. ABD hava sahasında bulunan bu balonun, ÇHC hükümetinden casusluk amaçlı faaliyete geçirilen bir olay olduğu düşünülmüştür. Biden yönetimi ise otoriter rejime sahip ÇHC'nin balonunu düşürme kararı alarak önlem almak istemiştir. Bu durum da iki ülke arasında bir krize neden olmuştur. Biden yönetimi ABD güvenliği için gerekli önlem ve tedbirlerin alınacağını Beyaz Saraydan bildirmiştir (Temiz M. , 2024, s. 12-15).

Sonuç olarak Obama dönemi öncesinde tek taraflı dış politikası izleyen ABD, ABD Başkanı Obama ile çok taraflı bir dış politika stratejisi izlemiştir. Özellikle Obama dönemi Asya politikalarının üstünde durulduğu bir dönem olmuştur, çünkü ÇHC Hu Jintao yönetimi ülkenin gelişimi ile birlikte Asya'daki ÇHC hegemonyasını arttırmak istemiştir. ÇHC yükselişi böylelikle Asya'daki ABD hegemonyası için bir tehdit oluşturmuştur. Obama yönetimi de bu sebeple Tayvan'a olan desteğini devam ettirmiştir. Sonrasında ABD'de lider olan Trump ise Obama'ya kıyasla daha sert politikalar uygulamıştır. Başkan Trump için Amerikan önceliği misyonu ön planda olmuştur. Böylelikle ABD için tehdit unsuru her durum çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmüştür. ÇHC, ABD için bir güvenlik endişesi niteliğindedir. Nitekim ÇHC uluslararası alanda önemli bir aktör haline gelmiştir. Fakat ülke içi sorunlarda kriz yönetimi yapamayan ÇHC, Hong Kong Protestoları, Şemsiye Hareketleri ve Uygur Özerk Bölgesinde yaşadığı sorunlarla küresel alanda eleştirilmiştir. Bu olaylar ile ÇHC'nin insan hakları ihlalleri uluslararası alanda kınanmıştır. Sonrasında ise COVID-19 virüsünün ÇHC'den yayılarak tüm dünyayı etkisi altına alması, ABD-ÇHC ilişkilerinde krizin seyrini yükseltmiştir. Nitekim Trump yönetimi virüsten ÇHC hükümetini suçlu tutmuştur. Her ne kadar bu dönem virüse karşı iş birliğinin arttığı yıllar olsa da ABD-ÇHC krizinde artışa neden olmuştur. 2021 yılında ise ABD Başkanı Biden olmuştur. Trump dönemindeki stratejilere tam olarak bağlı kalmasa da devamını getiren Biden yönetimi, ÇHC'yi stratejik rakip olarak görmeye devam etmiştir. Ek olarak bu dönemde artan Hint-Pasifik bölgesine yönelik stratejilerde de artış gözlemlenmiştir. ÇHC gelişimi ve siber alanda uyguladığı sert müdahaleler ise ABD-ÇHC ilişkilerinin gerilmesiyle sonuçlanmıştır. Böylelikle 2010-2023 arası ABD-ÇHC siyasi ilişkileri ÇHC yükselişinde caydırıcı uygulamalarda bulunması ve insan haklarını es geçmesi, ikili ilişkilerin güvensizlik algısına dayanarak şekillenmesine neden olmuştur.

3.2 2010-2023 ABD-ÇHC Askeri İlişkileri:

Güney Çin Denizi'nin (GÇD) sahip olduğu enerji rezervi, küresel alandaki ilginin bu bölgeye yoğunlaşmasına neden olmuştur. Gelişen yeni dünya ile birlikte enerjiye olan talebin zamanla artması, bölge üzerindeki politikaların şekillenmesinde rol oynamıştır. Özellikle 2009 yılı verilerine göre ÇHC, ABD'den sonra dünyanın en çok ikinci enerji tüketicisidir. Bu durum da ÇHC'nin enerjiye olan ihtiyacının zamanla artmasına neden olmuştur. ÇHC geliştirdiği enerji politikaları neticesinde enerji

ticareti yaptığı Ortadoğu'ya olan bağımlılığını azaltarak, Güney Çin Denizi'nde bulunan hammaddenin üretimi üzerinde durmuştur (Buszynski, 2012, s. 141). Bu durumun sebeplerinden biri ise 2011 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı küresel enerji politikalarını etkileyen bir kriz olarak ortaya çıkmıştır. Sonucunda ise enerji kaynaklarına olan güvenlik ihtiyacı, askeri politikaların gelişmesine sebebiyet vermiştir (Sevim, 2012, s. 4384-4385).

GÇD sahip olduğu kaynaklar ve bulunduğu coğrafi konum sebebiyle önemli bir bölgedir. ÇHC ise bu bölgede hak iddia etmektedir. İlk olarak 1947'de oluşturulan 9 çizgili haritadaki bölgelerin sınırlarına dayanarak, ÇHC iddiasına böylelikle kanıt sunmaktadır. Ayrıca tarih boyunca değişen imparatorluklar göz önünde bulundurulduğunda, Mançu Hanedanlığına dayanan GÇD hak iddiası, ÇHC'nin tarihsel açıdan bölgede hak iddia etmesine neden olmuştur (Temiz M. , 2022, s. 14-15). Günümüze kadar net bir cevabı bulunmayan GÇD sınırı içinde barındırdığı adacıklar, resifler ve kayalıkların kime ait olduğu da bir tartışma konusu olmuştur (Yerlikaya, 2018, s. 109).

GÇD sahip olduğu coğrafya ile Malakka ve Tayvan Boğazlarının arasında bulunmaktadır. Ayrıca stratejik açıdan önem arz eden ticaret yolları üzerindedir. 1982 yılında BM tarafından Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca, bu bölge yarı kapalı bir bölge olarak tanımlanmıştır (Yerlikaya, 2018, s. 107-108). Kıta sahanlığını belirleyen BM sözleşmesi bu bölgeyi 'Münhasır Ekonomik Bölge' (MEB) olarak belirlemiştir. Böylelikle de bölge üzerinde hak talep eden Asya devletleri, daha fazla kıta sahanlığı için GÇD'nin önemi üzerine politikalar geliştirmiştir (Doğan & Gürkaynak, 2019, s. 930-931).

GÇD'nin sahip olduğu stratejik konum, uluslararası alanda bu bölgenin önemini arttıran bir diğer etkidir. Özellikle ABD tarafından ulaşılabilirlik ve bölgenin istikrarı, GÇD politikalarında belirleyici bir rol oynamıştır. 2009 yılında ABD'nin Hainan bölgesinde açık sulara bulunan mürettebatı, ÇHC'nin gemileri tarafından çevrelenmiştir. ABD gemisine karşı meydan okuyucu bir tutum sergileyen ÇHC, iki ülke arasında gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur (Pekcan, 2017, s. 67-68). Obama yönetiminin görüşüne göre, Pekin yönetimi bölge üzerinde bir krize neden olmaktadır. Ayrıca uluslararası deniz hukuku uyarınca hareket etmediği belirlenen ÇHC, bu konuda eleştirilere maruz kalmıştır (DeLisle, 2016, s. 148-149).

GÇD üzerinde hak iddiasında bulunan ÇHC, aynı zamanda Asya bölgeleri tarafından da eleştirilere maruz kalmıştır. ÇHC'nin bölge üzerindeki artan gücünü dengelemek isteyen Asyalı devletler, askeri teçhizat ticareti yaparak bir güç oluşturmayı amaçlamışlardır. Bu askeri strateji için önlemini alan ÇHC ise GÇD'de hak iddia ettiği alanda askeri üsler ve limanlar kurmuştur. Ayrıca oluşabilecek bir tehdide karşı savunma uçakları ve füzeleri bölgeye yerleştirilmiştir. Sayıları 12'yi geçen bu adalar, ÇHC tarafından askeri bir üs haline getirilmiştir (Öztürk & Durak, 2022, s. 13-14). Özellikle 2010 yılından itibaren ÇHC'nin askeri teçhizat harcamalarındaki artışı, ÇHC'nin askeri gelişime verdiği önemi de gözler önüne sermiştir. Askeri teçhizat konusunda kendini geliştiren ÇHC aynı zamanda, diğer ülkelere sağladığı silah ticareti ile de önemli bir güç elde etmiştir (2020, s. 9). Asya bölgesinde artan ÇHC gücü, ABD tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Özellikle ÇHC'nin bölgeye yapay ada inşa ederek askeri bir üs haline getirilmesi, ABD tarafından Asya bölgesinin dengelenmesi stratejisine terstir. ÇHC'nin bölge üzerindeki artan askeri gücü, ABD ve müttefikleri için tehdit seviyesini de arttırmıştır. ABD hem bölge üzerindeki hegemonyasını güçlendirmek hem de müttefiklerinin olası bir tehdit karşısında donanımlı olması için, Amerikan askerlerini bölgeye konuşlandırmıştır. ABD'nin bu hamlesi ise ÇHC'nin çevrelenmesine yönelik atılan askeri bir adımdır (Sar & Demirkıran, 2023, s. 418-422).

ABD için Asya bölgesindeki ticari düzenin işleyişi de ayrıca önem arz etmekteydi. Bu sebeple de GÇD'de Amerikan askeri varlığının arttırılması, ABD ve müttefiklerinin ticari sulardaki güvenliği için önemli bir askeri strateji olmuştur. ÇHC açısından ise bu hamle, bir tehdit olarak görülmüştür. Aynı zamanda hava sahasını da denizdeki üslerde hazır bekleten ÇHC, oluşabilecek herhangi bir olayda karşılık vermeye hazır olduğunu da göstermiştir. Sonuç olarak, teknolojik açıdan geliştirilen ABD uçaklarının olası bir saldırı riskine karşı, ÇHC de hazır beklemiştir (Yaşar, 2022, s. 132-134).

ÇHC'nin Tianxia politikası, GÇD'deki stratejilerinde agresif bir rol oynamasındaki etkenlerden biridir. ÇHC'nin milli kimlik anlayışı olan Tianxia yapısı Çin'in imparatorluk döneminde kendini üstün gördüğü ve dünya ile nitelendirilen bir anlayış biçimidir. İmparatorluğun varlığı süresince uygulanan her yasa dışı uygulama Tianxia prensibine göre meşrulaştırılmıştır. Bu anlayış ÇHC'nin mücadele ettiği durumun ülke yararına olduğu sürece, meşruluğunu simgeleyen bir kavram olmuştur.

Böylelikle ÇHC'nin Tianxia anlayışına göre, çıkarların korunması amacıyla GÇD'de tatbikatların artması ve kendi gücü açısından meşrulaştırılmış olmasına işaret etmektedir. Buna ek olarak ABD'nin olaya dahil olması, GÇD sorununu küresel alana taşımıştır (Temiz M. , 2022, s. 15-16). Sonuç olarak ÇHC açısından merkezi bir güç anlayışına dayanan bu prensip, ülkenin kendini savunma stratejilerinden biridir (Doğanlar, 2021, s. 73).

ABD ise ÇHC güvensizliğine karşı Asya devletleriyle ilişkilerine öncelik vermiştir. Buna örnek olarak, Filipinler ile ilişkilerin askeri ve siyasi açıdan gelişimine odaklanılmıştır. GÇD konusunda bir taraf tutmadığını belirten ABD yönetimi, olası bir ÇHC askeri müdahalesinde Manila adasının korunması adına askeri birliklerin bölgede bulunacağını da ayrıca bildirmiştir. Bölge üzerine askeri gemilerini gönderme kararı alan ABD, olası bir ÇHC-ABD gerilimini de böylelikle arttırmıştır. Ayrıca ABD'nin bölge üzerinde istikrarı sağlamak ve barış getirmek istemesi, donanmanın bölgede bulunmasıyla da açıklanabilirdi. Vietnam ile de aralarında sıkıntılar bulunan ÇHC, agresif politikalarına devam etmiştir (Glaser, 2012, s. 2-3). Buna ek olarak, Vietnam ile ilişkilerini geliştiren ABD ise Vietnam Savaşından sonra ilk defa Vietnam kıyısına askeri gemisini konuşlandırmıştır. Ambargo konusunda da strateji değişikliğine giden ABD, Vietnam'a uygulanan askeri teçhizat ambargosunu kaldırmıştır. Her ne kadar ABD GÇD için bölge ülkeleriyle ittifaklarını geliştirse de bu ülkelerin geneli ÇHC'ye kıyasla daha az gelişmişti. Bu sebeple ABD stratejilerinde birtakım düzenlemeler üzerinde durmuştur. Geliştirdiği strateji kapsamında, GÇD açık sularında düzenlediği Seyir Özgürlüğü Operasyonları (FONOP) ile ÇHC'nin hamlelerini gözlemleme fırsatı bulmuştur (Sar & Demirkıran, 2023, s. 424-426). Buna ek olarak 2008'de ABD-Vietnam arasında GÇD'de petrol kaynağı üzerinde arama çalışmalarını yürütmeleri ikili ilişkileri geliştirirken, ÇHC tarafından da tepkilerin artmasına neden olmuştur (Hanayi, 2022, s. 5).

ABD'ye bir destek de Avustralya'dan gelmiştir. Bölge üzerindeki güç dengesini sağlamak isteyen ABD, müttefiklerinin de yardımıyla bölgedeki askeri varlığını arttırmış ve olası bir savunma riskine yönelik birtakım tatbikatlar düzenlemiştir (Bayram & Arafat, 2018, s. 84-85). 2011 tarihinde ABD-Avustralya arasında gerçekleşen askeri üs anlaşması ile ABD, bölgede 2500'e yakın asker bulundurma hakkını elde etmiştir (Kasım, 2024, s. 29). ABD'nin en yakın müttefiklerinden biri olan Avustralya, GÇD'nin jeopolitik bir öneme sahip olduğunu

bilmektedir. Bu sebeple her ne kadar ABD gibi GÇD üzerinde operasyonlar düzenlemese de hava yolu aracılığıyla gözetlemelerde bulunmuştur (Genç, 2019, s. 24). ÇHC ise 2012 yılında CNS Liaoning adlı uçak gemisini faaliyete koyarak, egemenlik hakkı iddialarını, uçak gemisi ile güçlendirmek istemiştir (Özgen, 2018, s. 32).

Filipinler’de bulunan GÇD-ÇHC arasında sorunların yaşandığı adalar üzerinde ABD askeri üssünün kurulması, olayın seyrini değiştiren bir diğer olaydır (Sar & Demirkıran, 2023, s. 424). ÇHC’ye göz dağı verilmesi amaçlanan bu stratejik hamle, aynı zamanda Filipinler ve ABD arasındaki ilişkilerin gelişiminde de pozitif bir rol oynamıştır. Gelişen ilişkiler sonucu 2014’de ‘Güçlendirilmiş ve Savunma İş birliği Anlaşması’ ile ABD askeri üslerini artırma fırsatı bulmuştur (Genç, 2019, s. 19).

ÇHC’nin agresif politikaları ve değişen güç dengesi, ABD’nin güvenlik amaçlı ittifak alanına yönelik stratejiler geliştirmesinde önemli bir faktör olmuştur. Özellikle de Hint-Pasifik bölgesi üzerinde güvenilir ittifak ilişkileriyle, askeri gelişim amaçlanmıştır (Şahin, 2024, s. 65). Hindistan ise güvenlik konularında ABD’nin tatbikatlarında önemli bir rol oynayan ülke olmuştur. İki ülke arası gelişen ilişkiler sonucu, Hindistan bölge çıkarlarını korumak ve ÇHC tehdidine karşı önlem almak için ABD’nin tatbikatlarını desteklemiştir (Durmuş, 2023, s. 211-213). Hindistan donanma gemisinin GÇD bölgesinde uluslararası sulardaki varlığı ise ÇHC’yi rahatsız etmiştir. Fakat ÇHC’nin yapacağı herhangi bir eylem büyük sonuçlar doğurabilirdi (Chan & Li, 2015, s. 40-41).

Hint-Pasifik raporlarına göre, ABD’nin 2 bin askeri uçağı, 200 donanması ve denizaltısı mevcuttu. 2015 yılı verilerine göre 175 tatbikat ile ABD, savunma stratejileri için gerekli önlemlerin aldığı altına çizmiştir (Yılmaz C. , 2020, s. 109). Neticede 2015’de Yeni Savunma İş Birliği Çerçevesi (NFDC) tatbikatlarda artışa neden olurken, Hindistan ABD için önemli bir müttefik olmuştur (Koyuncu, 2021, s. 25). Karşı bir strateji olarak da ÇHC Pakistan, Tayland, Myanmar, Bangladeş ve Sri Lanka ile ilişkilerin gelişimi üzerinde durmuştur (Akçadağ Alagöz, 2021, s. 795).

ABD’nin geliştirdiği askeri stratejiler ve ilişkiler ise ÇHC için bir sorun haline gelmiştir. Bunun yanı sıra ÇHC’nin artan gücü, ABD’nin ÇHC komşu ülkeleri ile ilişkilerinin gelişimine zemin hazırlayan bir faktör olmuştur. Oluşabilecek bir tehdit algısına karşı ABD, yaptığı ittifaklarla askeri bir önlem almıştır. Dolayısıyla GÇD’nin

sahip olduğu jeo-stratejik önem göz önünde bulundurulursa, ABD-ÇHC ilişkilerinde rekabetin büyük bir rol oynayacağı muhtemel görünmektedir (Babahanoğlu, 2024, s. 360).

ABD'nin ÇHC gücünü dengelemek için geliştirdiği stratejiler arasında ayrıca, Hint-pasifik ittifakları da önem kazanmıştır. Özellikle 2017 yılında Avustralya, Japonya, Hindistan ve ABD'nin oluşturduğu Dörtlü Güvenlik Diyaloğu (QUAD), ÇHC gücünün dengelenmesine yönelik oluşturulan çok taraflı bir politikadır (Çokgüçlü, 2022, s. 333). İlk olarak 2007 yılında Japonya tarafından ortaya atılan bu ittifak fikri, ÇHC'nin gücündeki yükselişin belirsiz bir tehdit algısına dayanmasıyla ortaya çıkmıştır. Neticede, 2017'e kadar olan süreçte de ÇHC'nin Asya bölgesindeki gücü bir tehdit haline gelmiştir. 2017 yılında QUAD'ın yeniden gündeme gelerek oluşturulan ittifak ile ÇHC'nin gücünün dengelenmesine odaklanılmıştır (Hanada, 2019, s. 2).

Jeopolitik açıdan dört ülkenin çıkarlarını gözetken bu ittifak ise küresel alanda düzenin sağlanması amacıyla da doğru orantıdadır. Dolayısıyla GÇD üzerindeki ticaret, ekonomi, güvenlik ve strateji konularında dengenin sağlanmasını amaçlayan QUAD, ÇHC gücünün dengelenmesini bir amaç haline getirmiştir (Lee, 2020, s. 4-5). Ayrıca ABD'nin AB'den yeterli desteği alamaması da ABD'nin özellikle Asya ülkeleri ile ittifaklarını güçlendirmesinde büyük bir etkidir (Tokatlı, 2024, s. 483).

Bölge istihbaratı ve bilginin güvenliği açısından QUAD, Asya bölgesindeki güvenliği esas almıştır. NATO üyelerinden ve kurucu ülkelerinden birisi olmasına rağmen ABD, Asya bölgesinin güvenliği ve istikrarı adına QUAD'ın öneminin yadsınamaz bir güç olduğundan söz etmiştir (Tokatlı, 2022, s. 69). ÇHC'nin bu ittifaka karşı duruşu ise sert olmuştur. QUAD'ın bir 'Asya NATO'suna benzetilse de bu benzetme yersiz görünmektedir. Zira QUAD üyesi olan Avustralya, Japonya ve Hindistan dış politikalarında saldırgan politikalardan kaçınan ülkelerdir (Örmeci, 2021, s. 12). Fakat ÇHC'nin artan gücüne karşı önlem almak isteyen bu ülkeler bir ittifak ile bir araya gelmiş ve bölgenin güvenliğini amaç edinmişlerdir (Wilkins, 2019, s. 2-3). NATO benzetmelerini reddeden QUAD ise uluslararası alanda düzenin sağlanması amacıyla kurulan bir ittifak tanımlamalarını savunmuştur. ÇHC açısından QUAD'ın, NATO ile arasında oluşabilecek bir iş birliği, Asya bölgesi için büyük bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca QUAD varlığının bölge için zararsız olarak tanımlanması, ÇHC tarafından reddedilmiş ve bir tehdit olarak görülmeye devam

edilmiştir (Tekir, 2023, s. 337-338). GÇD’de meydana gelen QUAD tatbikatları, askeri açıdan caydırıcılığı temel almıştır. Bölgenin güvenliğini esas alan bu ittifak, çeşitli politikalar da geliştirmiştir (Shaoxuan & Chen, 2023, s. 33). Bu sebeple ÇHC kurulan bu ittifak karşısında, askeri politikalarını geliştirme kararı almış ve askeri stratejilerinin gelişimi üzerinde durmuştur (Çokgüçlü, 2022, s. 339).

ÇHC’nin GÇD üzerinde geliştirdiği politikalar ve hak iddiaları, 2016 yılında BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) ile geçersiz olmuştur. Böylelikle bölge üzerinde ülkelerin sahip olduğu gemiler, serbestçe gezme hakkı elde etmiştir. Aynı zamanda ÇHC’nin bölge üzerine inşa ettiği yapay adalar ve bunu yaparken de bölgenin ekosistemine verdiği zarar, eleştirileri de beraberinde getirmiştir (Gökten, 2022, s. 99).

ÇHC Başkanı Xi Jinping GÇD üzerindeki hakların korunacağını, bölgede barış ve istikrarın sağlanması için gereken tüm çabanın gösterileceğinden bahsetmiştir. GÇD ile ilgili sorunlar yaşadığı devletlerle, müzakere yoluyla sorunların üstesinden gelineceğini söyleyen Jinping yönetimi, uluslararası deniz hukukuna uygun hareket edileceğinin de altını çizmiştir. Fakat ABD’nin GÇD’deki varlığı, ÇHC’nin tatbikatlara devam etmesi ve askeri tesislerini çoğaltması için bir sebep olarak görülmüştür (Cai, 2017, s. 293-294).

Trump yönetimi ise ÇHC’nin politikalarını, uluslararası düzene karşı bir tehdit olarak yorumlamıştır. Özellikle açık denizlerdeki özgürlüğü kısıtlayıcı politikaların geliştirilmesi, ÇHC’yi küresel alanda uyumsuz bir devlet olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. ABD ise uluslararası hukuk çerçevesinde, bölge istikrarının sağlanması için yardım eden bir faktör olacağını altını çizmiştir (Odom, 2021, s. 143-144). 2018’de ABD askeri gemisinin ÇHC destroyeri ile Çin denizi açıklarında karşı karşıya gelmeleri, gerginliğin artmasına neden olmuştur. Bu tür karşılaşmalar zaman zaman olsa da ABD tatbikatlarına devam etmiştir. Aynı zamanda ABD bölge üzerinde keşif uçuşları gerçekleştiren, ÇHC yapay adalarda inşa ettiği askeri üsler ile göz dağı vermekten kaçınmamıştır (Genç, 2019, s. 22-23). ABD ise stratejik caydırma yöntemi ile bölgenin güvenliğini sağlamaya yönelik politikalar geliştirerek, denizdeki gücünü arttırmayı hedeflemiştir (Cuong, 2024, s. 112-114). Karşı atak olarak ÇHC, farklı alanlarda da varlığını göstermiş ve ABD ile aralarındaki gerginliğin artmasında rol oynamıştır. Agresif bir tutum içinde olan ÇHC, aynı zamanda siber saldırılar düzenleyerek boy göstermiştir (Tekir, 2023, s. 335).

2020 yılında yaşanan COVID-19 ile beraber ÇHC'nin artan agresif politikaları, ABD Başkanı Trump öncülüğünde QUAD ittifakını güçlendirmeye yönelik politika arttırmalarının önem kazanmasına sebep olmuştur (Curtis, Fitt, Adams, & Stokes, 2022, s. 3). Sonrasında Başkanlık koltuğuna geçen Joe Biden küresel alanda ABD gücünün varlığını sürdürmeye yönelik politikaların geliştirilmesinin öneminden bahsetmiştir. Aynı zamanda Başkan Biden, ÇHC'nin insan hakları ihlalleri ve büyüyen gücü karşısında önlem alınmasının önemini vurgulamıştır (Demir E. , 2020, s. 240).

2021 yılına gelindiğinde ABD, Avustralya ve Birleşik Krallık tarafından oluşturulan (AUKUS) ittifakı, güvenliğe dayanan bir anlaşmadır. Pasifik bölgesinde askeri deniz savunması için katkı sağlanması hedeflenen denizaltıları, nükleer enerjiden güç almaktadır (Akkan Güngör, 2022, s. 444). AUKUS, Hint-Pasifik bölgesinde ÇHC'nin gelişen askeri varlığına karşı kurulan bir ittifaktır (Özmen S. , 2022, s. 1315). Askeri bir anlaşmaya dayanan AUKUS, aynı zamanda NATO'nun geleceği hakkında tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Erenel & Gedik, 2023, s. 17). 2018 yılında gerilen AB-ABD ilişkileri, ABD'nin NATO'ya danışmadan harekete geçmesi ile karmaşık bir hal almıştır. 2021 yılına gelindiğinde ise AUKUS ittifakının varlığı, başta Avustralya- Fransa arasındaki nükleer denizaltı sözleşmesinin iptali ile gerginliğin seyri değişmiştir. ABD'nin yeni bir askeri ittifak içinde olması, AB ile olan ilişkilerin kötü etkilemesine yönelik yorumların gelmesine sebebiyet vermiştir (Oğuz & Oral, 2022, s. 78-79).

AUKUS'un temel hedefi ise Hint-Pasifik bölgesinin istikrarı ve güvenliğidir. Özellikle Avustralya'nın nükleer enerji denizaltına sahip olması, bölge için önem arz etmektedir. 2040'da inşası biteceği tahmin edilen Avusturalya denizaltısının, bölgenin güvenliğini sağlamada rol oynayacağı ön görülmüştür. Zira bu üç ülkenin askeri denizaltı stratejisinde, Hin-Pasifik bölgesinden GÇD'ye uzanan bu bölgenin güvenliği esas alınmıştır (Idris, Sasongko, & Kuntjoro, 2022, s. 745-746). ÇHC ise Avustralya'nın içinde bulunduğu duruma karşı ekonomik yaptırımlarda bulunmuştur. Ayrıca ÇHC, AUKUS'un bölgede karışıklığa ve istikrarsızlığa sebep olduğunu da vurgulamıştır (Sukmawati, 2024, s. 112-114). Buna ek olarak AUKUS ittifakının, silahlanma yarışının başlamasına sebep olacağı yorumunda bulunulmuştur (Altun S. , 2024, s. 724).

Avustralya ÇHC'nin müdahaleci ve sert güç odaklı tutumuna karşı, ABD ile geliştirilen bir ittifakta daha güçlü bir pozisyonda yer alacağına inanmaktadır. Ayrıca

QUAD ittifakında ABD'nin yanında yer alan Avustralya, ABD'nin bölgedeki varlığı için önem teşkil etmektedir. Sonuç olarak ÇHC'nin dengelenmesi, AUKUS ittifakı için önem teşkil eden bir konudur. Neticede ÇHC'nin de deniz gücü, günden güne artmaktadır. Özellikle ÇHC'nin Tayvan üzerindeki sert politikaları, ÇHC tehdidini gözler önüne sermiştir (Türkcan, 2022, s. 1-3). Tayvan'ı kendi toprak parçası olarak gören ÇHC, GÇD'de hak iddia ettiği bölgenin 'Dokuz Çizgi Hattı' adında çizime dayalı bir haritaya dayandırmıştır. Böylelikle ÇHC iddialarında, denizin neredeyse bütününde hak talep etmektedir (Pekcan, 2016, s. 23). Buna ek olarak Tayvan uluslararası alanda 'yarı resmi' olarak tanımlansa da konjonktürü göz önünde bulundurulduğunda, ABD tarafından ÇHC'ye karşı destek verdiği bir bölge olmuştur (Çaylı & Varol, 2022, s. 86).

GÇD iddialarında Tayvan ise 1947'de benimsediği 11 çizgili hattı gösteren haritaya göre, Filipinler ve Japonya arasında hak iddiaları tartışmaları meydana gelmiştir. 2016 yılında ABD tarafından çözülen bu sorun, gerilimin azalmasında yardımcı olmuştur. Buna ek olarak Tayvan, ABD'nin ÇHC tehdit algısına karşı silah desteği yaptığı bir ülkedir. Fakat GÇD'de Tayvan'ın hak iddiaları sorunu bu iki ülke arasında sorunların çıkmasına sebep olmuştur (Kasım, 2024, s. 28-29).

2015 yılında Tayvan tarafından belirlenen GÇD ile ilgili karara ÇHC itiraz etmemiştir, çünkü ÇHC açısından Tayvan ÇHC topraklarının bir parçası olarak görülüyordu (Genç, 2019, s. 18). Fakat Tayvan'da zamanla oluşan kimlik anlayışı, ÇHC için endişe verici bir hal almıştır. ÇHC için yeniden birleşme fikrine ters olan bu durum, Tayvan halkı için uğruna savaşılabilecek bir durum olarak açıklanmıştır. 2016'da ise Asya ülkeleriyle yaptığı Güneye Yönelik Politika (GYP) ile ülke adına yarar sağlayacak politikaların gelişimi amaçlanmıştır. Bulduğu konum da göz önünde bulundurulursa Tayvan'ın yaptığı bu ittifak, yumuşak gücün bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Özmen S. , 2022, s. 1316). ÇHC ise Tayvan'a karşı genişlemeci politikalarına devam ederek, uluslararası alanlarda Tayvan'a karşı politikalar yürütmüştür. 2020 yılında Tayvan hükümetinin değişmesi, dengeleri tamamen değiştirmiştir. Tsai Ingwen yönetiminin ÇHC ile birleşme kararına karşı bir görüşe sahip olması ve Hong Kong'a yönelik politik yorumlarıyla, ÇHC ile ilişkilerde tansiyon yükselmiştir. ÇHC Başkanı Jinping ise Tayvan'a yönelik politikalarında askeri bir gücün kullanımından söz etmiştir (Kasım, 2022, s. 55-56). ÇHC birleşmeye karşı duyduğu hayal kırıklığını askeri bir gözdağının, Tayvan ile birleşmede fayda

sağlayacağına inanmaktadır. Fakat herhangi bir müdahale durumu uluslararası bir krize de sebebiyet verebilirdi. Nitekim bölgede bulunan ABD askeri gücü, olayın seyrini tamamen değiştirme potansiyeline sahipti (Heath, 2017, s. 8-9).

2022 yılında ABD Başkanı Biden bir konuşmasında ÇHC'nin Tayvan'a yönelik atacağı askeri bir adımda, Tayvan'ın yanında olacağını bildirmiştir. Tayvan yönetimi ise bölgenin güvenliği için ABD'nin desteğini ve ikili ilişkilerin gelişimi üzerinde durmuştur. Bu stratejik tutum ÇHC açısından oldukça ayrılıkçı bulunmuştur (Çaylı & Varol, 2022, s. 92-93). ÇHC'nin tüm agresif tutumları ve yorumlarına rağmen ABD ise Tayvan'a olan desteğini çekmemiştir. Hatta 2022 yılında Nancy Pelosi (ABD temsilciler meclisi başkanı), Tayvan'a bir ziyaret düzenlemiştir. Yapılan bu ziyaret ÇHC tarafından oldukça kışkırtıcı bulunmuştur. Pelosi ziyaretine karşı sert yorumlarda bulunan Pekin yönetimi, aynı zamanda tehdit boyutunda eleştiriler yapmaktan da kaçınmamıştır. Pelosi ziyareti öncesinde ve sonrasında askeri tatbikatlarını arttıran ÇHC, Tayvan bölgesi üzerindeki baskılarıyla krizin seyrini de arttırmıştır. Fakat tüm bu kışkırtmalara rağmen Pelosi, Tayvan'a olan desteğini açıklamış ve ABD-Tayvan ilişkilerinin gelişimine odaklanmıştır (Mastel, 2022, s. 36-37). Tayvan'a olan baskısını her alanda gösteren ÇHC, aynı zamanda siber saldırılarda da bulunmuştur. Her ne kadar bu iddiaları ÇHC reddetse de askerî açıdan Tayvan'a yönelik baskılarını, günden güne arttırmıştır. Yine de ÇHC'ye göre, ABD ile bir çatışma riski alınamazdı (Fernandes, 2023, s. 3-4).

Sonuç olarak 2010-2023 ABD-ÇHC ilişkileri, stratejik rekabetin artması ile caydırıcı ve sert müdahaleler odaklı şekillenmiştir. ÇHC için önem teşkil eden Tayvan ve GÇD meselesi ile uluslararası ortam gerilmiştir. ÇHC yayılmacılığına karşı önlem alan ABD ise QUAD ve AUKUS ittifakları ile kendi bloğunu güçlendirmiştir. Nitekim ÇHC'nin GÇD üzerinde yapay adalar inşa ederek askeri üsler kurması ve güç odaklı müdahaleleri, ABD'nin önlem olarak kurduğu ittifaklar ile bölgenin güvenliği esas alınmıştır. Özellikle bu dönem ÇHC sert güç odaklı müdahaleleri, ABD için göz dağı olarak yorumlanmıştır. 2010-2023 yılları arası dönem ABD-ÇHC ilişkileri güvensizlik çerçevesinde şekillenmiş ve ÇHC'nin güç gösterisine karşı ABD'nin önleyici güç olarak bölgede ittifak gelişimi üzerinde bulunduğu gözlemlenmiştir.

3.3 2010-2023 ABD-ÇHC Ekonomik İlişkileri

2008 yılında yaşanan Küresel Ekonomik kriz, ÇHC-ABD ilişkileri için bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle 2001 yılında gelişen ikili ilişkiler, 2008 krizi sonrası bir rekabete dönüşmüştür. Bunun en büyük sebeplerinden biri ise ÇHC'nin artan ekonomik gücüdür. ÇHC geliştirdiği ekonomik politikalar ve küresel alandaki hırsı ile, ABD için bir rakip unsuru haline gelmiştir (Wang & Zeng, 2020, s. 9-10). ABD'de yaşanan ekonomik durgunluk ise 11 Eylül saldırıları sonrasında askeri harcamaların artmasıyla başlamıştır. Yaşanılan bu durgunluk sonucunda, ABD hegemonyasının sorgulanmasına neden olmuştur. Dönemin ABD Başkanı Obama ise yeniden dengeleme politikası ile ABD'nin hegemonik gücünü arttırmaya yönelik stratejiler geliştirmeyi amaç haline getirmiştir (Tokatlı & Kocamaz, 2021, s. 110-111). Neticede ÇHC'nin yükselişi ABD hegemonyası için bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmiştir. 2010 yılındaki ihracat verilerine göre dünyanın en büyük ihracatçısının ÇHC olması da bu duruma bir örnektir. Bu durum da iki ülke arasında geçen ekonomik rekabetin, bir hegemonya yarışına dönüşmesine neden olmuştur (Kim, 2018, s. 38).

ÇHC ise 2008 sonrasında, ekonomik açıdan politikaların geliştirilmesine öncelik vermiştir. Özellikle krizden etkilenen Avrupa ülkelerine yaptığı kredi desteği ve ticari hamleler ile ÇHC bu durumdan yararlanmıştır. Krizi fırsata çevirdiği düşünülen ÇHC, bu politikaları ile olumsuz eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Fakat Avrupa açısından oluşturulan ekonomik iş birliği, iki tarafın da çıkarına uyan bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu durum da ÇHC'nin Avrupa ekonomik bağlarını geliştirdiğini göstermektedir (Çiçek M. , 2016, s. 27). Fakat gelişen bağlar zamanla Avrupa-ÇHC arasındaki ekonomik bağımlılığın artması ihtimallerini de beraberinde getirmiştir. Zira ÇHC'nin sahip olduğu pazar gücü, Avrupa ticareti için önem teşkil eden bir konu olmuştur. ÇHC'nin hızlı yükselişi aynı zamanda, ABD ve Avrupalı devletler tarafından bir tehdit unsuru olarak da değerlendirilmiştir. Oluşabilecek bir tehdit algısına karşı önlemini alan ABD ve Avrupalı devletler ekonomik politikalar geliştirilmiştir. Örneğin, ABD ve Avrupalı firmalar DTÖ ve ekonomik kurumlar aracılığıyla, ÇHC'nin ekonomik gelişimi üzerinde stratejiler geliştirmiştir. Bu duruma örnek olarak da ÇHC para birimi olan Yuan, değer kaybetmiştir (Örmeci, 2013, s. 9-10).

ÇHC'nin artan gücü aynı zamanda enerji kaynaklarına olan ihtiyacın da artmasına neden olmuştur. Orta Asya ve Ortadoğu'da hâkim olan enerjinin Batıya ulaştırılmasının yanı sıra, ÇHC de enerjinin Doğuya ulaşımı üzerinde durmuştur (Güneş, 2009, s. 180). Fakat enerji güvenliği gibi konularda önlemini alan ABD, enerji kaynaklarına ulaşımında yüzde 80'e yakın bir oranda deniz yolları üzerinde askeri güvenlikten sorumluydu. Bu duruma göre de ABD, enerji güvenliğinde önemli bir rol oynamıştır. ÇHC açısından ise enerjiye ulaşımında ABD'nin rolü, büyük bir engel olarak değerlendirilmiştir (Karaca, 2012, s. 99-100). ABD ise bu duruma karşı hegemonyasını güçlendirmeye ve ÇHC'nin artan gücünü dengelemeye yönelik politikalarına devam etmiştir (Aygün, 2023, s. 71).

Enerjiye olan ihtiyaç ÇHC'yi farklı alanlarda bir arayışa yöneltmiştir. Bu sebeple de ekonomik gelişimde istikrar sağlanması için, teknolojik ilerlemenin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Sözen & Mescioğlu, 2019, s. 305). Ekonomik açıdan gelişimini gündən güne arttıran ÇHC, aynı zamanda küresel ticarete önemi yadsınamaz bir güç haline gelmiştir. Özellikle birçok teknolojik alet ÇHC'de üretilmektedir. Böylelikle de zamanla artan talep, ihracatta ÇHC'nin bir dev haline gelmesine neden olmuştur. Fakat ucuz iş gücü, üreticilerin alım gücünü destekleyemiyordu. Bu durum da ÇHC'de orta gelir düzeyinde artışa neden olmuştur. Bu sebeple ÇHC ekonomik bir politika öne sürerek, Çin'de üretildi ibaresinden ziyada Çin'de geliştirildi ifadelerinin yer aldığı 'Made-in- China 2025' stratejisini ortaya koymuştur (Koçakoğlu, 2020, s. 132-136). Bu stratejinin temel hedefi ise küresel alanda artan rekabette, ÇHC'nin ülke içi inovasyonunu ve ekonomik gelişimindeki istikrarı arttırmaya yönelik bir stratejidir. İnovasyonda gelişimi amaçlayan bu strateji, aynı zamanda küresel alanda başarı sağlayacak teknolojik adımların atılmasını da amaçlamıştır. Bu strateji ile yüksek teknoloji alanında küresel bir güç olma hedefi ön plana çıkmaktadır (Zenglein & Holzmann, 2019, s. 19).

ÇHC'nin ileri düzeyde teknoloji üreterek uluslararası alanda bir güç elde etme stratejisi, ABD ile ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. ABD-ÇHC arası teknolojik savaşı başlatan Made in China 2025 stratejisi ise küresel alanda rekabetin artmasına neden olmuştur. Küresel alanda en büyük pazar olmayı hedefleyen ÇHC, aynı zamanda teknolojik açıdan gelişmiş ülkelerle olan ilişkilerine de ayrıca önem vermiştir. Nitekim teknolojik gelişme için mevcut olan teknolojik güçten yararlanılmasının önemi yadsınamazdır (Yücel, s. 52-53). Yapay zekâ, ulaşım

teknolojisinde modernizasyon ve 5G teknolojileri gelişimleri ABD'nin ÇHC için önlem alması gereken konulardır. ÇHC'nin geliştirdiği 'Made in China 2025' stratejisi böylelikle ABD gücüne karşı bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak gerilen iki ülkenin ilişkileri, gümrük vergi arttırmaları ile krizin seyri artmıştır, çünkü ABD ÇHC'nin teknolojik fikri mülkiyet haklarını çalmakla suçlamıştır. Sonrasında ise iki ülke karşılıklı olarak ek gümrük vergi artışında bulunarak, ticari bir savaşa girmiştir (Kaya, 2019, s. 22). Fakat iki ülkenin ticari hamleleri birbirleri üzerinde büyük etki bırakmaktadır. Bu sebeple de radikal bir karar almaları mümkün görünmemektedir. Neticede ÇHC'de üretilen ucuz ürünler ABD pazarını şekillendirerek, ekonomisini oluşturmaktadır. ÇHC de geniş bir pazar alanına sahiptir. Bu sebeple de iki ülke bir çıkar ilişkisi içindedir (Çaylı & Babahanoğlu, 2020, s. 347).

Uluslararası ticarete önemini ve gücünü arttırmak isteyen ÇHC ise ticarete daha çok söz sahibi olmak istemiştir. Özellikle 2008 krizinden sonra ortaya çıkan arz-talep ilişkisindeki dengesizlikler meydana gelirken, ücret konularında da istikrarsızlık ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak Made in China 2025 stratejisinde temel alınan yeşil çevre içerisinde, yüksek kapasite ürün üretimi de amaçlanmıştır. ÇHC bu ticari gelişimde özellikle kendi para birimi Renminbi'nin değer kazanması ve küresel alanda kullanımının arttırılmasını amaçlamıştır. Bu sebeple de ÇHC ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma için Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) planını açıklamıştır (Koçakoğlu, 2020, s. 186-189).

Kuşak ve Yol Girişimini 2013 yılında ÇHC Başkanı Xi Jinping, bir konuşmasında projeyi açıklamıştır. Bu proje '21.Yüzyıl İpek Yolu' misyonu olarak ifade edilmektedir. ABD'nin Asya politikasına karşı geliştirilen KYG, Batı ülkelerine odaklıdır. Bu karşı strateji ÇHC'nin ABD ile çatışmak yerine rekabete dayalı, Batı odaklı iş birliklerinin gelişimini amaçlayan stratejik bir hamle olarak değerlendirilmektedir (Eliküçük Yıldırım, 2019, s. 236-237). ABD hegemonyasına karşı geliştirilen KYG, ÇHC'nin ekonomik gelişimi ile bir güç olma misyonunu da ifade etmektedir (Akdemir & İncili, 2024, s. 461).

Geçmişte İpek Yolu, ticaretin ve ekonomik iş birliğinin temelini oluşturmuştur. Temeli 4000 yıla dayanan bu ticaret ağı, ÇHC tarafından tekrar canlandırılmak istenmiştir. Bu sebeple İpek Yolu projesini temel alan KYG, ÇHC'nin ticari ve ekonomik politikasının temelini oluşturmuştur (Kutluay Tutar & Bahsi Koçer, 2019, s. 619-620).

KYG'nin en temel amacı, ÇHC'nin güvenli bir şekilde ticaret alanının oluşturulması olmuştur. Nitekim 2008 krizinden sonra üretim fazlası ürünlerin ihraç edilememesi, ticari açıdan ÇHC'yi bir çıkmaza sokmuştur. Sonrasında ise ABD ile yaşanan ticaret savaşları, ÇHC'nin ekonomisini etkiler hale gelmiştir. Tüm bu konular karşısında ticari güvenliğini sağlamak isteyen ÇHC, KYG stratejisinin önemi üzerinde durmuştur (Ateş & Seymen, 2022, s. 284-285). Küresel alanda kesin bir sınırı bulunmayan KYG, birçok kıtayı ve ülkeyi kapsayan ticari, finansal ve altyapı projesidir. 2013 yılında başlayan bu proje, ülkelerin sahip olduğu doğal kaynakların, hammaddelerin ve enerji nakli gibi konularda bir alt yapı oluşturulmasının öneminden bahsedilmiştir. Özellikle küresel alanda başlatılan bu bağın ÇHC'ye bağlanması, ekonomik ve ticari gelişim için önemli bir stratejidir (Bocutoğlu, 2017, s. 265-266).

ÇHC'de başlayan KYG Afrika, Avrupa ve Orta Asya'yı kapsamaktadır. Küresel ekonominin gelişimi için atılan bu adımın, uluslararası ticareti şekillendireceği de öngörülmektedir. KYG özellikle bağlantılı olduğu bölgelere karşı dayanışmanın, sürdürülebilirliğin, iş birliğinin, karşılıklı yararın, uyumun ve bir arada olmanın öneminden bahsetmiştir. Bunu yaparken de ABD'nin kurmuş olduğu düzene karşı, daha dengeli bir strateji olarak KYG önerilmiştir (Akdağ, 2019, s. 74-75).

KYG aynı zamanda, ABD'nin ikinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkardığı Marshall planına benzetilmektedir. Ekonomik destek veren Marshall Planı, bünyesinde bu projeye dahil olan ülkelere birtakım şartlar da sunmuştur. Özellikle Sovyet tehdidine karşı alınan bir ekonomik önem olan Marshall planı, Avrupalı devletlerden oluşan bir ekonomik destek paketi olarak ortaya çıkmıştır. Fakat KYG, tüm ülkelerin katılımına açık bir projedir. Bünyesinde bulunan ülkeler ise ekonomik açıdan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri kapsarken, gelişmiş ülkelere de açık kapı bırakmaktadır. Ve temelinde kazan-kazan politikası yatmaktadır. Böylelikle de iş birliği içinde olduğu ülkeler ile ticari hedeflerinde ortak bir çıkar elde edilmesi amaçlanmıştır (Koçakoğlu, 2020, s. 154-159).

KYG ÇHC'den başlayarak Batı'ya doğru içinde Pakistan, Rusya, Türkiye, Yunanistan, Belçika ve Kenya'ya kadar uzanan bir ağdan oluşmaktadır. Sayıları 60'ı geçen KYG üye ülkeleri, altyapı yatırım destekleri ile ÇHC'yi üç kıtaya bağlamıştır. Bu proje için şeffaflığın öneminden bahseden ÇHC lideri Jinping aynı zamanda, uyumlu bir arada çalışmanın öneminden bahsetmiştir. Fakat küresel alada KYG için tereddütler de mevcuttur (Bocutoğlu, 2017, s. 265-267).

KYG projesinin uluslararası alanda birçok ülke tarafından desteklenmesi ve küresel alana yayılması, ABD ile ÇHC arasında uluslararası alanda bir rekabet yaratmıştır. Bazı araştırmacılara göre ÇHC'nin bu ekonomik gelişimi 2025 yılında ABD ekonomisini geçerek, küresel alanda en büyük ekonomiye sahip olacağı ön görülmektedir (Gültekin & Erin, 2024, s. 62-63). Aynı zamanda KYG başarısının ABD hegemonyasını etkileyeceği de ön görülmektedir. Nitekim ÇHC'nin bağlarını güçlendirdiği ülkeler, ABD hegemonyası için rol oynamaktadır. Özellikle KYG'nin jeopolitik önem taşıyan bölgeler üzerindeki ittifakları, ABD için önlem alınması gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir. Örneğin ÇHC'nin İran ile kurduğu ilişkiler, ABD tarafından bir tehdit olarak algılanmasına yol açmıştır (Çelik & Erol, 2019, s. 13-14). Buna ek olarak ÇHC'nin KYG kapsamında kendi para birimini kullanarak, az gelişmiş ülkelere ÇHC'nin Asya Altyapı Yatırım Bankası ile ekonomik destek sağlaması, ABD'nin güvenini kıran bir diğer konu olmuştur. Zira ABD temelli DTÖ, IMF, BM gibi kurum ve kuruluşlara karşı, ÇHC ülkelere bir alternatif sunmuştur. Bu durum da ABD hegemonyasını kısıtlarken, ÇHC'nin ekonomik gücünü arttırmıştır (Günay, Çetiner, Sevinç, & Kütükçü, 2019, s. 167-169). Fakat ÇHC'nin finanse ettiği KYG kapsamındaki üye ülkeler, verilen borcu altyapı harcamaları dışında da harcama yaparak, borç yüklerini arttırmışlardır. Bu durum sonucunda Batı medyasına göre KYG 'borç tuzağı' olarak değerlendirilirken, ÇHC açısından ise üye ülkelerin içinde buldukları ekonomik sıkıntının üstüne plansız bir harcamaya girmelerinden kaynaklandığı öne sürülmüştür (Koçakoğlu, 2020, s. 213-216).

ÇHC'nin artan hegemonik gücü ABD'nin yeni stratejiler geliştirmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle ABD Başkanı Trump, küresel ticarete dengelerin düzenlenmesi adına yeni ticaret anlaşmalarının getirilmesi ve olan anlaşmaların da güncellenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu sebeple Başkan Trump TPP (Trans-Pasifik Ortaklığı) anlaşmasını iptal ederek, düzenlemelere başlamıştır (Oğuz G. , 2022, s. 983-984).

Asya-Pasifik bölgesinin her geçen gün artan nüfusu, ABD'nin bölge üzerindeki politikalarını belirlemede rol oynayan bir faktör olmuştur. Özellikle artan nüfus, ticari açıdan alım hacminin artmasına işaret etmiştir. Bu da ABD'nin ekonomik açıdan bölgeyle ilişkilerinin geliştirilmesi için bir sebep olmuştur. 2015 yılında kurulan TPP, Pasifik bölgesindeki ülkeleri kapsayan ekonomik bir anlaşmadır. Pasifik Okyanus bölgesinde bulunan ülkeleri kapsayan bu anlaşma, ABD Başkanı Obama yönetiminin

en önemli başarılarından (Yiğenoğlu, 2016, s. 333-334). Başkan Obama TPP aracılığıyla Asya'da, ABD'nin ekonomik ve siyasi konularda güçlenmesini hedeflemiştir, çünkü ÇHC'nin üretim konusundaki gelişimi ve ticari hacmi, ABD hegemonyası için bir tehdide dönüşmüştür. Bu sebeple Obama yönetimi TPP aracılığı ile ABD'nin küresel alandaki gücünü arttırarak ÇHC gücünün dengelenmesi amaçlanmıştır (İşcan & Uzunes, 2022, s. 251-253). Fakat Trump yönetiminin anlaşmayı yürürlükten kaldırması, ABD açısından anlaşmayı duraklatmıştır (Kahya, 2023, s. 36). ABD Başkanı Trump'ın TPP anlaşmasını yürürlükten çekmesinin sebeplerinden biri de ülke içi ekonomik durumdur. ABD'de artan işsizlik oranı sebebiyle ülkeye girecek yabancı ürünlerin, işsizlik oranlarında artışa sebep olma ihtimalidir. Bu politikaya göre Trump, ABD çıkarlarını ön planda tutmaktadır (Durusoy & Beyhan, 2017, s. 8-9).

TPP'nin ABD çıkarına uymadığını savunan Trump yönetimi, küresel alanda çok yönlü ilişkilerdense ikili ilişkiler kurarak, Amerikan çıkarlarını korumayı ön gören politikalar yürüttüğünü belirtmektedir. Bunun yanı sıra Trump yönetimi, küresel alanda ÇHC'nin varlığını bir tehdit olarak görmüştür (Bayraklı, 2024, s. 538-539). Trump yönetimi bu sebeple, ÇHC'nin artan gücüne karşı politikalar geliştirmeyi vaat etmiştir. Özellikle 2017 yılında bir araya gelen ÇHC Başkanı Xi Jinping ve ABD başkanı Trump, iki ülkenin küresel ekonomideki rolü üzerinde durulmuştur. Her ne kadar ÇHC Başkanı Jinping 'ticaret savaşı' konusunda aktif bir strateji geliştirmeyeceğini söylese de Başkan Trump, ABD için önlemlerin alınması konusunda ısrarcı olmuştur (Topsoy, 2023, s. 80-82).

Trump yönetiminde ÇHC'nin küresel bir tehdit olarak tanımlanmasıyla, iki ülkenin dış politika stratejilerinde değişiklikler yapılmıştır. Özellikle 2019 yılında kızışan ortamda iki ülkenin gümrük vergilerinde artış yapması, krizin seyrini değiştirmiştir (Storey & Cook, 2018, s. 3). 2017 verilerinde belirtildiği üzere ithalatta en büyük pay ÇHC'de iken, ikinci sırada ABD bulunmaktadır (Gücüm, 2018, s. 67). Değişen ekonomik güç dengesi de ABD'nin bazı önlemler almasına neden olmuştur. Başkan Trump'ın politikaları da ÇHC ile ticari sınırlamaları beraberinde getirmiştir. Buna örnek olarak gümrükte uygulanan ek vergiler birçok ürünün ülkeye girmesini zorlaştırırken, ABD için korumacı önlemler alınmıştır. Neticede gelişen ÇHC, ABD'nin hegemonik gücüne bir tehditti. Bu sebeple de Trump yönetimi ticari alanda korumacı önlemlerin alınması üzerinde durmuştur (Gücüm, 2018, s. 66-68).

ÇHC ise sahip olduğu ucuz iş gücü ile birçok ülkenin üretim kaynağı haline gelmiştir. Ucuz iş gücü sonucu ülkeler üretim için ÇHC'yi tercih etmiştir. Bu durum da ülkelerde bulunan iş gücü piyasasını etkilemiştir. Bu ülkelerden biri de ABD'dir. Ülke içi iş gücünün azalması ve birçok yerli şirketin üretim için ÇHC'yi tercih etmesi, ülke içi ekonomik ve ticari dengenin bozulmasına neden olmuştur. Bu sebepten ötürü Başkan Trump uyguladığı gümrük tarifelerinde, ülke içi ekonominin canlanmasını hedefleyen politikalar geliştirmiştir (Altınkaya & Altın, 2023, s. 99-100). Özellikle alüminyum ve çelik ile başlayan kısıtlamalar, teknolojik konulara kadar yayılmıştır. Ayrıca yaşanan kriz iki ülke arasında başlamış, NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) üyelerini de katarak devamında küresel alana yayılmıştır. Küresel ekonomi için öneme sahip olan ABD ve ÇHC ticaret savaşını önlemez ise küresel alanda büyük sorunların beraberinde geleceği ön görülmüştür (Steinbock, 2018, s. 518-520). Aynı zamanda ÇHC'ye giden yabancı yatırımcılar, faaliyete geçebilmek için bir Çinli ortak ile beraber çalışmak zorunda tutulmuştur. ABD ÇHC'nin uyguladığı bu politikaları sert karşılamıştır, çünkü Çinli ortakların üretilen ürün bilgisine ulaşması ve teknolojik kaynaklara ulaşması ABD için olası bir hırsızlığı simgelemektedir. Dolayısıyla ABD'ye göre Çinli ortaklar, üretilen teknolojiyi çalmaktaydı. Aynı zamanda ÇHC'nin ABD askeri teknolojisine erişimi gibi konular sebebiyle de iki ülke arasındaki ticarete kısıtlamalar getirilmesi uygun görülmüştür (Yılmaz, Özdemir, & Gençler, 2019, s. 308-309).

ABD'nin uyguladığı ambargolar ise ÇHC'nin ticaretini oldukça zorlaştırmıştır. Özellikle teknolojik açıdan büyük ilerleme kat eden ÇHC, Telekom konusunda büyük başarılar kazanmıştır. Buna örnek olarak ise ÇHC'nin geliştirdiği Huawei markası, Apple firmasını gerilerde bırakmıştır. Aynı zamanda Xiaomi markasındaki satış da Apple markasını geride bırakarak, Trump yönetimi için bir tehdit olarak değerlendirilmiştir (Küçük, 2021, s. 23-24). Özellikle Made in China 2025 politikası kapsamında teknolojik gelişimi ve markalaşmayı ön plana koyan ÇHC, Huawei markası ile 5G teknolojisini küresel alana yayarak küresel bir marka olmayı başarmıştır. Ek olarak TikTok uygulamasının pazarda büyük bir yer edinmesiyle, ABD'li uygulamalar geri planda kalmıştır. Bu sebeple geliştirdiği yapay zekâ ve alt yapılar ile teknolojik gelişim sağlayan ÇHC, ABD için bir güvenlik riski oluşturmuştur (Tokatlı, 2023, s. 469-470).

Ticaret savaşları sonrasında ÇHC, ihracat konusunda önlemlerini almıştır. Özellikle teknoloji şirketleri ABD politikalarına karşı temkinli hareket etmiştir. Fakat ABD, 5G konusunda dünya lideri olan Huawei teknolojisini kısıtlamaktadır, çünkü siber konularda önlem almak isteyen ABD, Huawei teknolojisinin gözetleme yapabilme ihtimali sebebiyle bazı şirketlerce yasaklanmıştır. Huawei böylelikle ABD için ulusal güvenliğe bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Bu durum da tedarik zincirinden Huawei'nin ekarte edilmesine neden olmuştur (Shang, 2021, s. 152-154). Neticede siber saldırılar, casusluk ve hak ihlalleri gibi konularda sınırı aşan ÇHC, ABD açısından güven duyulmayan bir ülke konumundadır. Teknolojik olarak büyük ilerleme kaydeden ÇHC aynı zamanda, 2010 yılında kendi oluşturduğu WeChat gibi uygulamaları ülkede aktif hale getirerek, dışa bağımlılığın önüne geçmek istemiştir. Böylelikle de Batının kullandığı uygulamalar yasaklanmıştır (Albayrak, 2022).

ÇHC'nin teknolojik hamleleri ise ABD'ye güven vermemektedir. Buna bir örnek de Çinli bir uygulama olan TikTok'dur. TikTok'un kullanıcı bilgilerini ÇHC'ye satma iddiası, ABD içi bir güvenlik sorunu olarak değerlendirmesine neden olmuştur. Bu sebeple de Trump yönetimi siber alanda güvenlik çalışmaları başlatmıştır (Huda & Al-Fadhat, 2022, s. 191-192). ABD TikTok, Huawei ve WeChat gibi uygulamaları küresel alandan silmek için birtakım adımlar atmıştır (Jia & Lu, 2021, s. 16). ABD uygulamaların ÇKP tarafından kurulan siber bir saldırı riski taşıdığını savunurken, ÇHC de ABD'nin bu uygulamalara karşı ÇHC'nin yükselişinin önüne geçmek istediğini vurgulamıştır. Bu durum da iki ülkenin teknoloji konuları sebebiyle, bir ticari savaş içine girdiklerini göstermiştir. Neticede ÇHC, teknolojik gelişimi ve ucuz iş gücüyle piyasada önemli bir yer edinmeyi başarmıştır. Böylelikle de Apple gibi ürünler Çinli ürünler ile bir rekabete girmiştir (Küçük, 2020, s. 1770).

2020 yılına gelindiğinde ise COVID-19'un başlamasıyla küresel alanda ekonomik zorluklar yaşanmıştır (Topsoy, 2023, s. 78). Virüsün ÇHC'nin Wuhan şehrinde başlayarak tüm dünyaya yayılması, başta sağlık olmak üzere ekonomik ve sosyal alanlarda tüm dünyayı etkilemiştir. Ekonomik yansımalarına bakacak olursak turizm, ulaşım ve ticaret gibi konularda kısıtlama getirilmiştir. Virüsün sağlığa olan ölümcül boyutu ise tüm sosyal yaşantıyı etkilemiştir. Özellikle karantina politikalarının ortaya çıkması ile ulaşım kısıtlamaları, okulların kapatılması, sosyal etkinliklerin ertelenmesi gibi önlemler alınmıştır. Bu durum da ülke içi ve dışı ekonomik konularda olumsuzluklara vesile olmuştur (Bahar & İlal, 2020, s. 127-129).

Yaşanan ticaret savaşları da ekonomik ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. Bu durumun üzerine başlayan küresel bir salgın, ekonomik bağların daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Özellikle virüsün ÇHC'den başlayıp tüm dünyaya yayılması ABD için, ÇHC tehdidini gözler önüne sermiştir. ABD Başkanı Trump ise bu virüs için ÇHC'yi suçlamıştır (Boylan, McBeath, & Wang, 2021, s. 23-25). Neticede ÇHC'nin sahip olduğu yetersiz ve sağlıksız pazar koşulları, virüsün küresel alana yayılmada etkin bir rol oynadığına yönelik eleştirileri meydana getirilmiştir (Elmas & Uygur, 2023, s. 9-10).

COVID-19 virüsünün ekonomik etkilerinden en çok etkilenen ülkelerden biri de ABD'dir. Ticari engeller ve işsizlik oranı ABD için ekonomik krizi simgeliyordu. COVID-19 sebebiyle yaşanan bu ekonomik durgunluk, Büyük Buhran zamanı yaşanan ekonomik sıkıntılara benzetilmiştir. Ticari engellerin meydana gelmesi üretimi ve dolayısıyla işçileri de etkilemiştir. Artan işsizlik oranı da ABD için endişe verici bir hal almaya başlamıştır (Li, Farmanesh, Kirikkaleli, & Itani, 2022, s. 2433-2434). Özellikle sağlık alanındaki eksiklikler, küresel alanda ekonomik yatırımların, sağlık sektörüne kaymasına neden olmuştur. Virüsün şiddetiyle artan vaka sayıları, sağlık ekipmanlarında eksikliklerin giderilmesine yönelik harcamaların artmasına neden olmuştur. Maske, aşı, sağlık ekipmanları ve sağlık personeline artan ihtiyaç, bu alandaki eksiklikleri de gün yüzüne çıkarmıştır. Bu sebeple de ABD, sağlık harcamalarına yönelik politikalar geliştirmiştir. Bu politikaların içinde ise Merkez bankası kapsamında alınan ekonomik önlemler bulunmaktadır (Gökpınar, 2022, s. 115-117).

ABD'de sağlık sigortası olmayan çoğunluk ise COVID-19'dan fazlasıyla etkilenmiştir. Sağlık kapsamındaki eksiklikler, ABD halkında kontrolsüz bir şekilde virüsün yayılmasına neden olmuştur. Bu sebeple yardım paketleri oluşturulmuştur. Fakat verilen oran işsizliğin önüne geçememiştir. COVID-19 kapsamında politikalar geliştirilse de ABD virüse hazırlıksız yakalanmıştır (Sarıyıldız, Paşaoğlu, & Yılmaz, 2021, s. 320-321).

Virüse karşı alınan önlemler arasında aşı çalışmaları da bulunmaktadır. DSÖ ve küresel alandaki örgütlerin öncülüğünde desteklenen aşilar ve sağlık ekipmanları, tüm devletlere adilce dağıtılacağına garantisi verilmiştir. Alınan bu karar karşısında endişeleri olan Trump, Obama döneminden kalan bazı sorumlulukları yerine getirmeye çok istekli olmasa da destek vermiştir (Aydın H. , 2021, s. 183-184). Ayrıca

küresel alanda yaşanan ticaretteki belirsizlikler, aşının ve maskenin olmaması da sorunları beraberinde getirmiştir (Şenol, 2020, s. 80-81). Özellikle tedarik zincirinin durma noktasına gelmesi, ürünlerin bir başka bölgeye ulaştırılmasında aksaklıkları meydana getirmiştir. Bu durum da salgının kontrolsüzce artışına neden olmuştur (Soylu, 2020, s. 172-173).

ÇHC ise uluslararası alanda belirtilen COVID-19 kısıtlamalarına uyum sağlamaya çalışmıştır. Fakat bunu yaparken de ekonomik ve ticari koşulları ön planda tutarak, ekonomik sektörlerinin etkilendiğini ve savunmasız kaldığını ifade etmiştir. Böylelikle ekonomik duraklamanın, ülkeyi savunmasız bıraktığı savunulmuştur. Özellikle Asya bölgesine olan turizm ilgisi, virüsün yayılması ile bir belirsizliğe dönüşmüştür (Ahmad, Haroon, Baig, & Hui, 2020, s. 76). Uluslararası alanda ticaretin kesintiye uğraması da ülkeleri belirsizliğe sokmuştur. Bu sebeple büyük çaplı şirketler, bölgesel iş birliklerine yönelmiştir. Bunlara ek olarak, ülkeler arasında bölgesel iş birlikleri görülmüştür. Örneğin ABD, Kanada ve Meksika'dan oluşan (USMCA) Anlaşması bu duruma örnek gösterilir (Wang & Sun, 2021, s. 81-82). Küresel bir sorun olan bu virüs, iş birliklerine açık hareket etmeyi ön planda tutmaktadır. Salgına karşı hazırlıksız yakalanan ve tecrübesi az olan ülkelere, daha tecrübeli ve bilgili ülkelere iş birliği yapılmasının önemi belirtilmiştir bu dönemde. Örneğin tıbbi malzeme konusunda ve bilgi eksikliği gibi konularda ülkeler iş birliği yaparak krizin önüne geçmesi amaç edinilmiştir (İşsever, İşsever, & Öztan, 2020, s. 9-10). Bunun yanı sıra AB de virüsten kötü etkilenen ülkeler arasındaydı. AB için yıkıcı sonuçları olan COVID-19 başlarda iş birliği yapmaktan uzak duran Avrupalı devletler, gerekli önlemleri de almayarak virüsün bölge üzerinde artışına sebebiyet vermiştir. Ülkeler arası koordinasyon eksikliği de virüsün kontrol altına alınamamasındaki sebeplerden biridir. Avrupalı ülkelerin tek başlarına hareket ederek, iş birliğinden kaçınmaları da ekonomik açıdan büyük bir etki bırakmıştır (Öztürk Günar & Günar, 2020, s. 149-150).

İthalat ve ihracat konusunda küresel alanda büyük bir güce sahip olan ÇHC ise tedarik zincirinde önemli bir halkadır. Özellikle COVID-19 sebebiyle aksayan ticaret, birçok firmayı etkilemiştir, çünkü ÇHC ürünlerin tedarikini sağlamaktaydı (Cinel, 2020, s. 129-130). Bu sebeple de ÇHC'nin üretim alanında yaşadığı kesintiler, uluslararası tedarik zincirinde durgunluğa sebep olmuştur (Gürsoy, Tunçel, & Sayar, 2020, s. 22). Ayrıca virüs sebebiyle üretimde ciddi azalmaya giden ÇHC, ABD ile

yaptığı ticari anlaşmalar ile bu dönemde bir belirsizliğe girmiştir. ÇHC'nin ekonomik alanda yavaşlamaya geçmesine ve küresel alanda bir durgunluğun meydana gelme endişesi gün yüzüne çıkmıştır (Ulun, 2020, s. 94). Bu sebeple de tedarik zincirinde bir belirsizlik hâkim olmuştur (Bingül, Türk, & Ak, 2020, s. 196).

Yapılan araştırmalara göre COVID-19'un makroekonomiye etkisi, salgının bitmesinden çok sonra düzene gireceği ön görülmüştür (Wang, Wang, Zhang, & Fan, 2022, s. 3). Nitekim tedarik zincirinde duraklama ve küresel piyasadaki ekonomik daralma, arz-talep ilişkisini etkilemiştir. Ülkeler de bu dönemde mecburi bir ekonomik daralma dönemine girmiştir (Oldaç & Sakal, 2023, s. 1533). Özellikle ithalatının büyük bir kısmının ÇHC'den temin eden ABD, ekonomik olarak ciddi şekilde etkilenmiştir (Çevik, 2024, s. 538). Bunun yanı sıra, ilerleyen süreçte aşı geliştirilmiştir. Geliştirilen aşuların ülkelere adil bir şekilde dağıtılması ön görülmüştür. Fakat bu dönemde aşı üreticisi ülkeler, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek adil bir paylaşım yapamamıştır. Bu durum da aşı milliyetçiliği algısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2021-2022 arası aşuların gelişmiş devletlerce satın alınması da DSÖ tarafından aşuların adil dağıtılmasına yönelik açıklamaların yapılmasına neden olmuştur (Esen, 2021, s. 5-7).

COVID-19 dönemi yaşanan ekonomik durgunluk özellikle ABD ve ÇHC ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Başkan Biden ve Jinping dönemi genel hatlarıyla hegemonya rekabeti ile sert bir dönem geçirmiştir. Nitekim Biden döneminde artan enflasyon oranı, faiz artışı ile düşürülmek istenmiştir. Bu durum da ÇHC ile bağların kırılma noktasına gelmesine neden olmuştur (Kuzu & Kocaoğlu, 2024, s. 202-204). Özellikle 2008 ekonomik krizinden sonra, ülkelerin korumacı politikaları ön plana çıkmıştır. Bu politikanın içeriğinde dışa bağımlılığı azaltırken, beraberinde ticaret savaşlarını meydana getirmiştir. ABD ihracatta ÇHC'nin avantaj sağlaması ile gümrük vergileri politikası uygulayarak bir dengeleme amaçlamıştır. Bu durum da dışa bağımlılığın öne geçilmesi için atılan bir adım olmuştur (Şanlı & Ateş, 2020, s. 77-78). ABD Başkanı Joe Biden 2022'de yaptığı bir açıklamada serbest ticaretin öneminden bahsederken, ABD'li üreticilerin ön planda tutulmasını söyleyerek, milliyetçi bir politika izlediği yorumlarına maruz kalmıştır. Fakat ÇHC'nin 2013 KYG ve 2015'de ilan edilen 'Made in China 2025' stratejisinde de görüleceği üzere, yerli üretimin teşvik edilmesi iki ülkenin de üzerinde durduğu bir politikadır (Çevik, 2024, s. 538-539). Böylelikle de ABD Başkanı Trump'ın uyguladığı gümrük vergisi

politikaları, Biden döneminde tamamen olmasa da belirli ürünler üzerinden uygulanmaya devam etmiştir. Nitekim Biden döneminde uygulanan yaptırımlar ve ihracatta kısıtlama, ABD ticaretinde ihracatta kontrollü hareket etmeyi amaçlamıştır. Biden döneminde uygulanan bu politika, ÇHC'nin teknolojik gelişimi karşısında küresel ticarete rekabetin artmasına ve tedarik zincirinde güvenliğin esas alınmasına da neden olmuştur (Abdullah, Muhamad, & Said, 2024, s. 43-44). Nitekim ÇHC'nin, ABD'nin sahip olduğu teknolojiyi taklit etmesi ve çalması yönündeki iddialar, Biden yönetiminin ÇHC'ye karşı önlemler almasını gerektirmiştir. Bu sebeple de ABD, müttefikleri ile birlikte ÇHC'ye karşı bir güç oluşumunda ekonomik bir üstünlük elde edeceğini varsaymıştır. Bu durum ile tedarik zincirinde ABD'ye ekonomik açıdan bir üstünlük sağlayacağı ön görülmüştür (Demir E. , 2020, s. 240-241). Fakat son yıllarda yaşanan küresel ticaretteki durgunluk ve dijitalleşmede yaşanan yenilikler, ABD dolarında bir düşüşün meydana gelmesine neden olmuştur. Bunun en büyük sebeplerinden biri de ÇHC'nin KYG kapsamında üye ülkelere Yuan cinsinden ekonomik destek sağlaması ve COVID-19 sonrası ÇHC'nin ekonomide pozitif bir büyüme yakalamasıdır (Özdemir & Yavuz, 2021, s. 67-69).

ÇHC para birimi olan Yuan'ın, ABD doları karşısında değeri düşüktür, bu durumda aslında ÇHC'nin rezerv birikimi açısından olumlu sonuçlanmıştır. Yuan'ın düşük olması ile ekonomik politikalarını düzenleyen ÇHC, ABD dolarına karşı ekonomik bir avantaj yakalamıştır. Zamanla değer kaybeden ABD doları ise ÇHC Yuan'ı karşısında bir belirsizliğe kapılmıştır (Cengiz, 2018, s. 801-802). ÇHC'nin ekonomi politikaları arasında olan Yuan'ın uluslararası alanda rol oynama stratejisi, geliştirdiği projeler sayesinde gerçekleşmiştir. Bu sebeple de dünyanın önemli ekonomik ülkelerinden biri olan ÇHC, küresel alanda Yuan'ın değerini arttırmayı hedeflemiştir (Mathews & Selden, 2018).

ÇHC aynı zamanda Ortadoğu'dan aldığı petrolü, Yuan cinsinden ödeme yapmak için stratejiler geliştirmiştir. Bu durum da ABD dolarına karşı bir rekabetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır, çünkü Petrodolar olarak adlandırılan petrol ticareti için ABD doları kullanılmaktaydı. Böylelikle de ÇHC Başkanı Jinping'in Yuan kullanımını arttırmaya yönelik Ortadoğu müzakereleri ile ABD dolarının gücünü zayıflatacağı ön görülmüştür (Soni & Jain, 2023, s. 66). Ortadoğu petrolüne ulaşımında Yuan'ı kullanacak olan ÇHC ise küresel alanda doların değerini düşürmüştür. Bu durum da ABD dolarının merkez bankasındaki rezerv payını düşürmüştür. Bunun yanı

sıra ABD doları, dünya merkez banka rezervinin %71'ni oluşturmaktaydı. Fakat 2022 itibariyle bu oran %58 seviyelerinde değişmiştir (Latifoğlu, 2024, s. 68-70). Bu da ÇHC'nin, ABD hegemonyasına nasıl meydan okuduğunu ve nasıl bir tehdit unsuru oluşturduğunu gözler önüne sermiştir (Alenezi, 2024, s. 65-66).

3.4 Sonuç

Sonuç olarak 2010-2023 yılları arası diğer dönemlere nazaran rekabetçi, kutuplaşmaya dayalı ve çatışma risklerinin ön planda olduğu bir dönem olmuştur. Küresel bir güç olan ÇHC politikaları, eskiye oranla daha saldırgan ve sert eylem odaklıdır. Bu durum da ABD'ye karşı verilen bir göz dağı olarak yorumlanmıştır.

ABD-ÇHC ilişkilerinde rekabetin ve gerginliklerin sıkça meydana geldiği 2010-2023 yılları, ÇHC otoriter yönetimine karşı değişen ABD liderlerinin uyguladığı politikalarla da şekillenmiştir. Özellikle liderlerin siyasi, ekonomik ve askeri alanda uyguladığı stratejiler birbirlerinden farklılık göstermiştir.

İlk olarak 2009 ABD Obama döneminin iktidara geçmesi 'Asya'ya yönelik politikaların artmasına ve daha ılımlı politikaların izlenmesi ön görülmüştür. Fakat ÇHC'nin 2008 ekonomik krizinden sonra ekonomik açıdan kötü etkilenen ABD'ye karşı, ABD müttefiki ülkeler ile ticari ilişkiler geliştirmiştir. Bu durum da ÇHC'nin 'Çin tehdit' algısının gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Neticede 2001 yılında Ortadoğu'ya ilgisini veren ABD, 2008 krizi ile toparlanma süreci gecikmiştir. 2008 krizinden sonra ekonomik açıdan durgunluk dönemine giren ABD'ye karşı ÇHC, 2012'de 'Made in China 2025' ve 2013'de KYG projeleri ile ABD'ye meydan okumuştur. Küresel bir güç olmak isteyen ÇHC'nin uyguladığı ekonomi politikaları ve ittifak kurduğu ABD müttefiki ülkeler böylelikle ABD için birer tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır. Nitekim KYG ile eski ipek yolu anlayışına dayanan bir ticaret yolunun oluşumu amaçlanmıştır. ÇHC bunu yaparken de müttefik olduğu ülkelere kendi para birimi Yuan ile ödeme yapmış ve teşvik için kendi bankalarına yönlendirmiştir. Bu durum da ABD temelli Dünya Bankası ve IMF gibi kurumlara karşı bir rekabeti simgelemiştir. Buna ek olarak 2012 yılında ÇHC'nin GÇD üzerindeki yayılmacı politikaları Obama yönetiminin önlem alması için stratejiler geliştirmesine neden olmuştur. ÇHC'nin artan gücü enerjiye ulaşma yönelik politikalarının artış göstermesine neden olmuştur. Özellikle tarih boyunca Tayvan üzerinden uyguladığı sert politikaları Obama yönetiminin de bu gölge üzerinde önlem

almasının gerekliliğini gün yüzüne çıkartmıştır. Çin Denizi üstünde gerilen ilişkiler aynı zamanda şiddetini arttırmıştır. 2014 yılında Hong Kong'da meydana gelen protestolar ile de ÇHC'nin insan hakları ve özgürlük gibi kavramlara uyum sağlayamadığını ve küresel normlara uymadığı görülmüştür. ABD için bir güvenlik riski barındıran ÇHC otoriter rejimi özellikle 2015 yılında GÇD'de artan gerginlikle açıklanabilir. ÇHC sert müdahale ve kışkırtıcı uygulamalarına karşı önlem alan ABD Obama yönetimi bölgeye askeri birlikleri göndererek ÇHC güvenlik riskini ortadan kaldırmak istemiştir. Buna ek Asyalı devletlerle ÇHC tehdit algısına karşı TPP antlaşması ile politik bir önlem almak istemiştir.

Obama yönetiminden sonra iktidara gelen Trump yönetimi ise 'Önce Amerika' misyonu ile ülke çıkarlarını ön plana çıkarmıştır. Obama'ya kıyasla daha sert politikalar uygulayan Trump yönetimi, ÇHC tehdit algısının önüne geçilmesini öncelik haline getirmiştir. Özellikle ÇHC'nin GÇD üzerindeki saldırgan politikaları ve yapay ada inşa ederek askeri bir alan yaratması, Trump yönetiminin karşı önlemler almasını gerektirmiştir. Bu önlemler ise ABD öncülüğünde kurulan QUAD (Dörtlü Güvenlik Diyalogu) Avustralya, Japonya, Hindistan'ı kapsayan ittifak ve AUKUS (Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD) ittifakı ortaya çıkmıştır. Geliştirilen bu ilişkiler askeri caydırıcılığı ön plana çıkarmıştır. Buna ek olarak ÇHC'nin GÇD üzerindeki hak iddialarının önüne geçilmek istenmiştir. Beraberinde de 2018 yılında ABD-ÇHC arasında ticaret savaşları baş göstermiştir. İki ülkenin birbirlerine uyguladığı ek tarife uygulamaları ticari alanda bir savaşa dönüşmüştür. Özellikle Trump yönetimi ÇHC merkezli ürünlerin ticaretini önlemeye yönelik stratejiler geliştirmiştir. Huawei teknolojisi, TikTok ve Alibaba gibi uygulamaların önüne geçilmek isteyen ABD Trump yönetimi ÇHC'nin siber casusluğuna da dikkat çekmiştir. Buna karşın ÇHC'de Google gibi ABD merkezli arama motoru yerine kendi uygulaması Baidu ile karşıt önlemler geliştirmiştir. Gerilen uluslararası ortam sonrasında 2020 yılında COVID-19 virüsü ile yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde de devam eden ABD-ÇHC gerginliği, virüsün ÇHC'nin Wuhan şehrinde çıkması ile iyice kızışmıştır. Trump yönetimi ÇHC'yi virüsü dünyaya yaymakla suçlamıştır. Nitekim 2003 yılında SARS virüsünde önlem almakta geciken ÇHC, bu konuda da güvensizliklere neden olmuştur. Tüm dünyada etkisi ölümcül boyutlara ulaşan COVID-19 virüsü sağlık, sosyal, siyasi, askeri ve ekonomik olmak üzere tüm kategorilerde etkisini derinden hissettirmiştir.

Ülkelerin birbirleriyle etkileşime geçmelerini sağlayan virüs, sonrasında aşı gelişimine neden olmuştur. Aşı ile başlayan iyileşme süreci normalleşme dönemini başlatmıştır.

2021 yılında ise ABD’de Biden dönemi başlamıştır. Genel hatlarıyla ÇHC ile ilişkilerin seyri daha ılımlı çerçevede geçeceği düşünülmüştür. Fakat Biden yönetimi de Trump dönemi politikalarını tam anlamıyla olmasa da büyük oranda devamını getirmiştir. ÇHC’yi jeopolitik rakip olarak nitelendiren Biden yönetimi ÇHC ile ilişkilerini hem gerilim hem de karşılıklı bağımlılık çerçevesinde şekillendirmiştir. Özellikle insan hakları ve adalet gibi konuları ön plana çıkaran Biden yönetimi ÇHC’nin GÇD ve Tayvan’a uyguladığı politikalara karşı önlemini almıştır. Nancy Pelosi önderliğinde Tayvan’a yapılan görüşme sonrasında GÇD üzerinde ABD-ÇHC arası gerginliğin seyri artmıştır. Bu sebeple GÇD politikalarının devamlılığını sürdüren Biden yönetimi QUAD ve AUKUS ittifaklarını aktifleştirerek ÇHC’nin GÇD üzerindeki sert politikalarına karşı önlem almıştır. Ek olarak ÇHC’nin casus balon olayı ile yaptığı siber saldırılar da ÇHC tehdit algısını ön plana çıkarmaktadır. ÇHC’nin siber alanlarda yaptığı casusluk olayları Trump döneminde ÇHC ürünlerinin kısıtlanması ile engellenmek istenmiştir. Biden yönetimi de bu politikanın devamlılığını esas almıştır. Biden döneminde tam anlamıyla ticari bağlar kopmasa da Trump döneminde benimsenen tek taraflı politika yerine çok taraflılık ön plana çıkmıştır.

Bu tezin ulaştığı sonuçlara göre 2010-2023 yılları arası ABD-ÇHC ilişkilerinde krizin seyri artmıştır. İki ülke arasında artan ekonomik rekabet, beraberinde askeri caydırıcılığı da meydana getirmiştir. Burada kilit rol oynayan ÇHC’nin değişken ve sert politikalarıdır. Çatışmadan kaçınan yapısından çıkan ÇHC stratejileri, ekonomik gelişimin vermiş olduğu güç ile askeriyede büyük bir ivme kazanmıştır. Bu durum da onu ABD’ye karşı bir risk olarak ortaya çıkarmıştır. Dönemin değişen ABD liderleri ABD-ÇHC ilişkilerinde kilit bir rol oynasa da ÇHC’nin müdahaleci ve sert uygulamaları ikili arasında her dönem güvensizliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buna göre ÇHC’nin büyüyen gücü ABD için uluslararası alanda önlem alınması gereken bir konu olarak görülmüştür. Neticede ÇHC tüm dengeleri değiştirmiştir.

SONUÇ

Küreselleşen dünya sistemine entegrasi sağlanan ÇHC siyasi, askeri ve ekonomik açıda büyük bir gelişim göstermiştir. Bu gelişimde en büyük rolü ise hiç

kuşkusuz ABD oynamıştır. ÇHC'nin ön görülemez bir biçimde büyüyen gücü ise uluslararası alanda bir sorun haline gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması itibari ile küresel tehdit algısı, ÇHC yükselişi ile farklı bir boyut kazanmıştır. ÇHC'nin dünya sahnesinde oynadığı rolde, ABD dengeleyici ve çevreleyici önlemler ile sınırlamalarda bulunarak, iki devlet arası ilişkilerin seyri bu çerçevede şekillenmiştir. ABD, ÇHC'nin küresel alana entegrasyonunun sağlanmasının yanı sıra, gelişen ve bir güç elde eden ÇHC için, önleyici stratejik adımların oluşmasına da neden olmuştur. Bunda en büyük etken ise ÇHC'nin siyasi yapısıdır. Otoriter yönetim şekli ve baskıcı politikaları ÇHC'nin ABD ile ilişkilerini etkileyen en temel siyasi etkendir. Buna ek olarak ABD, ÇHC'nin devlet kapitalizm sisteminden, serbest piyasa ekonomisinin geçişine ve uluslararası alana entegrasyonunu sağlamaya yönelik desteklerde bulunmuştur. Bu doğrultuda ABD, ÇHC'nin serbest piyasa ekonomisine geçeceği varsayımı yatmaktaydı. Fakat ÇHC, devlet kapitalizmini serbest piyasa ekonomisine entegrasyonunu sağlayamamıştır. Bu durum da ABD desteği ve teşvikleriyle yükselen ÇHC'nin, ABD ile ilişkilerinde bir rekabetin ve güvensizliğin oluşmasında rol oynayarak, ikili ilişkilerde kırılmaya neden olmuştur.

1972'de başlayan ÇHC-ABD yakınlaşması 2023 yılına kadar karşılıklı iş birliği, karşılıklı güvensizlik, ortaklık ve rakibe dönüşen inişli çıkışlı dönemlerden geçmiştir. Bu ilişkilerin seyri dönemin konjonktürü ve ülke liderlerinin politik duruşları ile de çeşitlilik göstermiştir. Bunlara ek olarak, ÇHC siyasi yapısı da ABD ile ilişkilerin şekillenmesinde bir kilometre taşı olarak görülmektedir. Nitekim Batı yönetim şekline uzak bir yapıya sahip olan ÇHC, yüzyıllardır süre gelen gelenekleri ve üstüne Mao dönemi ile yükseliş gösteren komünist ideolojisi ile otoriter ve baskıcı bir yönetim şekline sahipti. ABD'nin hak, hukuk, adalet ve özgürlük gibi temel aldığı ilkelere karşı, otoriter yönetime sahip ÇHC ise uyum sağlamakta zorlanmıştır. Bu duruma en büyük etken ise ÇHC'nin uzun bir imparatorluk geçişinin olmasıdır.

İmparatorluğu yıkılması ile ülkede hâkim olan adaletsizlik ve yolsuzluk gün yüzüne çıkmıştır. İmparatorluk sonrası, 1949 ÇHC kuruluşu itibari ile ülkedeki düzensizliğin önlenmesine yönelik reform ihtiyacı ön plana çıkmıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği ideolojisi ile iş birliği içine giren ÇHC, Sovyet desteği ile bazı reform girişimlerinde bulunmuştur. Bu doğrultuda planlı ekonomik sisteme ve sanayi gibi birçok alanda, yeni bilgiler edinilmiştir. Dünya çapında yayılmakta olan komünizm

tehdidine karşı başta ABD olmak üzere, birçok devlet ortak bir paydada buluşmuştur. Özellikle Asya bölgesine yayılan komünizm ideolojisi ABD hegemonyası için bir tehdit unsuru oluşturmuştur. 1960 sonrası ise değişen konjonktür ÇHC-Sovyetler Birliği ilişkilerinde kırılmalara ve ideolojik bir kopuşa neden olmuştur. Değişen uluslararası ortam ABD ve ÇHC arasındaki bağların güçlendirilmesine olanak sağlamıştır. ABD-ÇHC ilişkilerinde yakınlaşmanın en temel sebebi ise ABD'nin Asya bölgesinde yayılmakta olan komünizm ideolojisinden ortaya çıkan Domino Teorisini önlemek ve Sovyetler ile ÇHC arasında bir dengenin kurulması nihai bir önem taşımıştır. ÇHC ise tarih boyunca yaşadığı sınır sorunları ve Sovyet yayılcılığına karşı blok değişikliğine giderek ABD ile Sovyet yayılcılığına karşı bir dengeleme stratejisi üzerinde durmuştur. ABD-ÇHC ilişkilerinde ivme yaşanan 1972 yılı, uluslararası alanda dengelerin değiştiğini de simgelemektedir.

1972 yılı ABD Başkanı Richard Nixon'ın ÇHC ziyareti, ikili ilişkilerin ilk yapı taşı olarak nitelendirilmiştir. 'Ping Pong Diplomasi' ile Nixon yönetimi, Mao Zedong yönetimi ile ilişkilerini geliştirmiştir. Bu diplomatik adım ÇHC'nin küresel alana tanıtılmasına ve akabinde Birleşmiş Milletler 'de yerini almasına olanak sağlayan önemli bir gelişim olmuştur.

1976 yılında Mao Zedong'un ölümü ile yerini Deng Xiaoping almıştır. Deng Xiaoping ülkeyi kalkındırıcı stratejilerde bulunmuştur. Devlet kapitalizmi modeli ile 1978 yılında yapılan açılım politikaları, 1980'lerde ÇHC yükselişinde kritik bir rol oynamıştır. Uygulanan reform hareketleri için Deng yönetimi, Mao Zedong döneminde yapılan hatalardan ders çıkarmış ve ülke gelişimi için modernizasyonları öne sürmüştür. Sanayi, tarım ve teknoloji gibi konularda istikrara ulaştırmayı amaç edinmiştir. ÇHC bu ekonomik yükselişinde ABD başta olmak üzere diğer ülkelerden gelen yabancı yatırımcılar ile de bir ivme kazanmıştır. Özel ekonomik bölgeler olarak belirlenen liman bölgeleri üzerinde yabancı yatırımcıların bir pazar oluşturması, ÇHC'nin serbest piyasa ekonomisine entegre olma çabasını stratejilerini gözler önüne sermiştir. Sosyalist model içerisinde olan ÇHC aynı zamanda piyasayı reddetmeyen ama tam anlamıyla da uyum sağlamakta zorluk çektiği bir yapı içerisinde olduğu da göze çarpmaktadır. Bu neticede başta ABD olmak üzere Batı tarafından gelen yatırımcılar ve sermaye böylelikle ÇHC'ye entegre edilmiştir. Bu durum da ABD desteği ile ÇHC gelişiminde büyük bir ivmenin yaşanmasına olanak sağlamıştır. ABD bu desteğinde, ÇHC'nin serbest piyasa ekonomisine entegresini kolaylaştırıcı teşvikler

sağlamıştır. Özellikle ülkeye gelen yatırımcılar ÇHC'ye teknoloji gibi alanlarda yeni öğretiler getirmiştir. Bu durum da ilerleyen yıllarda teknolojik gelişim sağlayarak, ÇHC'nin siber gelişmede ivme kazandığı görülmektedir. ÇHC siber güç potansiyeli ile ABD'ye yönelik siber saldırılar gerçekleştirmiştir. Bu gelişme ile ÇHC için bir güvenlik riski oluşumu ön plana çıkmaktadır. ABD tarafından serbest piyasa ekonomisinde ÇHC'ye verdiği yardım ve teşviklerin, ÇHC tarafından saldırgan politikalar ile uygulamalarda bulunması ikili ilişkilerin, ortaklıktan rekabete geçen süreci gözler önüne sermiştir.

Sovyetler Birliği çöküşü ile uluslararası ortam tek kutuplu dünya düzenine geçiş yapmıştır. Küresel bir aktör olarak varlığını sürdüren ABD, ÇHC'nin küresel ekonomiye entegresinde teşvik ve desteklerde bulunmuştur. ABD desteği ile Dünya Ticaret Örgütü üyeliği alan ÇHC, böylelikle küresel ekonomide aktif bir rol oynamaya başlamıştır. Yaptığı dış yardımlar ve yabancı yatırımcı politikaları ile ÇHC'nin küresel alanda bir aktör olarak ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. ABD bu desteği verirken ÇHC'nin yüzyıllardır bağlı kaldığı kültürel kabuğundan çıkarak Batı tarzı yönetim şekline entegrasi amaçlanmıştır. Başta demokratik olgular olmak üzere, Batı tarzı hukuki normların örnek alınması ABD açısından temel amaç olarak belirlenmiştir. Fakat ÇHC aldığı yabancı yatırımcılar ile siyasi, askeri ve ekonomik bir ivme kazanmış olsa da ABD'nin hedeflediği normlara entegre olamamıştır. Bunlara ek olarak ucuz iş gücü ile yatırımcıları kendi pazarına çeken ÇHC, ülke içerisinde dengesiz şekilde büyüyen bir orta sınıfı yaratmıştır. Ülkede yolsuzluk ve adaletsizliğin yol açtığı sıkıntılar ise 1989 yılında Tiananmen Meydanı'nda protestolara dönüşmüştür. İnsan hakları ve Batı tarzı normlardan uzak olan ÇHC, bu protestoları sert ve anti-demokratik yollarla sonlandırmıştır. Bu gelişmeler ışığında ÇHC'nin büyüyen ekonomisi ve uyguladığı agresif politikalar, onun uluslararası açıdan güvenilirliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Özellikle ÇHC'nin Tiananmen Meydanı Olayı'ndaki sert müdahaleleri ABD ile aralarında bir kırılmaya neden olmuştur. Dolayısıyla ABD, insan hak ve özgürlüklerine karşı otoriter ve baskıcı bir politika izleyen ÇHC'yi bir tehdit unsuru olarak değerlendirmiştir. Fakat değişen konjonktür, 1990'ların ortasında ticari koşullar doğrultusunda ABD-ÇHC ilişkilerinde normalleşmeye geçmiştir.

Uluslararası alanda yükselen bir aktör olarak faaliyet gösteren ÇHC, 2001 Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ile bir yükseliş sağlamıştır. ABD tarafından desteklenen

ÇHC, DTÖ üyeliği neticesinde ekonomik bir ivme kazanmıştır. Fakat bu dönemde meydana gelen küresel gerginlik başta 11 Eylül olmak üzere, ÇHC-ABD arasında gerçekleşen keşif uçağı krizi iki ülke arasındaki ilişkileri farklı bir boyuta taşımıştır. Özellikle 2001 yılı ABD'nin küresel terör ilan ettiği dönemde, ÇHC Uygur halkına yönelik uygulamaları öne çıkmıştır. İnsan hakları ve özgürlük gibi konulardan mahrum kalan Uygur halkı, ÇHC baskı ve zulmüne maruz kalmıştır.

ÇHC uygulamış olduğu belirsiz ve temel açıdan sert politikalar ile ABD tarafından bir güvensizlik olgusu olarak tanımlanmıştır. Küresel alanda imajını düzenlemeyi temel alan Hu Jintao yönetimi ise 'Ahenkli dünya' stratejileri ile bu algı yıkılmak istenmiştir. Özellikle Pekin Olimpiyatları ve Şangay Dünya Fuarı gibi etkinlikler ile ÇHC'nin dünya çapında itibarı düzeltilmek istenmiştir.

Gelişen ve bu gelişme ile bir güç elde eden ÇHC, uluslararası alanda tehdit oluşturan bir aktör olarak küresel dengeyi değiştirmiştir. Ekonomik gelişimi ile askeri modernizasyonu destekleyen ÇHC Asya-Pasifik bölgesinde ve Güney Çin Denizinde, ülkeler ile siyasi bağlarında yeni bir seviyeye geçmiştir. Bu siyasi, askeri ve ekonomik gelişim sonucu artık daha tehditkâr bir duruş sergileyen ÇHC, ABD için bir rekabet unsuru olmuştur. ABD'nin Batı tarzı normlara uygun gelişim sergilemeyen ÇHC, ek olarak ABD'nin savunduğu normlara da karşı gelmiştir. ÇHC GÇD üzerinde uyguladığı askeri göz dağı ile sert ve meydan okuyucu tutumunu dünya çapında bir gösterişe dökerken, ekonomik açıdan Kuşak ve Yol Girişimi ile Batılı ülkelerin tabiriyle 'Borç Tuzağı' stratejisi ile eleştirilmiştir. Kurduğu siyasi ve diplomatik ilişkilerde gelişmekte olan ülkeleri kendi tarafına çekerken, ikna edici stratejiler uygulayan ÇHC, aynı zamanda Avrupalı devletler ile de bağlarını güçlendirmiştir. Tüm bu koşullar göz önüne alındığında ise ABD hegemonyasını kısıtlayan bir ÇHC ön plana çıkmıştır. ÇHC'nin bu gelişiminde en büyük rolü ABD oynamıştır. Fakat ÇHC'nin ekonomideki büyüme hızı ve bu ekonomik gelişim ile askeri ve siyasi alanlarda yaptığı atak, beklenmedik bir büyümeye neden olmuştur. Bu gelişim ise ABD tarafından yabancı yatırımcılar ile elde edilen bilgi birikimi yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu bilgi birikimiyle teknolojik alanda gelişim sağlayan ÇHC, günümüz teknolojisinde büyük bir çığır aşmıştır. ABD ile ortaklıktan rekabete evrilen bu süreçte ÇHC, gelişiminde büyük bir ivme kazanmıştır. Üretilen ürünler ve piyasadaki değerleri ABD ürünleri ile bir rekabet içerisine girmiştir. ABD başkanları

tarafından çeşitli stratejiler ile ÇHC gelişimi çevrelenmeye ve kısıtlanmaya yönelik girişimlerde bulunulmuştur.

Bu çalışmanın ulaştığı neticeye göre, ÇHC çeşitli dönemlerden geçerek uluslararası alanda ABD için güvenlik riski oluşturan bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.

ABD tarafından küresel alana entegresi sağlanan ÇHC, ABD teşvik ve destekleri ile ekonomik bir ivme kazanarak gelişmiştir. Ekonomik gelişimi ile siyasi ilişkilerini geliştirirken aynı zamanda da askeri modernizasyonunda bir büyüme yaşamıştır. ÇHC gelişmesinde en büyük desteği, ABD tarafından almıştır. ÇHC'nin devlet kapitalizminden serbest piyasa ekonomisi ile Batı yönetim şekline uyum sağlayacağını düşünen ABD ise beklediği sonucu alamamıştır. Orantısız bir büyüme gerçekleştiren ÇHC ise ABD için büyüyerek küresel bir rakip olarak dünya sahnesinde yerini almıştır.

ABD'nin ÇHC'yi küresel alana entegre etmesi, komünizm tehdidinin dengelenmesi ve çevrelenmesine yönelik adımlar ile başlamıştır. Sonrasında serbest piyasa ekonomisine entegresi sağlanarak, karşılıklı ticari iş birliğine dayanan bir bağ ortaya çıkmıştır. ÇHC sahip olduğu ucuz iş gücü ve pazar kapasitesi ile ekonomik açıdan kazan-kazan politikası ön plana çıkmıştır. İş birliği çerçevesinde şekillenen ABD-ÇHC ilişkileri, ABD norm ve yasalarına uymakta zorluk çeken ÇHC ilişkilerinde bazı kırılmaların yaşanmasına imkân tanımıştır. Bu perspektifte ÇHC'nin uyguladığı müdahaleci ve sert politikalar, gelişen ilişkilerin rekabete evrilmesine sebebiyet vermiştir. Elde ettiği güç ile de bir otorite kurmak isteyen ÇHC, ABD için bir tehdit algısı olarak değerlendirilmiştir.

Bu neticede ABD-ÇHC ilişkileri ortaklıktan tehdide dönüşmesinde meydana gelen siyasi, askeri ve ekonomik olgulara yanıt olarak, ÇHC'nin sert güç odaklı politikalarından ve ABD'nin hegemonyasını sağlamak amacıyla uyguladığı stratejilerin ön planda olduğu söylenebilir. İki ülke arasında meydana gelen ilişkiler günümüz uluslararası ilişkilerinde tehdit unsurlarını ve çözümlerini anlamada büyük bir öneme sahiptir. ABD'nin uyguladığı çevreleyici ve sınırlayıcı politikaların ÇHC güvenlik riskine karşı alınması gereken bir önlem olarak değerlendirilmesi elzemdir. Tüm bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın ABD-ÇHC ilişkilerini tarihsel açıdan değerlendirerek siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerde bağların güçlendirildiği ve ikili ilişkilerin kırılma noktasına geldiği durumlar ortaya konmuştur.

ÇHC küresel alanda yükselen bir güçtür ve bu güç uluslararası alanda bir baskı unsuru oluşturmaktadır. ABD öncülüğünde bu gücün dengelenmesi ve sınırlandırılması ise büyük bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, Z., Muhamad, R., & Said, N. A. (2024). U.S. Economic Policy Towards China under the Biden Administration. *Malaysian Journal of History, Politics & Strategic Studies*, 51(1), s. 37-53.
- Acet, G. S., & Doğan, F. (2017, Nisan). 11 EYLÜL OLAYLARI SONRASI ABD-AFGANİSTAN İLİŞKİLERİ: İSTİLADAN İŞBİRLİĞİNE. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33), s. 59-76.
- Adkins, G. (2013). Red Teaming the Red Team: Utilizing Cyber Espionage to Combat Terrorism. *Journal of Strategic Security*, 6(5), s. 1-9.
- Agah, H. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti Orta Doğu İlişkilerine Tarihsel Bir Bakış: Soğuk Savaş'ta Türkiye ve İran'da Çin'in İdeolojik Etkisi. *Proceedings Book/ Bildiriler Kitabı*(107), s. 107-116.
- Ahmad, T., Haroon, Baig, M., & Hui, J. (2020). Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic and Economic Impact. *Pak J Med Sci*, s. 73-78.
- Akbaş, Z. (2011). ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi. *History Studies International Journal of History*, s. 1-18.
- Akbulak, M. A., & Çöl, M. (2022). Dünyada Ve Türkiye'de Aşılama Tutumu Ve Covid-19 Aşılarına Bakış. *Copyright ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 7(3), s. 531-540.
- Akçadağ Alagöz, E. (2019). İç İstikrar, Refah ve Güç Hedefleri Ekseninde Çin'in Orta Doğu Politikası. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(29), s. 79-113.
- Akçadağ Alagöz, E. (2021, Temmuz). Hint-Pasifik Stratejisi Kapsamında Hindistan-Japonya Güvenlik İlişkileri. *Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), s. 591-608.
- Akçadağ, E. (2010). Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları. *Bilge Strateji*, 2(3), s. 1-28.
- Akçadağ, E. (2015, Mart 31). Dr. Emine Akçadağ ile Çin-ABD İlişkileri. (<http://www.tuic.org.tr>, Röportaj Yapan, & <http://www.tuic.org.tr>, Editör) <https://www.tuicakademi.org/dr-emine-akcadag-ile-cin-abd-iliskileri/> adresinden alındı
- Akçadağ, E. A. (2016). Çin'in Enerji Güvenliğinin İran ile İlişkilerine Etkisi. *The Turkish Yearbook of International Relations*(47), s. 59-78.
- Akçay, E. Y. (2017). Barack Obama Dönemi Avrupa Birliği-Abd İlişkileri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), s. 713-731.
- Akdağ, Z. (2019, Aralık). Türkiye-Çin İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), s. 40-57.

- Akdağ, Z. (2023). Çin dış politikasında süreklilik ve değişim. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(1), s. 72-96.
- Akdemir, İ. O., & İncili, Ö. F. (2024). KUŞAK-YOL PROJESİ KİMİN İÇİN? ÇİN'E KARŞI TÜRKİYE . *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(2), s. 451-468.
- Akkan Güngör, F. (2022). Realizmin Tek Perspektif Olabilirliğinin Sunumu: AUKUS Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(26), s. 438-453.
- Akpınar, E. (2020). ABD'nin Soğuk Savaş Döneminde Çin, Japonya, Güney Kore ve Kuzey Kore ile İlişkileri Bağlamında Asya-Pasifik Dengeleme Stratejisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(4), s. 1626-1648.
- Aksoy özcan, B. (2020). Ortak Mülkiyet Çerçevesinde İklim Değişikliği Sorununun Çözümünde Kyoto Protokolü'nün Etkisi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20(2), s. 169-184.
- Alaca, İ. S. (2019). Tayvan'ın Ulusal Güvenliği ve Tehdit Algılamaları. *Türkiye'de Tayvan Çalışmaları-II*, s. 105-129.
- Alakel, M., & Yıldırım, A. S. (2014, Nisan). 11 Eylül Sonrası ABD'nin Irak İşgali Sürecinde Hegemonya-Emperyalizm Tartışmalarına Eleştirel Bir Bakış. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 135-165.
- Albayrak, A. (2022). Yeni Tekno-Milliyetçilik ve Çin (2). İstanbul. <https://www.insamer.com/tr/yeni-tekno-milliyetcilik-ve-cin-2.html#> adresinden alındı
- Alenezi, D. (2024). Biden's Strategic Competition Approach Towards China. *Asian Social Science*, 20(1), s. 64-75.
- Ali, S. M. (2005). US-China Cold War Collaboration, 1971-1978. *Routledge studies in the modern history of Asia*, s. 80-82.
- Alkış, M. (2024). Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi Ve Orta Doğu: Trump Ve Biden Dönemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 153-161.
- Alperen, Ü. (2018). “Bir Kuşak Bir Yol” Girişimi ve Çin'in Orta Asya Politikası. *Bilge Strateji*, 10(19), s. 17-38.
- Alperen, Ü. (2019). Tayvan Boğazı Krizleri Bağlamında Çin-ABD Jeopolitik Rekabeti. *Türkiye'de Tayvan Çalışmaları-II*, 657(5), s. 159-172.
- Altinkaya, Z., & Altın, M. (2023). Trump Dönemi Ticaret Savaşlarında Türk Demir Çelik Sektörü İhracatının Politik Ekonomisi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 11(1), s. 85-119.
- Altun, A. (2017). ABD-Çin Rekabeti Bağlamında Siber Savaş. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(9), s. 24-34.
- Altun, S. (2024, Eylül). The Determinants of the UK's Shifting Political Relations with China (2013-2023). *Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 703-735.

- Altundağ, Z. (2016). Geçmişten Günümüze Şanghay İşbirliği Örgütü. *T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı- AVRASYA ETÜDLERİ*, s. 99-124.
- Altuntaş, N. (2007). Siyasal İslam, Milliyetçilik ve Terör. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), s. 267-294.
- Arıbaş, K., & Hüdavendigâr, M. N. (2014). *Siyasi Coğrafya Açısından Çin*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Arıöz, Z. (2022, Haziran 20). Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası Çerçevesinde Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarına Katılım. *TESAM Akademi Dergisi*, 9(2), s. 719-747.
- Arslan, İ., & Karagül, S. (2020). Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(10), s. 1-36.
- Arslan, T. (2008). Stratejik Bir Karar: Gemi Alım-Satımı Zamanlanması. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 9(2), s. 227-255.
- Aslan, M., & Eliküçük Yıldırım, N. (tarih yok). Yeni Bir Güvenlik Mücadelesi Alanı Olarak İnternet: Çin'in İnternet Egemenliği Kavramı. s. 381-409.
- Ata, F. K. (2021). KOVID-19 Pandemisi: Uluslararası Hukuk Açısından Dünya Sağlık Örgütü'ne İlişkin Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Dergisi*, 76(1), s. 1-35.
- Ataman, M., & Gökcan, Ö. (2012). Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 7(2), s. 199-229.
- Ateş, E., & Seymen, D. (2022). Bir Kuşak Bir Yol Girişimi ve Türkiye: Türkiye Girişime Dâhil Olmalı mı? *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 16(31), s. 279-301.
- Atgür, M. (2021, Mart). Ekonomik Büyüme, Enerji Tüketimi ve Karbon Emisyonları İlişkisi: Çin Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), s. 172-186.
- Avruch, K., & Wang, Z. (2005). Culture, Apology, and International Negotiation: The Case of the Sino-U.S. "Spy Plane" Crisis. *International Negotiation*, s. 337-354.
- Aydın, A. (2015). Küresel Mücadele Politikaları: Orta Asya'da Rusya, ABD ve Çin. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), s. 1-11.
- Aydın, A., & Bakıncak, E. (2016). Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), s. 95-112.
- Aydın, H. (1989). Çin'in Afrika'da Barışçıl Yükselişi: Gerçeklik mi Ütopya mı? *History*(16), s. 3-18.

- Aydın, H. (2021). Donald Trump döneminde ABD'nin Afrika politikası: Farklar, beklentiler ve gerçekler. *Cappadocia Journal of Area Studies*, 3(2), s. 173-199.
- Aydın, İ. E. (2024). Pandemi ve Küresel Hegemonya: Rol Teorisi Düzleminde Çin Sağlık Diplomasisi'nin Rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(4), s. 1377-1404.
- Aydıntan, B. (2004, Ocak). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne Katılmasının Türkiye'nin Tekstil ve Konfeksiyon İhracatına Muhtemel Etkileri. *Öneri Dergisi*, 6(21), s. 97-105.
- Aydoğan, S. (2021). Rusya ve Çin'i Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Oluşumuna Götüren Sebepler. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(3), s. 135-149.
- Aygün, B. (2023). Uluslararası Sistemde Değişen Dinamikler: ABD-Çin Rekabeti Bağlamında ABD Ulusal Strateji Belgelerinin İçerik ve Söylem Analizi. *Anadolu Strateji Dergisi*, 5(2), s. 57-74.
- Aynagöz Çakmak, Ö. (2008). Çin'in Dünya Ekonomisi İle Bütünleşme Süreci ve Türk Sanayisi Açısından Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), s. 253-268.
- Babahanoğlu, V. (2024). ABD-Çin Rekabetinin Saldırgan Realist Perspektiften Analizi: Güney Çin Denizi'nde Jeopolitik Çatışma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), s. 356-371.
- Bahar, O., & İlal, N. Ç. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), s. 125-139.
- Balcı, A., & Yeşiltaş, M. (2005). Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(8), s. 167-198.
- Balcı, Y., & Çetin, G. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinin Türkiye'de İstihdama Etkileri Ve Kamu Açısından Alınması Gereken Tedbirler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, s. 40-58.
- Baskın, Y. Z., & Tekin, F. (2024). ABD Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Evrimi: Değişim Dinamikleri ve Stratejik Süreklilik. *International Journal of Politics and Security*, 6(2), s. 220-255.
- Batirel, Ö. F. (2016). Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği, Dış Ticaret Vergileri ve Türkiye Uygulaması. *Journal of Life Economics*, 3(4), s. 1-8.
- Bayraç, N. H. (2009). Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğal Gaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), s. 115-142.

- Bayraklı, E. (2024). Göreceli mi Mutlak Kazanç mı: Trump Başkanlığı Döneminde ABD-Almanya İlişkilerinin Teorik Bir Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), s. 528-551.
- Bayraktutan, Y., & Bıdırdı, H. (2015). Teknoloji Politikaları: Temel Göstergeler ve İhracata Yansımaları (Seçilmiş Ülke Örnekleri). *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi- KOSBED*, s. 1-30.
- Bayram, D. Ç., & Arafat, M. (2018, Aralık). Hindistan-Çin-ABD Üçgeninde "Hint Pasifik" Kavramsallaştırması. *ANKASAM | Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), s. 69-102.
- Bayram, M. (2017, Aralık). Çin'in Darfur Politikası. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, s. 229-250.
- Bayram, M., & Emiroğlu, H. (2016). Afrika'da Artan Çin Nüfuzunun Çok Yönlü Sonuçları. *The Journal of Academic Social Science*, 4(28), s. 501-516.
- BBC News Türkçe. (2018, Kasım 16). *Kamboçya'da Kızıl Kmer liderleri ilk kez soykırımdan suçlu bulundu*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46234432> adresinden alındı
- Bekcan, U. (2020, Mart). Sovyet-Çin Uyuşmazlığında ABD Faktörü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), s. 233-243.
- Beyaz, F. (2022). Bill Clinton Dönemi ABD-Çin İlişkileri. *Journal of International Relations and Political Science Studies – JIRPSS*, s. 46-62.
- Bilgili, M. (2023, Mart 26). Çin Kültür Devrimi: Sol Popülizm ve Anti-Entelektüelizm (1966-1969). *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 21(82), s. 10-27.
- Binboğa, G. (2017, Aralık). Sürdürülebilirlik Kapsamında Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları ve Türkiye'nin Durumunun İncelenmesi. *MCBÜ Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), s. 207-238.
- Binboğa, G. (2017). Uluslararası Karbon Ticareti ve Türkiye. *Journal of Yaşar University*, 9(34), s. 5732-5759.
- Bingül, B. A., Türk, A., & Ak, R. (2020). Covid-19 Bağlamında Tarihteki Büyük Salgınlar ve Ekonomik Sonuçları. *Turkish Studies*, 15(4), s. 189-200.
- Blanchard, J.-M. F. (2015). A primer on China-US relations, 1949-2008: A friend in need is a friend indeed 1. *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations Routledge*, s. 25-44.
- Bocutoğlu, E. (2017). Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" Projesinin Ekonomik ve Jeopolitik Sonuçları Üzerine Düşünceler [Considerations on the Economic and Geopolitical Consequences of China's "One Belt-One Road" Project]. *In Proceedings of the International Conference on Eurasian Economies*, s. 265-270.

- Boylan, B. M., McBeath, J., & Wang, B. (2021). US–China Relations: Nationalism, the Trade War, and COVID-19. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 14(23), s. 23-40.
- Brautigam, D. (2010). China, Africa and International Aid Architecture. *African Development Bank Group Working Paper*(107), s. 1-49.
- Buszynski, L. (2012). The South China Sea: Oil, Maritime Claims, and U.S- China Strategic Rivalry. *Center for Strategic and International Studies- The Washington Quarterly*, 35(2), s. 139-156.
- Byler, D. (2017, June). Uyghur Names as Signal and Noise. *Milestones: Commentary on the Islamic World*, 2, s. 1-5.
- Cai, P. (2017). The South China Sea: Troubled Waters in China-U.S. Relations. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 3(2), s. 238-298.
- Calip, Y. H. (2024). Tarihsel Süreç İçerisinde Ayrıksı Hong-Kong Kimliğinin Gelişimi ve Nedenleri. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 25, s. 171-195.
- Callahan, W. A. (2004). National Insecurities Humiliation, Salvation, and Chinese Nationalism. *Alternatives*, 29(2), s. 199-218.
- Casarini, N. (2022). A European strategic “third way?” The European Union between the traditional transatlantic alliance and the pull of the Chinese market. *China International Strategy Review*, s. 91-107.
- Cengiz, O. (2018). Neoliberal Çağda Korumacı Politikalar Ekseninde Yeni Uluslararası Ekonomik Rekabet Alanı: ABD-Çin Mücadelesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 5(14), s. 798-809.
- Chan, I., & Li, M. (2015). New Chinese Leadership, New Policy in the South China Sea Dispute? *Journal of Chinese Political Science*, s. 35-50.
- Chen, Y., & Shaoxuan, Y. (2023). Çin-NATO İlişkileri: Tarih ve Gerçeklik. *Hakemli Derleme Makalesi*, s. 26-37.
- Cheng, J. Y., & Ngok, K.-L. (2004). The 2001 “Spy” Plane Incident Revisited: the Chinese Perspective. *Journal of Chinese Political Science*, 9(1), s. 63-83.
- Cinel, E. A. (2020). Covid-19’un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler. *Politik Ekonomik Kuram*, 4(1), s. 124-140.
- Cingöz, M. (2023). ABD-Çin İlişkilerine Dair Teorik Bir Analiz. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 10(23), s. 399-421.
- Clements, J. (2021). *Çin Nasıl Çin Oldu?* Metropolis Yayıncılık.
- COVID-19 Krizinde Küresel Askeri Harcamaların Seyri. (2020, Ağustos). *Trend Analizi- Thinkteck STM Teknolojik Düşünce Merkezi*, s. 1-18.
- Cuong, P. C. (2024). Transforming US Policy in the South China Sea Under the Trump Administration. *Eastern Segment Of The Indo-Pacific: Maritime Power-Play*, s. 103-135.

- Curtis, L., Fitt, J., Adams, A., & Stokes, J. (2022). Operationalizing the quad. *Center for a New American Security*, s. 1-30.
- Çakı, C., Gazi, M. A., & Çakı, G. (2019). VIETNAM SAVAŞI SIRASINDA ÇİN-ABD İLİŞKİLERİ: ÇİN PROPAGANDA POSTERLERİ ÜZERİNE İNCELEME. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2), s. 953-976.
- Çakmak, C. (2007). Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Darfur Krizi'ne Müdahil Olması ve ABD'nin Süpergüç olarak Limitleri. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 3(10), s. 43-74.
- Çalık, Ü. (2011). Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem). *Liberal Düşünce Dergisi*(64), s. 185-206.
- Çalışkan, E., & Aras, İ. (2020). Xi Jinping Döneminde Hong Kong Protestoları: Şemsiye Hareketi ve 2019 Protestoları Üzerine Bir Karşılaştırma. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(2), s. 182-200.
- Çalışkan, E., & Aras, İ. (2023). *Afro-Avrasya Araştırmaları Üzerine Seçme Yazılar- Xi Jinping Döneminde Tek Çin Politikası ve Tayvan*. (Y. E. Tansü, & F. Kara, Dü) Özgür Yayınları.
- Çalışkan, E., Aygün, M., & Aras, İ. (2020, Temmuz). Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin 2019 Hong Kong Protestolarına Yaklaşımları. *International Journal of Politics and Security -IJPS*, 2(4), s. 246-266.
- Çalışkan, Z. (2019). Çin'in Ekonomi-Politik Stratejisi: Tarihsel Bir Bakış. *İNSAMER*, s. 1-12.
- Çam, O., & Çılgınoğlu, H. (2022). Sağlık Turizmi Kapsamında Aşı Turizmine Genel Bakış: Covid-19 Pandemisi Süreci Örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), s. 220-254.
- Çaşkurlu, S. (2022). Küresel Ekonomik Düzen Değişirken Yeni Kuralları Belirleme Yarışı: Çin'in Hegemon Olma Denemesi. *Fiscaoeconomia. Fiscaeconomia*, 6(3), s. 1389-1418.
- Çavuş, S., & Öztürk, M. (2021). Kovid-19'un ABD-Çin İlişkilerine Etkisini Trump'ın Twitter'daki Hakikat Ötesi Siyaseti Üzerinden Okumak. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), s. 389-403.
- Çaylı, Ş., & Babahanoğlu, V. (2020). ABD'nin Küresel Hegemonik Üstünlüğünde Ticaret Savaşlarının Araçsallaştırılması. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6(1), s. 342-355.
- Çaylı, Ş., & Memiş, E. (2024). NATO ve Şanghay İşbirliği Örgütü Üzerinden ABD ve Çin Rekabetinin Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 15(14), s. 102-120.

- Çaylı, Ş., & Varol, B. (2022, Aralık). Tayvan Sorunu Bağlamında ABD-Çin Rekabetinin Analizi. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 10(33), s. 78-102.
- Çelik, K. E., & Erol, M. S. (2019). Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), s. 11-41.
- Çeştepe, H. (2012). Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi, Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyelik Öncesi ve Sonrasında Dünya Ticaretine Etkileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), s. 45-61.
- Çetinoğlu Harunoğlu, N., & Matsumoto, N. M. (tarih yok). Yeni Kavramlar, Eski Kaygılar: Post-Güvenlik Dönemde ABD ve Çin'in Birbirlerine Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi. *TASAM*, s. 1-34.
- Çevik, V. A. (2024). Ekonomik Milliyetçilik ve Korumacılık Politikalarındaki Yükseliş; Küresel Ekonomideki Parçalanma. *Reflektif Journal of Social Sciences*, 5(2), s. 535-555.
- Çiçek, M. (2016). Çin-ABD rekabetinde gelişen AB-Çin ilişkileri. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(2), s. 1-40.
- Çiçek, R., & Koyuncu, K. (2007). Dünya Pazarının Dengesini Sarsan Ülke "Çin":Çin Mallarının Pazarlama Bileşenleri (Fiyat, Mamul, Dağıtım, Tutundurma) Açısından İncelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s. 45-64.
- Çınar, B. B., & Kesici, A. (2005). ABD'nin Hazar Enerji Politikası ve Türkiye. *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(33), s. 165-188.
- Çınar, Y. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Çatışma Yönetimi Stratejisi Üzerinden Bir Dış Politika Okuması: 1990-2000 Yılları Arasında Çin-Kuzey Kore İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), s. 333-341.
- Çoban, A. (2022). ABD'nin Barack Obama Dönemi Suriye Politikası: Neoklasik Realist Bir Analiz. *UIÇ Dergisi*, 2(1), s. 36-57.
- Çokgüçlü, Y. (2022). Asya Pasifik ve Hint Pasifik'te ABD Öncülüğünde Geliştirilen İttifakların (Aukus- The Quad) ABD-Çin İlişkilerine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi-IJSS*, 6(25), s. 326-347.
- Çolakoğlu, S. (1999). Çin-Sovyet İttifakı Döneminde (1950-1963) Orta Asya. *Bilgi*, 8(13), s. 13-25.
- Çolakoğlu, S. (2004). Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 1(1), s. 173-197.
- Çolakoğlu, S. (2006). 11 Eylül Sonrası Değişen Avrasya Dengeleri ve Çin – Orta Asya İlişkileri. *OAKA*, 1(2), s. 38-55.

- Dalacoura, K. (2005). US democracy promotion in the Arab Middle East since 11 September 2001: a critique. *International Affairs*, 81(5), s. 963-979.
- Dedekoca, E. (2017, Aralık 29). ABD-Çin İlişkilerinde Kriz Yönetimi. *ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), s. 141-168.
- Değirmenci, T. (2024). En Büyük Plastik Tüketicisi Olan Çin’de Plastik Tüketimi, Karbon Emisyonu Ve Sağlık Harcaması İlişkisi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), s. 349-369.
- Deliktaş, A. (2021). Küresel İklim Değişikliği Konusuna Amerikan Yaklaşımı. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), s. 309-322.
- DeLisle, J. (2016). International Law in the Obama Administration’s Pivot to Asia: The China Seas Disputes, The Trans-Pacific Partnership, Rivalry With The PRC, And Status Quo Legal Norms In U.S Foreign Policy. *Case Western Reserve Journal Of International Law*, s. 143-176.
- Delury, J. (2017). Spying, Subversion & Great Power Identity Conflict between the United States & China. *Korean Social Science Research Council*, s. 85-107.
- Demir, E. (2020). ABD’nin Biden dönemi Çin Politikası: Asya’ya Dönüş 2.0? *Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS)*, 2(2), s. 232-248.
- Demir, T. (2022, Ağustos 26). Orta Amerika, Güneydoğu Asya, Doğu Afrika, Bölgelerinin İsimlendirilmesi ve Sınırlarının Tespit Edilmesi Sorunu. *Avrasya Terim Dergisi*, 10(2), s. 40-50.
- Demirtepe, M. T., & Özertem, H. S. (2013). Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları. *Bilig Dergisi*, s. 955-118.
- Deniz, T. (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti’nin Stratejik Hamleleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), s. 188-212.
- Denker, M. S. (2000). 2000’li Yıllarda Asya Pasifik Bölgesinde Büyük Güç Etkileşimi ve Bazı Mümkün Gelişmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), s. 1-26.
- Dere, S., & Öncü, S. (2018, Aralık). Stratejik Kalıcılık: Asya-Pasifik Ekseninde ABD’nin Menbiç Politikası. *International Academic Journal*, 2(2), s. 349-381.
- Derman, G. S., & Haya, B. (2014, Nisan). 11 Eylül Sonrası Afganistan’daki Güvenlik Sistemi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 1-16.
- Dersan Orhan, D. (2013, January). Syria in the Post-September 11 Period: Detachment from the New World Order. *Ortadoğu Etütleri*, 4(2), s. 55-83.
- Dersan Orhan, D. (2018). Avrupa Birliği’nin Güney Akdeniz Politikasında Güvenlik-Demokrasi İkilemi: Arap Baharı Sonrası Kurumsal Girişimler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9(24), s. 44-68.

- Doğan, D., & Gürkaynak, M. (2019). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin Denizinde Dönüşen Yeni Stratejisi: Four Sha Doktrini. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(4), s. 921-947.
- Doğanlar, M. E. (2021). Büyük Güç Rekabeti, Jeopolitika ve Asimilasyon Gölgesinde Çin'in Doğu Türkistan Stratejisi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 4(8), s. 54-80.
- Dulkadir, D. (2020). Dünya Güç Hiyerarşisinde Dönüşüm ve Çin'in Hegemonik Yükselişi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2(2), s. 78-94.
- Duran, M. S., & Acar, M. (2020). Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, s. 54-67.
- Durmaz, F. (2024, Haziran). Çin Dış Politikasında Devamlılık ve Değişim: Mao Zedong'dan Xi Jinping'e. (E. Memiş Parmaksız, Dü.) *Mülkiye Dergisi*, 48(2), s. 435-469.
- Durmuş, Z. A. (2023). Soğuk Savaş Sonrası Dönemden Günümüze ABD'nin Asya Pasifik Stratejisi. *Novus Orbis Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(2), s. 195-221.
- Durusoy, S., & Beyhan, Z. (2017). 2015 Sonrası Küreselleşmede Yörünge Değişimi: BREXIT ve Donald Trump Örneği. *Uluslararası Ekonomi Dergisi, Türkiye Ekonomi Kurumu*, s. 1-15.
- Ekinci, F., & Gönençgil, B. (2015, Ekim). Dünya Karbon Emisyon Piyasalarında Türkiye'nin Yeri. 6. *Ulusal Hava Kirliliği ve Kontrolü Sempozyumu*, s. 68-81.
- Ekrem, E. (2011). *Çin'in Orta Asya Politikaları*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi.
- Eliküçük Yıldırım, N. (2017, Kasım). Çin Dış Politikasında İttifak Yapmama Prensibi: Akademik Tartışmalar. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(2), s. 15-35.
- Eliküçük Yıldırım, N. (2019). Silk Road Economic Belt as China's Eurasian Dream: Common Identity or Common Fear? *bilig*(91), s. 235-254.
- Eliküçük, N. (2017). Çin Tehdidi Retoriğine Karşı bir Barışçıl Benlik Üretimi: Ahenkli Dünya ve Çin Rüyası. *TYB Akademi*, s. 1-146.
- Elmas, R., & Uygur, M. N. (2023, Haziran). Covid-19 Pandemi Sürecinin Şarkiyatçı ve Kolonyal Söylem Tezahürleri. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), s. 1-17.
- Ener, M., & Yelkikalan, N. (2004). Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliğinin Türkiye'nin Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Olası Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), s. 1-15.
- Erdağ, R. (2020, Haziran). Savaş ve Çatışmanın Değişen Yapısı: Silahların İnsansızlaştırılması. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(1), s. 3-22.

- Erdoğan, M., & Ganiev, J. (2016). Orta Asya Ülkelerinde CO2 Emisyonu, İktisadi ve Finansal Gelişme ve Fosil Yakıt Enerji Tüketimi İlişkisi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, s. 476-478.
- Erenel, F., & Gedik, A. (2023). Beyin Ölümü Gerçekleşen Nato Ötanazi'ye Doğru mu Gidiyor? *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(3), s. 6-19.
- Ergenç, C. (2015). Sınıflar, Kalabalıklar ve Devlet: Hong Kong Şemsiye Hareketi'nin Düşündürdükleri. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), s. 297-308.
- Ergenç, C. (2014). Hong Kong'un Şemsiye Hareketi'nde Sınıflar ve Kalabalıkların Siyaseti. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(4), s. 927-936.
- Erhan, Ç. (2004). ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(3), s. 123-149.
- Ermağan, İ. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası - Obama Dönemi ve Ak Parti. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), s. 21-35.
- Ermağan, İ. (2013, Ağustos). Hindistan'ın Orta Doğu Politikası. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), s. 220-241.
- Ermağan, İ., & Üstünel, E. (2014). Çin'in Ortadoğu Politikaları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(37), s. 19-39.
- Ermeydan, B. (2016). Dönüşümcü Liderler Olarak Turgut Özal ve Deng Xiaoping: Farklı Koşullarda Ekonomiyi Dönüştürmek. *Proceedings of International Turgut Ozal Symposium*, s. 40-51.
- Ersavaş Kavanoz, S. (2017, Aralık). Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Etkileri. *Uludağ Journal of Economy and Society /U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36(2), s. 57-73.
- Erten, Ş. (2022). Küresel COVID-19 aşı politikalarının kamu değeri haritalama yaklaşımı ile analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(47), s. 221-239.
- Ertit Taştan, B., Beyzi, E., & Bakır, B. (2020). Covid-19 Pandemisi Ve Eş Nufuslu Ülkelerin Durum Kıyaslaması. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), s. 24-32.
- Esen, B. (2020). Yumuşak Güç Örneği:Çin. *Sosyal Bilimler Perspektifinden Güç*, 3, s. 157-182.
- Esen, B. (2021). COVID-19 Salgını Döneminde Aşı Milliyetçiliği ve Türkiye'nin Aşı Diplomasisi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 6, s. 1-17.
- Ferguson, R. J., & Dellios, R. (2010). Harmony and humane governance - Contesting the social order in classical Chinese thought and 21st century global society. *Harmony*, s. 11-13.
- Fernandes, J. (2023). US And Taiwan. *Harvard Model Congress*, s. 1-12.

- Fewsmith, J. (2003, September). China and the Politics of SARS. *Current History*, 102(665), s. 250-255.
- Freedman, A. (2005). SARS and Regime Legitimacy in China. *Asian Affairs*, 36(2), s. 169-180.
- Fulya, K. (2019). Çin Halk Cumhuriyeti Merkezli Tayvan, Tibet ve Doğu Türkistan Sorununun Amerila-Çin İlişkilerine Yansıması. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, s. 83-103.
- Garrett, B. (2006, August). US-China Relations in the Era of Globalization and Terror: a framework for analysis. *Journal of Contemporary China*, 15(48), s. 389-415.
- Gazi, M. A. (2020, Ocak 29). Vietnam-Amerika Savaşı'nda ABD'ye Yönelik Propaganda Amaçlı Vietnam Radyo Yayıncılığı: Hanoi Hannah'nın Radyo Yayınları Üzerine Bir İnceleme. *TRT Akademi*, 5(9), s. 204-221.
- Genç, A. (2019, Temmuz). Enerji Kaynakları Çatışmasının Ortasında Güney Çin Denizi. *Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi (MSBD)*, 2(1), s. 11-28.
- Gezgüç, G. M., & Duman, D. (2020). Pandemiyle Mücadele Ve Siyasi Liderlerin Tutumları: ABD, Almanya, Brezilya ve Yeni Zelanda Karşılaştırması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(7), s. 253-275.
- Glaser, B. S. (2012). Armed Clash in the South China Sea. *New York Council on Foreign Relations*, s. 1-9.
- Gökenç Gülez, S. (2022). Pekin Kış Olimpiyatları'nda Çin'in İmajı ve Kültüren Göstergeleri. O. Köksal, N. Pamuk Öztürk, & M. Dolması içinde, *Dil, Edebiyat ve Çeviri Çalışmaları* (s. 344-351). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gökpinar, S. (2022). Covid-19 Pandemisinin ABD Ekonomisine Yansımaları ve Küresel Ekonomik Güçlükler. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 7(1), s. 107-132.
- Gökten, K. (2011). Çin'in Barışçıl Yükselişine Muhafazakâr-Realist "Çözümler". *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*(21), s. 110-129.
- Gökten, K. (2022). Güney Çin Denizi: Ekonomik ve Stratejik Rekabeti Anlamak. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), s. 97-122.
- Gölen, Z., & Göre, Z. (2019). *VI. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar*. Ankara: ASOS Yayınları.
- Gublic, I. (2010). The Impact of Expo 2010 on Urban Development of Shanghai. *PhIDAC*, s. 1-6.
- Gücüm, K. (2017, Mart). Mao dönemi ve Deng Şiaoping Teorisi. *Teori Dergisi*, s. 74-86.
- Gücüm, K. (2018, Haziran). Emperyalizmin son silahı: Ticaret Savaşları. *Teori ve Eylem Dergisi*, s. 66-78.

- Gültekin, Z. T., & Erin, Z. Ç. (2024). Çin'in Küresel Jeoekonomik Vizyonu: Amaçlar ve Hedefler Bağlamında Kuşak ve Yol Girişimi. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), s. 55-77.
- Günay, E., Çetiner, S., Sevinç, S., & Kütükçü, E. (2019). Tarihi İpek Yolundan Modern İpek Yolu Projesine: Türkiye-Çin Ekonomik İş Birliği Çerçevesinde Orta Koridor İle Bir Kuşak Bir Yol Girişimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), s. 157-175.
- Gündal, B. (2015). Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü. *anemon- Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), s. 55-72.
- Güneş, E. (2009). Yeni Yüzyıldaki Çin-Amerika Rekabeti. *Toplum ve Demokrasi*, s. 175-188.
- Güngör, S., & Çinçinoğlu, S. M. (2022). EXPO`21 HATAY`ın Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Etkileri. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, s. 2827-2834.
- Gürdal, E. (2021, Aralık 10). ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinde Çin'in Yeri ve Hegemonik Düzen. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi / Turkish Journal of Security Studies*, 23(2), s. 200-219.
- Gürkaynak, M., & İren, A. A. (2011). Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), s. 263-279.
- Gürsoy, S., Tunçel, M. B., & Sayar, B. (2020). Koronavirüsün (COVID-19) Finansal Göstergeler Üzerine Etkileri. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), s. 20-32.
- Güven, A. (2021). Uluslararası Medyada Sincan/Doğu Türkistan Haberlerinin Çerçevenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 9(1), s. 295-324.
- Güzel, P., Çoknaz, D., & Atalay Noordegraaf, M. (2009). Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre ve IOC Uygulamaları ve Olimpiyat Organizasyonları Kapsamında İncelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 20(2), s. 59-69.
- Güzel, S. (2021, Eylül). 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları Sonrasında Terörizmin Avrupa Güvenlik Mimarisine Etkilerinin Analizi. *Journal of Diplomatic Research-Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 51-69.
- Hanada, R. (2019). The Role of U.S.-Japan-Australia-India Cooperation, or the "Quad" in FOIP: A Policy Coordination Mechanism for a Rules-Based Order. *Center for Strategic & International Studies (CSIS)*, s. 1-17.
- Hanayi, O. (2022). Güney Çin Denizi'ndeki Temel Sorunlar ve Çözüm Yolları: Çin'in Yaklaşımı. s. 1-12.
- Harris, S. (2014). *Çin Dış Politikası* (Cilt 15). İstanbul: Matbuat Yayın Grubu.

- Harunoğulları, M. (2017). Orta Doğu Jeopolitiği ve Küresel Güçlerin Enerji Mücadelesi. *Humanitas- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), s. 121-137.
- Harwit, E. (2001). The Impact of WTO Membership on the Automobile Industry in China. *The China Quarterly*, s. 655-670.
- Heath, T. R. (2017). Chinese Political and Military Thinking Regarding Taiwan and the East and South China Seas. *RAND Corporation*, s. 1-12.
- Hook, S. W., & Spanier, J. (2016). *Amerikan Dış Politikası İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ.
- House, P. B. (2022). *Uluslararası Af Örgütü 2021/22 Raporu- Dünyada İnsan Haklarının Durumu*. Amnesty International.
- Huang, C.-H. (2007). U.S. - China Relations and Darfur. *Fordham International Law Journal*, s. 827-842.
- Huda, M., & Al-Fadhat, F. (2022). The Political Economy of the US-China Cybersecurity Relations and Trade War Under the Trump Administration. *Journal of Islamic World and Politics*, s. 188-206.
- Hui, V. T.-b. (2015, April). Hong Kong's Umbrella Movement. *Journal of Democracy*, s. 111-121.
- Huntington, S. (1994). Müslüman-Konfüçyüs Bağlantısı. *NPQ Türkiye*, 2(7), s. 21-26.
- Huntington, S. P. (2021). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması* (Cilt 531). Ankara: Panama Yaayıncılık.
- İbiş, S., & Batman, O. (2018, Haziran). Türkiye'ye Gelen Çinli Turistlerin Seyahat Motivasyonları Üzerine Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(1), s. 455-476.
- İdris, A. M., Sasongko, N. A., & Kuntjoro, Y. D. (2022). AUKUS Cooperation in the Form of Australian Nuclear Submarine Technology for Stability in Indo-Pacific Region. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, s. 745-750.
- İnceoğlu, Y. G. (1994, Temmuz). Asya'da Medya. *Marmara İletiSim Dergisi*(7), s. 83-94.
- İpek, N. (2022). Rusya Federasyonu-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri: Çok Kutupluluğun İnşası. *International Journal of Social Inquiry*, 15(2), s. 395-414.
- İrfanoğlu, E. (2020). 11 Eylül Terör Saldırılarının Güneydoğu Asya'ya Yansımaları. (A. Lale, Dü.) *Dsjournal/ Diplomasi ve Strateji Dergisi*, s. 36-40.
- İstikbal, D. (2019). Rejimin Meşruiyeti ve Enerji Güvenliği: Çin Komünist Partisinin Enerji Politikaları. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 3(1), s. 49-68.

- İşcan, İ. H., & Uzunses, F. (2022). Pandemi Ve Dünya Ekonomisinde Yeni Arayışlar Çerçevesinde Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması Ve Avrupa Birliği-Çin Kapsamlı Yatırım Anlaşması: Bir Ekonomi-Politik Tahlil. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, s. 243-264.
- Işık, N. (2016). Türkiye ile Şanghay İşbirliği Örgütü Arasındaki Ticaret Akımlarının Panel Çekim Modeli ile Analizi. *International Journal of Economic and Administrative Studies -IJEAS*(17), s. 151-174.
- İşsever, H., İşsever, T., & Öztan, G. (2020, Haziran). COVID-19 Epidemiyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi*, 3(1), s. 1-13.
- İzol, R. (2022). Çin'in Asya-Pasifik Dış Politikasında Pragmatist Eksen: İhtiyatlılıktan Kendine Güvene. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 3(1), s. 41-64.
- Jafarov, T. (2022). İç işlerine Karışmama İlkesi Bağlamında Enformasyon Tekeli ve Dezenformasyon: Şangay İşbirliği Örgütünün Uygulamaları Açısından Bir Değerlendirme. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, 71(4), s. 1749-1773.
- Jia, W., & Lu, F. (2021). US media's coverage of China's handling of COVID-19: Playing the role of the fourth branch of government or the fourth estate? *Global Media and China*, 6(1), s. 8-23.
- Jin, H., Li, B., & Jakovljevic, M. (2022). How China controls the Covid-19 epidemic through public health expenditure and policy? *Journal of Medical Economics*, 25(1), s. 437-449.
- Joseph, W. A. (1986, October). A Tragedy of Good Intentions: Post-Mao Views of the Great Leap Forward. *Modern China*, 12(4), s. 419-457.
- Jung, H. S., & Chen, J. L. (2019). Causes, Consequences and Impact of the Great Leap Forward in China. *Asian Culture and History*, 11(2), s. 58-65.
- Kahya, P. (2023). Ticaret Savaşları mı, Küresel Kapitalizmin Regülasyon Açmazı mı? Uluslararası Ticaret Anlaşmaları Kimin için? *Politik Ekonomik Kuram*, s. 32-42.
- Kalkanlı, Z. G. (2019, Kasım). Terör, 11 Eylül'ün Psikolojik Etkileri ve İyileştirici Terapiler. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(9), s. 275-305.
- Kalyoncu, H., & Amanov, S. (2010, Aralık). Orta Asya Enerji Kaynakları ve Enerji Bağlamında ABD'nin Orta Asya Politikası. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), s. 38-71.
- Kanra, G., & Kara, A. (2003, Temmuz). SARS: şiddetli akut solunum yetmezliği sendromu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, s. 155-161.
- Kara, E. (2024). Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin İklim Rejimi Politikalarının Karşılaştırılması. *Journal of Environmental and Natural Studies*, 6(3), s. 225-238.

- Karaca, R. K. (2012). Çin'in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri (1990–2010). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(33), s. 93-118.
- Karadağ, H. (2018). Birleşmiş Milletler Barış Operasyonları ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Uluslararası Barış ve Güvenliğe Katkıları. *Doğu Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 55-74.
- Karadaş, B. (2022). ABD Dış Politikasında Çin: Donald Trump Dönemi. *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 2(1), s. 47-57.
- Karagüzel, A. (2020). Yeni Yüzyılda ABD'nin Ortadoğu Politikası: Büyük Ortadoğu Projesi. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 3(2), s. 27-46.
- Karamurtlu, B. (2020). Kuşak-Yol Projesi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Girişimi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 3(6), s. 54-81.
- Karluk, A. C. (2021, Ağustos 13). Ana Hatları ile Çin-Vietnam İlişkileri. (A. M. Dünder, Dü.) *Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi-Türkiye'de Vietnam Çalışmaları-I*, s. 109-136.
- Kartal, E. (2024). Uygur Savaşı: Çin'in Müslüman Azınlığa Karşı Yürüttüğü İç Operasyon. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi- DAAD*, 7(13), s. 106-115.
- Kasım, K. (2022, Temmuz 22). Asya-Pasifik'te Güç Mücadeleleri Odağında Tayvan-Çin İlişkileri. *Ankara Üniversitesi Yayınları Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM*(24), s. 53-70.
- Kasım, K. (2024). Güney Çin Denizi Sorunlarının Bölgesel ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 6(1), s. 22-37.
- Kaşıkcı, T. (2016). Küresel Terörizm ve Birleşmiş Milletler Sistemi. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 47, s. 1-22.
- Kaya, M. (2019, Kasım). ABD-Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), s. 18-30.
- Kazak, A., Hintistan, S., & Önal, B. (2020). Dünyada ve Türkiye'de COVID-19 Aşı Geliştirme Çalışmaları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(4), s. 571-575.
- Kazel, G. İ. (2021). Soğuk Savaş Sonrasından Günümüze ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinde Türkiye. *İstanbul Rumeli Üniversitesi Uluslararası Güvenlik Sempozyumu*, s. 46-52.
- Keller, B. (1989, Mayıs 15). Gorbachev Visits Beijing for Start of Summit Talks. *THE NEW YORK TIMES*, s. 1-4.
<http://www.tiananmenarchives.org/uploads/1369/5.16%20GORBACHEV%20VISITS%20BEIJING%20FOR%20START%20OF%20SUMMIT%20TALKS%20-%20The%20New%20York%20Times.pdf> adresinden alındı

- Keunho, P. (2003). The Vietnam War and the 'Miracle of East Asia'. *Inter-Asia Cultural Studies Routledge*, 4(3), s. 372-389.
- Keyvan, Ö. Z. (2021). Hong Kong'un Siyasi Dönüşümü Krizinde ABD ve Çin'in Rolü. *APAM ÇİN ÇALIŞMALARI-I*, s. 109-129.
- Keyvan, Ö. Z. (2022, Eylül). ABD-Çin Rekabetinde Tayland'ın Riski Dengeleme (Hedging) Stratejisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(52).
- Keyvan, Ö. Z. (2022, Haziran 27). Başlangıçtan Günümüze Çin Dış Politikasının Dönüşümü: Büyük Ülke Diplomasisi. *Liberal Düşünce Dergisi*(106), s. 141-168.
- Keyvan, Ö. Z., & Turan, İ. (2023). Çin'in Grand Stratejisinde Avustralya'nın Yeri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 10(22), s. 62-89.
- Khan, H. U., & Ayaz, F. (2017). China-Afghanistan Relations after 9/11 and its Prospects for Peace Building in Afghanistan. *Proceedings of International Conference on Inter-Regional Connectivity: South Asia and Central Asia, Lahore: GC University*, s. 1-7.
- Kıbaroğlu, M. (2002). 11 Eylül Ardından Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık. *Foreign Policy*, s. 1-11.
- Kılıç, F. (2019). Küresel İlişkiler Bağlamında Çin'in Afrika'daki Ekonomi Politikası: Nijerya, Angola, Sudan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örnekleri. *International Journal of Politics and Security*, 1(1), s. 71-96.
- Kiliptari, T. (2013). China's Smart Rise. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 9(18), s. 77-102.
- Kim, M.-h. (2018). A real driver of US-China trade conflict: The Sino-US competition for global hegemony and its implications for the future. *International Trade, Politics and Development*, 3(1), s. 30-40.
- Kissinger, H. (2020). *Dünden Bugüne Yeni Çin* (3 b., Cilt 575). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kişi, E. (2023). Uzak Doğu'nun Kadim Meselesi: Tarihi ve Siyasi Yönleriyle "Çin-Tayvan Sorunu". *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(12), s. 39-53.
- Kıvılcım, B. (2020, Haziran). Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri. *USOBED (Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi)*, 4(1), s. 17-27.
- Koç, E. (2021). Covid-19 Krizinin Diplomasiye Etkisi Ve Uluslararası Sistemde Artan Belirsizlikler. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 4(1), s. 108-121.
- Koç, H. (2017, Ocak 15). 'Habercilik Ama' Toplumun doğru, eksiksiz ve serbestçe haber alma hakkı. *TRT Akademi*, 2(3), s. 302-319.

- Koçakoğlu, M. A. (2020). *Kuşak Yol Girişimi Bağlamında Çin'i Anlamak*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Koçakoğlu, M. A. (2021). Deng Xiaoping Sonrası Sloganlarla Çin'in Gelişimi. *Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM Çin Çalışmaları-I(9)*, s. 31-52.
- Kodaman, T. (2008). Türkistan Üzerinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri ile Olan Rekabet. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), s. 335-350.
- Korkmaz, H. (2020). Çin'in Yükselişi ve Asya'nın Yeniden Dengelenmesi: Neo-Gramşiyen Bir Bakış. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi- SSAD*, 4(3), s. 543-559.
- Koyuncu, M. C. (2021). Amerika Birleşik Devletleri'nin Hint Pasifik Bölgesinde Çin'i Çevreleme Politikası. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), s. 13-47.
- Köksoy, F. (2016). George W. Bush Döneminde ABD ve ÇHC Arasındaki Siyasi İlişkilerin Analizi. Ö. O. Fettahlıoğlu, & C. Birin içinde, *3rd International Congress on Social Sciences, China to Ardiatic* (s. 562-574). Antalya: Congress Book- Iksad Publications.
- Köksoy, F. (2019). Çin Halk Cumhuriyeti Merkezli Tayvan, Tibet ve Doğu Türkistan Sorununun Amerika-Çin ilişkilerine Yansıması. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10(2), s. 83-103.
- Kul, Ö. (2013). Terör Üzerinden Global Savaş ve Sözde Uygur Terör Tehdidi (1990-2011). *Türkiyat Mecmuası*, 23(2), s. 65-98.
- Kurtbağ, Ö. (2015). Obama Döneminde Türk Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıktışlar ve Ayrışan Çıkarlar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), s. 185-207.
- Kutluay Tutar, F., & Bahsi Koçer, F. Ş. (2019). Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(16), s. 618-626.
- Kuzu, M., & Kocaoğlu, F. (2024). Hegemonyanın Siyasal ve Finansal Etkileşimi Çerçevesinde Biden Doktrini ve ABD-Çin Rekabetinin Türk Dünyasına Olası Etkileri. *Karadeniz Araştırmaları*, 21(81), s. 177-219.
- Küçük, Ö. (2020). Kapitalizm ve Tüketim Temelinde Yükselen Tüketici Hakları. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), s. 1763-1777.
- Küçük, Ö. (2021). Dünya Bankası ve Çin'in Karşılıklı Faydaya Dayalı İşbirliği: Yenilik Önyargısının Üstesinden Gelmek. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 12(2), s. 20-45.

- Latifoğlu, S. (2024). The Shattering Dominance of the US Dollar and the Establishment of a New Financial System. *BRIQ Belt & Road Initiative Quarterly*, 5(1), s. 66-85.
- Lee, L. (2020). Assessing the Quad: Prospects and Limitations of Quadrilateral Cooperation for Advancing Australia's Interests. *Lowy Institute Analysis*, s. 1-38.
- Leverett, F., & Bingbing, W. (2017). The New Silk Road and China's Evolving Grand Strategy. *The China Journal*, 77(1), s. 110-132.
- Li, Z., Farmanesh, P., Kirikkaleli, D., & Itani, R. (2022). A comparative analysis of COVID-19 and global financial crises: evidence from US economy. *Economic Research-Ekonomika Istraživanja*, s. 2427-2441.
- Liang, W. (2015). Tough love: US-China economic relations between competition and interdependence. *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations Routledge*, s. 136-156.
- Lisle, J. (2016). International Law in the Obama Administration's Pivot to Asia: The China Seas Disputes, The Trans-Pasific Partnership, Rivalry With The PRC, And Status Quo Legal Norms In U.S Foreign Policy. *Case Western Reserve Journal of International Law*, s. 143-176.
- Liu, H. (2014). The Cost-Benefit Quantitative Assessment Model of Economic Influence of Shanghai World Expo. *Advanced Materials Research*, s. 935-940.
- Liu, Z., Geng, Y., Dai, H., Wilson, J., Xie, Y., Wu, R., . . . Yu, Z. (2018). Regional impacts of launching national carbon emissions trading market: A case study of Shanghai. *Applied Energy*, s. 232-240.
- Lovell, D. W. (2013). Asia-Pacific Security: policy challenges. *Published by ANU E Press*, s. 1-16.
- Macar, O. D., & Asal, U. Y. (tarih yok). COVID-19 İle Uluslararası İlişkileri Yeniden Düşünmek: Tarih, Ekonomi Ve Siyaset Ekseninde Bir Değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı(37)*, s. 222-239.
- Maden Kalkan, Ç. (2023). Deng Xiaoping Reformlarının Tarihsel Altyapısı: Bilimcilik ve Çeviri Faaliyetleri. *Electronic Turkish Studies*, 18(4).
- Makhmadaminov, O. (2023). Çin'de İnsan Hakları ve Hak İhlalleri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 12(1), s. 95-102.
- Mastel, G. (2022). Thoughts On Pelosi's Taiwan Visit. *The International Economy*, 36(3), s. 36-39.
- Mathews, J. A., & Selden, M. (2018). China: The Emergence of the Petroyuan and the Challenge to US Dollar Hegemony. *The Asia-pacific journal*, s. 1-12.

- McDougall, D. (2021). *Dünya Siyasetinde Asya Pasifik* (1 b.). (M. S. Bayındır, Çev.) Ankara, Çankaya: Astana Yayınları.
- Meng, J., & Berger, B. K. (2008). Comprehensive Dimensions of Government Intervention in Crisis Management: A Qualitative Content Analysis of News Coverage of the 2003 SARS Epidemic in China. *China Media Research*, 4-1, s. 19-28.
- Miller, A. (2011). The Politburo Standing Committee under Hu Jintao. *China Leadership Monitor*(35), s. 1-9.
- Mumford, A. (2018). Theory-Testing Uyghur Terrorism in China. *Perspectives on Terrorism*, 12(5), s. 18-26.
- Mutlu, Ç., & Akbaş, Z. (tarih yok). 11 Eylül Saldırıları Üzerinden Uluslararası Terörün Turizme Etkisi: Türkiye Örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), s. 1-14.
- Narin, M. (2013). Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizması: Emisyon Ticareti. *International Conference on Eurasian Economies*, s. 941-952.
- Odom, J. G. (2021). The Value and Viability of the South China Sea Arbitration Ruling: The U.S. Perspective 2016–2020. *International Law Studies*, s. 121-187.
- Oğurlu, M. Ş., & Dağ, R. (2021). Karar Alma Aşamasında Demokratik Yapı ve Sivil Toplum Çıkmazı: Hong Kong Protestoları Örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, s. 139-152.
- Oğuz, G. (2022). Trump Dönemi Amerikan Dış Politikasında Yeni Tarz-ı Siyaset: Hegemonyanın Gerileyişi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), s. 908-988.
- Oğuz, Ş., & Oral, F. (2022, Mayıs). AB'nin Stratejik Özerklik Çabaları, Stratejik Pusula ve Türkiye'ye Muhtemel Yansımaları. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), s. 67-95.
- Oldaç, B. D., & Sakal, M. (2023). Covid-19 Pandemi Döneminde Uygulanan Kamu Harcama Politikası Uygulamalarının Kamu Mali Dengesine Etkisi: Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Premium Sosyal Bilimler E-Dergisi (Pejoss)*, 7(36), s. 1525-1536.
- Olkan, K. B. (2021, Şubat 01). Çin-ABD İlişkilerinde Güvenlik İkilemi: Tayvan Sorunu. *Journal Of Business Innovation and Governance*, 4(1), s. 27-41.
- Olkan, K. B. (2024, Aralık). Tukidides Tuzağı Bağlamında Çin-ABD İlişkileri: Ulusal Güvenlik Stratejileri Üzerine Bir İnceleme. *Troy Academy International Journal of Social Science*, 9(3), s. 207-226.
- Orhan, S. S., & Bakkalcı, A. C. (2009). Çin'de İkili İstihdam Yapısı ve Küresel Etkileri. *Sosyoekonomi*, 10(10), s. 49-76.

- Orkunoğlu Şahin, I. F. (2022, Mart). Türkiye'nin 1980-2021 Dönemi Dış Ticaret Gelişiminin İrdelenmesi. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 9(27), s. 82-99.
- Overholt, W. H. (1973). President Nixon's Trip to China and Its Consequences. *Asian Survey*, 13(7), s. 707-721.
- nal, B. (2020, Temmuz). Çin'in Kültürel Diplomasisi: Konfcys Enstitüleri'nin Rolü ve Eleştiriler. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 2(4), s. 217-245.
- nez Çetin, Z. (2021). lke rnekleri üzerinden COVID-19 Sürecinde Yerel Yönetim Uygulamaları ve nlemleri. *Kamu Yönetimi Ve Politikaları Dergisi*, 2(1), s. 55-80.
- rmeci, O. (2013, Ağustos). 21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(29), s. 1-14.
- rmeci, O. (2021). ABD Dış Politikasında ncelikli Gündem Asya-Pasifik. *Bilge Strateji*, 12(22), s. 9-18.
- rmeci, O. (2022). Çin Halk Cumhuriyeti-Birleşik Krallık İlişkileri. *NOBEL*, s. 1256-1304.
- terblbl, S. (2022, Aralık 09). Xi Jinping Döneminde Çin'in Ortadoğu'daki Güvenlik Stratejisi. *The Turkish Yearbook of International Relations*(53), s. 41-70.
- z, S. (2006, Aralık). Küresel Rekabette Yükselen Bir Gç: Çin. *TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu*, s. 1-57.
- zalp Kaya, Z. (2024, Haziran 30). Çin Dış Politikasında Lider Profilleri ve Algılarının Karşılaştırmalı Analizi. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 4(2), s. 157-167.
- Özdaşlı, E. (2012). Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghai İŞbirliği rgt. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6), s. 108-122.
- zdemir, H. (2002). 11 Eylül: Post-Modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), s. 153-173.
- zdemir, V., & Yavuz, H. B. (2021). Yeni Uluslararası İktisadi Düzende DolarsızlaŐma Eğilimleri. *BaŐkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), s. 64-76.
- zdoğan, M. (2019, Mayıs). Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik AnlayıŐının Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), s. 1-24.
- zgen, C. (2018, Kasım). Türk Deniz Kuvvetleri AÇısından UÇak Gemisi Tedarikinin İncelenmesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 17(2), s. 21-59.

- Özmen, M. T. (2009). Sera Gazı - Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü. *İMO Dergisi*, 453(1), s. 42-46.
- Özmen, S. (2022, Nisan 28). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan Politikası ve Bu Politikanın Dünya Siyasetinde Önemi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(3), s. 1306-1319.
- Özpek, B. B. (2012, Ocak). En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*, 3(2), s. 182-216.
- Özsağlam, M. T. (2019, Haziran). Sınırlı Stratejik Ortaklık: Rusya-Çin İlişkileri. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi (X-I) EUL Journal of Social Sciences*, s. 70-90.
- Öztürk Günar, D., & Günar, A. (2020). Covid-19 Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Etkisi Üzerine. *Euro Politika Dergisi*, 4(2), s. 141-161.
- Öztürk, S. (tarih yok). El Kaide Terör Örgütü. *Türkiye'nin Terörle Mücadelesi*, s. 241-264.
- Öztürk, T. (2016). Büyük Gerilim Sahası: Sudan. *CONGRESS BOOK- 3rd International Congress on Social Sciences, China to Ardiatic*, s. 575-589.
- Öztürk, T., & Durak, İ. N. (2022). Çin Enerji Politikası: ABD İle Rekabetin Tehdit Dengesi Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 3(1), s. 1-40.
- Pamir, A. N. (2003). Dünyada ve Türkiye'de Enerji, Türkiye'nin Enerji Kaynakları ve Enerji Politikaları. *Metallurji Dergisi*, 134(23), s. 1-39.
- Pekcan, C. (2016). Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan İlişkileri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), s. 19-32.
- Pekcan, C. (2017). Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arasında Çin-ABD İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(4), s. 1127-1155.
- Pekcan, C. (2017). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi (ANKASAM)*, 1(3), s. 54-80.
- Pekcan, C. (2019). *Çin Dış Politikası ve ABD İle İlişkileri* (1. b.). Bursa: Dora Basım- Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Pekcan, C. (2019, Eylül). Yeni-liberal Kurumsalcılık Çerçevesinde Çin'in Komşuluk Diplomasisi: Hu Jintao ve Xi Jinping Dönemlerine Karşılaştırmalı Bir Bakış. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), s. 2867-2892.
- Polat, B., & Tezcan, S. (2020). Expo'nun Kentsel Fonksiyonları Belirlemedeki Rolü Üzerine Bir Sağlık Kampüsü Önerisi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 354-371.
- Pye, L. W. (1986). On Chinese Pragmatism in the 1980s. *The China Quarterly*(106), s. 207-234.

- Qiu, W., Chu, C., Mao, A., & Wu, J. (2018). The Impacts on Health, Society, and Economy of SARS and H7N9 Outbreaks in China: A Case Comparison Study. *Journal of Environmental and Public Health*(1), s. 1-7.
- Rakhima, A. S., & Satyawati, N. A. (2019). Gross Violations of Human Rights Veiled within Xinjiang Political Reeducation Camps. *Jurnal Kertha Patrika*, 41(1), s. 1-16.
- Robertson, T. (2007). Domino Theory. *Postwar America: An encyclopedia of social, cultural, and economic history* Routledge, s. 397-403.
- Ross, R. S. (2002). Navigating the Taiwan Strait Deterrence, Escalation Dominance, and U.S.-China Relations. *International Security*, 27(2), s. 48-85.
- Ross, R. S. (2020). It's not a cold war: competition and cooperation in US-China relations. *China International Strategy Review*, 2(1), s. 63-72.
- Saatçioğlu, C., & Gür, B. (2005). Tekstil ve Hazır Giyim Anlaşması'nın Sona Ermesi Sürecinde Çin'in Türk Tekstil ve Konfeksiyon Ticaretine Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), s. 149-170.
- Sadibaqosev, H. (2024). The Taiwan Problem in China-US Relations. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, 6(5), s. 10-15.
- Sağır, A. (2019, 12 23). Çin Halk Cumhuriyeti'nde düşünce kuruluşlarının gelişimi: "Sorumlu büyük güç" olma yolunda gerçekleştirilen düşünce kuruluşu açılımı. *Cappadocia Journal of Area Studies*, s. 78-99.
- Sağıroğlu, A. (2022). Hegemonya ve Yaptırım: Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD Hegemonyası ile ABD'nin Ekonomik Yaptırımları Arasındaki Anlamlı İlişki. *Alternatif Politika*, 14(2), s. 383-421.
- Salidjanova, N. (2011). Going Out: An Overview of China's Outward Foreign Direct Investment. *Washington, DC: U.S.-China Economic & Security Review Commission*, s. 1-38.
- Salihi, E., & Gökten, K. (2022). Çin Yumuşak Gücü ve Sağlık Diplomasisi: Covid19 Pandemisi Örneği. *Fiscaoeconomia*, 6(3), s. 1330-1349.
- Sar, İ., & Demirkıran, Ö. (2023). Güney Çin Denizi'nde Çin-ABD Güç Mücadelesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(45), s. 413-439.
- Saray, M. O., & Gökdemir, L. (2007). Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005). *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 2(7), s. 661-686.
- Sarıyıldız, A. Y., Paşaoğlu, M. T., & Yılmaz, M. E. (2021). Türkiye, Çin, ABD, Fransa Sağlık Sistemleri ve COVID-19 Politikaları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(2), s. 314-327.
- Sayın, Y. (2013). Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(29), s. 223-237.

- Selçuk, S. F. (2023). Uluslararası İklim Değişikliği Anlaşmaları ve Türkiye'nin Tutumu. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 6(1), s. 9-19.
- Sertçelik, A. (2015). Siber Olaylar Ekseninde Siber Güvenliği Anlamak. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 2(3), s. 25-42.
- Sevim, C. (2010). Petrol Rezervlerinin Zirve Noktasının Enerji Güvenliği Açısından Büyük Enerji Pazarları (ABD, AB, Çin ve Hindistan) Üzerindeki Etkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6(11), s. 53-72.
- Sevim, C. (2012). Küresel Enerji Politikası Ve Enerji Güvenliği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 26(7), s. 4378-4391.
- Sevinç, İ., & Karamanoğlu, H. (2021, Aralık 20). Atatürk Dönemi Türkiye Cumhuriyeti İle Mao Zedong Dönemi Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ulus Devletleşme Sürecinin Karşılaştırmalı Analizi. *Journal of Academic Value Studies*, 7(4), s. 416-428.
- Sezer, S. (2007, Mart). Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyalist Piyasa Ekonomisine Dönüşüm. *Amme İdaresi Dergisi*, 40(1), s. 27-56.
- Shang, C. (2021). US-China Transnational Law in a Time of Trade Crisis. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 28(2), s. 139-204.
- Shaoxuan, Y., & Chen, Y. (2023). Çin-NATO İlişkileri: Tarih ve Gerçeklik. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(3), s. 26-37.
- Sharma, R. (2010). China's Afghanistan Policy: Slow Recalibration. *SAGE Publications*, 46(3), s. 201-215.
- Shek, D. T. (2020). Protests in Hong Kong (2019–2020): a Perspective Based on Quality of Life and Well-Being. *Applied Research in Quality of Life*, s. 619-635.
- Sımayı, A. (2014, Nisan). Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlıkların Çözüm Sistemi Ve Çin'in Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(41), s. 1-23.
- Smith, R. (2021). Corporate Violations of Human Rights: Addressing the Coordinated Surveillance and Persecution of the Uyghur People by the Chinese State and Chinese Corporations. *ga. J. Int'l & Comp. L.*, s. 641-677.
- Soni, N., & Jain, P. (2023). Challenges To The US Dollar Hegemony And Emergence Of Yuan In The Current Multipolar World. *Korea Review Of International Studies*, 16(1), s. 53-73.
- Soylu, Ö. B. (2020). Türkiye Ekonomisinde COVID-19'un Sektörel Etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), s. 169-185.
- Söğütlü, G. (2021). Pasifikten Afrika'ya: Yükselen Güç Çin'in Afrika Politikası. *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 70-86.

- Sözen, M., & Mescioğlu, T. (2019). Endüstri 4.0'ın İtici Güçlerinin Türkiye ve Çin Üzerindeki Etkileri. *International Journal of Social Inquiry*, 12(1), s. 287-315.
- Steinbock, D. (2018). U.S.-China Trade War and Its Global Impacts. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 4(4), s. 515-542.
- Stepanov, A. S. (2022). US Policy towards Southeast Asia: from Barack Obama to Joe Biden. *Herald of the Russian Academy of Sciences*, 92(15), s. 1473-1478.
- Storey, I., & Cook, M. (2018). The Trump Administration and Southeast Asia: America's Asia Policy Crystallizes. *ISEAS – Yusof Ishak Institute*, s. 1-8.
- Subaşı Ertekin, M. (2017). Çin'de Ekonomik Büyüme, Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği: Dünya Ekonomisinde Konumu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12(1), s. 13-37.
- Suettinger, R. L. (2004). The Rise and Descent of "Peaceful Rise". *China Leadership Monitor*, 12(2), s. 1-10.
- Sukmawati, H. T. (2024). Implementation of Yana Arthashastra in The Indo-Pacific Region Through The AUKUS Agreement. *Dauliyah: Journal of Islamic and International Affairs*, 9(2), s. 103-121.
- Sultan, H. M., & Sun, D. (2020). Çin'in Sudan ve Güney Sudan'daki Çatışma Çözümüne Katılımı: Bir "Yaratıcı Arabuluculuk" Örneği*. *BRIQ (Belt & Road Initiative Quarterly)*, s. 7-23.
- Sun, J., & Ye, L. (2010). Mega-events, local economies, and global status: What happened before the 2008 Olympics in Beijing and the 2010 World Expo in Shanghai. *Journal of Current Chinese Affairs*, 39(2), s. 133-165.
- Şahin, E. (2024). Güney Çin Denizi'nde Jeopolitik Dinamikler: Ofansif Realizm Teorisi Çerçevesinde ABD-Çin Rekabeti. *TEGAD*, 1(1), s. 63-78.
- Şahinöz, A. (2002). Dünya Ticaret Örgütü'nün Dönüşümü. Küreselleşme ve Türkiye Tarımı. *TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını*, s. 1-13.
- Şanlı, O., & Ateş, İ. (2020). ABD-Çin Odaklı Ticaret ve Kur Savaşlarının Dünya Ekonomisi Üzerine Etkileri. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), s. 75-101.
- Şebin, E., & Akbaş, Z. (2024). Saldırgan Realist Perspektiften Çin-ABD İlişkileri: 2000'li Yıllardan Günümüze. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(79), s. 75-94.
- Şen, M. Ö. (2024). Obama Dönemi ABD-Çin İlişkilerinde Ekonomi: Bir Dengeleyememe Hikayesi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi/ DAAD*, 7(13), s. 72-98.
- Şen, Y. (2022, Ekim). AB'nin Kuşak Ve Yol Girişimi Çerçevesinde Sincan Uygur Özerk Bölgesine Yaklaşımı. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 5(2), s. 38-57.

- Şenol, Z. (2020). COVID-19 Krizi ve Finansal Piyasalar. *Para ve Finans*, s. 75-124.
- Şimşek, M. (2005). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 12(2), s. 77-90.
- Şimşek, M. (2008, Kasım). Türk Basınında Vietnam Savaşı: Ulus Gazetesi Örneği. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 11(42), s. 311-330.
- Şimşek, O. (2019). Küreselleşmenin Dönüşümü ve Çin'in Rolü. *Sosyoekonomi*, 27(40), s. 185-196.
- Tabak, H. (2008, Haziran). Mao Devletinden Devlet Maosu'na: Çin Dış Politikasında Tarih ve Değişim. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 1(2), s. 63-76.
- Taşçier, F. (2006). Küresel Bir Tehdit: Terörizm. *Uludağ Üniversitesi Fe-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, s. 58-66.
- Teague, G. M., Tavukçu, C. E., Ünlüler, Ö., Özkadı, F., & Ebiçlioğlu, F. K. (2020, Mayıs 12). Bilgi Notu: COVID-19 Sonrası Yeni Normalde Tedarik Zinciri ve Yeni Bir Üretim. *Bilgi Notu*, s. 1-18.
- Tek, Ş. (2022, Haziran). Trump Dönemi Transatlantik İlişkileri. *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(1), s. 13-38.
- Tekdal, V. (2020, Şubat 19). Çin'de Bölgesel Eşitsizlik: Kronolojik Bir Değerlendirme. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 3(5), s. 67-86.
- Tekir, G. (2023). NATO-Çin Halk Cumhuriyeti Rekabeti. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 330-349.
- Temiz, K. (2018). Çin'in Orta Doğu Politikasını Etkileyen Bölgesel ve Küresel Rekabet Unsurları. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, s. 31-41.
- Temiz, M. (2022). Çin'in Hegemonik Düzeni ve Güney Çin Denizi Sorunu. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 5(9), s. 1-22.
- Temiz, M. (2024). Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Yaşanan Şubat 2023 Tarihli Balon Krizi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi-DAAD*, 7(14), s. 1-26.
- Timurtaş, M. E. (2018). Çin Halk Cumhuriyetinin ekonomik ve siyasi geçmişinin bugünkü gelişim sürecindeki rolü. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7(1), s. 52-69.
- Tokatlı, S. G. (2022). ABD-AB Arasında Yaşanan Kırılmanın Çin'in Artan Gücüne Etkisi: Transatlantik İttifakın Geleceği ve Değişen Güç Dengeleri. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 2(1), s. 181-192.
- Tokatlı, S. G. (2022). Uluslararası Sistem İçerisinde Çin'in Artan Bölgesel Etkinliği ve Paralel Kurumsallaşma Girişimleri. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 2(1), s. 58-74.

- Tokatlı, S. G. (2023). Tucidides Tuzağı Çerçevesinde ABD –Çin Rekabetinin Analizi: Teorik Bir Değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 10(21), s. 459-481.
- Tokatlı, S. G. (2023). Yeni Dünya Düzeninde Değişen Dinamiklerin Küresel Politikaya Etkisi. *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 902-929.
- Tokatlı, S. G. (2024). 21. Yüzyıl'da Transatlantik Yapı İçerisinde Güç Dengelerinde Yaşanan Değişim. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), s. 478-492.
- Tokatlı, S. G., & Kocamaz, S. (2021). Güç Dengelerindeki Değişimin Uluslararası Sistem Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi: ABD ve Çin Rekabeti Üzerine Bir Analiz. *Novus Orbis- Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(2), s. 105-142.
- Topçu, N. (2020, Ekim 23). Orwell'in 1984'ü Çin'de Gerçek Mi Oluyor? Sosyal Kredi Sisteminin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği. *Journal of Human and Social Sciences*, 3(2), s. 684-695.
- Topsoy, A. (2023). Büyük Güçler Arasındaki Rekabetin Orta Büyüklükte Devletlere Etkileri: ABD-Çin Ticaret Savaşı ve Güney Kore. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 4(1), s. 68-95.
- Turan, İ. (2016). ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), s. 80-105.
- Turan, İ., & Keskin, B. Y. (2017). Çevreleme Politikasının Çin'e Uygulanabilirliği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB*, 13(13), s. 707-717.
- Türkay, Ş. (2013). Siber Savaş Hukuku ve Uygulanma Sorunsalı. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), s. 1177-1227.
- Türkcan, M. L. (2022). AUKUS and the Return of Balance of Power Politics. *TRT World Research Centre Policy Outlook*, s. 1-5.
- Türkeş, M. (2006). Küresel İklimin Geleceği ve Kyoto Protokolü. *Jeopolitik*, s. 1-16.
- Türköz, Ş. (2016, Nisan). Küresel Terörizm Sorununa Güvenlik Perspektifli Bir Yaklaşım. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), s. 153-162.
- Uğur, M. A., & Abbasigil, S. Ö. (2024). ABD-Çin Rekabetinde Yeni Bir Boyut: Nadir Toprak Elementlerinin Politik Ekonomisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(2), s. 313-342.
- Ulun, A. B. (2020, Temmuz). Covid-19 Salgınının Küresel Düzeyde İncelenmesi: Ekonomik Etkiler Ve Vergisel Önlemler. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(2), s. 89-102.

- Uysal Oğuz, C. (2019, Ağustos 7). Amerika Birleşik Devletleri'nin İklim Değişikliği Politikası: Sorumluluk ve İnkâr İkilemi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), s. 523-543.
- Uzun , K. (2021). Covid-19 salgınında aşı. <https://www.drkursatuzun.com/wp-content/uploads/2021/08/Covid-19-ve-Asilar.pdf>, s. 1-4.
<https://www.drkursatuzun.com/wp-content/uploads/2021/08/Covid-19-ve-Asilar.pdf> adresinden alındı
- Ülker Erkan, A. (2010). Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası. *Celal Bayar Üniversitesi SBE*, 8(1), s. 183-194.
- Üngör, Ç. (2009, Ekim). Çin ve 3. Dünya. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, s. 27-38.
- Varol, H. (2020, Ekim). 11 Eylül Sonrası ABD'nin Değişen Güvenlik Anlayışı. (L. Aybala, Dü.) *Dsjournal Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 3, s. 1-60.
- Vural, A. (2017). Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası. *Avrasya Etüdleri*, 51(1), s. 123-152.
- Wallis, C., & Balsamo, A. (2016). Public interactives, soft power, and China's future at and beyond the 2010 Shanghai World Expo. *Global Media and China*, s. 32-48.
- Wang, H., Xiaokaiti, M., Zhou, Y., Yang, Y., Liu, Y., & Zhao, R. (2012). Mega-events and City Branding: A Case Study of Shanghai World Expo 2010. P. J. Suwaj içinde, *Journal of US-China Public Administration* (Cilt 9, s. 1283-1293). Beijing: David Publishing Company.
- Wang, X., Wang, L., Zhang, X., & Fan, F. (2022). The spatiotemporal evolution of COVID-19 in China and its impact on urban economic resilience. *China Economic Review*, s. 1-22.
- Wang, Z., & Sun, Z. (2021). From Globalization to Regionalization: The United States, China, and the Post-Covid-19 World Economic Order. *Journal of Chinese Political Science*, s. 69-87.
- Wang, Z., & Zeng, J. (2020). From Economic Cooperation to Strategic Competition: Understanding the US-China Trade Disputes through the Transformed Relations. *Journal of Chinese Political Science*, s. 1-21.
- Whyte, M. K. (1993, September). Deng Xiaoping: The Social Reformer. *The China Quarterly*(135), s. 515-535.
- Wilkins, T. S. (2019). The Quad process: The evolution of diplomatic and maritime security cooperation in the Indo Pacific. *Policy Brief*, s. 1-10.
- Xinbo, W. (2008). Understanding Chinese and U.S. Crisis Behavior. *The Washington Quarterly*, s. 61-76.

- Xuetong, Y. (2021). Becoming strong: The new Chinese foreign policy. *Foreign AFF.*, s. 40-47.
- Yağmurlu, A. (2019). Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(4), s. 1367-1380.
- Yang, W. L., & Wagner, M. L. (1990). Tiananmen: China's Struggle for Democracy- Its Prelude, Development, Aftermath, and Impact. (H. Chiu, Dü.) *Maryland Series in Contemporary Asian Studies*, 2(1), s. 1-326.
- Yaşar, M. (2022). Güney Çin Denizi'nde Sino-Amerikan Varlığı: Jeo-Stratejik Rekabette Tehdit Algısının Sürekliliği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 27(106), s. 117-140.
- Yerlikaya, S. (2018, Ağustos). Güney Çin Denizi Sorunları: Tanımı, Tarafları ve Jeopolitik Değerlendirmesi. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 9(48), s. 105-132.
- Yiğenoğlu, K. (2016, Kasım). İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değişen Güç Dengeleri ve ABD'nin Pasifik Bölgesi Stratejisi: Trans-Pasifik Ortaklığı Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(58), s. 327-341.
- Yıldız, M. (2023). Alimcan Ablet, Çin-İsrail İlişkileri, İstanbul: İyidüşün Yayınları, (Mayıs 2021), ss. 208. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 9(1), s. 15-17.
- Yılmaz, C. (2020). Güneydoğu Asya'nın Potansiyel Çatışma Kaynağı Olarak Güney Çin Denizi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 3(6), s. 95-114.
- Yılmaz, G. (2007, April 13). Strategic or Pragmatic Partnership? EU-Russia Relations in the Soft Security Sphere. *Department of Political Science and International Studies*, s. 1-19.
- Yılmaz, İ. (2012, Eylül). Çin Ekonomisi'nde Büyümenin Dinamikleri. *Discussion Paper*(77), s. 1-17.
- Yılmaz, S. S., Özdemir, M. G., & Genç, Ü. (2019). ABD-Çin Ticaret Savaşları. *UBAK Uluslararası Bilimler Akademisi*, s. 297-316.
- Yücel, G. E. (tarih yok). Uluslararası Ticarete Yeni Yaklaşımlar: Çin-ABD Ticaretinde Tekno-Milliyetçilik. *Ekonomi Politikası*, s. 43-57.
- Zenglein, M. J., & Holzmann, A. (2019). Evolving made in China 2025. *MERICCS papers on China*, s. 4-77.

Selin Nur Soylu

ORIGINALITY REPORT

2%

SIMILARITY INDEX

1%

INTERNET SOURCES

1%

PUBLICATIONS

0%

STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1	dspace.atilim.edu.tr Internet Source	<1%
2	acikbilim.yok.gov.tr Internet Source	<1%
3	dergipark.org.tr Internet Source	<1%
4	www.yeniasya.com.tr Internet Source	<1%
5	www.gpo.gov Internet Source	<1%
6	Andaç, Halim Onur. "Abd-Çin İlişkileri: Richard M. Nixon Başkanlık Dönemi Analizi (1969-1974)", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Publication	<1%
7	Köksoy, Fulya. "ABD-ÇHC ilişkileri: George W. Bush dönemi (2000-2008)", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Publication	<1%
8	www.metinkulunk.org Internet Source	

<1 %

9

hdl.handle.net

Internet Source

<1 %

10

Submitted to Atilim University

Student Paper

<1 %

11

İçme, Ümmühan. "Çevrimiçi Lisansüstü Öğrenenlerin Uzaktan Öğrenmeye Yönelik Tutumları ile Sosyal Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Anadolu University (Turkey), 2024

Publication

<1 %

12

Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK)

Student Paper

<1 %

13

Ucungan, Mujge. "Hapishanelerde Annelerinin yanında Kalan çocuklar : Türkiye örneği", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2020

Publication

<1 %

14

docplayer.biz.tr

Internet Source

<1 %

15

www.grafiati.com

Internet Source

<1 %

16

www.zurnalai.vu.lt

Internet Source

<1 %

17	dokumen.pub Internet Source	<1 %
18	open.metu.edu.tr Internet Source	<1 %
19	www.avekon.org Internet Source	<1 %
20	acikerisim.uludag.edu.tr Internet Source	<1 %
21	icds.ee Internet Source	<1 %
22	Özcan, Simge. "Dış İlişkiler ve güvenlik çerçevesinde soğuk savaş sonrası dönemde AB-ABD ilişkileri", İzmir Katip Celebi University (Turkey), 2024 Publication	<1 %
23	Bayrak, Mehmet. "Belediye öz Gelir Yapısının ve Uygulamasının Vergi ve Demokrasi Bilinicine Etkisi: Bir Analiz", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023 Publication	<1 %
24	Demir, Tuba. "Güney kfkasya'da abd-rusya rekabeti ve türkgye'ye yansimalari", İzmir Katip Celebi University (Turkey), 2024 Publication	<1 %
25	avim.org.tr Internet Source	<1 %

26

Abulaiti, Alimujiang. "1992'den Sonra Çin-İsrail İlişkileri", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Publication

<1 %

27

Deniz, Yıldırım. "İttifak Parametreleri Çerçevesinde Türkiye-Abd İlişkileri'nin Obama ve Trump Dönemleri Bağlamında Karşılaştırmalı bir Analizi", Bursa Uludağ University (Turkey), 2023

Publication

<1 %

28

Dursun, Selim. "Küçük Devlet Dış Politika Analizi: Gürcistan ve Tunus Örnekleri", Sakarya Üniversitesi (Turkey), 2022

Publication

<1 %

29

Haskan, Sinan. "Trade Wars Between the United States of America (USA) and the People's Republic of China (PRC) in the Trump Era (2018-2020)", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022

Publication

<1 %

30

Karaaslan, Hikmet. "Orduların Profesyonelleşmesi: Türkiye Örneği", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024

Publication

<1 %

31

Kesentas, Gülsah. "Arack Obama ve Donald Trump Dönemlerinde Abd'nin Asya-Pasifik Stratejilerinin Karşılaştırmalı

<1 %

Analizleri.", Marmara Üniversitesi (Turkey),
2023

Publication

32

Senseven, M. Taner. "Bireysel Bankacilik Hizmetlerinin Turk Bankalarinin Karliliklarindaki Etkisi ornek Uygulama.", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Publication

<1 %

33

Taşci, Merve. "İKlim Değişikliğinin Gıda Güvenliğine Etkileri ve Küresel, Ulusal ve Yerel Ölçekli Politikaların Analizi", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Publication

<1 %

34

Tekir, Gökha. "Reterritorialization of Post-Soviet Eurasia.", Middle East Technical University (Turkey), 2024

Publication

<1 %

35

Tuter, Mustafa. "cin ulusal kimligi ve bolgesel stratejileri: uluslararası sistemdeki normatif degisime etkileri", Bursa Uludag University (Turkey), 2021

Publication

<1 %

36

acikerisim.gelisim.edu.tr

Internet Source

<1 %

37

acikerisim.karabuk.edu.tr:8080

Internet Source

<1 %

38 acikerisim.nevsehir.edu.tr <1 %
Internet Source

39 avimbulten.org <1 %
Internet Source

40 belhaber.be <1 %
Internet Source

41 doaj.org <1 %
Internet Source

42 openaccess.firat.edu.tr <1 %
Internet Source

43 openaccess.marmara.edu.tr <1 %
Internet Source

44 udiad.org <1 %
Internet Source

45 akmak, Zişan. "Lojistik Potansiyel Olarak
Türkiye'de Boru Hattı Taşımacılığı ve Enerji
Lojistiğı Perspektifinde Türk Devletlerinin
Durumu", Bursa Uludag University (Turkey),
2024
Publication

46 Alev, İlayda. "Yükselen güç çin karşısında ABD
ve AB politikaları: realizm ve liberalizm
çerçevesinde karşılaştırmalı bir analiz", İzmir
Katip Celebi University (Turkey), 2024
Publication

47

Bilgic, Erdal. "Rus arxiv kaynaklari isiginda 1923-1939 arasi Turk-Sovyet Ekonomik iliskileri", Marmara Universitesi (Turkey), 2020

Publication

<1 %

48

Erdem, Ahmet Yavuzhan. "Türkiye'S Trade Diplomacy with Turkic States : Azerbaijan, Kazakhstan and Uzbekistan Compared", Middle East Technical University (Turkey), 2024

Publication

<1 %

49

inci, Ulas. "Buyuk ortadogu projesinin Turkiye'nin ortadogu ve orta asya turk cumhuriyetleri ile olan ekonomik iliskilerine etkisi", Marmara Universitesi (Turkey), 2021

Publication

<1 %

50

Ünsal, Kübra. "Continuity and Change in U.S. Foreign Policy Towards China: Obama and Trump Administrations", Middle East Technical University (Turkey), 2024

Publication

<1 %

Exclude quotes On

Exclude matches Off

Exclude bibliography On

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Selin Nur SOYLU

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2022
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2025

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
-	-	-

Yabancı Diller: İngilizce, Rusça

Yayımlar:-

Tarih: